

AKTIVNI ŠOLNIKI -
ŠOLSKO ŠPORTNO
DRUŠTVO 4. JULIJ

MESTNA OBČINA CELJE

MUZEJ NOVEJŠE
ZGODOVINE CELJE

ŠOLSKI CENTER
CELJE

11. STROKOVNI SIMPOZIJ 11th EXPERT SYMPOSIUM

CIVILNA DRUŽBA IN ŠOLSKI SISTEM CIVIL SOCIETY AND SCHOOL SYSTEM

ZBORNİK PRISPEVKOV PROCEEDINGS

UREDILI/EDITED BY

Danica Kozel
Saša Silovšek
Jožica Škorja

Celje, 15.–16. oktober 2020

11. STROKOVNI SIMPOZIJ

11th EXPERT SYMPOSIUM

CIVILNA DRUŽBA IN ŠOLSKI SISTEM

CIVIL SOCIETY AND SCHOOL SYSTEM

ZBORNİK PRISPEVKOV

PROCEEDINGS

Celje, 15.–16. oktober 2020

Uredili/Edited by: Danica Kozel, Saša Silovšek, Jožica Škorja

Izdalo in založilo/Published by: AKTIVNI ŠOLNIKI - ŠOLSKO ŠPORTNO DRUŠTVO 4. JULIJ

Sedež/Adress: Štekličeva ulica 1, 3000 Celje

Oblikovanje in prelom/DTP: Danica Kozel, Jožica Škorja

Tisk/Printed by: Šolski center Celje, Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Naklada/Copies: 100 izv.

Cena/Price: 15,00 EUR

Celje, oktober 2020

Avtorji jamčijo za avtorstvo in prevzemajo vso odgovornost za objavljene prispevke ter prevode povzetkov.

Authors pledge for authorship and take full responsibility for published proceedings and abstract translations.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37:321.011.5(082)(086.034.4)
37.091.3(082)(086.034.4)
659.23:004:37(082)(086.034.4)
316.472.4:004.7(082)(086.034.4)

CIVILNA družba in šolski sistem (simpozij) (11 ; 2020 ; Celje)

Civilna družba in šolski sistem [Elektronski vir] = Civil society and school system : zbornik prispevkov = proceedings : 11. strokovni simpozij = 11th expert symposium : Celje, 15.-16. oktober 2020 / uredili, edited by Danica Kozel, Saša Silovšek, Jožica Škorja. - Celje : Aktivni šolniki - šolsko športno društvo 4. julij, 2020

ISBN 978-961-93206-9-3
1. Kozel, Danica
COBISS.SI-ID 32364291

Organizatorji/ORGANIZERS

AKTIVNI ŠOLNIKI - ŠOLSKO ŠPORTNO DRUŠTVO 4. JULIJ
ŠOLSKI CENTER CELJE, SREDNJA ŠOLA ZA STORITVENE DEJAVNOSTI IN LOGISTIKO
MESTNA OBČINA CELJE
MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE CELJE

Strokovni svet/EXPERT COUNCIL

dr. Ivan Gubenšek
dr. Maca Jogan
dr. Zora Konjajev
dr. Tone Kregar
dr. Iztok Podbregar
mag. Mladen Feketija
mag. Vid Marcen
Elido Bandelj, univ. dipl. inž. fiz.
Metka Hojnik Verdev, prof.
Marija Pristovnik, prof.
Saša Silovšek, prof.
Aleksandra Uršič, prof.

Organizacijski odbor/ORGANISATION COMMITTEE

Predsednica organizacijskega odbora
Saša Silovšek, prof.

Člani

Pavel Brecl, univ. dipl. inž.	Jasmina Pere
Mihael Cafuta, prof.	Peter Pešec, prof.
Henrika – Ika Drame, prof.	Valentina Pintar, prof.
Tanja Gabršček, univ. dipl. ped.	Valentin Punčoh, prof.
Živa Grobelšek, prof.	Ksenja Rožanski Fidler, univ. dipl. inž.
Matic Holobar, inž.	mag. Mateja Skale Kos, univ. dipl. inž.
Rosana Jordan, prof.	Jožica Škorja, univ. dipl. bibl.
Danica Kozel, prof.	Lavra Vranc
Lucija Koželj	Irena Vuk, prof.
Saša Lešnik Križnik, prof.	mag. Lucija Zidanski, dipl. ekon.
Mateja Logar, univ. dipl. inž.	Žan Žlebnik
Igor Lupše, univ. dipl. inž.	

Recenzija/REVIEW

Vsi prispevki so bili predhodno pregledani in recenzirani.
All contributions were pre-screened and reviewed.

PREDGOVOR

Celotne priprave, organizacija in izvedba letošnjega strokovnega simpozija so bile zaznamovane z ukrepi za preprečevanje širjenja okužb z novim koronavirusom, kar pa ni vplivalo na bogato in predvsem aktualno vsebino. Prav socialna omrežja in mediji so bistveno zaznamovali obdobje pandemije covid-19, ki še ni končana. Sodobne družbene platforme in mediji pa seveda še kako vplivajo na življenje in delo mladostnikov ter s tem tudi na vzgojno-izobraževalne institucije.

Strokovna podlaga učiteljevega dela so ustrezni kurikuli, jasno določeni minimalni standardi znanja, objektivni kriteriji ocenjevanja, dosledno upoštevanje šolskih pravilnikov in kakovostne priprave na pouk. Toda dober učitelj je tudi osebnost z mnogo empatije, razumevanja, sprejemanja in strpnosti. Je učitelj in človek. Široko razgledani intelektualec, ki vstopa v predavalnico z vso svojo širino in argumentirano prepričljivostjo, zato da prepriča mlade in ohranja njihovo duševno ravnovesje. Jih navdušuje, spodbuja in moralno podpira, tudi ko starši odpovejo in družba s praznimi obljubami zavaja o pravični prihodnosti. Predvsem pa, ko se znajdejo v tesnem primežu medijev, socialnih omrežij in v labirintu čustev, s katerimi se odzivajo na algoritme manipulacije in odplako informacij, ki prežijo nanje, dokler zasvojeni ne podležejo zaželenim miselnim vzorcem.

Ne, to ni znanstvena fantastika, čeprav je daleč od prejšnjih tem simpozija, ko smo se npr. v Cankarjevem letu spraševali o slovenski vzgoji ali v lanskem, ko smo razsvetljevsko misel povezovali z vlogo znanja v sodobnem času. To je tema, ki je aktualna, zastrašujoča in zelo široka hkrati. Ne moremo ji ubežati ali si zatiskati oči pred njo, ker bi bilo tako enostavneje – ostalo bi pač prinesel čas ...

Naše poslanstvo je delati z mladimi in kdo bo, če ne učitelji, opozarjal na pasti sodobne tehnologije in medijev, vzgajal h kultivirani komunikaciji, kritičnemu sprejemanju informacij, njihovem preverjanju in predvsem k nenehnemu nadzoru nad tem, kdo ali kaj je vreden našega časa in zaupanja. Smo dovolj podkovani z ustreznimi znanji, da bomo kos tej sodobni problematiki? Kako zaznati nove oblike zasvojenosti in se spoprijeti z njimi? Kako poiskati pravo informacijo in jo ločiti od lažne? Kaj pomeni manipulacija in kdo manipulira z nami? To je le nekaj vprašanj, na katera smo poskušali letos poiskati odgovore v treh vsebinskih sekcijah - Socialna omrežja, Zasvojenost s tehnologijo in Mediji.

Mojca Pristovnik

VSEBINA – CONTENTS

PLENARNA PREDAVANJA

dr. Ali Žerdin	9
ANALIZA SOCIALNIH OMREŽIJ	9
THE ANALYSIS OF SOCIAL NETWORKS.....	9
dr. Miha Kramli	12
RADOSTI IN PASTI SODOBNE TEHNOLOGIJE.....	12
THE JOYS AND TRAPS OF MODERN TECHNOLOGY.....	12
Boštjan Gorenc	14
KAJ BI BREZ SOCIALNIH OMREŽIJ?!	14
WHAT WOULD WE DO WITHOUT SOCIAL NETWORKS?!	14

PLENARNI POGOVORI

Johannes Grammelspacher (NEMČIJA), Ksenja Rožanski Fidler (vodja pogovora)	16
MEDIJI IN SOCIALNA OMREŽJA V NEMČIJI	16
MEDIA AND SOCIAL MEDIA IN GERMANY	16
Primož Cirman, Marko Cirman, Branko Cirman, Petra Bezjak Cirman (vodja pogovora)	18
MEDIJI	18
MEDIA.....	18
Tine Guzej, Drago Horvat, Rudi Kajtner, Zdravko Konda, Matjaž Kralj, Mihael Cafuta (vodja pogovora)	21
1000 KILOMETROV NA JADRALNI DESKI ULCINJ – ANKARAN	21
THE 1000 KILOMETERS ON THE SAILBOARD ULCINJ – ANKARAN	21

PRISPEVKI

Peter Arlič	23
DIGITALNA PREOBRAZBA ALI DIGITALNO RAZSTRUPLJANJE?	23
DIGITAL TRANSFORMATION OR DIGITAL DETOXIFICATION?	23
Simona Brečko	33
KORISTNA UPORABA NOVODOBNE TEHNOLOGIJE PRI POUKU TUJEGA JEZIKA.....	33
BENEFICIAL USE OF MODERN TECHNOLOGY IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING.....	33
Darja Cencelj	47
UPORABA MEDIJEV V VRTCU	47
MULTIMEDIA USAGE AT KINDERGARDEN	47
Katja Dvornik	59
NAJSTNICA Z LAŽNIM SPLETNIM PROFILOM	59
TEENAGER WITH FAKE ONLINE PROFILE	59
Tanja Gabršček	69
PASTI DIGITALNE TEHNOLOGIJE ZA MLADOSTNIKE	69
THE CHALLENGES OF DIGITAL TECHNOLOGY FOR ADOLESCENTS.....	69

Miha Gartner	77
MEDIJSKA PISMENOST DIJAKOV PRI SOOČANJU Z AKTUALNIMI DRUŽBENIMI IZZIVI	77
MEDIA LITERACY OF STUDENTS IN FACING CURRENT SOCIAL CHALLENGES	77
Valentina Gartner	90
UPORABA SOCIALNIH OMREŽIJ V PRILAGOJENEM PROGRAMU Z NIŽJIM IZOBRAZBENIM STANDARDOM.....	90
THE USE OF SOCIAL NETWORK IN A MODIFIED CURRICULUM WITH A LOWER EDUCATIONAL STANDARD	90
Milena Golob	105
ZASVOJENOST S TELEFONOM.....	105
PHONE ADDICTION	105
Tanja Koželnik	115
REŠEVANJE SPLETNEGA NASILJA	115
SOLVING CYBERBULLYING	115
Ana Lavbič	126
UPORABA DRUŽBENIH OMREŽIJ V UČILNICI.....	126
SOCIAL MEDIA USAGE IN THE CLASSROOM	126
Mateja Logar	134
SOCIALNA OMREŽJA IN DRUŽBA	134
SOCIAL NETWORKS AND SOCIETY.....	134
Sandra Majsec (HRVAŠKA)	148
DRUŠTVENE MREŽE U NASTAVI.....	148
SOCIAL MEDIA I SCHOOL.....	148
Božica Mandić (HRVAŠKA)	154
ŠKOLA ZA ŽIVOT, KAJ JE TO?.....	154
SCHOOL FOR LIFE, WHAT'S THAT?.....	154
Natalija Mavc	164
AKTUALIZACIJA POUKA SOCIOLOGIJE – NEVARNOSTI SOCIALNIH MEDIJEV	164
MODERNISATION OF SOCIOLOGY CLASSES – THE DANGERS OF SOCIAL MEDIA	164
Biljana Milanković	179
ZMENKARIJE	179
DATING	179
Črt Močivnik	188
MEDIJSKA PISMENOST OSNOVNOŠOLCA V LETU 2020	188
MEDIA LITERACY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN 2020	188
Anja Podveržen	197
PRIKLJUČENI PREZGODAJ?	197
CONNECTED TOO EARLY?	197
Romana Pohar	205
ZASVOJENOST S TEHNOLOGIJO	205
TECHNOLOGY ADDICTION.....	205

Davorka Polić Jošt	215
SPLETNI SERVIS – POMOČ PRI KARIERNEM INFORMIRANJU, SVETOVANJU IN ODLOČANJU	215
WEB SERVICE – GUIDANCE IN CAREER INFORMATION, CONSULTANCY IN DECISION-MAKING	215
Anja Ramšak	229
DIGITALNA ZASVOJENOST	229
DIGITAL ADDICTION	229
Gregor Rojc	241
SVOBODA IN SMISEL KOT BRANIK PRED ZASVOJENOSTJO Z INTERNETNO SPOLNOSTJO....	241
FREEDOM AND PURPOSE AS THE BULWARK AGAINST CYBERSEX ADDICTION	241
Marjana Rojc.....	251
PRAVLJICA O VOJAKIH IN TANKIH	251
A STORY OF SOLDIERS AND TANKS	251
Janja Rozman.....	260
ANKETA MLADOSTNIKI IN SOCIALNA OMREŽJA	260
SURVEY TEENS AND SOCIAL MEDIA	260
Ksenja Rožanski Fidler.....	276
POUK Z ALI BREZ MOBILNIH TELEFONOV?	276
CLASS WITH OR WITHOUT THE USE OF MOBILE PHONES?	276
Ksenija Rožman.....	290
TELEFON V TORBI – VLOGA RAZREDNIKA.....	290
THE PHONE IN THE BAG – THE ROLE OF THE CLASS TEACHER.....	290
Mira Serec.....	299
SODOBNA TEHNOLOGIJA – NUJA ALI ZLO	299
MODERN TECHNOLOGY – A NECESSITY OR EVIL	299
Mojca Strgar	312
VZPOSTAVITEV FACEBOOK STRANI »VARUJEM NARAVO, KAJ PA TI?«	312
CREATION OF FACEBOOK PAGE »I PROTECT NATURE, AND YOU?“	312
Barbara Škorc.....	321
UPORABA REKLAM PRI POUKU TUJEGA JEZIKA	321
COMMERCIALS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING	321
Anja Špiljar.....	330
PRIDOBIVANJE POZORNOSTI (ZANIMANJA) UČENCEV PRI PREDMETIH NARAVOSLOVJE TER	
TEHNIKA IN TEHNOLOGIJA Z UPORABO TEHNOLOGIJ.....	330
MOTIVATING PUPILS IN SCIENCE AND CRAFT AND TECHNOLOGY WITH THE USE OF MODERN	
TECHNOLOGY	330
Maja Štekovič	338
HRANA V PRIMEŽU MEDIJEV	338
FOOD IN THE GRIP OF MEDIA.....	338
Tjaša Verdev	356
MLADI IN SOCIALNA OMREŽJA.....	356
THE YOUTH AND SOCIAL NETWORKS.....	356

Jasmina Vršnik	367
UPORABA MEDIJEV PRI POUČEVANJU	367
USING MEDIA IN TEACHING	367
Lucija Zidanski.....	377
TEHNOLOGIJA, MEDIJI IN ZASVOJENOST MED DIJAKI SŠSDL.....	377
TECHNOLOGY, MEDIA AND ADDICTION BETWEEN STUDENTS OF SŠSDL.....	377

dr. Ali Žerdin

ANALIZA SOCIALNIH OMREŽIJ

THE ANALYSIS OF SOCIAL NETWORKS

Povzetek

Ko slišimo za omrežja, navadno pomislimo na Facebook, Twitter in druge sodobne komunikacijske pripomočke. Drži, da o družbenih, psiholoških in političnih učinkih omrežij moramo razmišljati, učinke pa temeljito raziskati. Analiza socialnih omrežij je tudi resen akademski pripomoček za izboljšanje razumevanja družbene strukture. Za kaj gre pri analizi socialnih omrežij? Družbo sestavljajo posamezniki, ki so v bolj ali manj tesnih medsebojnih odnosih. Ti odnosi so zelo različni – sorodstveni, poslovni, prijateljski, konfliktni, kooperativni ... Noben posameznik ni izoliran otok v oceanu. Vsakdo je povezan s številnimi osebami iz svoje okolice. Osebe, s katerimi smo povezani, so prav tako povezane. Dlje kot sledimo povezavam, bolj kompleksno sliko odnosov posameznika z okolico spoznavamo, hkrati pa lahko rekonstruiramo tudi izseke družbe. Denimo izseke ekonomske, politične, kulturne, znanstvene (...) elite. Analiza socialnih omrežij po eni strani prinaša širok nabor orodij za empirično analizo družbene strukture, po drugi strani pa analiza socialnih omrežij omogoča testiranje teoretičnih dognanj o družbi. Je ta res taka, kot trdi teorija, ali pa je v svojem bistvu drugačna, še bolj zapletena.

Ključne besede: družba, družbene strukture, socialna omrežja

Abstract

When we hear about networks, we usually think of Facebook, Twitter, and other modern communication gadgets. It is true that we need to think about the social, psychological and political effects of networks and investigate the effects thoroughly. Social network analysis is also a serious academic tool for improving understanding of social structure. What is the analysis of social networks about? Society is made up of individuals who are in more or less close relationships with each other. These relationships are very different - kinship, business, friendship, conflict, cooperation... No individual is an isolated island in the ocean. Everyone is connected to many people from their surroundings. The people we are connected to are also connected. The longer we follow the connections, the more complex the picture of the individual's relations with the surroundings becomes, and at the same time we can reconstruct sections of society. For example, excerpts from the economic, political, cultural, scientific elite.

The analysis of social networks, on the one hand, provides a wide range of tools for empirical analysis of social structure, and on the other hand, the analysis of social networks enables the testing of theoretical findings about society. Is this really what the theory claims, or is it fundamentally different, even more complicated?

Key words: society, social structures, social networks

dr. Miha Kramli

RADOSTI IN PASTI SODOBNE TEHNOLOGIJE

THE JOYS AND TRAPS OF MODERN TECHNOLOGY

Povzetek

Miha Kramli je terapevt, ki že dve desetletji pomaga kemičnim in nekemičnimi zasvojemcem. V zadnjem desetletju so se pojavili nove vrste zasvojenosti – tisti, ki iščejo ugodje in beg iz realnega življenja s pomočjo sodobne tehnologije. Težava je že davno presegla okvire, ki izvirajo iz zasvojenosti do igranja in so bile povod za začetek zdravstvenih obravnav nekemičnih zasvojenosti. Gre za kompleksno problematiko, ki se izjemno odraža tudi v šolskem sistemu, saj vpliva na vsakdanje delo in življenje otrok ter mladostnikov in prerašča v zaskrbljujoče dimenzije. Predavatelj vodi Center za zdravljenje nekemičnih zasvojenosti v Novi Gorici in ima izjemne ter bogate izkušnje na tem področju.

Ključne besede: otroci, mladostniki, informacijska tehnologija, nekemična zasvojenost

Abstract

Miha Kramli is a therapist who has been helping chemical and non-chemical addicts for the past two decades. In the last decade, new types of addicts have emerged - those who seek comfort and escape from real life with the help of modern technology. The problem has long since transcended its framework, stemming from gambling addiction, and has prompted the start of medical treatments for non-chemical addictions. This is a complex issue that is also extremely reflected in the school system, as it affects the daily work and lives of children and adolescents, thus growing into worrying dimensions. The lecturer runs the Center for the Treatment of Non-Chemical Addictions in Nova Gorica and has exceptional and rich experiences in this field.

Key words: children, adolescents, information technology, non - chemical addiction

Boštjan Gorenc

KAJ BI BREZ SOCIALNIH OMREŽIJ?!

WHAT WOULD WE DO
WITHOUT SOCIAL NETWORKS?!

Povzetek

Boštjan Gorenc, z vzdevkom Pižama, je pisatelj, prevajalec, igralec, raper, podcaster ... Je izjemen vsestranski ustvarjalec in javnosti izpostavljena oseba. Aktiven je na socialnih omrežjih in preko njih dosega širok krog publike. Lahko ga uvrščamo med vplivneže na socialnih omrežjih. S svojim literarnim delom, ki ga je naslovil sLOLvski klasiki 1, je temeljna dela slovenske književnosti postavil v kontekst sodobne spletne komunikacije. Predavatelj bo predstavil svoje videnje spletnih socialnih omrežij, predvsem njihove prednosti in soočanje s pastmi. Sodobni kanali so namreč tudi v umetnosti v informacijski dobi prenosnik do bralcev, poslušalcev in gledalcev.

Ključne besede: socialna omrežja, ustvarjalci, umetnost

Abstract

Boštjan Gorenc, nicknamed Pajamas, is a writer, translator, actor, rapper, podcaster... He is an exceptional and versatile author, a person well-exposed to the public. He is active on social networks and reaches a wide audience. He can be classified as an influencer on social networks. With his literary work, entitled sLOLvski klasiki 1, he placed the basic works of Slovenian literature in the context of modern online communication. The lecturer will present his view on online social networks, especially their advantages and how to cope with its traps. Namely, modern art channels reach readers, listeners and viewers also through social networks and information technology.

Key words: social networks, authors, art

NEMČIJA

Johannes Grammelspacher

Ksenja Rožanski Fidler (vodja pogovora)

MEDIJI IN SOCIALNA OMREŽJA V NEMČIJI

MEDIA AND SOCIAL MEDIA IN GERMANY

Povzetek

Po končani tehnični srednji šoli in opravljeni praksi v civilni službi v bolnišnici, se je Johannes Grammelspacher vpisal na študij industrijskega inženirstva, ki pa ga ni uspešno končal. V zameno se je odločil za opravljanje prakse, in sicer za poklic IKT trgovca. Po uspešno končani praksi, se je zaposlil kot agent tehnične podpore prodaji v podjetju SKIDATA, ki je svetovni proizvajalec strojne in programske opreme za omogočanje dostopa do informacij. Poleg službe, ki ga povezuje s sodobno informacijsko tehnologijo, že kar nekaj let uspešno vzdržuje razmerje s svojim dekletom na daljavo. Z njegovo sedanjo partnerko sta se spoznala na blogerski spletni strani Tumblr, kjer sta iskala stike z ljudmi iz drugih držav. Po klepetanju preko spleta, sta se spoznala tudi v živo. Johannes Grammelspacher sedaj dela v Avstriji, partnerka pa študira v Sloveniji. Povezana ostajata preko računalniških aplikacij, kot so Discord, kjer se lahko pogovarjata, in preko telefonskih aplikacij, kot so Signal in pa FaceTime.

Ključne besede: mediji, razmerje na daljavo, socialna omrežja, blogerske spletne strani

Abstract

After graduating from technical high school and completing an internship in the civil service at the hospital, Johannes Grammelspacher enrolled in the study of industrial engineering, which he did not successfully complete. In return, he decided to do another internship, namely the profession of ICT trader. After successfully completing his internship, he was hired as a sales technical support agent at SKIDATA, a global manufacturer of hardware and software to provide access to information. In addition to his job, which connects him with modern information technology, he has been successfully maintaining a long-distance relationship with his girlfriend for several years. He met his current partner on the blogging website Tumblr, where they sought contacts with people from other countries. After chatting online, they also met live. Johannes Grammelspacher now works in Austria and his partner is studying in Slovenia. They stay connected via computer applications such as Discord, where they can talk, and via telephone applications, such as Signal and FaceTime.

Key words: media, distance relationship, social networks, blogging websites

Primož Cirman

Marko Cirman

Branko Cirman

Petra Bezjak Cirman (vodja pogovora)

MEDIJI

MEDIA

Petra Bezjak Cirman je zapisala: »Lažne novice se na Twitterju širijo 6-krat hitreje kot resnične.« »Število depresivnih najstnikov se je po izumu socialnih omrežij povečalo, več je samomorov.« »Zahtevamo lahko, da so družbena omrežja zgrajena na človečnosti!« »Nujen zgled, zakaj takšna polarizacija, kako delujejo algoritmi, zakaj so demonstracije po celem svetu in kdo jih vodi, zakaj za TV velja »tolikooo« zakonov, za internet pa skoraj nič. Ironija, da to objavljam na FB.«

Petra Bezjak Cirman je bila celjska dopisnica RTV SLO in novinarka v informativnem programu RTV SLO. Sedaj je predsednica Sveta delavcev RTV SLO.

V pogovoru, ki ga je vodila, je spregovorila, kako doživlja vlogo novinarke, dopisnice RTV SLO in voditeljice. Izpostavila je tudi vlogo javne RTV.

Na spletni strani: <https://novinar.com/drustvo-novinarjev-slovenije/o-nas/kdo-smo/primoz-cirman/lahko-preberemo>: »**Primož Cirman** je raziskovalni novinar, ki z ekipo sodelavcev ustvarja portal Necenzurirano.si. V zadnjih 15 letih je bil zaposlen v uredništvih Dela in Dnevnika, pisal je tudi za portal Siol.net, kjer je pokrival gospodarske in politične zgodbe. Je dvakratni prejemnik nagrade Društva novinarjev Slovenije za izstopajoče novinarske dosežke, prvič leta 2012, drugič pa 2018 (z Vesno Vuković), še pred tem pa je prejel debitantsko nagrado za dosežke mladih novinarjev. Leta 2017 je objavil knjigo NepoTEŠeni, v kateri preiskuje nepravilnosti pri naložbi TEŠ 6 (šesti blok Termoelektrarne Šoštanj). Primož je podpredsednik Društva novinarjev Slovenije.«

V pogovoru je spregovoril o vlogi raziskovalnega novinarja in kaj pomeni biti v današnji družbi raziskovalni novinar.

Marko Cirman, športni novinar s prijaznim, nežnim, mehkim glasom, ki ga slišimo na Radio Slovenija. Šport mu je izziv v prostem času, profesionalno pa deli z nami uspehe in neuspehe športnikov. Če brskamo po njegovem življenjepisu, izvemo, da je uspešen tudi na področju umetniške igre in je tudi imitator na Radio GA GA.

V pogovoru se je osredotočil na športne teme, kako se pripravlja na poročanje s terena in kakšna je vloga športnega novinarja v današnji družbi.

Branko Cirman je v prvi vrsti oče Marka in Primoža Cirmana. Vrsto let je bil direktor EMO – POSODA, nato se je posvetil vzgoji in izobraževanju. Kot diplomiran ing. strojništva je svoje strokovno in pedagoško znanje prenesel na številne generacije dijakov in študentov na Šolskem centru Celje. Pri svojem strokovnem delu ni nikoli pozabil na svojo družino. Zvesto je spremljal strokovno pot svojih sinov. V pogovoru je z udeleženci simpozija delil občutke, kako spremlja strokovno pot Primoža, Marka in Petre in kako kot uporabnik medijev doživlja današnjo medijsko kulturo.

Tine Guzej

Drago Horvat

Rudi Kajtner

Zdravko Konda

Matjaž Kralj

Mihael Cafuta (vodja pogovora)

1000 KILOMETROV

NA JADRALNI DESKI ULCINJ – ANKARAN

THE 1000 KILOMETERS

ON THE SAILBOARD ULCINJ – ANKARAN

Povzetek

Štirje jadranci na deski so se 18. 6. 1982 podali na 1000 km dolgo pot od Ulcinja do Ankarana. Ti štirje jadranci so bili Konda Zdravko, Nendl Vlado, Kajtner Rudi in Guzej Tine. V kombiju jih je spremljal Horvat Drago, na čolnu pa Kralj Matjaž. Potovanje je trajalo 37 dni, samo jadranje pa 33 dni. Po uspešno opravljeni avanturi so v Ankaranu pristali 21. 7. 1982. Na cilju jih je pričakalo preko 6000 ljudi in 10 televizijskih ter radijskih postaj. Glavni pokrovitelj je bila revija TELEKS.

Ključne besede: jadralni deskarji, avantura, šport

Abstract

On June 18, in 1982, four windsurfers set out on a 1000 km long voyage from Ulcinj to Ankaran. These four sailors were Konda Zdravko, Nendl Valdo, Kajtner Rudi and Guzej Tine. Horvat Drago accompanied them in a van, and Kralj Matjaž on the boat. The trip lasted 37 days, and the sailing itself 33. After a successful adventure, they landed in Ankaran on July 21, in 1982. Over 6,000 people and 10 television and radio stations were waiting for them at the finish line. The main sponsor was the TELEKS magazine.

Key words: windsurfers, adventure, sport

Šolski center Celje
Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Peter Arlič

DIGITALNA PREOBRAZBA
ALI DIGITALNO RAZSTRUPLJANJE?

DIGITAL TRANSFORMATION
OR DIGITAL DETOXIFICATION?

Povzetek

Nerazumevanje novih tehnologij in posledična inklinacija od vsakodnevnega udobja, zaradi nujnosti prilagajanja, je del vsake generacije. 4. industrijska revolucija implementira digitalno okolje v vsakdan. Robotizacija, analitika, množica podatkov in obdelava v realnem času narekujejo hitre spremembe na vseh področjih. Pri 5. industrijski revoluciji je največji poudarek na umetni inteligenci, avtomatizaciji, inteligentnih napravah in inteligentnih sistemih. Kapital nas sili k čezmernemu potrošništvu in zadovoljevanju svojega jaza z udejstvovanjem in nenehnim sledenjem informacijam v raznih navideznih mreženjih. Pojavlja se strah, da informacijam ne sledimo pravočasno. Mladi ljudje so v želji po dokazovanju razpeti med realno učno okolje in digitalno – nekje v oblaku. Samo sožitje prostora, časa in tehnologije lahko sedanje odnose med učiteljem, kot hranilnikom znanj, in učenci, kot praznimi računalniškimi diski, pripelje do povezanih umskih procesov in nadgrajenega skupnega znanja.

Ključne besede: kolektivni um, inteligenca roja, digitalna preobrazba, delo na daljavo

Abstract

The lack of understanding of new technologies and the consequent inclination from everyday comfort, due to the necessity of adaptation, is a part of every generation. The 4th Industrial Revolution implements the digital environment into everyday life. Robotics, analytics, big data, and real-time processing dictate rapid change in all areas. In the 5th Industrial Revolution, the greatest emphasis is on artificial intelligence, automation, intelligent devices, and intelligent systems. Capital forces us to over-consume and satisfy our selves by engaging and constantly tracking information in various virtual networks. There is a fear that we will not follow the information in time. In their desire to prove themselves, young people are caught between a real learning environment and a digital one - somewhere in the cloud. Only the coexistence of space, time and technology can lead the current relationship between teacher, as a store of knowledge, and students, as empty computer disks, to connected mental processes and upgraded shared knowledge.

Key words: hive mind, swarm intelligence, digital transformation, teleworking

1 Nove tehnologije in zmedene identitete

Današnja »naročniška ekonomija« temelji na obvladovanju posameznikovih želja. Govorimo o kontekstualnem in vedenjskem trženju. Sodobne tehnologije omogočajo analizo podatkov in prilagajanje individualiziranih ponudb. Enoznačno vsakdanje razmišljanje ponuja vsakdanje rezultate, ki pa danes niso dovolj. Napredno, podatkovno vodeno spletno naročanje postaja vsakdanja praksa. Množična potrošniška družba producira ogromno odpadkov. Delitvena ekonomija ponuja rešitev. Sodobne komunikacijske tehnologije ponujajo načrtovane izkušnje. Po 2. svetovni vojni je bilo obdobje zadovoljevanja nujnih potreb – manjkov, danes pa se potrošnika analizira in optimizira. Če je preteklost ponujala užitke in zadovoljevanje želja, se v sodobnem času investira v domišljijo. Večina komercialnih oglasov narekuje potrebo po uporabniški izkušnji in doživetju.

Mešanje sodobnih komunikacijskih tehnologij in potreb po igričarskih izkušnjah v realnem okolju imenujemo »larpanje«. Tega poznamo kot druženje, povezovanje in sodelovanje v realnem okolju z igranjem domišljijских vlog. Poznamo fantazijske, zgodovinske, vojaške, vohunske, moderne, itn. vsebine, kjer poteka igra v resničnem času po dogovorjenem scenariju. (meetup.com, 2020)

V obdobju po 2. svetovni vojni lahko govorimo o t. i. nagovoru strokovnjaka ljudem, danes pa ima potrošnik že izdelano diagnozo. Svetovni splet omogoča pregled in ocene skoraj vsega.

Obdobje relacij med stroji in surovinami je nasledil pojav novih energetskih virov. Danes sta ključni informatika in komunikacija. Če so se potrošniki pred nekaj desetletji družili po interesnih skupinah in se socialno primerjali, je zadnjih nekaj let poudarek na samoidentiteti, na t. i. jazu. Pojavi se fenomen identitet. Uporabniki sodobnih tehnologij ne vedo, kaj naj postanejo. Če so bile v preteklosti velike zgodbe in so bile generacije naklonjene velikim voditeljem in politično in drugače opredeljene, se danes pojavlja šibkost, difuzija, kriza in beg pred fiksnostjo – odraslostjo v smislu vztrajnosti in odgovornosti. (Nastran Ule, 2000)

Socialna omrežja ponujajo oblikovanje nove samopodobe, deljenje zasebnosti z željo po pohvali. Razširitev informacije v stilu viroze je celo željena. Kar je viralno, je lahko tudi ekonomsko donosno.

Ob gledanju filma Trgovci s časom (2011) se zavemo, da je odmerjen čas in posledično večno življenje z novimi tehnologijami blizu kot še nikoli. Zdravje pomeni največ. Transhumanizem kot ideja o tehnološkem preoblikovanju človeka postaja religija ali pa politična struja. Daljša

življenjska doba se uzakonja kot pravica do življenja. Izraba tehnologije za boj proti smrti služi kot nadzor lastne evolucije. Omogoča se povezava možganov in umetne inteligence. V filmu Nadomestki (2009) lahko zastarelo telo nadomestijo z digitalno nesmrtnostjo, posthumnim izobraževanjem in avatarstvom. Kontroverzna razmišljanja vodijo do nadzora misli in gibanja, do svetov več hitrosti. Pojavljajo se biohibridi. Tehnologija lahko nadomešča človeške potrebe. Ponuja se digitalni arhiv izkušenj in digitalna nebesa. (whatistranshumanism.org, 2020)

2 Zakaj digitalne tehnologije?

Po mnenju Sarwanta Singha (2019) bo našo prihodnost zaznamovalo 12 ključnih področij:

1. Transhumanizem
2. Avtonomnost gibanja
3. Heterogena družba
4. Povezano življenje
5. Prehod iz industrije 4.0 v 5.0
6. Digitalna realnost kot vodilna tehnologija
7. Podatki kot nafta 21. stoletja
8. Pametni pripomočki
9. Koncept ničnega sveta (angl. Zero world)
10. Vzpon ekonomije platform
11. Komunikacija brez časovnega zamika
12. Prostor trgovanja vedno in povsod

Digitalizacija prinaša pozitivne učinke na področjih učinkovitosti, večje storilnosti, vplivov na okolje, varnosti itd. Negativni učinki so predvsem na področju zasebnosti, izgube zaposlitev in določenih delovnih mest. Internet stvari pomeni razširjenje internetne povezave med napravami in vsakodnevnimi predmeti. Predmeti s pomočjo senzorjev in internetne povezave komunicirajo med sabo ali preko aplikacij z uporabniki. 5. industrijsko revolucijo bodo zaznamovali umetna inteligenca in inteligentni sistemi. Veliko poudarka bo še vedno na internetu stvari in na povezovanju človeških možganov in umetne inteligence. Naprave bodo lahko spremljale in upravljale z ljudmi, kar pomeni čedalje manj zasebnosti. V proizvodnji bodo večino delovnih mest nadomestili roboti, tako da se pričakuje velika brezposelnost. Na področju izobraževanja bo učitelj robot, ki bo učencem prinesel znanje na dom.

»Ko bomo ljudem ponovno namenili osrednje mesto v industrijski proizvodnji, bo industrija 5.0 kupcem ponudila izdelke, ki si jih zares želijo, in ki nosijo znak človeške skrbi, človeškega dotika. Zaposlenim pa bo nudila delo, ki bo imelo več smisla in pomena. In ne nazadnje personalizacija daje tudi občutek luksuza. Čeprav industrija 5.0 prinaša vrnitev v stare čase, tudi tiste pred industrializacijo, ko je nekdo mesece dolgo pletel ali rezbaril darilo, ki je bilo narejeno čisto in samo po meri prejemnika, saj ga je tisti, ki ga je naredil, poznal osebno in zato vedel, kaj točno si želi in potrebuje. In v tem leži prihodnost.« (Božič Blagajc, 2020)

2.1 Digitalna preobrazba

»Digitalna preobrazba je uporaba nove, hitre in pogosto spreminjajoče se digitalne tehnologije za reševanje težav.« (Wikipedija, 2020) Tu ne gre za digitalizacijo analognega sveta, temveč za spremenjene modele dela, komuniciranja, izobraževanja itd. Pogoji za digitalno preobrazbo so delo v mobilnem oblaku, senzorji, analitika, internet stvari in umetna inteligenca. Ob uporabi sodobnih tehnologij lahko zaznamo spremembe na področjih krožnih gospodarstev, brezogljične družbe, izboljšane preglednosti in sledljivosti ter kolektivnega uma. Mladi uporabljajo sodobne oblike mreženja bodisi za skupnosti (socialno, ekonomsko mreženje), za odločitve (participativni proračuni, volitve) ali pa za sledenje popularnosti (Delam, kar je zabavno in tisto, od česar imam korist.).

2.2 Analitika

V času vsesplošne digitalizacije imajo informacije za vsako organizacijo ogromen pomen. Kakovosten informacijski sistem mora biti sodoben in mora zagotavljati kakovostne informacije. Vse več organizacij se odloča uvesti eno izmed CRM (angl. customer relationship management) rešitev, ki pripomorejo k lažjemu vnašanju, shranjevanju in analiziranju podatkov.

CRM velikih podatkov (upravljanje odnosov s strankami z velikimi podatki) se nanaša na prakso vključevanja velikih podatkov v CRM procese podjetja s cilji izboljšanja storitev in napovedovanja vedenja strank. Orodja in postopki se razvijajo, da bi lahko pomagali preučiti velike količine podatkov in pomagali pri sprejemanju odločitev, ki temeljijo na podatkih. (Rouse, 2015)

Tak način razmišljanja smo nekateri učitelji uporabili za individualizacijo pouka. Ta je zahtevala večjo mero samodiscipline, organiziranosti, prilagajanja in večjo časovno obremenjenost. Kasneje se je z uporabo analitike v oblaku tovrstna sprememba izkazala za smiselno in učinkovito. Torej smo uporabili informacijsko in komunikacijsko tehnologijo časa in prilagodljiv način dela za iskanje najboljših rešitev.

2.3 Telešola - nova stvarnost?

Mobilni oblak in neprekinjen dostop do svetovnega spleta privede do bolj fleksibilnega načina deljenja informacij in programskih orodij. Licenčna programska oprema je zaradi mobilnosti in dela na različnih napravah dostopna bodisi v oblaku ali na USB, ki lastniku omogoča uporabo programa na katerikoli strojni opremi. Licenciranje poteka na strežniku in v večini primerov se zakupi letna naročnina. Poznamo različne vrste oblakov (zasebni, javni, hibridni). Nekatere večje organizacije uporabljajo svoj lastni – zasebni oblak, manjše pa javne oblake. Tak način dela je omogočil izvajanje pouka v času letošnje epidemije covid-19. Šole so se odločale med različnimi ponudniki platform za deljenje podatkov na daljavo. Prednosti tovrstnega dela sta predvsem nenehno posodabljanje programske opreme in skrb ponudnika za vzdrževanje in delovanje strojne opreme, nam pa ponuja cenovno ugoden dostop in storitev.

Računalništvo v oblaku je velika prednost za mnoge organizacije, ki nimajo lastne računalniške infrastrukture in dobre strojne opreme. Za dostop do ponujene programske opreme potrebujemo internet. Počasne povezave uporabnikov so seveda ovira. V našem primeru okolje MS/Teams v spletni različici ponuja manj funkcij kot namizna verzija. Pri večjem številu uporabnikov je prišlo do zakasnitev in motenj, predvsem pri prenašanju video signala. Težave so se pojavile tudi z varnostjo in zasebnostjo. V tem primeru je ob izvajanju video pouka na daljavo z uporabo MS/Teams prišlo do zlorabe tehnologije, ker ta omogoča snemanje videa in kasneje predelave za potrebe viralnih objav in t. i. mimov (angl. memes).

V času pojava epidemije covid-19 je delo v oblaku skoraj povsod postala nujna stvarnost. V gospodarstvu te spremembe vplivajo na pojav t. i. teledelavcev. Ustvarjajo se virtualni timi, katerih prednost je v globalnem smislu manjši ekološki učinek. Delodajalci pogosteje formirajo time za posamezne naloge. Delavec postane odjemalec storitev – tehnologije, novosti in hote ali nehote proizvaja še več digitalnih smeti.

2.4 Kolektivna zavest in inteligenca roja

Sociolog Émile Durkheim je kolektivno zavest označil kot celotna verovanja in občutke, ki so skupni povprečnim članom družbe in tvorijo določen sistem z lastnim življenjem. Kolektivni um upošteva odnose med deli in celoto, stabilnost in spremembe, posameznike in družbo ter racionalnost in ustvarjalnost, ne pa meje, ki jih delijo. To vključuje vero, pa tudi politiko, medije, šole, družine in gospodarstvo. Kolektivna zavest obstaja kot nekaj večjega od posameznikov, ki sestavljajo družbo. Lahko obsega generacije in zajema stvari, ki jih ima večina ljudi v družbi. Poznamo primere pozitivnega razmišljanja, npr. v kreativnem timu ali kolektivna dobra volja na zabavi itn. (Wikipedia, 2020)

V šoli na daljavo smo formirali interesne skupine v okolju MS/Teams. Dodeljene naloge, omejen čas za oddajo izdelkov in video prisotnost so pripeljale do skupinskega razmišljanja, črednega vedenja in deljenja izkušenj. Pouk je potekal po sistemu eden za vse in vsi za enega. Posameznikova individualizirana naloga je od učitelja zahtevala več priprav in ciljnih usmeritev, a se je v naboru pridobljenih znanj skupina pokazala pametnejša kot posameznik. Inteligenca roja je prisotna v naravnih združbah, npr. vedenju čebel ali ptic, in v umetnih kot temelj za upravljanje omrežij ali kooperativnem vedenju pri rojih robotov.

2.5 Telefon za opismenjevanje ali stvar zasvojenosti

Uporaba novih tehnologij v izobraževanju ne more biti stvar odločitve. Digitalna tehnologija preoblikuje izobraževanje skoraj tako kot Gutenbergov tiskarski stroj pred približno 600 leti, ko je spremenil dostopnost in hitrost komunikacij. Digitalno okolje postaja nova platforma za učenje. Tehnološka usposobljenost je zahteva za vstop v svetovno gospodarstvo. Nova strategija upravljanja talentov je pojem ekosistema talentov, s katerim je povezano vse, od privabljanja in pridobivanja talentov, upravljanja in razvijanja talentov, razumevanja in načrtovanja talentov pa tudi razširitev talentov. V novodobnem času se v ta nabor dodaja digitalni talent. To še posebej velja, ker umetna inteligenca, robotika in nenehno razvijajoče se oblike avtomatizacije vse bolj oblikujejo poslovno okolje.

Mobilni telefoni postajajo najpomembnejši dejavnik pri povečevanju digitalne pismenosti. Že otroci so močno motivirani za učenje, objavljanje in sporočanje z mobilnimi telefoni. Dejstvo pa je, da poznavanje le del tega ni dovolj za tehnološko revolucijo v izobraževanju. Skoraj vse šole v Sloveniji so dodatno opremljene z ojačevalci brezžičnega interneta. Učenci imajo

telefone, ki so sedaj motilci njihove pozornost. Nove tehnologije seveda ponujajo njihovo uporabo za vsakodnevne učne procese. Predvsem pa je smotrno izkoristiti množico nadobudne in digitalno spretne mladine za raziskovalno učenje in skupinsko delo. Navidezna resničnost ponuja računalniško ustvarjeno okolja, ki ga lahko dijaki raziskujejo. Zaradi dobre vizualizacije je skoraj nemogoče ločiti virtualno od realnega. Take načine izobraževanja smo uvedli v razumevanje strokovnega področja ob predposnetem 360-stopinjskem videu in z dodanimi 3D-računalniškimi predmeti. Učenci so si z uporabo svojih telefonov in kartonastih virtualnih očal (angl. cardboard VR) ogledali dano situacijo kar v šolskih prostorih. Obstaja tudi tehnologija razširjene ali izboljšane in mešane resničnosti. Tehnologija razširjene resničnosti omogoča, da v resnični svet dodajamo digitalne elemente in informacije. Vse elemente lahko opazujemo na telefonu, tablici ali s posebnimi očali. Tako govorimo o povezovanju slike iz resničnega sveta in digitalnih informacij iz oblaka.

Kratica FOMO (angl. fear of missing out) označuje strah pred tem, da bi drugi lahko uživali v izkušnjah, iz katerih smo sami izključeni. Prav tako je opredeljena kot strah pred obžalovanjem, ki lahko privede do zaskrbljenosti, da bi lahko zamudili priložnost za družbeno interakcijo, novo izkušnjo, dobičkonosno naložbo ali druge dogodke. S porastom tehnologije in socialnih omrežij se ta problem veča iz dneva v dan. (Wikipedia, 2020) Ne gre samo za občutek, da bi lahko počeli nekaj boljšega, ampak da zamujamo nekaj pomembnega, kar drugi počnejo v tem trenutku. Nekateri to stanje imenujejo tudi Facebook iluzija. Prevladuje mišljenje, da v življenju ni smotrno početi ničesar kar ni vredno objave na socialnih omrežjih. FOMO vedno vključuje občutek nemoči, da zamujamo nekaj velikega, da naši prijatelji delajo, imajo ali vedo nekaj boljšega. Opažamo nekakšno časovno bitko za informacije. Na obrazih lahko večkrat zasledimo izraz razočaranja ali celo osebne zamere, če informacij ne delimo pravočasno. Te postajajo nekakšna duševna hrana in predmet trgovanja; stvar moči.

Pojav družbenih medijev je to razmišljanje samo še pospešil. Ljudje na socialnih omrežjih še lažje primerjajo svoje življenje z življenjem drugih. FOMO je odraz nižjega zadovoljstva z življenjem na splošno in ima negativen vpliv na psihološko zdravje in dobro počutje. Najstniki doživljajo strah, da bi kaj zamudili na socialnih omrežjih, odrasli pa službene obveznosti. FOMO se povezuje tudi s fobijami, ki zmanjšujejo našo produktivnost. Danes najdemo organizacije, ustanove in turistične ponudnike, ki ponujajo digitalno razstrupljanje. FOMO nadomeščajo z JOMO (angl. joy of missing out) in JOBO (angl. joy of being offline).

3 Zaključek

Ljudje smo socialna bitja. Nove tehnologije omogočajo nove načine druženja, stalna izobraževanja, izkušnje na področju iluzij in domišljijских situacij. Nove tehnologije so prisotne pri produktih, oglasih ali filmih. Navidezna resničnost postaja stalni učni pripomoček. Uporaba tehnologije spreminja načine igre in izkustvenega učenja. Digitalne tehnologije tako ponujajo izkustva, ki jih tradicionalno izobraževanje ne omogoča. Računalniška tehnologija vse bolj omogoča premagovanje raznih telesnih omejitev, ki ovirajo prisotnost v razredu. Lahko služi kot pripomoček pri okvari govora, sluha in vida. Tehnologija prepoznavanja glasu prihaja v vsakdanjo uporabo. V tem primeru služi tehnologija kot izenačevalec možnosti za dokazovanje in napredovanje. Ob tem ne smemo zanemariti dejstva, da je danes ogromno mladih ljudi v svetu razseljenih ali so begunci. Telefon je v tem primeru tisto malo, kar posamezniku lahko nadomešča tradicionalno šolo in omogoča dostop do izobraževanja.

4 Viri in literatura

1. BOŽIČ Blagajac, P. *Big data CRM: peta industrijska revolucija povezuje ljudi in stroje*. [Online]. Paleta znanj. 2019. [Zadnja sprememba 14. avg. 2019]. [Citirano 3. avg. 2020; 12.03]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://paletaznanj.si/peta-industrijska-revolucija/#top>.
2. *COLLECTIVE consciousness*. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba 18. avg. 2020; 17:52]. [Citirano 18. avg. 2020; 20.06]. Dostopno na spletnem naslovu: https://en.wikipedia.org/wiki/Collective_consciousness.
3. *COLLECTIVE intelligence*. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba 16. avg. 2020; 11:52]. [Citirano 16. avg. 2020; 18.23]. Dostopno na spletnem naslovu: https://en.wikipedia.org/wiki/Collective_intelligence.
4. *LIVE Action Role Playing*. [Online]. Meetup. 2020. [Zadnja sprememba 18. jul. 2020; 18.43]. [Citirano 19. jul. 2020; 18.44]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.meetup.com/topics/larp/>.
5. *FEAR of missing out*. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba 17. avg. 2020; 22:22]. [Citirano 18. avg. 2020; 17.43]. Dostopno na spletnem naslovu: https://en.wikipedia.org/wiki/Fear_of_missing_out.

6. NASTRAN Ule, M. *Sodobne identitete: v vrtincu diskurzov*. 1. natis. Ljubljana: Zbirka Sophia. 2000.
7. ROUSE, M. *Big data CRM: Big data customer relationship management*. [Online]. Techtarget. 2015. [Zadnja sprememba feb. 2015]. [Citirano 5. avg. 2020; 9.44]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://searchcustomerexperience.techtarget.com/definition/big-data-CRM-big-data-customer-relationship-management>.
8. SINGH, S. *Twelve Mega Themes That Will Drive Our Future*. [Online]. Forbes. 2019. [Zadnja sprememba 16. avg. 2020; 19.20]. [Citirano 17. avg. 2020; 8.23]. Dostopno na spletnem naslovu:
<https://www.forbes.com/search/?q=The%20Twelve%20Mega%20Themes%20That%20Will%20Drive%20Our%20%20%20%20Future%20World#4bf919ec279f>.
9. WARD, J. *How digital technology is transforming global education*. [Online]. Weform.org. World economic forum. 2015. [Zadnja sprememba 4. avg. 2015]. [Citirano 14. avg. 2020; 11.04]. Dostopno na spletnem naslovu:
<https://www.weforum.org/agenda/2015/08/how-digital-technology-is-transforming-global-education/>.
10. WINICK, K. *How to Turn FOMO Into JOMO*. [Online]. Psycom. 2020. [Zadnja sprememba 18. avg. 2020; 17.29]. [Citirano 18. avg. 2020; 19.04]. Dostopno na spletnem naslovu:
<https://www.psycom.net/fomo-to-jomo>.
11. *WHAT is Transhumanism?* [Online]. 2018. [Zadnja sprememba 16. jul. 2018; 21.54]. [Citirano 5. avg. 2020; 10.01]. Dostopno na spletnem naslovu: whatistranshumanism.org.

Šolski center Celje
Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Simona Brečko

KORISTNA UPORABA NOVODOBNE TEHNOLOGIJE

PRI POUKU TUJEGA JEZIKA

BENEFICIAL USE OF MODERN TECHNOLOGY

IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Povzetek

V sodobnem svetu smo obkroženi z digitalno tehnologijo, katere uporaba se pri mladostnikih nemalokrat sprevrže v zasvojenost. Kot učiteljica tujih jezikov, ki se je leta oklepala tradicionalnih metod poučevanja, sem v svoj pouk sčasoma začela uvajati uporabo sodobne tehnologije, ki učitelju mnogokrat olajša delo, dijake pa motivira zanj. Tako uporaba zlasti mobilnega telefona postane več kot le nesmiselna potrata časa ali celo zasvojenost. Metode dela s sodobno tehnologijo, ki jih uporabljam pri pouku, sledijo učnim ciljem in se povezujejo s tradicionalnimi metodami poučevanja. Predstavljene metode sem preizkusila zlasti pri pouku angleškega jezika, a se zlahka prenesejo na katerikoli drugi tuji jezik. Čeprav uporabljam sodobno tehnologijo pri svojem pouku z zdravo mero razuma, sem vedno znova presenečena nad učnimi dosežki svojih dijakov, ki so rezultat povezovanja tradicionalnih metod poučevanja in uporabe sodobne tehnologije.

Ključne besede: pouk tujega jezika, sodobna tehnologija, tradicionalne metode poučevanja, učni dosežki, zasvojenost

Abstract

In the modern world, we are surrounded by digital technology whose usage by adolescents often results in an addiction. As a foreign language teacher, who used to cling to traditional teaching methods for years, I eventually started to introduce the use of modern technology in the classroom, which often makes the teacher's job easier and motivates students to work. In this way, the use of a mobile phone in particular becomes more than just a senseless waste of time or even an addiction. The methods of working with modern technology that I use in the classroom follow the learning objectives and are linked to traditional teaching methods. The presented methods were mostly tested in my English lessons but can be easily transferred to any other foreign language. Although I am trying to use modern technology with common sense in my lessons, I am always amazed at the learning achievements of the students which are the result of combining traditional teaching methods and the use of modern technology.

Key words: foreign language teaching, modern technology, traditional teaching methods, learning achievements, addiction

1 Digitalna tehnologija, mladostniki in pouk

Digitalna tehnologija (računalniki, tablice, mobilni telefoni, pametne ure ...) je v veliki meri postala pomemben del našega vsakdana. Kot v svojem prispevku za RTV SLO navaja Lara Gril (2019), povprečen uporabnik na družabnih omrežjih in digitalnih platformah preživi več kot dve uri dnevno. Mnogokrat smo odrasli zaradi službenih in mladostniki zaradi šolskih obveznosti primorani uporabljati različne digitalne platforme. »Neprestano preverjanje družbenih omrežij in elektronske pošte je postal normalen del vsakdana. Izobraževanje in službene dolžnosti nas vedno bolj vežejo na stalno uporabo računalnika in telefona, prav tako se pričakuje 24-urna dosegljivost. Tovrstno vedenje vpliva na motnje koncentracije, saj po vsakem pogledu na telefon potrebujemo nekaj minut, da se lahko znova posvetimo delu.« (Gril, 2019) Vendar pa se lahko uporaba tehnologije v delovne namene pri mladostnikih hitro spremeni v uporabo digitalne tehnologije zgolj za zabavo, ki v možganih po besedah psihologinje Špele Reš (2018) vzbudi željo po vedno večji izpostavljenosti barvnim in glasnim vsebinam, zato njeni uporabniki postopoma začenjajo opuščati stvari, ki so jim bile prej pomembne. »Recimo ne greš več s prijatelji ven, opuščáš prostočasne aktivnosti, ki so ti bile prej prijetne, zanimive, nekako si racionaliziráš, da to ni več zabavno, da te nekaj moti, da nimaš dovolj časa,« (Reš, 2018), kar postopoma vodi v zasvojenost. »Nekaj osnovnih simptomov je recimo: izguba občutka za čas, kontrole nad vsebino, kar se pojavlja pri splošni zasvojenosti s spletom [...] Zelo pomemben simptom je tudi, da velikokrat razmišljáš o spletnih vsebinah tudi, ko nisi na njih.« (Reš, 2018) Učitelji pogosto opažamo, da so dijaki med izobraževalnim procesom z mislimi in pogledi pri svojem mobilnem telefonu, čeprav šolska pravila narekujejo njegovo uporabo izključno z dovoljenjem učitelja. Učitelji tujih jezikov imamo ta privilegij, da lahko digitalno tehnologijo s pridom uporabimo v izobraževalne namene. Heike Schaumburg (2018, 27–40) v svoji razpravi *Empirische Befunde zur Wirksamkeit unterschiedlicher Konzepte des digital unterstützten Lernens - Wie wirksam sind die digitale Medien im Unterricht? (Empirične ugotovitve glede učinkovitosti različnih konceptov digitalno podprtega učenja – Kako učinkoviti so digitalni mediji pri pouku?)*, ki je bila objavljena v publikaciji z naslovom *Digitalisierung in der schulischen Bildung (Digitalizacija v izobraževanju)*, podpira uporabo različnih prenosnih naprav pri pouku, saj naj bi didaktično usmerjena uporaba teh naprav in aplikacij spodbujala tako k individualiziranemu kot h

kooperativnemu učenju. Njihova uporaba je učinkovita zlasti pri projektnem delu, problemskem učenju in kot uvodna motivacija. Interakcija med učiteljem in učencem je na ta način intenzivnejša. V primerjavi s poukom, pri katerem prenosniki in tablice niso v uporabi, so dijaki pri pouku, pri katerem je uporaba digitalnih pripomočkov dovoljena, uspešnejši zlasti pri ustvarjanju samostojnih besedil. Zelo učinkovita je uporaba mobilnih naprav v primeru, ko spodbujamo komunikacijo med dijaki, še zlasti med ustvarjalnim in raziskovalnim učenjem. Iz lastnih izkušenj lahko potrdim, da je poučevanje in učenje tujega jezika učinkovito, če tradicionalne didaktične metode z zdravo mero dopolnimo z uporabo digitalne tehnologije.

2 Metode dela z digitalno tehnologijo pri pouku tujega jezika

Kot izhaja iz učnega načrta za angleščino za gimnazije (2008, 3), pri pouku tujega jezika razvijamo ključne kompetence za vseživljenjsko učenje: sporazumevanje v maternem jeziku, sporazumevanje v tujih jezikih, matematična pismenost in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, učenje učenja, medosebna, medkulturna, družbena in državljanska kompetenca, podjetnost in samoiniciativnost, kulturna zavest/ozaveščenost in znanje ter nenazadnje tudi digitalna kompetenca, ki v okviru pouku tujega jezika razvija naslednje kompetence:

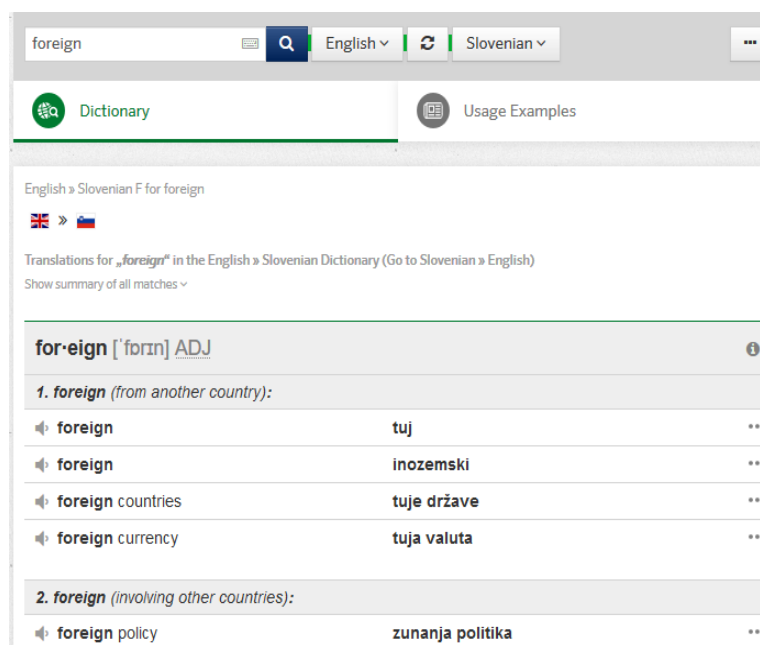
»Dijaki/dijakinje

- kritično uporabljajo informacijsko komunikacijsko tehnologijo za pridobivanje, vrednotenje, shranjevanje informacij in za njihovo tvorjenje, predstavitev in izmenjavo ter za sporazumevanje in sodelovanje v mrežah preko svetovnega spleta;
- poznajo in uporabljajo
 - glavno programsko opremo, npr. urejevalnik besedil itd., predstavitve itd. za pripravo in prikaze celovitih informacij, npr. pisnih besedil, projektov ipd.,
 - svetovni splet (iskanje, zbiranje in procesiranje elektronskih informacij, podatkov in pojmov, razlikovanje med ne/relevantnim, subjektivnim/objektivnim, resničnim/virtualnim, sodelovanje v diskusijskih forumih in elektronskih učilnicah),
 - elektronsko pošto in videokonference ter druga komunikacijska orodja itd.,
 - posebno programsko opremo za učenje angleščine,
- se zavedajo razlik med realnim in navideznim svetom,

- spoznavajo možnosti tehnologije informacijske družbe (TID), ki podpirajo ustvarjalnost in inovativnost ter vključevanje v družbo in z njeno pomočjo razvijajo kritično mišljenje in ustvarjalnost,
- prepoznajo in upoštevajo osnovno zanesljivost in veljavnost različnih informacij in se zavedajo, da je pri interaktivni uporabi treba spoštovati etična načela,
- imajo pozitiven odnos do uporabe TID za samostojno in timsko delo, znajo varno in odgovorno uporabljati svetovni splet (spoštovanje zasebnosti in kulturnih razlik; svetovni splet želijo uporabljati za širjenje svojih obzorij).« (Učni načrt. Angleščina. Gimnazija, 2008, 10)

2.1 Spletni slovar

Pri učenju tujega jezika je vsekakor potrebno stalno usvajanje besedišča, s katerim je govorec sposoben ubesediti svoje misli. Ker med drugim dijake spodbujamo k samostojnemu delu, že v prvih urah pouka tujega jezika predstavim možnost uporabe različnih spletnih slovarjev, med katerimi običajno priporočam slovar PONS. Dijake seznanim z njegovo strukturo in možnostmi, ki jih ponuja: uporaba različnih jezikov, dvosmerno prevajanje, zvočni posnetki izgovorjave, primeri uporabe besed ...

Slika 1: Stran spletnega slovarja PONS

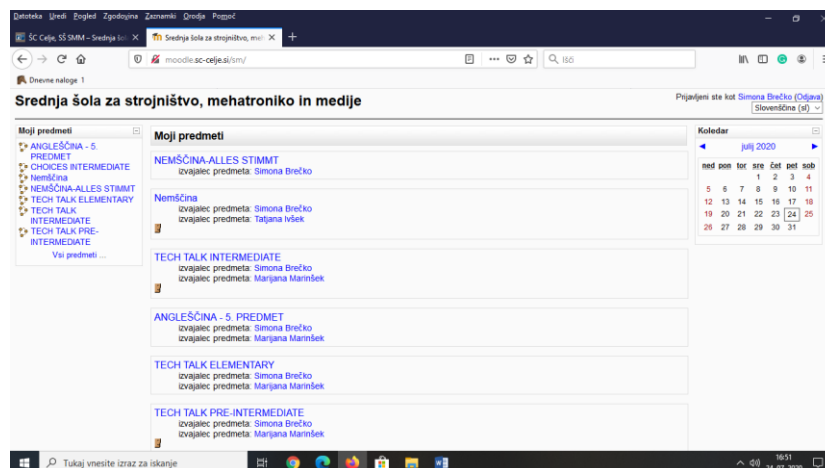
(<https://en.pons.com/translate/english-slovenian/foreign#dict>, 2020)

Nato dijake pozovem, da postopek iskanja besed opravijo na svojem mobilnem telefonu. Naloge izberem glede na raven (pred)znanja. Na začetni ravni običajno brskajo po slovarju za besedami s seznama besed, ki ga pripravim glede na obravnavani tematski sklop. Na nadaljevalni ravni pa se dijaki navadno ukvarjajo z nalogo bralnega razumevanja, pri kateri s pomočjo spletnega slovarja poiščejo pomene morebitnih neznanih besed, ki so pomembne za razumevanje besedila in uspešno reševanje naloge. Dijake na ta način »opremim« z znanjem za nadaljnje vseživljenjsko učenje kateregakoli tujega jezika.

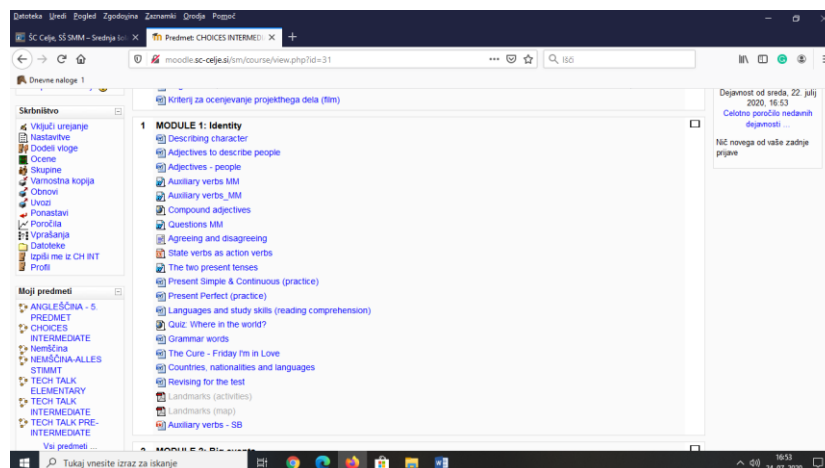
2.2 Spletna učilnica

»Spletno učilnico definiramo kot prostor, kjer se srečata učitelj in učenec. [...] Spletna učilnica je navidezno okolje, kjer se srečujejo tisti, ki se izobražujejo, učitelji in učne vsebine. V njej je na voljo več orodij, ki jih uporabljamo za izobraževanje, komunikacijo, izvajanje projektnih aktivnosti, predstavitve rezultatov. Preko spletne učilnice si lahko dopisujemo s pomočjo e-pošte, objave na forumih ali pa klepeta v klepetalnicah. [...] Nadalje lahko spletno učilnico definiramo kot zbirko spletnih povezav, ki so razvrščene po predmetih ali še po dodatnih kriterijih. Povezave vodijo na spletne strani, kjer je podana učna snov razložena. Tam se nahajajo tudi naloge in druge povezave s koristnimi informacijami in zanimivimi vsebinami.« (Dragar in Korže, 2012, 8)

Kot na številnih šolah tudi na naši šoli dijake občasno zaposlimo z uporabo gradiv iz spletne učilnice. V aktivu tujih jezikov smo spletno učilnico opremile z gradivi za uporabo pri poučevanju angleškega in nemškega jezika. Razdelile smo jo po učbenikih, ki jih uporabljamo v različnih izobraževalnih programih, in znotraj tega po posameznih učnih enotah. Dijaki lahko dostopajo do različnih gradiv: delovni listi za utrjevanje znanja, videoposnetki, povezave do različnih spletnih vsebin, PowerPoint predstavitve/razlage snovi ... Lahko pa se odločimo tudi za oddajanje gradiva v e-obliki. Ker v spletni učilnici sodelujemo vse članice aktiva, imamo vedno na razpolago številna gradiva, ki jih lahko uporabimo kadarkoli in s tem prihranimo dragoceni čas.

Slika 2: Spletna učilnica – tuji jeziki
(<http://moodle.sc-celje.si/sm/>, 2020)

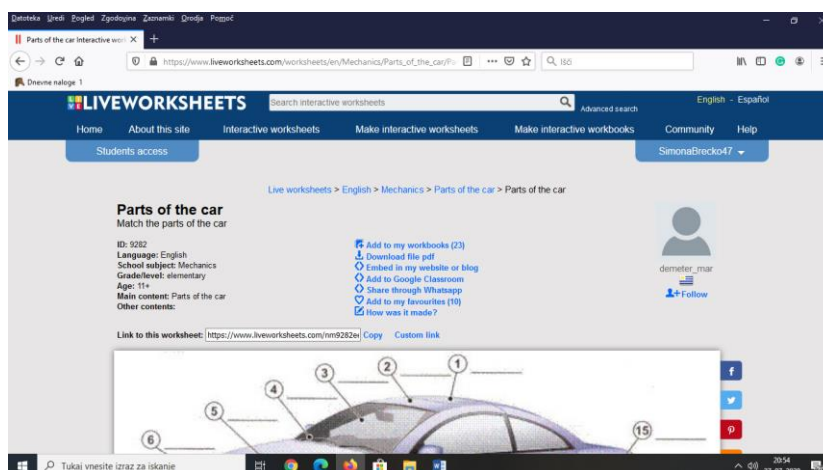
Slika 3: Spletna učilnica – Choices Intermediate
(<http://moodle.sc-celje.si/sm/course/view.php?id=31>, 2020)

2.3 Liveworksheets

Liveworksheets (*Živi delovni listi*) je interaktivno spletno orodje za izdelavo delovnih listov, ki omogoča pretvorbo tradicionalnih tiskanih delovnih listov (doc, pdf, jpg ...) v interaktivne vaje za samopopravljanje, ki jih dijaki rešujejo online in svoje odgovore pošljejo svojemu učitelju. S tem so dijaki bolj motivirani za reševanje delovnih listov, učitelj porabi manj časa za njihovo popravljanje, hkrati pa je tovrstno delo okolju prijazno.

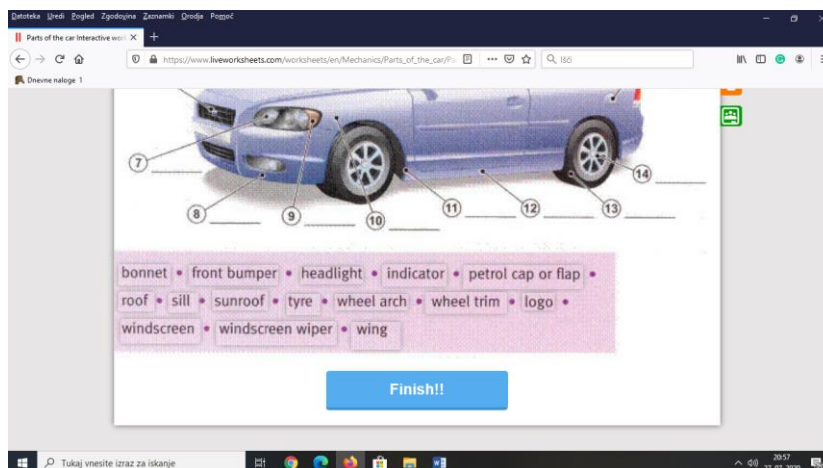
Pri izdelavi delovnih listov lahko učitelj uporabi najnovejšo tehnologijo s področja poučevanja jezikov: vključi lahko zvok in video, vaje povezovanja, naloge izbirnega tipa, naloge s kratkimi odgovori, naloge z odprtimi odgovori in celo govorne vaje, pri katerih mora dijak uporabiti mikrofona. Učitelj lahko na spletni strani www.liveworksheets.com sam pripravi interaktivne delovne liste, ki jih lahko deli z drugimi učitelji, ki dostopajo do te spletne strani, ali pa lahko enostavno uporabi delovne liste, ki so jih pripravili in dali v uporabo drugi učitelji. Spletna stran ponuja na tisoče interaktivnih delovnih listov za poučevanje različnih svetovnih jezikov in drugih strokovnih področij (npr. umetnost, biologija, okoljevarstvo, zobozdravstvo, splošna razgledanost ...). Delovni listi v zbirki so večinoma izdelani v angleščini, vendar pa jih lahko učitelj pripravi tudi v kateremkoli drugem jeziku. Uporabnik pripravljenega interaktivnega delovnega lista ima med drugim tudi možnost njegovega nalaganja v izvornem formatu (doc, pdf, jpg ...).

Kako poteka reševanje interaktivnih delovnih listov? Učitelj pošlje dijakom spletno povezavo do izbranega delovnega lista, ki ga dijak z uporabo računalnika, tablice, telefona ipd. reši in s klikom na *Finish* začne postopek pošiljanja. Prikaže se rubrika *Send answers to my teacher*, v katero je treba vnesti učiteljev elektronski naslov ali geslo (ki ga je učitelj že prej posredoval dijakom). Učitelj prejme v svojo elektronsko pošto obvestilo o dospetu delovnega lista, ki je že pregledan in točkovan. Isto različico prejme na svoj elektronski naslov tudi dijak, tako da oba uporabnika dobita takojšnjo povratno informacijo. Število poslanih delovnih listov ni omejeno, se ti po tridesetih dneh izbrišejo.

Slika 4: Interaktivni delovni list – zgornji del

(<https://www.liveworksheets.com/worksheets/en/Mechanics>, 2020)

Slika 5: Interaktivni delovni list - spodnji del

(<https://www.liveworksheets.com/worksheets/en/Mechanics>, 2020)

Kot nadgradnja izdelave in reševanja interaktivnih delovnih listov pa je možna izdelava interaktivnega delovnega zvezka, v katerega učitelj izbere do 120 strani poljubnih interaktivnih delovnih listov. Priprava delovnega zvezka vzame na začetku malo več časa, saj je treba vsakega dijaka posebej registrirati in mu dodeliti dostopno geslo. Tako lahko dijak s svojim uporabniškim imenom in geslom dostopa do svojega delovnega zvezka, v katerega ima učitelj možnost stalnega vpogleda, dodajanja komentarjev ter zapiskov in shranjevanja dijakovega dela za neomejen čas.

Uporaba interaktivnih delovnih listov se je v času, ko smo bili omejeni na delo na daljavo, izkazalo za zelo učinkovito, saj je bilo večina dijakov zelo motiviranih za delo, pa naj je šlo za utrjevanje, preverjanje ali ocenjevanje znanja.

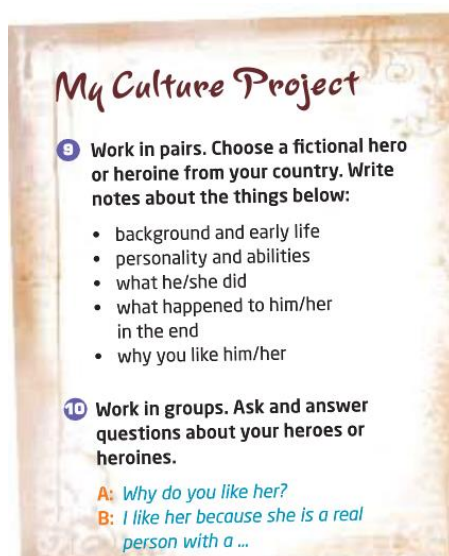
2.4 Projektni pristop z uporabo digitalne tehnologije

David Hvala (2020) za MonitorPro opredeli pojem projekt kot enkratni in neponovljiv. Projektna ekipa se sestavi, da bi opravila svoje delo, in se potem razpusti, ne da bi za seboj pustila kakšno drugo sled poleg rezultatov projekta. Pri projektnem pristopu gre za skupine posameznikov, ki so zgolj združeni okrog neke naloge.

»Za projektno delo je frontalna oblika dela manj primerna, zato je s strani učitelja potrebna vnaprejšnja priprava literature, navodil in drugih oblik dela (skupinska, v parih ...) ter koordiniranje celotnega dela. Učitelj odpira in osvetljuje dogajanje, ne vsiljuje osebnega

mnjenja skupini, temveč spodbuja ideje. Pripravljen se je prilagajati novim okoliščinam, v delo učencev ne posega po nepotrebnem, ne skuša nadzorovati dogajanja.» (Atlagič, 2006, 12)

Pri pouku tujega jezika je takšen način dela stalna praksa, saj so dijaki poleg reševanja zastavljenih nalog primorani tuji jezik uporabljati kot jezik komunikacije, s čimer se približajo uporabi tujega jezika v realnem okolju/vsakodnevnom življenju. Ker so mobilni telefoni del njihovega vsakdana, jih je smiselno uporabiti tudi pri projektne delu, ki je sestavni del učnega načrta. Glede na vsebino projektne dela dijaki iščejo informacije v slovenskem in tujem jeziku. Ker je rezultat projektne dela zahtevan v tujem jeziku, morajo kdaj uporabiti tudi spletni slovar. Dijaki so navadno razdeljeni v skupine po štiri, po potrebi po tri ali pet članov. Mnogi projekti so zastavljeni medkulturno, zlasti kot povezovanje slovenske kulture s kulturo ciljnega tujega jezika.

Slika 6: Choices Intermediate 2012, 107 (izsek)

Kot je razvidno s slike 6, so morali dijaki pri tem projektne delu raziskati slovenskega literarnega junaka. *My Culture Project*, kot je projektne del poimenovan v učbeniku *Choices Intermediate*, sledi učni enoti, v kateri je govora o različnih junakih (osebnih, športnih, glasbenih, filmskih, literarnih ...). Preden so se dijaki lotili raziskovanja, smo se poglobili v literarne junakinje tujgovorečih dežel (Kleopatra, Jane Eyre, Scarlett O'Hara, Miss Marple, Bridget Jones) in na to pripeli še kratek odlomek iz romana angleške pisateljice Charlotte Brontë *Jane Eyre*. V skupinah so si dijaki izbrali literarno junakinjo ali literarnega junaka, pri

čemer se je nekaterim ideja porodila takoj, nekateri pa so že v začetku morali uporabiti mobilni telefon. V nadaljevanju je z uporabo mobilnih telefonov potekalo intenzivno iskanje informacij o izbrani junakinji ali izbranem junaku. Kot alternativa uporabi mobilnega telefona bi vsekakor lahko bila uporaba tablice, če bi jih bilo na voljo vsaj toliko, da bi vsaka skupina lahko uporabljala vsaj eno. Z najdenimi podatki so nato svojo junakinjo ali svojega junaka dijaki predstavili drugim skupinam, in sicer tako, da so oblikovali nove skupine, v katerih je bil po en predstavnik prej oblikovanih skupin. Tako so vsi spoznali zgodbe vseh izbranih junakinj in junakov. V zadnjem koraku so morali o izbrani junakinji ali izbranem junaku napisati krajši sestavek, ki so ga opremili s seznamom uporabljenih e-virov.

2.5 Uporaba digitalne tehnologije za snemanje učnih rezultatov

Ko se pri pouku odločimo, da bomo učne rezultate snemali, moramo najprej poskrbeti za upoštevanje Splošne uredbe Evropske unije o varovanju osebnih podatkov. Navadno starši že na začetku šolanja na izobraževalni ustanovi podpišejo soglasje, s katerim med drugim dovoljujejo tudi snemanje svojih otrok v učne namene. Kljub temu dijake pred to dejavnostjo vprašam, ali kdo ne želi biti sneman, in njihove želje spoštujem.

Kadar se odločim za to obliko dela, učne rezultate snemam izključno sama, da med dijaki ne bi prišlo do morebitne zlorabe posnetkov. Ker v takem primeru dijaki najpogosteje delajo v skupinah, posnetke zberem, nato pa si jih skupaj »na velikem ekranu« (projektorju) ogledamo, komentiramo in po potrebi tudi nadgradimo. Današnji dijaki so generacija sebkov (selfijev), zato navadno nimajo težav z nastopanjem pred (telefonsko) kamero.

V okviru projekta *Your Life Your Story* sem z dijaki 3. letnika, program medijski tehnik, izvedla učno uro s pripovedovanjem zgodb z uporabo slikovnih predlog. Uporabila sem kartice iz družabne igre Dixit (2008), ki so ilustrirane s podobami sanj. Najpomembneje pri izboru slikovnih predlog je, da jih je na voljo toliko, da si lahko vsak dijak izbere vsaj pet motivov, ki ga najbolj pritegnejo. Če delo poteka v parih ali skupinah, se število izbranih motivov poveča. Njihova naloga je, da izbrane motive sestavijo v smiselno zgodbo, ki lahko ima tudi osebno noto.

Slika 7: Kartice Dixit

(Osebni arhiv, 2008)

Slike 8, 9 in 10: Posnetki pripovedovanja zgodb

(Osebni arhiv, 2019)

Za ilustracijo je zanimivo prebrati eno od zgodb, ki so nastale (in bile posnete) pri pouku angleščine, njen avtor je Luka Berdnik (2019): *»Once upon a time, there was a little boy. A little African boy. He had a big teddy bear. He was flying through the space in a castle on a balloon. When it was dark, he lit a candle so he could read his book. His favourite kind of book was an adventure book. But this book was like no other – it stood out from the crowd. It was so touching that he cried all night. His tears were so large that it would keep raining outside the castle.«* V slovenščini bi se zgodba glasila: *Pred davnimi časi je živel deček. Majhen afriški*

deček. Imel je velikega plišastega medvedka. Deček je v gradu na balonu letel skozi vesolje. Ko je bilo temno, je prižgal svečo, da je lahko bral svojo knjigo. Najraje je prebiral pustolovske knjige. Vendar ta knjiga je bila drugačna od drugih – izstopala je iz množice knjig. Zgodba se ga je tako dotaknila, da je jokal celo noč. Njegove solze pa so bile tako velike, da zunaj ni prenehalo deževati.

3 Zaključek

Kot pedagoška delavka včasih zaskrbljeno opazujem nekatere najstnike, ki zelo veliko svojega časa (v šoli in izven nje) porabijo za brskanje po mobilnem telefonu ali kakšni drugi digitalni napravi. Čeprav se pogosto srečujemo tudi z zasvojenostjo s pametnimi napravami, sem se z leti naučila, da imajo te naprave tudi koristne prednosti in da nam lahko pomagajo tudi pri pouku, dokler jih znamo v učni proces vključiti z zdravo mero razuma. Kot učiteljica angleškega in nemškega jezika imam na tem področju raznoliko izbiro, saj so svetovni splet in knjigarne opremljene z zanimivimi in poučnimi didaktičnimi pripomočki za poučevanje tujih jezikov z uporabo sodobne tehnologije. Ker se dijaki pri uporabi digitalne tehnologije počutijo domače, so pri takih učnih urah bolj motivirani za delo in dosegajo boljše učne rezultate. Hkrati dijake naučimo, da je sodobna tehnologija mnogo več kot le brskanje po spletu in družabnih omrežjih. Poleg tega se pri takšnem delu tudi sama naučim marsičesa o digitalni tehnologiji, saj so na tem področju dijaki tisti, za katere lahko rečemo, da so strokovnjaki. Nikakor pa ne smemo dovoliti, da bi pouk potekal izključno z uporabo sodobne tehnologije. Zagotovo bi se dijaki sčasoma naveličali takšnega načina dela, pri marsikom pa bi s tem zasvojenost s tehnologijo le še poglobljali, zato menim, da moramo v prihodnosti ohranjati tradicionalne načine dela v razredu, ki jih občasno začnimo z uporabo sodobne tehnologije.

4 Viri in literatura

1. DRAGAR, F. in KORŽE, G. *Uporaba spletnih učilnic in videokonferenc v osnovni šoli*. Raziskovalna naloga. [Online]. Celje: II. osnovna šola. 2012. [Citirano 26. jul. 2020; 18.40]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/4201202871.pdf>.

2. GRIL, L. *Zasvojenost z digitalno tehnologijo ali nova vsakdanjost*. [Online]. MMC RTV SLO. 2019. [Citirano 23. jul. 2020; 17.25]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.rtv slo.si/zdravje/novice/zasvojenost-z-digitalno-tehnologijo-ali-nova-vsakdanjost/500044>.
3. HARRIS, M. in SIKORZYNSKA, A. *Choices Intermediate, Students' Book*. Harlow, Essex: Pearson Education Limited. 2012.
4. HVALA, D. Projektno delo. V *MonitorPro*. [Online]. Ljubljana: Unistar LC. 2020. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.unistarpro.si/default.asp?mid=sl&pid=novice_podrobno&katid=34&novicaid=224.
5. *LIVEWORKSHEETS*. [Online]. Poole: HamiltonHouse. 2014. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.liveworksheets.com>.
6. *PROJEKTNO delo: gradivo za učitelje*. [Online]. Ljubljana: Center za poklicno izobraževanje. 2006, str. 12. [Citirano 28. jul. 2020; 21.34]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Publikacije/Projektno_delo.pdf.
7. PSIHOLOGINJA Špela Reš o posledicah zasvojenosti s spletnimi vsebinami. V *Odnosi in psihologija*. [Online]. *Metropolitan*. 2018. [Citirano 23. jul. 2020; 17.50]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.metropolitan.si/odnosi-in-psihologija/psihologinja-spela-res-o-posledicah-zasvojenosti-s-spletnimi-vsebinami/>.
8. ROUBIRA, J. *Dixit*. Poitiers: Libellud. 2008.
9. SCHAUMBURG, H. Empirische Befunde zur Wirksamkeit unterschiedlicher Konzepte des digital unterstützten Lernens - Wie wirksam sind die digitale Medien im Unterricht? V: *Digitalisierung in der schulischen Bildung. Chancen und Herausforderungen*. [Online]. Münster: Waxmann. 2018. Str. 27–40. Dostopno na spletnem naslovu: http://waxmann.ciando.com/img/books/extract/3830987579_lp.pdf.
10. *UČNI načrt. Angleščina. Gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija: obvezni ali izbirni predmet in matura (420 ur)*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. 2008. Str. 3, 10.

Vrtci občine Žalec

Darja Cencelj

UPORABA MEDIJEV V VRTCU

MULTIMEDIA USAGE AT KINDERGARDEN

Povzetek

Članek je namenjen spoznavanju uporabe IKT (sodobna Informacijska komunikacijska tehnologija) sredstev v vrtcu in sodelovanje otrok pri spoznavanju njihove uporabe. Navedena so mnenja različnih avtorjev, ki spremljajo vpliv medijev na otrokov razvoj in posledice nepravilnega ravnanja z njimi ter predstavljene nekatere slovenske raziskave s področja uporabe IKT v vrtcu. Ob koncu članka je predstavljeno delo otrok ob spoznavanju medija – računalnik in postopek seznanjanja ter načrtovanja poti, kako poiščemo informacijo kot odgovor na zastavljeno vprašanje.

Ključne besede: mediji, IKT, vrtec

Abstract

The article intends to teach about the use of ICT (modern information and communication technology) resources in kindergarten and how to motivate the children about participation and learning about its proper use. First we present different opinions of various authors who monitor influence of the media on children's development and the consequences of their improper use. We also present some Slovenian research in the field. We end the article with introduction of children's learning with ICT – how to get the proper skills with computers and the process of finding information, as attempt to find the answer different questions.

Key words: medium, ICT, kindergarten

1 Mediji v vrtcu in njihov vpliv na razvoj otrok

Številni avtorji (Holloway in drugi, 2013; Hesketh in drugi, 2012; Duch in drugi, 2013; Anand in Kroznik, 2005; Edgar in Edgar, 2008) zaradi pomembnosti teme opozarjajo na nujnost povečanja števila raziskav v starostni skupini majhnih otrok in posledic medijske izpostavljenosti nanje, saj je število raziskav glede na pomembnost teme in relativno nejasnost posledic medijske izpostavljenosti izjemno majhno. Raziskava, ki je bila narejena v okviru Fakultete za medije na podlagi teme Mediji in predšolski otroci v Sloveniji (2015), prikazuje izpostavljenost medijem tako predšolskih otrok (v domačem okolju kot v okviru organiziranega varstva) kot tudi njihovih staršev in vzgojiteljev.

Dolgoročnih učinkov izpostavljenosti različnim sodobnim medijem sicer zdaj še ni mogoče popolnoma natančno predvideti. Predšolski otroci so zelo veliko in vse več izpostavljeni medijem. Velik izziv predstavlja prisotnost televizije, ki je v velikem odstotku gospodinjstev prižgana ves čas. Predšolski otroci imajo tudi vse več elektronskih pripomočkov in vedno pogosteje tudi lastno televizijo v svoji sobi. Skrbi vzbuja tudi dejstvo, da so predšolski otroci, zlasti pa otroci do treh let, pri izpostavljenosti medijem s strani staršev, nadzorovani manj kot polovico časa. (Rek, 2015, 12)

Tako so raziskovalci dokazali, da so zlasti pri otrocih, ki so veliko izpostavljeni medijem v zgodnjem obdobju, prisotne motnje spanja, koncentracije, težave pri učenju ter razvoju 13 komunikacijskih veščin. Prisotno je tudi posnemanje nasilnega vedenja, ki ga otroci vidijo na zaslonih, v resničnem življenju. (prav tam)

V slovenskem prostoru je bila narejena tudi raziskava (Vodopivec Lepičnik, 2011) na področju vplivov medijev na predšolske otroke v slovenskih vrtcih. Preučevala je poglede 39 staršev in 22 vzgojiteljev predšolskih otrok ter ugotovila, da so tudi vzgojitelji razdvojeni, saj jih le malo več kot polovica (54%) spodbuja uvajanje medijev in medijske pismenosti v vrtce.

Vrtci se z medijskim svetom srečujejo in opismenjujejo na različne načine. *Medijska pismenost* pomeni zmožnost dostopanja do verodostojnih informacij, pa tudi sposobnost analiziranja, vrednotenja in ustvarjanja sporočil v različnih oblikah – v tisku ali na spletu, v pisni ali video obliki. Pri medijski pismenosti je zelo pomembno razvijati veščine, znanje in razumevanje različnih medijskih vsebin, ki nam potrošnikom omogočajo uporabo medijev na varen in učinkovit način. Medijsko pismene osebe so informirane in sprejemajo suverene odločitve, zato je medijska pismenost izjemno pomembna za razvijanje aktivnega državljanstva.

Medijsko opismenjevanje mladih in odraslih pripomore k razumevanju vloge medijev v družbi ter krepí temeljne veščine preverjanja in samoizražanja, ki so potrebne državljanom v demokratični družbi.

Prav zaradi tega mora družina imeti jasna stališča do uporabe tehnologij (Uporaba naprave za zabavo je privilegij in ne pravica in ta privilegij naj bo najvišja nagrada), postaviti dogovore in pravila (kdaj, koliko časa, kje, kaj – katere aplikacije), dajati otroku pozitiven zgled (preusmerimo otroke v druge aktivnosti), se ukvarjati z otrokom, otroku naložiti nekatere zadolžitve oz. jih prosimo za pomoč pri vsakdanjih aktivnostih, predvsem pa veliko komunicirati. (Pušnik Breznik, 2012)

2 Mediji v predšolskem prostoru

Sodobne naprave, kot so računalniki, telefoni, tablice, igralne konzole, so dokaj hitro vstopile v naša življenja in nas na nek način ujele skoraj nepripravljene nanje.

Otrok že zgodaj (okoli 6. meseca) začne kazati zanimanje za zunanje dražljaje, kot je prisotnost televizije in radia. S starostjo se širi njegovo polje zaznav, ko z različnimi čutili dojema svet in ga opazuje. V obdobju od 2. do 5. leta otrok verjame navidezni resničnosti in si s pomočjo domišljije ustvari svoj svet. Nujno je, da se otrok čim več igra, saj skozi igro pridobiva različne veščine in znanja. Odrasli ga spodbujajmo k temu, a čim manj posegajmo v otroško igro in dovolimo otroku, da skozi igro spoznava in preigrava različne življenjske situacije. Marsikateri otrok preživlja čas pred televizijo ali računalnikom ob tem pa nima povsem ustreznih spodbud za razvoj govora, motoričnih spretnosti, mišljenja in socializacije. (Pušnik Breznik, 2012)

V sodobnem času otrok vse bolj uporablja digitalni medij, ki pa žal nadomešča branje knjig in čustveno bližino. Prav tako uporaba oz. gledanje televizije v predšolskem obdobju vse bolj postaja nadomestilo za preživljanje kakovostnega časa s starši, ko imajo ti drugo delo doma. Vendar pa postajajo starši vse bolj odgovorni in zavedajo se, da je nujno ozaveščanje o pomenu, namenu in potrebi uporabe različnih medijev pri vzgoji otrok sodobnega časa, zato pogosto iščejo odgovore na vprašanja, ki se jim pojavljajo na tem področju, v času odraščanja njihovih otrok.

Na trgu je ogromno knjig o rasti in razvoju otrok ter knjig o vzgoji, na žalost pa nobena od njih ne zajema vsebine digitalne tehnologije, ki je vseprisotna in ima velik vpliv na življenja nas in naših otrok. Svet, v katerem odraščajo današnji otroci, je precej drugačen od tistega, v katerem

smo odraščali mi, njihovi starši. Staršem primanjkuje izkušenj glede vzgoje ob digitalni tehnologiji, zato nas je tega precej strah. Želeli bi si pravil v zvezi z uporabo digitalnih naprav, a knjižice z navodili za starše ni. Najbolj nas skrbi, da se bodo naši otroci v kibernetnem prostoru izgubili.

Dobrodošla je Knjiga avtorice Jodi Gold (2015), ki poskuša poiskati odgovore na to, kdaj naj otrok dobi svoj prvi mobilni telefon, kako tehnologija vpliva na družbeni, čustveni in kognitivni razvoj otroka, kako starševske navade v zvezi z digitalno tehnologijo vplivajo na otroke, kako postaviti meje, ki jih bo lahko sprejela vsa družina ...

Predvsem pa knjiga poudarja, da je treba ustvariti načrt in uvesti pravila v družini, da bo digitalna tehnologija v času otrokovega odraščanja imela več pozitivnih kot negativnih vplivov na razvoj otroka.

2.1 Uporaba medijev in Kurikulum

Otroci morajo za svoj čustveni razvoj imeti kakovosten čas, ki naj ga ne bi preživljali pred različnimi zasloni. Da ne bi postali asocialni in nevešči socialnega vedenja, nikakor ne smejo osamljeni obsedeti pred zaslonom, ker jim to preprečuje, da bi se naučili komunikacije med ljudmi (Sears, 2004), saj na socializacijo vpliva prav okolje, v katerem otrok živi.

V vrtcu je treba poznati osnove opismenjevanja s pomočjo različnih medijev. Čeprav se v vrtcih ta način dela in raziskovanja ne uporablja pogosto, je sodobni čas vendarle na nek način postavil nove smernice in zahteve pri umeščanju medijske vzgoje.

Kurikulum (1999) je dokument, ki na eni strani spoštuje tradicijo slovenskih vrtcev, na drugi strani pa z novejšimi teoretskimi pogledi na zgodnje otroštvo in iz njih izpeljanimi drugačnimi rešitvami in pristopi dopolnjuje, spreminja in nadgrajuje dosedanje delo v vrtcih. (Kurikulum, 1999; 7)

V Kurikulumu zastopanost medijske vzgoje najdemo na področju jezika, kjer so zapisani tudi cilji – doživlja in spoznava verbalno komunikacijo kot vir ugodja, zabave in reševanja težav; doživljanje različnih vsebin (zgodbe, uganke, pesmi) s pomočjo zvočne in video tehnologije ter na področju družbe - možnost sodelovanja v pogovorih in kritičnega vrednotenja o predsodkih, stereotipih, modnih trendih, reklamah ter komuniciranje s pomočjo računalnika. Prav tako najdemo zastopanost medijev na področju umetnosti, kjer otroci lahko spoznavajo računalniške programe za likovno izražanje, spoznavajo filme, gledajo filmske in video

projekcije, opazujejo in spoznavajo, prepoznavajo, komentirajo ter uporabljajo medije, kajti s tem oblikujejo svoje prve izkušnje za medijsko opismenjevanje. (Kurikulum za vrtce, 1999)

Pri vsem tem pa je pomembno poudariti, da je za uspešno uresničevanje ciljev pomembno, da vzgoja poteka po pedagoških načelih predšolske vzgoje. To so: načelo demokratičnosti in pluralizma, avtonomnosti in strokovne odgovornosti strokovnih delavcev v vrtcu, načelo omogočanja izbire in drugačnosti, načelo spoštovanja zasebnosti in intimnosti, načelo sodelovanja s starši, sodelovanja z okoljem, načelo strokovnega izpopolnjevanja, razvojno-procesnega pristopa, načelo aktivnega učenja in zagotavljanja možnosti verbalizacije in drugih načinov izražanja. (Kurikulum za vrtce, 1999)

2.2 Kako v praksi – dobra praksa v oddelku vrtca

Raziskave (Filipaj, 2015) so pokazale, da SD v drugem starostnem obdobju, v vrtcu pri svojem delu, najpogosteje uporabljajo tradicionalne medije, kot je radio in sodobni medij računalnik. Ta dva medija v vrtcu uporablja več kot polovica (62 %) strokovnih delavk. Le nekoliko manj (44 %) anketiranih uporablja tisk kot medij. Je pa enaka raziskava pokazala, da pri vsakdanjem delu strokovni delavci uporabljajo tradicionalni tisk in radio.

Kot je mogoče zaslediti v članku (na podlagi raziskav), da se medijska razgledanost in pismenost v predšolskem obdobju premalo uporabljata, smo v našem vrtcu izvedli nekajdnevno dejavnost – MEDIJI V VRTCU; kako lahko tudi drugače spoznavamo svet.

Dejavnost smo si zastavili tako, da smo sledili zastavljenim in izbranim ciljem, v nekoliko daljšem časovnem obdobju:

- spoznavanje tehničnih predmetov in razvijanje spretnosti na področju tehnike in tehnologije (računalnik, televizija, telefon, tablični računalnik);
- smiselna uporaba IKT sredstev pri vzgojnem delu (ogled knjig, gledališke predstave, zborovsko petje);
- razvijanje izražanja in komuniciranja preko IKT sredstev (sporočilo prijatelju, ki je doma);
- doživljanje in spoznavanje pozitivnih načinov uporabe IKT opreme (zakaj mobilni telefon, tablica).

2.3 Postopek nastajanja načrta dela - mediji v vrtcu; kako lahko tudi drugače spoznavamo svet

Vse se je začelo, ko je bilo že jutraj vzdušje v oddelku, kot velikokrat otroci v oddelku (5–6 let) rečejo, »zanič«. Tudi pogovor v jutranjem krogu ni prinesel novih idej. Vse dokler se iz ozadja ni slišala glasba in je eden izmed otrok vzdihnil: »Mel bi svoj računalnik ali vsaj tablico.«

Takrat so se prižgale lučke v očeh marsikoga. Tako so se začeli naši aktivni dnevi srečevanja, spoznavanja in dela s pomočjo različne IKT (sodobna Informacijska komunikacijska tehnologija) opreme.

SPOZNAVAMO IKT

V kotu igralnice smo pripravili mize, kjer bo nastajal naš kotiček oz. po predlogu otrok »snemalni studio, ki bo imel tudi radio pa tablice in mobije, ki pa bodo moral bit na tiho, da ne motijo drugih.«

Vsekakor mora vzgoja za medije izhajati iz izkušenj otrok, zato je bil dogovor, da z ustvarjanjem plakata obnovimo znanje in poznavanje IKT opreme, za pomoč pa poprosimo tudi starše, ki so prinašali staro opremo.

Vloga odraslega:

- upošteva razvojne zakonitosti in razlike med otroki, na podlagi tega načrtuje dejavnosti;
- otroke spodbuja, da sprašujejo, pripovedujejo;
- otroke spodbuja, da raziskujejo z vprašanji, z delom pri dejavnosti;
- otrokove ugotovitve ne ocenjuje kot napačne ali pravilne.

Vloga otrok:

- sodeluje z lastno dejavnostjo in podajanjem idej, znanji, mišljenjem;
- izdeluje oz. ustvarja plakat s pomočjo revij, reklam, lastnega likovnega ustvarjanja;
- razvija medsebojno komunikacijo o različnih IKT sredstvih.

Slika 1: izdelava plakata

(Vir: Cencelj, 2020)

Zakaj uporabljamo radio?

Izjave otrok:

- Poslušamo glasbo,
- vreme slišimo,
- na radiju pojejo in igrajo bobne,
- včasih poslušamo poročila,
- veliko poslušam CD s pravljičami.

Zakaj uporabljamo televizijo?

Izjave otrok:

- Vidimo vreme na njem,
- gledamo risanke in filme,
- poslušamo glasbo,
- pa da mi ni dolg čas, jo imamo doma včasih kar tako prižgano, pa je ne gledamo.

Zakaj uporabljamo telefon?

Izjave otrok:

- Telefon nam pove, kje smo;
- z njim pokličemo pomoč, ali pa atija in mamico;
- ko smo na morju, ati vsak dan pogleda, ali bo sonce;
- mami mi dovoli, da igram igrice na njem, ko nima časa.

Slika 2: Obisk trgovine s telefoni

(Vir: Cencelj, 2020)

Zakaj uporabljamo računalnik?

Izjave otrok:

- Na njem pišemo pošto,
- da se učimo in beremo,
- vidimo, kaj se dogaja po svetu,
- je namesto televizije,
- da igramo igrice.

Slika 3: Igra z računalnikom

(Vir: Cencelj, 2020)

Zakaj uporabljamo tablico?

Izjave otrok:

- Da se slikamo,
- ati gleda vreme,
- da igramo igrice, preden zaspimo,
- na morju gledamo risanke na njej,
- mami ima naložene filme in knjige.

Slika 4: Igra s tabličnimi računalniki in tipkovnicami

(Vir: Cencelj, 2020)

SMISELNA UPORABA IKT OPREME; KAKO POIŠČEMO INFORMACIJE O VREMENU

Kot sredstvo spoznavanja in raziskovanja smo izbrali računalnik, saj nam je vsem dosegljiv oz. dostopen tudi v vrtcu.

Otroci so ob naših aktivnostih spoznali, da so sodobne naprave pomembne tudi za pridobivanje različnih informacij, ki nas zanimajo in niso namenjene le igri in zabavi. Ob analizi odgovorov na vprašanja – zakaj uporabljamo ..., smo prišli do zaključka, da starši največkrat, po mnenju otrok, poiščejo informacije o vremenu. Tudi otroci so velikokrat spraševali, ali bo sonce ali dež, saj jih je zanimalo, kje se bodo lahko igrali. Dogovorili smo se, da sami spoznamo pot do teh informacij, da bomo lahko do njih dnevno dostopali skupaj.

Da obdržimo še medsebojno socialno povezanost, bomo prijatelju, ki ni v vrtcu, napisali pismo in ga poslali na el. naslov njegove mamice (z dogovorom in privoljenjem).

Pot učenja smo začeli popolnoma na začetku.

Metodični postopek oz. predlogi in navodila otrok, kako priti do informacije o vremenu s pomočjo računalnika, glede na njihovo predznanje:

- pogledj, kje in kako računalnik odpremo in prižgemo;
- pomembno, da smo pri tem opravilu strpni in delamo z občutkom. Računalnik se lahko ob nepravilni uporabi pokvari;
- pomembno! Geslo lahko pozna le eden v oddelku (otroci so predlagali vzgojiteljico);
- skupaj poiščemo ikono za GOOGLE, ker vse ve in moramo najprej iskati tam;
- napišemo datum za dneve, ko nas zanima vremenska napoved;

- na vremenski sliki prepoznamo znake za označitev vremena in jih narišemo v ustvarjalnem kotičku (sonce, oblak, oblak z dežnimi kapljicami, črn oblak z veliko kapljicami). Uporabili jih bomo za ustvarjanje lastne vremenske karte, kjer bomo načrtovali svoje aktivnosti na prostem ali v igralnici;
- na spletu poiščemo nekaj gibalnih iger, ki jih lahko izvajajo na prostem;
- skupaj preverimo, ali vsi enako razumemo znake (kdaj označuje možnost dežja in kdaj bo zagotovo deževalo);
- zadamo si nalogo, da tudi doma na televiziji preverimo, ali so znaki pri vremenski napovedi enaki. Poprosimo starše za pomoč. Skupaj s starši pogledajo znake za označitev vremena na njihovih mobilnih telefonih;
- poznamo že obliko Slovenije, zato vemo, kje moramo iskati;
- ko najdemo vremensko napoved za izbran dan, si jo označimo na vremenskem koledarju, ki ga pripravljamo za teden dni vnaprej;
- ponovimo postopek, vendar v obratni smeri, da računalnik izklopimo.

V dogovoru z mamo otroka, ki ni bil prisoten, smo spoznavali tudi pot, kako napisati pismo prijatelju po el. pošti.

3 Zaključek

Lahko bi rekli, da je tehnologija danes vir pridobivanja znanja, tako odraslih kot otrok. Pravilno seznanjanje z IKT-jem že v predšolskem obdobju, otrokom daje možnost pozitivnosti uporabe te. Ravno tehnologija je tista, ki današnjim otrokom spreminja tako socialno, intelektualno kot gibalno življenje. Otroci potrebujejo stik s tehnologijo, vendar je pomemben proces pridobivanja izkušenj.

Otroci so v tem času spoznali, kaj vse nam nudi IKT. Spoznavali smo pozitivnost uporabe digitalizacije tudi v tem smislu, da je sodobna tehnika namenjena širjenju, učenju oz. zbiranju in pridobivanju novih informacij, čemur so mediji od vedno služili, in ne le igri.

Vsak dan so tako lahko spremljali vremensko napoved in ob tem občutili zadovoljstvo nad svojim uspehom in zavedanjem, da zmorejo sami. Navdušenje nad prejetim odgovorom svojega prijatelja pa je bilo neopisljivo.

4 Viri in literatura

1. ERJAVEC, K. in VOLČIČ, Z. *Medijska pismenost: priročnik za učitelje osnovne šole*. Ljubljana: DZS. 1999.
2. FILIPAJ, A. *Mnenje vzgojiteljev in staršev glede uporabe medijev v predšolskem obdobju*: diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. 2015.
3. GOLD, J. *Vzgoja v digitalni dobi*. Ljubljana: Didakta. 2015.
4. JAMNIK, T. Otroške knjige in mediji. V: *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja v predšolskem obdobju*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2003. Str. 92–93.
5. KURIKULUM za vrtce. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad za šolstvo. 1999.
6. PUŠNIK Breznikar, T. *Medij v življenju otrok*: diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta. 2012.
7. SEARS, W. in SEARS, M. *Uspešen otrok*. Radovljica: Didakta. 2004.

II. OŠ Žalec

Katja Dvornik

NAJSTNICA Z LAŽNIM SPLETNIM PROFILOM

TEENAGER WITH FAKE ONLINE PROFILE

Povzetek

Spremljanje najstnikov skozi učiteljeve oči ostaja kljub odprtosti in pripravljenosti na pogovor v marsikateri temi nemo. Strah, neznanje, neobvladovanje položaja, ustrahovanje, lažni prijatelji, sram in neubesedeni občutki najstniku onemogočijo možnost izgradnje dobre samopodobe. Zaradi vedno več časa, ki ga preživijo pred zasloni, se ta ustvarja zlasti na podlagi vidnega na socialnih omrežjih. Ko govorimo o najstnikih s posebnimi potrebami, prevzame nenadzorovana raba socialnih omrežij moč; meja med resničnim in izmišljenim ni več jasno prepoznana, preneseni pomeni besed so napačno razumljeni, svoboda govora pa dovoljuje tudi najbolj nizkotne komentarje. Takšen primer, ki obravnava najstnico z lažjo motnjo v duševnem razvoju, predstavljamo v članku. Kraja identitete in ustvarjen lažni Facebook račun z dekličinimi golimi fotografijami sta povzročila stisko, samopoškodbeno ravnanje. Kljub času karantene so dnevni videostiki z učitelji pripomogli, da se je dekletu pravi čas ponudila pomoč in se je razkril povzročitelj.

Ključne besede: socialna omrežja, lažni profil, najstništvo, lažja motnja v duševnem razvoju

Abstract

Monitoring teenagers through the teacher's eyes, despite his/her openness and willingness to talk, remains silent in many topics. Fear, ignorance, lack of control of the situation, intimidation, fake friends, shame and unspoken feelings undermine the teenager's ability to build a good self-image. Due to the increasing amount of time spent in front of screens, this is created mainly on the basis of what is seen on social networks. When talking about teenagers with MID, the uncontrolled use of social networks takes over its power; the boundary between the real and the imaginary is no longer clearly recognized, the transmitted meanings of words are misunderstood and freedom of speech allows comments that are offensive and rude. Such an example, which deals with a teenager with MID, is presented in the article. Identity theft, fake FB account and the public posting of the girl's nude photos caused distress, self-injurious behavior. Despite the social situation of quarantine, the constant video contacts over computer and the help of the school teacher ensured, that the girl was offered help at the right time and that the committer was revealed.

Key words: social networks, fake profile, adolescence, mild intellectual disability

1 Predstavitev teme s teoretično podkrepitevijo

V letih poučevanja mladih odraščajočih učencev se je nabralo precej primerov, ki jih povezuje prikrito ali zahrbtno govorjenje kot sprožilec za prepire. Nova realnost razkriva, da se komunikacija najstnikov vse pogostejše seli na družabna omrežja. Sami pa ločnice, kdo je nekaj povedal in kje se je to zgodilo, na spletu ali v živi človeški bližini, ne zaznavajo več jasno. O tem pišejo tudi klinični psihologi (Alter, 2018).

Za razumevanje primera v drugem delu, imena smo priredili, predstavljamo teoretična izhodišča. Z njimi bomo bolje razumeli najstniške osebnosti z lažjo motnjo v duševnem razvoju (v nadaljevanju uporabljamo kratico LMDR) ter drugimi pridruženimi motnjami. Skupine otrok, s katerimi se srečujemo pri pedagoškem delu, obiskujejo program nižjega izobrazbenega standarda. Opredeljene so kot osebe z LMDR, h kateri imajo nacepljene številne druge – avtizem, slepoto, epilepsijo, komunikacijske primanjkljaje ter čustveno-vedenjske motnje. Z njimi sedijo tudi otroci tujega jezikovnega okolja, najpogostejše albanskega in romskega.

1.1 Oris osebe z lažjo motnjo v duševnem razvoju

Osebe s posebnimi potrebami, kakor jih določa Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1, 2013), ostajajo drugačne ne glede na merila in norme sodobne družbe, vendar postajajo z ozaveščanjem samostojne in koristne v današnji družbi. Soočajo se s težavami na področju kognitivnega delovanja (vanj prištevamo logično sklepanje, reševanje problemov, abstraktno mišljenje, presoje pri sprejemanju odločitev, akademskem in izkustvenem učenju, prenosu informacij med različnimi situacijami), imajo primanjkljaje na področju prilagoditvenih zmožnosti (in sicer težave pri komunikaciji, socialnem udejstvovanju, samostojnejšem življenju) ter težave na področju intelektualnega delovanja. Njihove razvojne pomanjkljivosti jih peljejo po tiru drugačnosti. Približen razpon njihovega inteligenčnega kvocienta je med 50 in 69, kar pri odrasli osebi odgovarja mentalni starosti med devetimi in dvanajstim letom. Sodobna šola upošteva otrokove sposobnosti in ga ne potiska v aktivnosti, za katere ni dozorel. Ne glede na skupino otrok v razredu pa lahko, če izhajamo iz zapisanih doktrin, potrdimo, da slehernik hrepeni po sprejetosti, slišnosti. Učiteljevo razumevanje učencev se tako zgradi iz njegove čustvene inteligentnosti, strokovnosti, poznavanja

učenčevega individualiziranega programa. Tako lahko tudi učitelj – opazovalec pravočasno prepozna stiske in se odzove na učenčev nemi »klic na pomoč«.

1.2 Mladostništvo in oblikovanje identitete

Mladostništvo predstavlja obdobje, v katerem se odraščajoči sooča s procesom pospešenega telesnega razvoja/puberteto, ki ga spremlja obdobje duševnega dozorevanja/adolescence, ki spremeni otrokovo duševnost v duševnost mladostnika. To obdobje traja dlje od telesnega razvoja, prehod pa je postopen in v soočanju z naslednjimi nalogami (Žmuc-Tomori, 1993):

- z iskanjem lastne identitete,
- z urejanjem odnosa do staršev in drugih odraslih,
- z oblikovanjem socialne spolne vloge,
- z usmerjanjem odnosov z vrstniki,
- z razvojem socialno-odgovornega vedenja,
- s pripravo na poklicno delo,
- z oblikovanjem vrednostnega sistema,
- s pripravo na samostojno, učinkovito partnersko in družinsko življenje.

Tudi mladostniki z LMDR se med prehodom v odraslost soočajo z enakimi razvojnimi nalogami. Zaradi upočasnjene razvoja in specifičnosti tako čustveno-vedenjskega kot tudi kognitivnega razvoja nekaterih stopenj pri razvoju samostojnosti morda nikoli ne dosežejo.

Čas mladostništva je tudi čas oblikovanja posameznikove identitete. Za mladostnike z LMDR je to še posebej zahtevno, saj je zdravo, da v tem času kognitivno dojamejo, da se razlikujejo od drugih, a se hkrati zavedajo svojih posebnosti, močnih področij, spretnosti ... Le tako bodo lahko ustvarjali kakovostne odnose z drugimi (Novljan, 1997).

Ob tem je pomembno omeniti še razvoj možganov v obravnavanem obdobju. Ko otrok vstopi v najstniško obdobje, njegovi možgani začnejo obdobje rasti in velikih sprememb. Te spremembe vplivajo na njegovo razmišljanje, vedenje, čustvovanje, odzive, ki starše in druge odrasle pogosto prestrašijo. Ni čudno, da se starši svojim mladostniškim otrokom včasih približujejo v strahu, spet drugič pa se nanje jezno odzivajo, beremo pri vsebini knjige Vihar v glavi.

Vse te spremembe se odražajo v doživljanju in delovanju najstnikov, in sicer (Ferčak, 2015):

- sprejemati začetne odločitve, na katere imajo velik vpliv čustva (so nepredvidljivi, tvegajo, hitro in nepremišljeno odreagirajo – s tem povzročijo zmedo/težave);
- doživljajo intenzivna čustva ter močno doživljajo nihanja razpoloženja: bes, agresijo (tudi samoagresivno vedenje), vznemirjenje in spolno privlačnost, pridobivajo sposobnost interpretiranja namenov in čustev drugih – kar pa je pri najstnikih z LMDR redkost;
- pogosto tvegajo – sistem za zaviranje se vzpostavi najkasneje, zato imajo najstniki velikokrat težave pri razmišljanju, ali je pametno nekaj narediti ali ne;
- najstniku postane sprejetost s strani prijateljev zelo pomembna; poleg tega vrstniško sprejemanje za najstnikove možgane predstavlja veliko nagrado; zato več tvegajo, ko so v družbi vrstnikov;
- hormonske spremembe v puberteti vplivajo ne samo na možgane, ampak tudi na doživljanje ter dojemanje sebe; raziskave kažejo, da se zaradi hormonov okrepi občutek samozavesti, osredotočenosti nase, občutek biti v središču pozornosti.

1.3 Moč socialnih omrežij

Leta 2020 si življenja brez prisotnosti raznovrstne informacijske tehnologije ne moremo več predstavljati, digitalna pismenost pa je postala ena najpomembnejših. Ker v prispevku obravnavamo mlade iz socialno šibkejšega okolja, se ti (oziroma njihovi starši) pametnim e-napravam niso pripravljani odreči, četudi na račun osnovnih dobrin. Spletna okolja z neomejenim naborom strani in s tem premnogimi pastmi pa spuščajo mlade z LMDR in premalo znanja na »neobvladljiva območja«. Pri spletnem portalu Safe.si opozarjajo, da je spletna varnost predvsem znanje. »Daj človeku ribo in si ga nahranil za en dan. Nauči človeka loviti in si ga nahranil za življenje.« Podobno je naravnana spletna varnost, pri katerih omejevanje in blokiranje vsebin nimata dolgoročnega učinka na učence. Veliko bolje se obnese izobraževanje, kako naj se učenci varno in odgovorno vedejo na spletu (Lesjak B., 2016). Če strnemo vse zapisane značilnosti najstniških možganov in značilnosti oseb z LMDR, lažje razumemo ter predvidevamo tveganja za neodgovorna ravnanja na socialnih omrežjih, ki privedejo do zlorab. Občutek za čas se izgubi in kmalu se mladostnik ne zaveda več, koliko časa preživi pred zaslonom.

2 Osrednji primer

2.1 Kdo je dekle z LMDR v krogu najstništva in spleta?

Zavedati se moramo, da ima učitelj pred seboj zelo različne učence, s prav takimi sposobnostmi. Imajo pa mladostniki nekaj skupnega – zaradi minulih neuspehov pogostokrat dvomijo vase, imajo nizko samopodobo, a hkrati ne želijo v ničemer odstopati od vrstnikov. Želijo ugajati, dobiti pozornost za skoraj vsakršno ceno. Takšno je tudi naše dekle, ki jo imenujemo Tina. Visoka petnajstletnica, prijetnega videza, a zelo vase zaprta in redkobesedna najstnica, ki je v zgodnjem otroštvu doživela pomembni izgubi dedka in očeta, nato pa vse do danes živel z mamo; ta ji je bolj prijateljica kot starš, ki bi bil hčeri pripravljen postavljati jasne meje in je prav tako oseba z lažjo motno v duševnem razvoju. V program z nižjim izobrazbenim standardom je bila Tina prešolana šele v tretji triadi, do takrat pa bila med sošolci, zaradi zelo nizkih intelektualnih sposobnosti, pogosto tarča posmeha. Nerazumevanje abstraktnejših besednih zvez in zbadanja so izzvali stisko, beg v samopoškodbeno vedenje in laži. Med novimi, intelektualno sebi enakimi sošolci, si je brez truda ustvarila posebno mesto. Tudi z učitelji gradi pristnejši odnos; vzpostavi se zaupanje in dekle začne govoriti o sebi, o domačem življenju, o preteklosti. Opazimo, da vzpostavlja tudi prijateljske odnose in izraža hrepenenje po fantovski naklonjenosti. Ker so učenci razkropljeni po različnih krajih, preselijo pogovore v popoldanskem času na splet. Na Facebook, Instagram ... Tina se začne zavedati svojega telesa, a ni sposobna ločiti med skromno, iskreno pohvalo in zlaganim dobrikanjem, »sladkimi besedami« predvsem starejših fantov, ki jo začnejo nagovarjati k spolnosti. Preko kratkih sporočil začne dolgoletni prijateljici Emi pošiljati svoje gole fotografije, ne da bi pomislila na posledice.

Tina se je ujela tudi v »prijateljčino« past, ko se je odzvala na sporočila Aninega fanta, s katerim je sicer izmenja le vljudnostne fraze. Ljubosumje in jeza v Ani poveže v »prijateljstvo« njo in starejšo ter inteligentnejšo Emo, s katero brez misli na posledice skujeta načrt maščevanja. Brez da bi preverila resničnost navedb in si ustvarila mnenje, verjame Aninim besedam, začuti draž, adrenalin in skupaj ustvarita lažni Tinin profil; med vse Facebook prijatelje delita v prijateljskem času pridobljene nazorne gole fotografije ter v Tininem imenu nagovarjata fante. Zaradi skupnih prijateljev pridejo novice do Tine; ta se sprva dogajanja ne zaveda povsem, a ko pove mami, ki se burno odzove, se stiska v dekletu poglobi. Dogodki so

se odvijali v obdobju karantene in nastalo situacijo otežili ter onemogočili pristen pogovor v živo. Mama in Tina sta obupani. Vsi zapisi dogodkov nastanejo na podlagi pričevanj in izpraševanj deklet.

Zaradi osebnostnih in intelektualnih zmožnosti (dejavniki tveganja) so imela dekleta redne individualne video stike z učiteljji; ti so sprva opazili odsotno/nenavadno vedenje – na video povezavi je bila videna le v mračni svetlobi, pri poslanih slikah za predmet gospodinjstvo pa se je razkrilo porezано zapestje. Vse to se je razumelo kot klic na pomoč, ki ga Tina sprva zavrne, kmalu pa sama prosi zanjo. Ključno vlogo pri razreševanju nastale stiske je tako odigrala iskrena povezanost med učiteljico in Tino, ki ji je zaupala dogodke, nato pa povezava s šolsko svetovalno službo.

2.2 Potek dogodkov

Učenci ob pripovedovanju o dogodku niso več razlikovali med virtualnimi in resničnimi pogovori. Zelo velike težave pa so imeli pri samem razumevanju sporočila, saj so si ga napačno razlagali in tako osebi pripisali nepravne lastnosti. Zanimivo dejstvo je, da nihče od vpletenih mladostnikov (opazovalcev) ni preverjal resničnega ozadja, ampak so se oblikovali v dve skupini le na podlagi všečnosti osebe.

Zgolj virtualna prisotnost oseb je preprečila pojasnila, zato sta se bes in besedna agresija razlili po Tininem Facebook zidu. Z žaljivimi pripisi v komentarjih se je oglasilo veliko virtualnih »prijateljev«, ki so se brez preverjanja informacij postavili na stran njim bolj všečnega dekleta, nasprotno stran pa zasuli z žaljivimi komentarji, tudi grožnje.

Tina v pogovoru z učiteljji omeni osebe, ki bi, zaradi nastalih sporov, lahko bile krive tega dejanja, a neposredno ne obtoži nikogar. Plaha je in strah jo je reakcije in še hujših dejanj deklet. Tina začne v mesec trajajočih psiholoških obravnavah vse bolj celiti pretekle rane, pri tem pa ji je v pomoč tudi mama, ki začne aktivneje opravljati starševsko vlogo in zdrav nadzor nad hčerinim virtualnim življenjem ter prostim časom nasploh. Po številnih video srečanjih se karantena zaključuje in napovedana je vrnitev v šole; takrat se pojavi nov strah.

Šolska svetovalna služba in psihologinja sta že pred povratkom učenk v šolo začeli opravljati preventivne klice staršem in se zanimali o domačem delu otrok; o času, ki ga preživijo na spletu in nazadnje povedali tudi o nastalem lažnem profilu. Vsa »osumljena« dekleta zanikajo vpletenost, starši pa jih zaščitijo in zagotovijo, da imajo popoln nadzor nad domačimi

računalniki ter vedo, kaj njihova najstnica počne na spletu, da jim popolnoma zaupajo in da je zgodba izmišljena. Po njihovih besedah otroci niso sposobni ustvariti lažnega profila in so pred računalnikom le, ko delajo za šolo ali poslušajo glasbo. Le Anina rejnica se je zavedala razsežnosti težav ter bila hvaležna za pomoč. E. Novljan (1997) poudarja, da imajo otroci z LMDR znižano sposobnost samokontrole, zmanjšano sposobnost za razumevanje svoje okolice in premagovanje njenih zahtev.

Naslednji dan je bil lažni profil umaknjen, kar je razumljeno, da so bili klici usmerjeni k pravim osebam. Prihod v šolo je omogočil pristne pogovore z vključeno medicino med vsemi udeleženci. Predvidevanja, sklepanja (zaradi LMDR) najstnice težje prepoznajo, zato pri pogovorih v parih vendarle priznajo dejanje. Ana se Tini opraviči in slednja ji oprostí. Ema, ki je ustvarila lažni profil in nedovoljeno delila fotografije, prav tako prizna dejanje, čeprav ji v učiteljevi navzočnosti starši (tudi z LMDR) priznanje branijo; a dekle dejanja ne obžaluje, nanj je celo ponosna. Sledila je še dolžnost svetovalnih delavk, da sta Tinine starše usmerili k možnosti policijske prijave, saj se je sovražno spletno dogajanje odvijalo v domačem okolju, a se takrat za prijavo niso odločili. Tudi Tina se opraviči Ani za pisanje fantu, zave se napačnosti dejanj in ob pogovorih s psihologinjo obe spoznata, kako pretresljive posledice lahko ima takšno impulzivno, nepremišljeno ravnanje ter kakšno nevarnost predstavlja dostop do spleta kjerkoli in kadarkoli.

2.3 Ukrepi do uspešnega razpleta

»Pričakuj nepričakovano« ali »nič nas ne sme presenetiti« sta znani ljudski rekli, ki vse, ki delamo z občutljivo populacijo učencev z lažjo motnjo v duševnem razvoju, pogosto spremljata. Predvsem pa nas opominjata, da stopamo iz okvirjev in dojemamo učence kot celostna in ne le učeča se bitja. Ker so zelo pogosto tudi njihovi starši naši nekdanji učenci z lažjo ali celo zmerno motnjo v duševnem razvoju, smo prav pedagogi tisti, ki opazimo prve spremembe pri učenčevem vedenju, jih opozarjamo na nevarnosti (v tem primeru spletne pasti), učimo reagiranja v vsakdanjih stresnih situacijah in s postavljanjem meja pripravljamo na realno življenje. Večkrat potrjeno in tudi pri tem primeru učinkovito je vzpostavljeno zaupanje med učencem in vsaj enim učiteljem, ki mora biti strokoven, dosleden, razumevajoč in dostopen. Pogovor je naslednja strategija, a pri tem je treba upoštevati, da imajo učenci velike težave pri samem izražanju, besedišče je skromno, zato težko ubesedijo občutke in

orišejo razpoloženje. Z vodenim pogovorom jim je lažje, pri tem pa že nekaj let uporabljamo plakat »čustvenčkov«, ki ilustrativno prikazujejo čustveno dogajanje v posamezniku. Ko učenec pride na pogovor, najprej izbere in označi sliko svojega počutja ter številčno stopnjo stresa; to uporabimo kot izhodišče vodenega pogovora. Zbiranje informacij vseh vpletenih in nato soočenja, ki vključujejo elemente šolske mediacije, se izkazujejo za uspešno strategijo pri vsakodnevnih sporih s hodnika ali spleta. Učenci se ob mediatorju počutijo varne, saj vedo, da jim je zagotovljena zaupnost. V obravnavanem primeru smo soočili (najprej dvojice, nato pa vse vpletene) ustvarjalki lažnega profila in Tino, poslušali vse zgodbe, jih nepristransko vodili v pogovoru in pomagali, da so sprta dekleta sama prišla do spoznanj.

To je najprej odprlo opravičilo, besede obžalovanja, nato sta se obe strani vključili v psihološko obravnavo o posledicah, ki jih lahko prinese spletno nasilje, izdajanje za drugo osebo, spletne grožnje. Dekleti sta, ob pomoči šolske svetovalne službe, pripravili krajšo vsebino o spletnem nasilju in jo predstavili učencem tretje triade pri razredni uri. Med in po mediaciji so bile uporabljene socialne igre vlog ter raba ilustrativnih primerov z zamenjanimi vlogami. Stalno prisotna podpora in pomoč (usmerjanje na Center za socialo delo in TOM telefon, pridobivanje informacij s portala Safe.si) sta staršem pomagali lažje premagovati nastale stiske cele družine.

3 Zaključek

Zatiskanje oči staršev potrebuje sočutno, a odločno ukrepanje šolskih delavcev, ki pripomorejo k »oblikovanju samostojnega, razmišljujočega in odgovornega posameznika, ki se opira na kakovostno pridobljeno znanje in socialne ter druge spretnosti.« (Krek in Metljak, 2011, str. 13). Kar je neznano, vzbuja dvom, strah in najlažje se je takšnim medijem izogniti, težje pa jih spoznati ter smotrno uporabljati.

Težava učencev niso le njihove znižane sposobnosti, ampak tudi znižane sposobnosti staršev, ki pogosto niso »kos« dani vlogi. Zato je ključna sočutna vloga pedagoga, ki je pomembnejša od podajanja intelektualnih vsebin. Zapisani primer ima srečen konec, a nenadzorovana raba, zasvojenost z drsenjem po naključnih straneh bleščečih in popolnih podob idiličnega življenja posameznikov, ne smeta ostati prezrta. Pomembno se je pogovarjati in »vkodirati« v zavest ločevanje med resničnim življenjem, kjer so napake dovoljene in umetno ustvarjeno popolnostjo. Pri tem niso dovolj le besede, ki jih najstniki preslišijo, ampak ilustrativni primeri,

video posnetki, odigrani dogodki, ki jim bodo dali prostor za razmislek, da bodo kdaj zmogli podvomiti o resničnosti videnega in zapisanega.

4 Viri in literatura

1. ALTER, A. *Sužnji zaslona*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2018.
2. FERČAK, K. *Možgani najstnikov*. 2015. [Online]. [Citirano 5. sep. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.stik.si/mozgani-najstnikov/>.
3. KREK, J. in MERLIJAK, M. *Bela knjiga v vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. 2011.
4. LESJAK, B. *Problematika spletne varnosti v šolah. Točka osveščanja o varni rabi interneta SAFE.SI*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. 2016.
5. NOVLJAN, E. *Specialna pedagogika oseb z lažjo motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. 1997.
6. *ZAKON o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1)*. [Online]. [Zadnja sprememba 22. jul. 2011; 9:15]. [Citirano 26. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=201158&stevilka=2714>.
7. ŽMUC-Tomori, M. *Pot k odraslosti. Kaj je in kaj ni motnja v otrokovem duševnem razvoju*. Ljubljana: Cankarjeva založba. 1983.

Šolski center Celje
Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Tanja Gabršček

PASTI DIGITALNE TEHNOLOGIJE ZA MLADOSTNIKE

THE CHALLENGES OF DIGITAL TECHNOLOGY **FOR ADOLESCENTS**

Povzetek

Čas, v katerem živimo, je čas skokovitega razvoja digitalne tehnologije, je čas internetne generacije, je pa tudi čas novih oblik zasvojenosti, tako imenovanih nekemičnih zasvojenosti (prekomerna uporaba digitalne tehnologije/interneta, igre na srečo, športne stave ...). Radovedni in iskrivi mladostniki želijo biti zaradi svoje - za njih tako pomembne - vloge med vrstniki vedno v koraku s časom, stremijo k všečnosti, vendar se pri tem ne zavedajo, da jih moderna tehnologija lahko pahne v zasvojenost, ki jo brez močne lastne volje in pomoči bližnjih zelo težko premagajo. Njihova pot v zasvojenost se prične že v družini, ko starši s svojim zgledom dajejo napačne informacije o uporabi digitalne tehnologije, ki v prenekateri družini postaja center družinske dinamike in stvar, okoli katere se vrtijo vse ostale družinske aktivnosti. Pomembno je prepoznati mladostnikovo vedenje, ki lahko nakazuje odvisnost, še bolj pomembneje pa ga je naučiti kritičnega odnosa do digitalne tehnologije, torej do tega, da je sposoben ločiti med dobrim in slabim.

Ključne besede: digitalna tehnologija, zasvojenost, všečkanje, družina, vzgoja za medije

Abstract

The time we live in is a time of rapid development of digital technology, a time of so called »internet generation«, but it is also a time of new forms of addiction, so-called non-chemical addictions (excessive use of digital technology/internet, gambling, sports betting...). Curious adolescents want to always be up to date with online trends because this importantly affects their role among the peers. They strive for likes, but they are not aware that modern technology can drive them into addiction, which is very difficult to overcome without a strong will and the help of their family. Their path to addiction begins in the family, with parents setting the wrong example about the use of digital technology, which in too many families becomes the center of family dynamics. It is important to recognize the adolescent's behavior, which may indicate addiction, and even more important to teach them how to develop a critical attitude towards digital technology, and with that to be able to distinguish between its good and bad effects.

Key words: digital technology, addiction, likes, family, media education

1 Predstavitev teme

Svet mladostnikov je svet, ki me vedno znova preseneča, saj je poln energije in svežih idej. Pri svojem delu (opravljam delo šolske svetovalne službe na srednji strokovni in poklicni šoli) se vsakodnevno srečujem z mladostniki, ki svojo mladostniško energijo usmerjajo na različna področja: šolo, šport, glasbo, druženje, zabavo, brezdelje, osebne hobije in interese, družino, prijatelje ... Vsem je skupno to, da so najstniki generacije Z ali internetne generacije (rojeni med letoma 1995 in 2012, kot v svoji kolumni opredeljuje omenjeno generacijo Zoran Milivojević, 2020), vsi pa so različni v tem, kako živijo svoje najstništvo. Pri delu z najstniki danes ne srečam več dijaka, ki bi bil brez pametnega telefona. Pametni telefon je na nek način njihov statusni simbol, simbol njihove generacije. To je predmet, od katerega se ne ločijo, nosijo ga v žepih, v rokah, marsikomu povzroča težave celo med poukom, saj želijo tudi v tem času slediti dogajanju izven razreda. So večopravilni. Med odmori sicer posedajo skupaj, vendar se velika večina dijakov ukvarja z vsebinami na svojih pametnih telefonih. Manj je tistih, ki se med seboj pogovarjajo, šalijo ali debatirajo o kakšni šolski zadevi.

Da bi lažje razumela njihov svet v smislu uporabe tehnologije in znala zaznati mejo med uporabo in zasvojenostjo, sem se v šolskem letu 2019/2020 udeležila nekaterih izobraževanj na to temo (Nacionalni inštitut za javno zdravje, Predavanje Mihe Kramlija, vodje Centra za zdravljenje odvisnosti Nova Gorica z naslovom Radosti in pasti interneta) in se samoizobraževala. V svojem prispevku želim strniti nekatere aktualne misli in vedenja o tem. Predvsem kje je meja (če jo sploh lahko določimo?) med prekomerno uporabo in zasvojenostjo z digitalno tehnologijo (www.logout.si) in kako spodbujati »spletno trdoživost«, o kateri govori v svoji knjigi Vzgoja v digitalni dobi, Priročnik za spodbujanje zdravega odnosa do tehnologije od rojstva do najstništva dr. Jodi Gold (2015), licencirana psihiatrinja za otroke in mladostnike.

2 Digitalna tehnologija in življenje z njo

»Pred digitalno tehnologijo lahko bežiš, ne moreš pa se ji skriti.« (Gold, 2015, 23)

Za oblikovanje odnosa do digitalne tehnologije in razumevanje digitalnega življenjskega okolja družine so po ugotovitvah Goldove (2015) pomembne tri stvari:

- naš odnos, torej odnos staršev do tehnologije,
- starševska identiteta in slog vzgoje,
- kategorija uporabe medijev, v katero spada družina.

Ti dejavniki vplivajo na razvoj odnosa do tehnologije pri otrocih in na njeno uporabo. V srednjo šolo dobimo torej najstnike, ki že imajo na nek način oblikovan odnos do digitalne tehnologije, vendar pa v tem obdobju (od 15. do 18. leta) svet še vedno doživljajo zelo intenzivno in se iščejo v različnih vlogah (dovzetni so za kakšna nepremišljena vedenja, eksperimentiranja) ter s tem iščejo svojo spolno in osebno identiteto – svoj prostor pod soncem.

2.1 Odnos do tehnologije v družini

Kot navaja Goldova (2015), tehnologija ne bi smela biti gonilna sila družinske kulture. Pri oblikovanju odnosa otrok do tehnologije je zelo pomembno, koliko časa porabijo za tehnologijo njihovi starši. V svoji knjigi Vzgoja v digitalni dobi, Priročnik za spodbujanje zdravega odnosa do tehnologije od rojstva do najstništva, Goldova (2015) govori o tako imenovani spletni trdoživosti, ki je prvi cilj digitalne vzgoje. Trdoživi otroci znajo po njenem mnenju negativna čustva in doživetja spremeniti v pozitivna, hkrati pa se uspešno spopadajo z nelagodnimi situacijami na spletu tako, da se izpostavijo tveganju. Ugotavlja tudi da bodo otroci z visoko stopnjo samospoštovanja in samozavesti bolje razvili spletno trdoživost kot tisti, ki so postavljeni več psihološkim izzivom.

2.2 Slog vzgoje

Zanimiva je ugotovitev Jodi Gold (2015), da obstaja pri permisivnih starših (podpirajo in spodbujajo otrokovo neodvisnosti) tveganje, da ne bodo določili smernic in zastavili pričakovanj, potrebnih za otrokov zdrav razvoj, medtem ko pri avtoritativnih starših (ne avtoritarnih), ki cenijo otrokovo individualnost, a tudi poudarjajo družbene omejitve, obstaja tveganje, da sami ne bodo pripravljeni znati ravnati s tehnologijo. Pri avtoritativnih starših obstaja ravnovesje med toplino in nadzorom, kar jim daje boljše izhodišče za spodbujane spletne trdoživosti.

2.3 Uporaba digitalne tehnologije v družini

Miha Kramli, vodja klinike za zdravljenje nekemičnih zasvojenosti v Zdravstvenem domu Nova Gorica, je v svojem intervjuju za Mladino (2018) izjavil, da osnovnošolec ne sme biti lastnik pametnega telefona, tablice ali računalnika, seveda pa jih lahko uporablja. Dejstva seveda govorijo drugače. Že v času najzgodnejšega otrokovega zavedanja zunanjega sveta se starši težko izognejo digitaliziranemu svetu, kjer so že prve elektronske igračke opremljene z intenzivnimi zvoki in barvami, ki malčke privlačijo, njihovi možgani pa se nanje prilagodijo. Kramli (2018) tudi ugotavlja, da se mladim z nepremišljeno uporabo digitalne tehnologije oteži ali celo onemogoči abstraktni način razmišljanja in postavitve avtonomne vesti, ki sta se razvijala včasih ob branju pravljic, petju, pogovoru.

Goldijeva (2015) povzema raziskavo Univerze Northwestern, v kateri so opredelili 3 različne vzgojne sloge družine glede na uporabo medijev:

1. družine z visoko uporabo medijev (televizija, domači računalnik, pametni telefon): starši preživijo ob njih v povprečju 11 ur na dan,
2. družine z zmerno uporabo medijev, v katerih starši ob različnih medijih preživijo v povprečju 4,5 ure na dan in
3. družine z nizko uporabo družbenih medijev, kjer starši preživijo ob zaslonih zgoraj omenjenih medijev manj kot 2 uri na dan.

Kam sodimo? Zdi se, da je svoje mesto težko določiti, saj si kot starši velikokrat ne priznamo, koliko časa uporabljamo tehnologijo. Kot bi imeli slabo vest pred samim sabo. Torej se nekje globoko v sebi zavedamo, da je pretirana uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije (v nadaljevanju IKT) nekaj slabega, nekaj, kar nas lahko naredi odvisne, nekaj, kar predstavlja problem.

2.4 Prekomerna uporaba in zasvojenost z digitalno tehnologijo

Ali sploh lahko potegnemo ločnico med tema dvema pojmom? Odgovor na to vprašanje verjetno ni enoznačen in enostaven, saj je odvisen od mnogih dejavnikov, ki sem jih omenila že v prejšnjih poglavjih. Tu bi se rada osredotočila na nekatera priporočila, predvsem pa na simptome, ki nas lahko opozorijo, da je otrok/mladostnik zasvojen z digitalno tehnologijo.

V centru pomoči pri prekomerni rabi interneta Logout so v sodelovanju s podjetjem Telekom Slovenije v okviru projekta Moja prva pogodba, ki je namenjen ozaveščanju o zdravi, odgovorni, uravnoteženi, varni, poučni in konstruktivni uporabi mobilnih naprav ter informiranju in pomoči staršem pri vzgoji otrok v digitalnem svetu, pripravili smernice za starše v zvezi s to problematiko. V njih skušajo pojasniti, kdaj je pravi čas za nakup mobilnega telefona, dajo namige za »novopečene« uporabnike mobilnega telefona, predstavijo starostna priporočila za stik z mobilnim telefonom, tablico ali računalnikom ter slovar tveganih vedenj na spletu, opredelijo, kdo so rizični otroci in kaj so simptomi zasvojenosti otrok s spletom ter kam se lahko obrnemo za pomoč. Vsekakor je zanimivo in uporabno poglavje o starostnih priporočilih:

- v obdobju do 3. leta odsvetujejo stik z mobilnimi napravami;
- do 6. leta naj otrok uporablja IKT le v prisotnosti staršev in ne več kot 25 minut na dan;
- od 6. do 9. leta je pravi čas za resen pogovor o mobilnem telefonu, njegova uporaba naj bo omejena na največ 30 minut;
- med 9. in 11. letom je čas za nakup prvega mobilnega telefona, njegova uporaba naj bo omejena na 45 minut na dan in po potrebi vezana na posledice – kazen, nagrada;
- od 11. do 14. leta starosti je mobilni telefon za otroka zelo pomemben (občutek pripadnosti, komunikacija), vendar naj bo čas za zaslonom omejen največ na 60 minut na dan;
- za starše najtežje je obdobje med 14. in 18. letom, v katerem mladostnik nujno potrebuje pomoč pri organizaciji svojega časa, hkrati pa tudi zasebnost, zato se z njim dogovorimo za količino časa, ko lahko uporablja mobilni telefon, vsebina naj bo njihova stvar. Mladostnik naj ima doma tudi opravila, za katera je odgovoren, namenimo mu svoj čas in se z njim pogovarjamo, skušajmo pridobiti njegovo zaupanje, da za oblikovanje svoje identitete ne bo navezoval stikov preko spleta z neznanci.

Za starše je posebej pomembno, da spremljajo svojega otroka, ga opazujejo, so empatični in prepoznajo drugačna vedenja. Kot navaja Logout v zgoraj omenjenem projektu, obstajajo rizični otroci, ki se lahko bolj nagibajo k pretirani rabi digitalne tehnologije. Zanje je značilno, da so vase zaprti, osamljeni in nedružabni, nepriljubljeni v razredu, sramežljivi, pogosto jim je dolgčas, pretirano so zaskrbljeni glede malenkosti, občutljivi na opazke drugih, pogosto potrti, imajo slabo samopodobo, mednje spadajo tudi otroci z ADHD in avtizmom.

Mnogi starši ne prepoznajo simptomov zasvojenosti otrok z digitalno tehnologijo, zato tudi ne razmišljajo o tem kot o problemu. Največkrat so postavljeni pred dejstvo, ko je za pomoč že zelo pozno in je mladostniki že tako globoko v virtualnem svetu, da ga ne loči več od resničnosti. Na kaj naj bodo starši torej pozorni? Če otrok nima več občutka za čas, če je izgubil interes za druge aktivnosti, če se mu je poslabšal šolski uspeh, če se zapira vase in vzpostavlja vedno manj očesnega stika, kadar kontinuirano razmišlja o aktivnostih na spletu, četudi počne kaj drugega, ko se pretežno prehranjuje ob napravi, kadar emocionalno niha oziroma reagira (če ni na spletu, agresivne reakcije ob odvzemu naprave), če ima vedno pogostejše težave v medosebnih odnosih in kadar začne lagati o času, preživetem na spletu. Vse to so najpogostejši pokazatelji zasvojenosti z digitalno tehnologijo, ki bi mogli biti staršem znak za alarm in ukrepanje. Na Logoutu ugotavljajo, da če je opaziti vsaj pet od naštetih simptomov pri mladostniku (enako velja za odrasle osebe), lahko govorimo o zasvojenosti.

Miha Kramli (2018) pa govori o štirih stopnjah zasvojenosti z novimi tehnologijami:

1. vzorec (otrok je še vedno željan pogovora, ne hiti nazaj za zaslon),
2. navada (otrok težko zapusti virtualni svet, je nervozen pri drugih opravilih in hiti nazaj v virtualni svet),
3. prisilno vedenje (otrok se želi odpovedati drugim pravilom, npr. kosilu, groziti mu moramo z odvzemom naprave)
4. agresivno vedenje (prisilna odstranitev od naprave, agresiven odziv otroka, celo fizično obračunavanje).

V centru za zdravljenje odvisnosti, ki ga vodi g. Kramli, pomagajo že na stopnji navade, ostali dve stopnji pa zahtevata organizirano zdravljenje v obliki 24-urnega prisilnega nadzora in prisilnega zdravljenja. Kot navaja Kramli (2018), je pri nas to še vedno problem, saj javno zdravstvo nekemičnih zasvojenosti ne obravnava kot bolezni.

3 Zaključek

Pri svojem delu na šoli opažam, da so pametni telefoni integrirani v življenje mladostnikov tako močno, da velika večina brez njih pravzaprav niti ne ve, kaj bi počela sama s sabo. Mnogi so šibki v medosebni komunikaciji in težko vzpostavljajo očesni stik, prav tako pa težko izražajo svoje misli. Veliko mladostnikov ni občutljivih za dogajanje okoli sebe, saj se med odmori dobesedno potopijo v virtualni svet komunikacije na pametnih telefonih.

Značilno zanje je, da okamenijo na mestu (lahko tudi sredi šolskega hodnika) in zrejo v ekran. Šele opozorilo sošolca ali kogarkoli drugega jih odtrga od deljenja in sprejemanja všečkov ter sledenju komunikaciji preko različnih aplikacij. Veliko dijakov izgublja fizično kondicijo in so nezainteresirani za športno vzgojo ter ostale fizične aktivnosti. Sploh se ne zavedajo, da pri njihovi komunikaciji prek družabnih omrežij pravzaprav ne gre za druženje, temveč za sprejemanje všečkov in dajanje komplimentov, kot navaja Kramli (2018). V svoji želji po biti všečen, mnogi mladostniki drsijo k odvisnosti, neempatični starši pa njihove spremembe v vedenju ne zaznajo pravočasno ali pa je nočejo prepoznati in si priznati, da je njihov mladostnik pregloboko zabredel v virtualni svet, saj tudi sami za ekrani preživijo veliko časa in so na ta način slab zgled svojemu otroku.

V svetu najstnikov je izjemno pomembno, da so sprejeti v družbi vrstnikov, za to pa so pripravljeni tvegati marsikaj. Popolnoma se strinjam z Goldijevo (2015), ki pravi, da je vzgoja otrok za medije v prvi vrsti odvisna od odnosa staršev in celotne družine do le-teh. Torej, pomemben je kritičen pristop do agresivnih oglaševalskih sporočil, pomembno se je o vsebinah in aplikacija na spletu z otroki pogovarjati in jih naučiti prepoznavati in popraviti napake, ki jih lahko storijo na spletu, predvsem pa je pomembno, da otrokom pomagamo razlikovati med fantazijo in realnostjo.

4 Viri in literatura

1. GOLD, J. *Vzgoja v digitalni dobi: priročnik za spodbujanje zdravega odnosa do tehnologije od rojstva do najstniških let*. 1. izd. Radovljica: Didakta. 2015.
2. KOCIJANČIČ G. *Miha Kramli, terapevt, vodja Klinike za zdravljenje zasvojenosti: več kot polovica otrok prosti čas preživlja v virtualnem svetu*. [Online]. Mladina. [Zadnja sprememba 5. jan. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.mladina.si/183549/miha-kramli-terapevt-vodja-klinike-za-zdravljenje-nekemicnih-zasvojenosti/>.
3. MILIVOJEVIĆ, Z. Sindrom zlega sveta. *Nedelo*. 2020, št. 32 (let. 26), str.18.
4. *MOJA prva pogodba: smernice za starše*. [Online]. Logout: Center pomoči pri prekomerni rabi interneta. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.mladina.si/183549/miha-kramli-terapevt-vodja-klinike-za-zdravljenje-nekemicnih-zasvojenosti/>.

Gimnazija Celje - Center

Miha Gartner

MEDIJSKA PISMENOST DIJAKOV PRI SOOČANJU
Z AKTUALNIMI DRUŽBENIMI IZZIVI

MEDIA LITERACY OF STUDENTS
IN FACING CURRENT SOCIAL CHALLENGES

Povzetek

Vpliv in pomen medijev postaja z razvojem informacijske družbe vse večji, vendar zaradi hitrega tehnološkega razvoja, spremenjenih navad in vse večjih možnosti dostopa in širjenja informacij nekateri doživljajo veliko krizo. Dijaki se v času srednje šole morajo spoprijeti z izzivom pridobivanja celostnih in kar se da objektivnih informacij in prepoznavanjem nepopolnih ali zavajajočih informacij. S pomočjo anketnega vprašalnika, v katerem je sodelovalo 156 dijakov, smo preverili kako dijaki vrednotijo vlogo medijev, v kolikšni meri medijem zaupajo in kakšna pričakovanja imajo do njih. Ugotovili smo, da so dijaki sorazmerno medijsko pismeni. Zavedajo se pomena medijev pri informiranju družbe, razlikujejo med seboj medije glede na način njihovega poročanja in so sposobni vrednotiti informacije v medijih glede na njihovo strokovnost in objektivnost. Stališča dijakov glede vprašanja svobode poročanja medijev in njihove odgovornosti po objektivnem poročanju kažejo na potrebo po večji vključitvi medijske vzgoje v vzgojno-izobraževalni proces.

Ključne besede: medijska pismenost, informacijska družba, vpliv medijev na mlade, medijsko opismenjevanje, medijska vzgoja, odgovorno in svobodno poročanje medijev

Abstract

The influence and importance of the media is growing with the development of the information society, but due to rapid technological development, changed habits and increasing opportunities to access and disseminate information, some are experiencing a major crisis. While in high school, students have to face the challenge of obtaining comprehensive and as objective information as possible and identifying incomplete or misleading information. With the help of a questionnaire, which was filled out by 156 student, we checked how students evaluate the role of the media, to what extent they trust the media and what expectations they have of them. We found that the students have a relative media literacy. They are aware of the importance of the media in informing society, they distinguish between different media according to the way they report and they are able to evaluate the information in the media according to their professionalism and objectivity. The views of students on the issue of freedom of media reporting and their responsibility for objective

reporting indicate the need for greater involvement of media education in the educational process.

Key words: media literacy, information society, the influence of media on young people, media literacy, media education, responsible and free media reporting

1 Mediji v sodobni informacijski družbi in vzgojno-izobraževalnem procesu

Mediji so, kar obstajajo, sredstvo manipulacije in so manipulirani. (Jančič, 2017, 5) Kljub temu imamo skozi oči današnjega slehernika občutek, da mediji še nikoli niso imeli tako močnega vpliva na družbo, kot ga imajo danes. Glavni razlog so skoraj neomejene možnosti posameznika po dostopu do različnih informacij. Medijska krajina je od prvih tiskanih knjig, pojava časopisov, telegrafa, telefona, radia, televizije, računalnikov, interneta, mobilnih in pametnih telefonov in umetne inteligence, ki lahko sama ustvarja novice, spreminjala z najmanj eksponentno krivuljo. Vendar do pojava informacijske tehnologije v nobenem od zlatih časov posameznega medija, ta medij ni ogrozil svojih predhodnikov. Stari in novi mediji so koeksistirali. Televizija ni izpodrinila radia, radio ni izpodrinil časopisa. Pošta je še vedno prenašala pisma. Vendar pa se v današnji dobi, ko tehnološki napredek pridobiva na hitrosti zdi, da je ta razvoj zelo velik izziv za stare tehnologije. (Briggs, Burke, 2005, 258)

Ne tako davnega leta 1996 se je takratni predsednik ZDA, Bill Clinton udeležil simbolne priključitve telefonske linije, ki so kalifornijske učilnice povezale z internetom. Razvoj interneta od njegovega nastanka do danes je primerljiv razvoju trgovskih poti v času odkrivanja novega sveta. Danes se prometne žile in nove trgovske poti pretakajo po optičnih kablji in brezžičnih signalih, v resnici pa gre za »trgovino«, kot so jo poznali Grki in Rimljani v Sredozemlju in kasneje Evropejci na Atlantiku. Vendar je občutek vseomogočnosti, ki internet prikazuje kot »potrošniška nebesa« lahko precej zavajajoč. Podobno velja za medije, ki so pravzaprav le del te nove vseomogočne trgovine in služijo predvsem rasti prodaje. (Briggs, Burke, 2005, 307)

Mediji učinkujejo dolgoročno v smislu nakopičene usmerjenosti do družbene realnosti. Dolgoročno nas učijo, kdo je v družbi večvreden in kdo manj. Pri procesu sprejemanja se medijska sporočila srečajo z mišljenjsko in čustveno sestavo otrok in njihovim socialnim izkustvom. (Erjavec, Volčič, 1999, 23)

Za multimedijско družbo je bilo že pred pojavom svetovnega spleta značilen »vzpon kulture domnev in predpostavk na škodo starejše kulture preverjanja«. Preizkusni kamen zdravega duha ni tisto, kar je kdo rekel ali si želi, da bi bilo resnica, marveč kar tako je, ne glede na vsa naša mnenja. (Briggs, Burke, 2005, 308)

Ločnice med informacijo, razvedrilom in izobraževanjem so se v moderni družbi še bolj zabrisale, kot kdaj koli poprej. Dvajseto in enaindvajseto stoletje je polno zgodovinskih trenutkov, ko so mediji nastopali v spornih vlogah, ne samo pri predstavljanju in razlagi dogajanj, marveč tudi pri njihovem ustvarjanju. (Briggs, Burke, 2005, 309)

Mediji se kljub načelni profesionalni drži vse bolj polarizirajo, zato vrednotenje in interpretacija podatkov postaja vse bolj podvržena interesom avtorjev ali urednikov člankov. Zaradi omenjenih procesov se je v medijih uveljavil celo izraz »lažne novice« oziroma »fake news«. Vse bolj pogosto se v medijih odvija tudi bitka glede vprašanja nestrpnosti in svobode govora.

Mediji in celotna informacijska tehnologija, ki jo uporabljajo naši mladostniki ima namreč le redkokdaj namen opremiti jih za samostojne, razmišljujoče, kritične in predvsem svobodne in neodvisne posameznike. Količina dostopnih podatkov posamezniku onemogoča, da bi lahko prišel do najbolj zanesljivih podatkov samostojno, uporabljati mora različna orodja, aplikacije, programe, ki posamezniku sicer pomagajo, a ga hkrati usmerjajo k določenemu tipu informacij. S tem problemom se soočamo tudi odrasli, še bolj pa je ta problem zaznati pri mlajši populaciji, ki je odvisna od modernih medijev, predvsem tistih, ki se navezujejo na socialna omrežja.

Otroci in mladostniki že v običajnih razmerah preveč časa preživijo ob gledanju televizije, uporabi pametnih telefonov ali igranju računalniških igrlic. Čas, ki ga otroci in mladi preživljajo pred »dvodimenzionalno televizijsko realnostjo«, ima pomemben vpliv na otrokov razumski, čustveni in socialni razvoj. (Erjavec, 1999, 5)

Medijsko opismenjevanje otrok in mladostnikov mora sicer biti v prvi vrsti naloga staršev, vendar v družbeni realnosti moramo učitelji prevzemati pomembno vlogo pri učenju otrok in mladostnikov, da znajo analizirati in interpretirati medije. Težava je predvsem v tem, da televizijo in ostale informacijske medije otroci in mladostniki večinoma gledajo le za zabavo, težje pa jih je motivirati, da bi televizijski program gledali kritično in ustvarjalno. (Erjavec, 1999, 6)

Medijski vzgoji gre za to, da mi mislimo medije in ne da mislijo oni namesto nas. Medijska pismenost je zmožnost dostopa, analize, ocene in proizvodnje sporočil v najrazličnejših oblikah. (Košir, Ranfl, 1996, 28) Učni načrti družboslovnih predmetov vsebujejo učne cilje, ki so namenjeni medijskemu opismenjevanju otrok in mladostnikov. Učni načrt za geografijo v

programu gimnazija med državljskimi kompetencami navaja spoštovanje in razumevanje razlik med vrednotami različnih narodov in etničnih skupin ter kritično sprejemanje informacij, ki jih dajejo množični mediji. (Učni načrt geografija, gimnazija, 2008) Še bolj poudarjen je pomen znanja o pomenu spretnosti uporabe različnih medijev v učnem načrtu za zgodovino (v programu gimnazija). V vseh poglavjih posebej navaja kot enega izmed ključnih ciljev za pravilno razumevanje zgodovine razvoj spretnosti zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev in kritično presojo njihove uporabne vrednosti. (Učni načrt zgodovina, splošna gimnazija, 2008)

Kljub zavedanju, kako pomembno je za otroke in mladostnike, da znajo pravilno in učinkovito pristopati k uporabi medijev, smo učitelji pri običajnem pedagoškem procesu najbrž premalo pozorni na spodbujanje razvoja teh spretnosti, saj same po sebi neposredno ne prispevajo k pridobivanju znanja, ki se praviloma preverja na maturi. Prav tako je tako pridobljeno znanje v ustaljeni praksi preverjanja in ocenjevanja znanja težje objektivno oceniti ali nagraditi. Učitelje pri spodbujanju medijske pismenosti danes ovira tudi vse bolj ideološko polarizirana medijska realnost, ki nas sili v poenostavljena stališča, v katerih mediji ustvarjajo črno bel svet »naših in vaših«. To ne velja le za Slovenijo, ampak gre za globalni pojav.

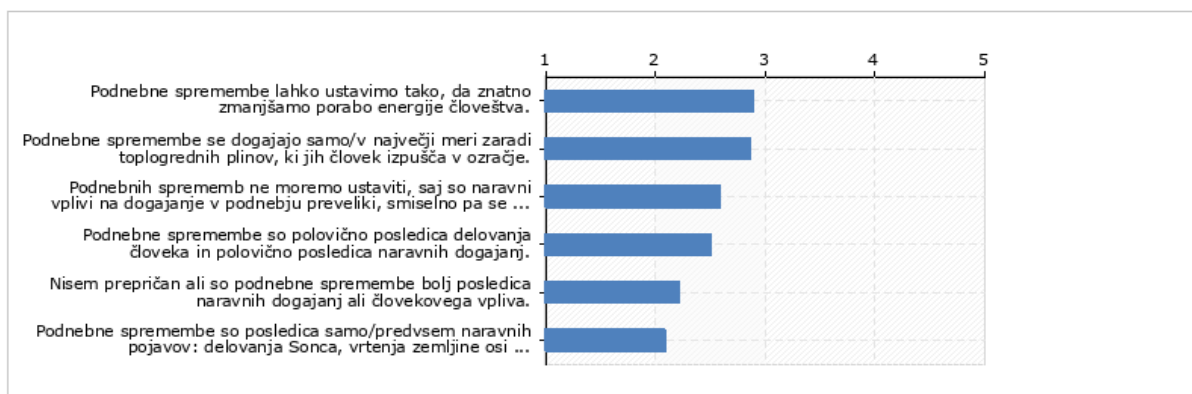
Ob razglasitvi epidemije se je poleg digitalne kot ključna izkazala tudi medijska pismenost. Dijaki in učitelji smo izgubili neposreden stik, saj je pouk od doma kljub videokonferencam, posnetim predavanjem, kvizom in telefonskim pogovorom močno okrnil možnosti za socializacijo in preverjanje razumevanja aktualnih razmer v družbi, ki jih dijaki v dobi odraščanja še kako potrebujejo.

2 Vrednotenje poročanja medijev o aktualnih družbenih temah

V času epidemije smo želeli dijake spodbuditi k razmišljanju o pomenu medijev pri ustvarjanju družbene realnosti. Hkrati smo želeli preveriti, v kolikšni meri in na kakšen način sami spremljajo medije, koliko in katerim zaupajo in kako vrednotijo pridobljene podatke. V ta namen sem pripravil anketni vprašalnik z 18 vprašanji, na katerega so dijaki odgovarjali maja 2020. Med 156 sodelujočimi je bilo 22 % dijakov in 78 % dijakinj iz vseh letnikov programov splošna gimnazija in predšolska vzgoja.

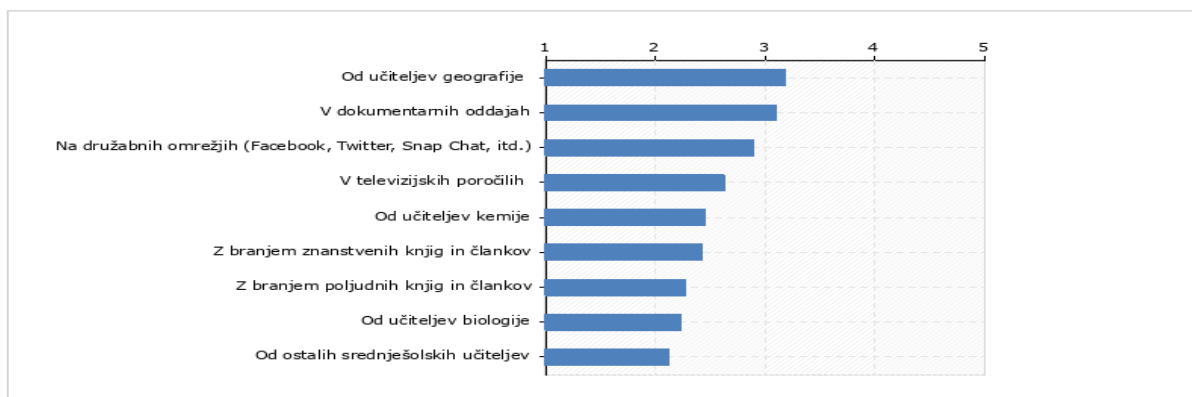
Vprašanja so se nanašala na poročanje medijev o podnebnih spremembah na splošno, katastrofalnih požarih v Braziliji in v Avstraliji v letu 2019 ter pojav virusa SARS-CoV-2 v letu 2020 na Kitajskem ter njegovi širitvi po svetu, ki je med drugim povzročila tudi razglasitev karantene v Sloveniji. V članku predstavljam večino rezultatov, ki so mi bili v pomoč pri iskanju odgovorov na zastavljena vprašanja.

Tabela 1: Mnenje dijakov o vzrokih in reševanju podnebnih sprememb
(1 se ne strinjam, 5 popolnoma se strinjam)

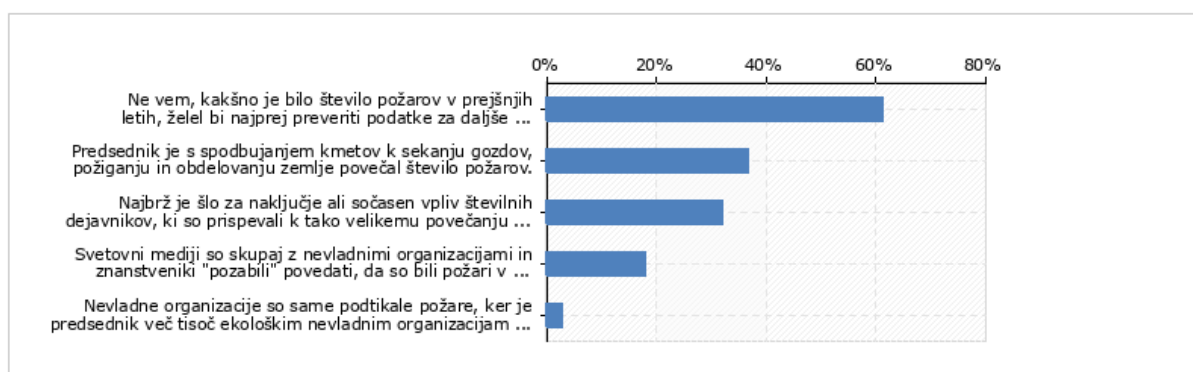
Odgovori kažejo na zavedanje, da je podnebje preveč kompleksno, da bi lahko z gotovostjo trdili, v kolikšni meri na spremembe vpliva človek in v kolikšni meri narava. Dijaki večinoma sledijo mnenju prevladujoče znanosti in medijev, da je glavni krivec za podnebne spremembe človek, ki mora spremeniti svoje obnašanje, vendar pri tem ohranjajo določeno mero zadržanosti.

Tabela 2: Poznavanje podnebnih sprememb
(1 nič se nisem naučil, 5 skoraj vse sem se naučil)

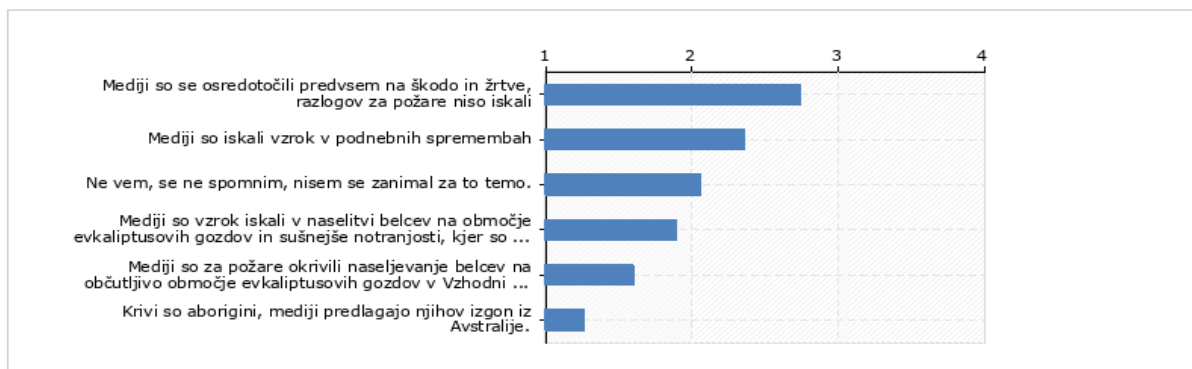
Dijaki menijo, da so se največ naučili od učiteljev geografije in z gledanjem dokumentarnih oddaj. Hkrati je jasno, da dokaj pomembno vlogo pri izobraževanju o podnebnih spremembah predstavljajo tudi družabna omrežja in televizijska poročila. Rezultat kaže na to, da pri strokovnih temah dijaki še vedno bolj zaupajo učiteljem kot medijem. Skupaj s prvim odgovorom lahko potrdimo, da v primeru podnebnih sprememb dijaki znajo obdržati znatno mero distance, ki je glede na kompleksnost podnebnih pojavov upravičena.

Tabela 3: Mnenje dijakov o poročanju o požarih v Braziliji

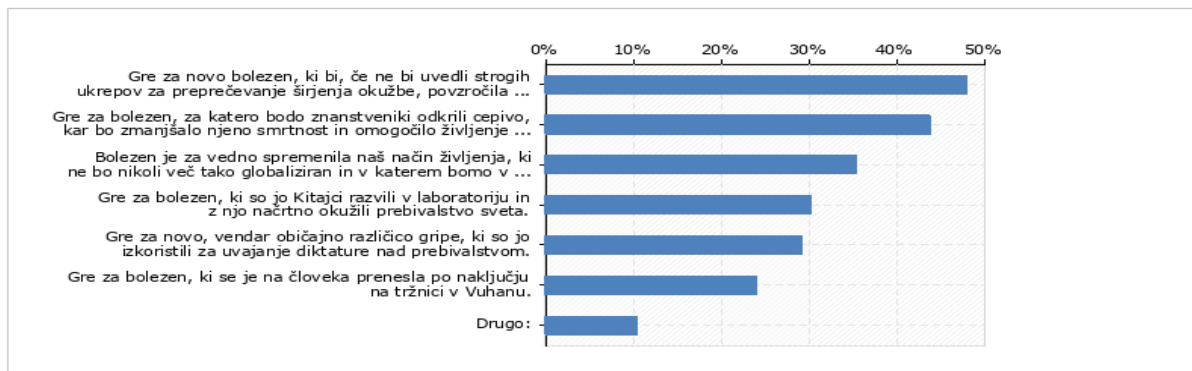
Dijaki so lahko izbrali več trditev. Najbolj pogosto, v več kot 60 % so se odločili za odgovor, da bi morali izvedeti kaj več, preden bi lahko s sigurnostjo oblikovali svoje mnenje o problematiki požarov v Braziliji v letu 2019. Mediji so večinsko poročali zgolj o tem, da so se požari v primerjavi s prejšnjima dvema letoma povečali za 84 %. Dijaki niso sprejeli trditve o namernih požigih gozdov s strani nevladnih organizacij, ki je tipičen primer teorije zarote, ki se je prav tako pojavil na nekaterih družbenih omrežjih. Večina dijakov zelo zrelo razmišlja o samih dogodkih, saj se zavedajo, da nimajo vseh informacij. Manj kot 20 % jih verjame, da bi mediji načrtno in zavestno zavajajoče poročali o tem problemu.

Tabela 4: Mnenje dijakov o načinu poročanja medijev o požarih v Avstraliji v letu 2019
(1 ne drži, 5 popolnoma drži)

Večina dijakov je pravilno ocenila, da so mediji pretežno poročali o požarih, saj so se ti osredotočali na posledice požarov in kot glavnega izmed vzrokov za požare omenjali podnebne spremembe. V tem primeru smo preverjali ali dijaki poznajo vsebino in sporočilnost poročanja medijev o izbrani tematiki. Izkazalo se je, da si dijaki zapomnijo in razumejo glavne poudarke poročanja medijev.

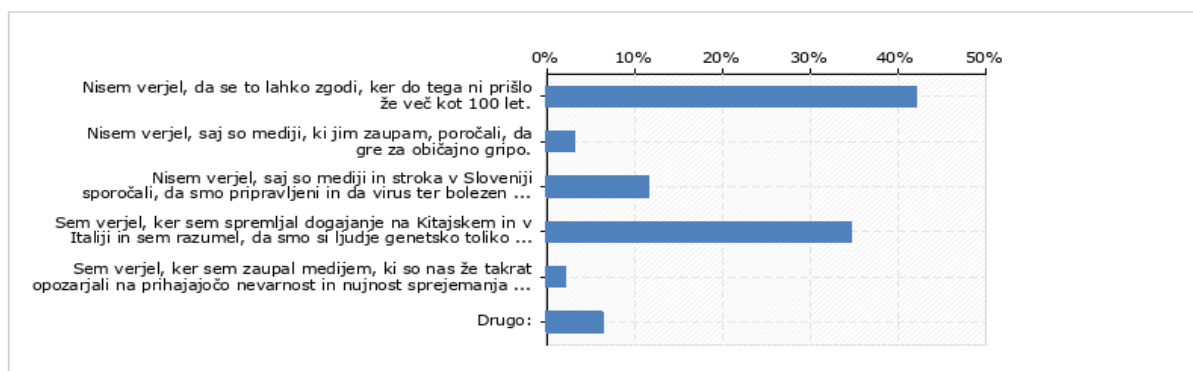
Tabela 5: Mnenje dijakov o pojavu bolezni COVID-19 v mesecu maju 2020

Dijaki so lahko izbrali več trditev. Izkazalo se je, da imajo zelo različna mnenja. Nekaj dijakov je podalo dodatna lastna mnenja: o teoriji zarote namerne širitve virusa, nadzoru političnih elit nad svetovnim prebivalstvom, do trditev, da virus ni nevaren. Veliko dijakov se zaveda, da ne vedo dovolj o bolezni in zato niso prepričani, kakšne posledice bo še lahko prinesla in kako učinkovita bo družba pri reševanju tega problema. Najbolj izstopa dejstvo, da je v času reševanje ankete skoraj 50 % dijakov verjelo, da bi brez ukrepov po svetu umrlo več deset milijonov ljudi.

Dijaki nimajo enotnega mnenja, kar pa ni presenetljivo, saj bolezni še ne poznamo dovolj dolgo in je praktično nemogoče napovedati, kakšne bodo končne posledice. Hkrati je tudi poročanje medijev in s tem dostop do informacij zelo polariziran.

Tabela 6: Predvidevana dijakov glede možnih posledic širjenja virusa v Sloveniji pred začetkom razglasitve karantene

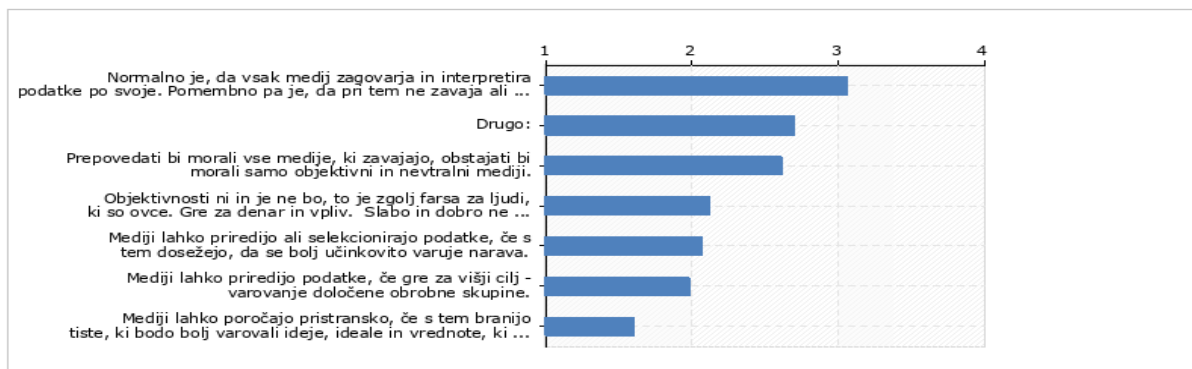

Več kot 40 % dijakov ni verjelo, da bo tako kmalu prišlo do razglasitve karantene ali zaprtja šol, pri čemer so se opirali na dejstvo, da v Evropi takega pojava nismo doživeli že 100 let. Prepričali so jih tudi mediji, ki so o širjenju gripe poročali zelo umirjeno in zagotavljali, da smo na morebitno širjenje bolezni dobro pripravljeni. Več kot 30 % dijakov je izpostavilo, da so se zavedali velike možnosti, da se tudi v Sloveniji začne širiti virus in posledično razglasi karantena, saj so spremljali razmera na Kitajskem in v Italiji.

Mediji so v tem primeru imeli precej močen vpliv na predvidevanja dijakov. Mnenje se je razlikovalo glede na njihov način razmišljanja, način življenja in najbrž tudi glede na to, katerim medijem bolj zaupajo.

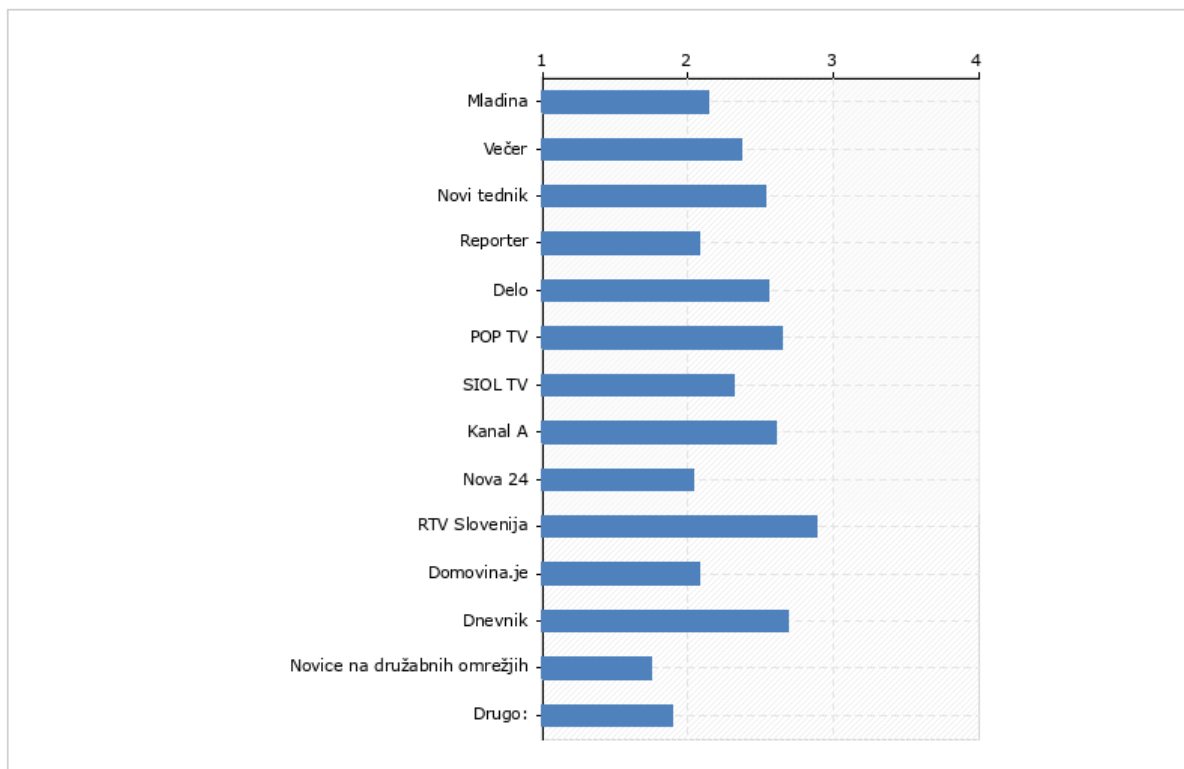
Dijaki so pri vprašanju o poročanju slovenskih medijev v času pred razglasitvijo karantene z več kot 70 % ocenili, da so mediji podcenjevali nevarnost širjenja virusa. Mediji so po mnenju oziroma spominu dijakov poudarjali, da bo umivanje rok in higiena zadostovala. Poročanje medijev po razglasitvi karantene so ocenili dokaj pozitivno, saj je po njihovem mnenju večina poročala predvsem o ukrepih potrebnih za zaježitev epidemije. Izkazalo se je, da znajo dijaki dokaj trezno presoditi, kdaj mediji opravijo svoje delo v skladu s pričakovanji in kdaj so pri tem manj uspešni.

Tabela 7: Ali mediji lahko poročajo pristransko, če s tem dosežejo nekaj pozitivnega? (1 se ne strinjam, popolnoma se strinjam)

V največji meri so se dijaki strinjali s trditvijo, da popolne objektivnosti ni, vendar to še ne pomeni, da lahko medij zavaja, četudi pri tem stremi k cilju, ki naj bi pripomogel k boljši družbi. Manjši delež dijakov se strinja, da imajo mediji za ceno višjega dobrega pravico zavestno in načrtno zavajati svojo publiko.

Tabela 8: Ocena poročanja slovenskih medijev v času epidemije (1nestrokovno, zavajajoče; 4 popolnoma profesionalno in objektivno)

Dijaki so najboljše ocenili poročanje RTV Slovenija in najslabše novice na družbenih omrežjih Nova 24TV, Reporter in Domovina.je. Dijaki večino slovenskih medijev ocenjujejo kot medije, ki se sicer trudijo za strokovnost, vendar ne glede na to poročajo v prid določene politične ali ideološke strani.

Dijaki so ob koncu ankete odgovarjali tudi na provokativno vprašanje, katere medije bi morali po njihovem mnenju prepovedati. Večina dijakov na to vprašanje ni odgovorila, zato sklepam, da ne podpirajo prepovedi kateregakoli medija v Sloveniji. Med 30 dijakov, ki so na vprašanje odgovorili, jih večina predlaga, da bi morali prepovedati Nova24 ali katerega izmed drugih desno usmerjenih medijev. Nekateri bi onemogočili vse vrste rumenega tiska, nekaj odgovorov pa je bilo splošnih v smislu prepovedi neobjektivnih ali zavajajočih medijev.

3 Zaključek

Rezultati ankete so pokazali, da se dijaki zanimajo za aktualne svetovne in slovenske izzive, da zbirajo informacije, se do njih opredeljujejo in da so ob tem sposobni imeti tudi kritično distanco do medijev in podatkov, ki jih ti posredujejo javnosti. Hkrati se zavedajo, da mediji praviloma poročajo v skladu s prepričanji ali interesi posameznikov, ki imajo vpliv v določenem mediju (naj bodo to novinarji, uredniki ali lastniki), kar sprejemajo kot družbeno realnost. Izkazalo se je, da dijaki v dokaj veliki meri zaupajo poročanju medijev oziroma so informacije, ki jih sporočajo za dijake dokaj pomembne.

Ocenjujemo, da dijaki razumejo, da je poročanje medijev v času izrednih ali nepredvidljivih dogodkov manj zanesljivo, kot v običajnih razmerah.

Izkazalo se je, da dijaki v Sloveniji najbolj zaupajo RTV Slovenija in najmanj novicam na družbenih omrežjih ter desno usmerjenim medijem.

Dejstvo, da slaba tretjina dijakov ocenjuje, da bi bilo potrebno nekatere medije v Sloveniji prepovedati, da sprejemajo zavajanje ali pristransko poročanje medijev kot družbeno realnost in dejstvo, da dijaki sami pogrešajo več (objektivnih) informacij o aktualnih temah, potrjuje razmišljanje, da otroci in mladi pri razvoju medijske pismenosti potrebujejo učitelje in starše ravno tako ali morda še bolj kot nekoč.

Polarizacija medijev vse bolj onemogoča kvalitetno in učinkovito delo na področju medijskega opismenjevanja. V praksi se, namesto argumentiranega pogovora o vsebini posameznih člankov, hitro najdemo v debati o tem, kateri mediji so zaupanja vredni in kateri ne. Ravno ti trendi pa kažejo na še večno nujo in potrebo po tem, da učitelji stopimo iz cone udobja in v večji meri začnemo spodbujati dijake k širokemu razmišljanju, branju medijev. Ne le za zabavo, ampak tudi kot način spoznavanja in razumevanja družbe ter spodbujanje vzgoje za strpnost in sodelovanje.

Mark Twain: »Če ne bereš časopisov, si neinformiran. Če jih bereš, si napačno informiran.«
(Jančič, 2017, 31)

4 Viri in literatura

1. BRIGGS, A. in BURKE, P. *Socialna zgodovina medijev*. Ljubljana: Založba Sophia. 2005.
2. ERJAVEC, K. in VOLČIČ, Z. *Medijska pismenost*. Ljubljana: DZS. 1999.
3. ERJAVEC, K. in VOLČIČ, Z. *Moč in nemoč televizije*. Ljubljana: Založba Rokus. 1999.
4. JANČIČ, P. *»Fake news« - lažnive novice*. Ljubljana: Družina. 2017.
5. KOŠIR, M. in RANFL, R. *Vzgoja za medije*. Ljubljana: DZS. 1996.
6. UČNI načrt. *Geografija. Program klasična, splošna in ekonomska gimnazija*. Ljubljana: MIZŠ, ZRSŠŠ. 2008. [Online]. [Citirano 10. avg. 2020; 22.40]. Dostopno na spletnem naslovu: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/media/pdf/un_gimnazija/geografija_spl_gimn.pdf.
7. UČNI načrt. *Zgodovina. Program splošna gimnazija*. Ljubljana: MIZŠ, ZRSŠŠ. 2008. [Online]. [Citirano 10. avg. 2020; 23.40]. Dostopno na spletnem naslovu: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2010/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.

Osnovna šola Primoža Trubarja Laško

Valentina Gartner

UPORABA SOCIALNIH OMREŽIJ
V PRILAGOJENEM PROGRAMU
Z NIŽJIM IZOBRAZBENIM STANDARDOM

THE USE OF SOCIAL NETWORK
IN A MODIFIED CURRICULUM
WITH A LOWER EDUCATIONAL STANDARD

Povzetek

Ljudje se že od nekdaj radi družimo in komuniciramo med sabo. Oblike druženja in komuniciranja pa so se v zadnjih letih močno spremenile, predvsem s prihodom tehnologije. Človek kot socialno bitje se rad povezuje v različna socialna omrežja. Spletna socialna omrežja so postala pomemben del družbe, zlasti so priljubljena pri mladih. Učenci, ki obiskujejo prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom so se hitro prilagodili in začeli uporabljati različna družabna omrežja. Med najpogostejšimi so trenutno: Instagram, Snapchat in Tik Tok. Sledijo Viber, Messenger in spletna stran YouTube. Ker imajo omenjeni učenci pogosto tudi bralno-napisovalne težave, se kažejo problemi v razumevanju in neprimerni interpretaciji poslanih sporočil ali vsebin. Poleg tega se pogosto ne zavedajo morebitnih nevarnosti. Zato jih še posebej opozarjamo na to in z njimi načrtno delamo na tem področju s pomočjo različnih predavanj, delavnic in spletne strani safe.si.

Ključne besede: socialna omrežja, učenci s posebnimi potrebami, prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom

Abstract

People always love to socialize and communicate with each other. The forms of socializing and communication have changed significantly in recent years, especially with the advent of technology. Man as a social being likes to connect into different social media. Online social media have become an important part of society and are especially popular with young people. Pupils attending a modified program with a lower educational standard quickly adapted and began to use a variety of social media. Among the most common at the moment are: Instagram, Snapchat and Tik Tok. This is followed by Viber, Messenger and the YouTube website. As these students often also have reading and writing difficulties, there are problems in understanding and inappropriate interpretation of the messages or content sent. In addition, they are often unaware of the potential dangers. Therefore, we especially remind them of this and work with them with the help of various lectures, workshops and the safe.si website.

Key words: social networks, pupils with special needs, modified curriculum with a lower educational standard

1 Socialna omrežja

Omrežje določajo množice enot ter povezave med njimi. Majhne skupine enot predstavljajo šolski razred, pisarna, šola. Velike skupine pa so na primer elita neke skupnosti ali internetna omrežja. Knoke in Kuklinski (v Hlebec, 2006, 9) ločita enote glede na: velikost, stopnjo formalne organiziranosti in druge značilnosti. Raziskovalci večinoma analizirajo majhne skupine, čeprav računalniški programi sedaj omogočajo opazovanje tudi velikih omrežij.

Po Igličevi (v Frlan, 2012, 23) socialno omrežje predstavlja množico posameznikov, skupin, organizacij, ki se med seboj povezujejo s socialnimi vezmi. Socialna omrežja nam omogočajo: izmenjavo, ki obsega tako konkretne dobrine in storitve kot informacije, ki jih potrebujemo; pomoč pri reševanju problemov; združevanje. (Gidlchrist v Frlan, 2012, 23) Poleg sociološke razlage socialnega omrežja obstaja tudi računalniška, ki označuje vse družabne storitve na svetovnem spletu, ki svoje uporabnike povezujejo v virtualne skupnosti in omogočajo spletno druženje.

Castells meni, da živimo v času miselne in družbene revolucije, ko tehnologija omogoča združevanje besedila, slik, zvokov in drugih zapisov informacij v isti globalni sistem ter ob pogoju odprtega dostopa predstavlja premik v komunikaciji, primerljiv z izumom abecede. Prepoznavanje teh sprememb v komunikaciji bolj kot sam tehnološki napredek in procesi pojasnjuje spremembe na ravni kulture in družbenih odnosov. (Castells in Poster v Frlan, 2012, 27)

Priljubljenost in število spletnih socialnih omrežij narašča iz leta v leto. Spletna socialna omrežja so aplikacije, spletne storitve, platforma ali strani, ki gradijo in odražajo socialne mreže ali socialne odnose med ljudmi, ki imajo skupne interese in aktivnosti. Te aplikacije posameznikom omogočajo:

- ustvarjanje javnega ali delno javnega profila znotraj izbranega sistema,
- iskanje drugih uporabnikov in povezovanje z njimi,
- prikazovanje in deljenje seznamov uporabnikov in povezav znotraj sistema,
- objave, deljenje in komentiranje različnih e-vsebin.

Strani spletnih socialnih omrežij omogočajo uporabnikom deljenje idej, aktivnosti, dogodkov in interesov znotraj svojih skupin in tudi širše. Omogočajo interakcijo na daljavo ne glede na materialne, geografske in časovne omejitve.

Glavna značilnost družabnih omrežij je možnost vzpostavljanja in ohranjanja stikov z ljudmi, ki jih drugače ne bi spoznali ali se v živo z njimi ne bi nikoli več srečali. Družabna omrežja se med seboj razlikujejo glede na to, kakšnim uporabnikom so namenjena in katera je prevladujoča dejavnost, ki se na omrežju dogaja. Za večino družabnih omrežij velja, da spadajo v skupino tako imenovanih mobilnih omrežij, ki omogočajo dostop tudi na tako imenovanih pametnih telefonih ter tabličnih računalnikih.

Ločimo različna omrežja:

- profilsko usmerjena družabna omrežja (uporabniki na spletni strani objavljajo in hranijo informacije o svojih aktivnostih, interesih, željah, objavljajo fotografije, kratke filme, označijo, kaj jim je všeč in kaj ne),
- vsebinska omrežja so specializirana na eno vsebino (na primer YouTube), mednje lahko štejemo tudi Wikipedijo, ki z ustvarjenim računom omogoča ustvarjanje ter urejanje vsebin,
- večuporabniška virtualna okolja so neke vrste virtualne skupnosti, kot na primer Second Life in World of Warcraft, v kateri se povezujejo igralci, ki si ustvarijo svoje profile (npr. igralne junake), s katerimi individualno ali skupinsko tekmujejo,
- mikroblog uporabnikom omogoča pisanje omejenih kratkih sporočil, objavljanje slik, spletnih povezav, video posnetkov in drugih digitalnih vsebin preko interneta. (<http://www.portalosv.si/druzabna-omrezja/znacilnosti-druzabnih-omrezij/>, 2020)

Razvijalci socialnih omrežij poskušajo omogočiti različne oblike komuniciranja in tako pridobiti širok spekter uporabnikov. V nadaljevanju predstavljamo družbena omrežja in storitve klepeta, ki jih ljudje najpogosteje uporabljajo v Sloveniji. (Valicon, 2020)

Facebook je spletno družabno omrežje, ki omogoča uporabnikom, da se povežejo na eno ali več omrežij in tako lažje komunicirajo z ostalimi ljudmi iz istega omrežja. S prijavo si ustvarimo račun ali profil, ki ga lahko opremimo z osebnimi podatki in s slikami, ki jih želimo deliti z izbranim krogom ljudi. V Facebooku lahko poiščemo znance, prijatelje, druge ljudi, s katerimi bi želeli vzpostaviti stike, in jih dodamo med "prijatelje". Na Facebooku lahko najdemo tudi podjetja, društva in organizacije.

Slika 9: Logotip Facebook

(https://www.iconfinder.com/icons/605511/connection_facebook_fb_logo_media_social_socialmedia_icon)

Instagram je aplikacija, ki uporabnikom omogoča delitev fotografij in videoposnetkov. Objavljen material je mogoče deliti javno ali zasebno med uporabniki kot tudi preko ostalih družbenih omrežij, kot so Facebook, Twitter, Tumblr ali Flickr. Izvorno je bila aplikacija prepoznavna po formatu fotografij v razmerju 1:1, nasprotno z razmerjem 3:4, ki je v mobilnih napravah najpogostejši.

Slika 10: Logotip Instagram

(<http://hashtag.si/instagram-nova-ikona>)

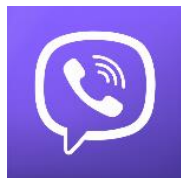
Twitter - *Čivkač* je spletno družbeno omrežje, ki uporabnikom omogoča, da med seboj izmenjujejo kratka sporočila, dolga do 280 znakov. Takšnim sporočilom rečejo »tweets« (čivki). Podjetje si je pridobilo svetovni sloves, saj je leta 2012 doseglo že 500 milijonov dejavnih uporabnikov, ki dnevno ustvarijo preko 340 milijonov čivkov in 1,6 milijarde iskanj.

Slika 11: Logotip Twitter

(https://www.iconfinder.com/icons/2329263/bird_logo_twitter_twitter_logo_icon)

Viber je aplikacija za internetno telefonijo in takojšnje sporočanje. Uporabnike identificira po njihovi mobilni telefonski številki, a je na voljo tudi za osebne računalnike brez mobilne povezave.

Slika 12: Logotip Viber

(<https://www.technobezz.com/how-to-hide-online-status-and-seen-status-on-viber/>)

Skype je brezplačno internetno telefonsko omrežje, ki omogoča medsebojno komuniciranje uporabnikov. Ponuja video ali glasovni pogovor in glasovni konferenčni pogovor do 5 uporabnikov, poleg tega pa tudi prenos besedilnih sporočil in datotek med uporabniki.

Slika 13: Logotip Skype

([https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Skype_logo_\(2019%E2%80%93present\).svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Skype_logo_(2019%E2%80%93present).svg))

Snapchat je aplikacija za večpredstavnostna sporočila. Slike in sporočila so običajno na voljo le kratek čas, preden postanejo nedostopni za njihove prejemnike.

Slika 14: Logotip Snapchat

(https://en.wikipedia.org/wiki/Snapchat#/media/File:Snapchat_logo.svg)

WhatsApp Messenger ali WhatsApp omogoča uporabnikom pošiljanje sporočil in glasovnih sporočil, video klice, delitev slik, dokumentov, lokacije uporabnikov. Deluje na mobilnih napravah, vendar je dostopen tudi z namiznih računalnikov, dokler uporabnikova mobilna naprava ostane povezana z internetom.

Slika 15: Logotip Whatsapp

(<https://en.wikipedia.org/wiki/WhatsApp#/media/File:WhatsApp.svg>)

Omeniti moramo še Tik Tok spletno družbeno omrežje, ki je namenjeno deljenju videoposnetkov. Oktobra 2018 je ta aplikacija dosegla največ prenosov v ZDA in je prva kitajska aplikacija, ki je dosegla tako uvrstitev. Tudi v Sloveniji postaja med mladimi to omrežje vedno bolj priljubljeno.

Slika 16: Logotip Tik Tok

(<https://sketa.digital/kaj-je-dobro-vedeti-o-omrezju-tik-tok/>)

Poleg opisanih obstaja še mnogo drugih družbenih omrežij ali storitev klepeta (na primer: Pinterest, LinkedIn, Tinder, Tumblr, Telegram), ki pa jih ne bomo podrobneje opisovali, saj pri nas niso tako pogosto v uporabi kot že opisane.

2 Učenci s posebnimi potrebami v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom in uporaba socialnih omrežij

Po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2019) so otroci s posebnimi potrebami otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami.

Za učence, ki glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje ne morejo doseči izobrazbenega standarda po izobraževalnem programu osnovnošolskega izobraževanja, se sprejme prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom. V prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom so učencem prilagojene metode dela ter ustrezni kadrovski in drugi pogoji. V omenjeni program se praviloma vključijo učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju, s pridruženimi motnjami ali primanjkljaji. Motnja v duševnem razvoju je nevrološko pogojena razvojna motnja, ki nastopi pred dopolnjenim osemnajstim letom starosti in se kaže v pomembno nižjih intelektualnih sposobnostih ter pomembnih odstopanjih prilagoditvenih spretnosti. Stopnjo motnje ne definiramo le na osnovi skupnega IQ rezultata, temveč na osnovni ugotovljenih prilagoditvenih funkcij. Motnje v duševnem razvoju se lahko pojavljajo skupaj z drugimi razvojnimi motnjami. Primanjkljaji v prilagoditvenih spretnostih se odražajo na področjih govora in komunikacije, skrbi zase, samostojnosti, socialnih spretnosti, učnih in delovnih zmožnostih, funkcionalnih učnih sposobnostih, sposobnostih praktičnih znanj ter skrbi za lastno varnost. Miselni procesi potekajo bolj na konkretni kot na abstraktni ravni. Uporabljajo preprostejši jezik in se nagibajo k nezrelemu presojanju ter odzivanju v socialnih okoliščinah. (Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom)

Tudi učenci, ki obiskujejo prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom, uporabljajo različna družbena omrežja. V nadaljevanju predstavljamo raziskavo s tega področja, ki je potekala v Sloveniji in dodajamo svojo, ki je bila izvedena v oddelkih z nižjim izobrazbenim standardom na OŠ Primoža Trubarja v Laškem.

Z raziskavo »Uporaba družbenih omrežij in storitev klepeta v Sloveniji 2018–2019« so raziskovali naše »navade« spletnega mreženja in klepetanja. 82 odstotkov prebivalcev Slovenije v starosti od 16 do 74 let ima svoj profil na vsaj enem družbenem omrežju, kar je nekaj čez 1,25 milijona vseh prebivalcev (približno 6 od 10 prebivalcev). Še več jih uporablja klepetalne aplikacije. Po lastni oceni v povprečju na družbenih omrežjih preživijo vsaj eno uro na dan, medtem ko je aritmetična sredina nekaj čez 80 minut, torej dobro uro in 20 minut dnevno. (Valicon, 2020)

Med posameznimi platformami ima največ uporabnikov Facebook, sledi mu Instagram s 300 tisoč uporabniki. Tretji je Twitter s 50 tisoč uporabniki. Facebook uporablja dnevno blizu 800.000 prebivalcev, Instagram 287.000. Ti dve omrežji z naskokom vodita v številu dnevni uporabnikov. Na tretjem mestu je Twitter, ki ga dnevno uporablja 52.000 prebivalcev.

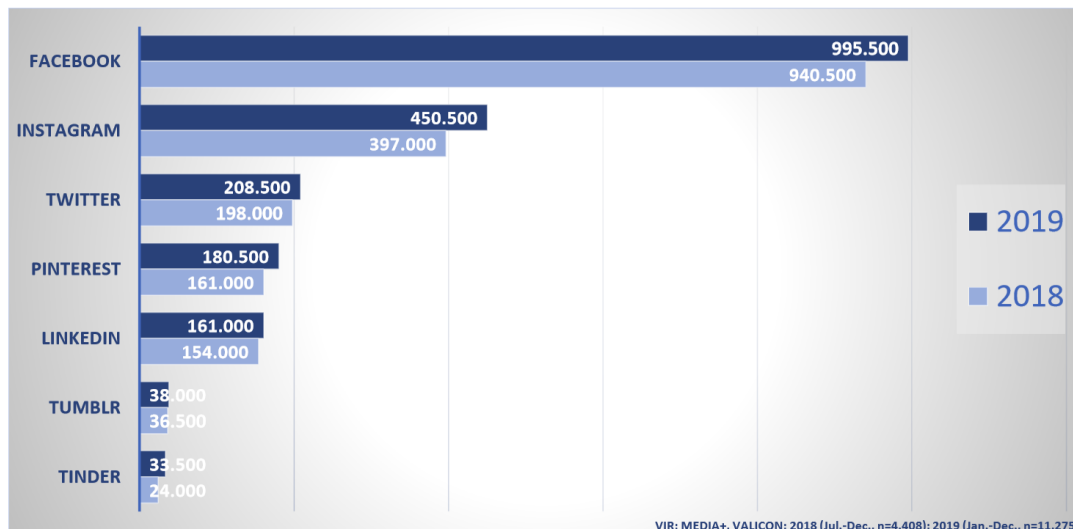
Podobno kot v drugih državah tudi pri nas najbolj uporabljajo klepetalno aplikacijo Viber z več kot pol milijona uporabnikov, sledita mu Skype in Snapchat. Pri dnevni uporabi je Snapchat na drugem mestu za Viberjem, sledi Whatsapp.

Starostno gledano je Facebook najbolj uravnotežen, struktura je zelo podobna povprečni slovenski populacijski strukturi. Ostala omrežja so precej „mlajša“, najbolj Tinder (skoraj 90% uporabnikov je mlajših od 40 let), sledita Instagram in Pinterest (dobri dve tretjini je mlajših od 40 let). Med storitvami klepeta sta po starosti najbolj uravnotežena Viber in WhatsApp. Na drugi strani je izrazito najmlajša struktura uporabnikov storitve Snapchat. Glede na to, kje neka generacija najbolj izstopa, ne upoštevajoč pri tem absolutnega števila uporabnikov, sta za „baby-boom“ generacijo (61 let ali več) tipična Facebook in Skype, za generacijo X (41-60 let) LinkedIn in Viber, za generacijo Y (25-40 let) Tinder in Telegram, za generacijo Z (15-24 let) pa Tumblr in Snapchat. (<https://www.marketingmagazin.si/aktualno/kako-koliko-slovenci-uporabljamodruzbenomrezja>)

VALICON

Število uporabnikov po družbenih omrežjih

(Anketna ocena za „imam odprt profil“, starost 16-74 let, osnova za izračun števila je število uporabnikov interneta, vir: SURS, 2019)

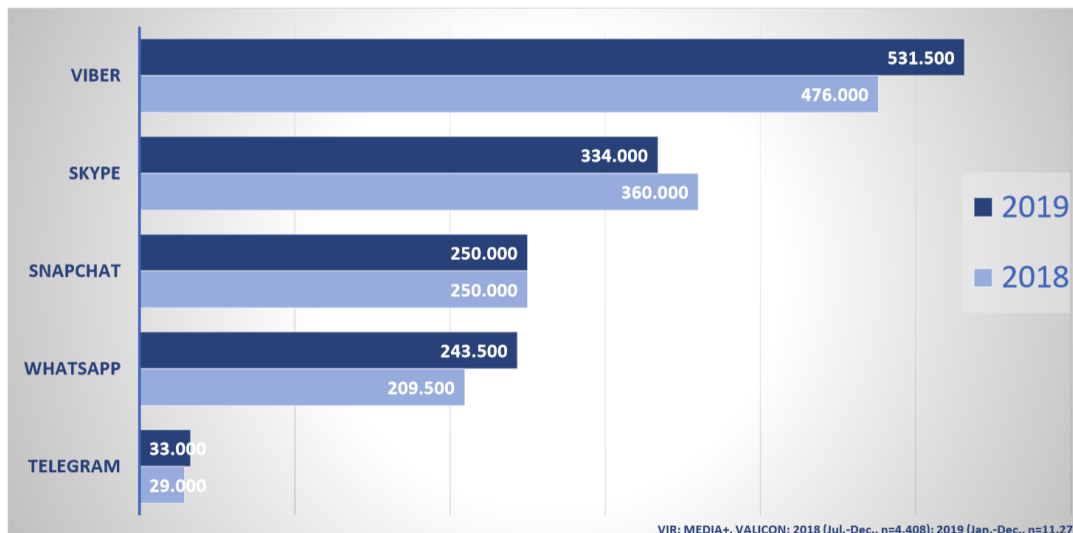
Slika 17: Število uporabnikov po družbenih omrežjih 2018, 2019

(file:///C:/Users/Mike/Downloads/Sporocilo_za_javnost-uporaba_druzbenih_omrezij_2018-2019.pdf)

VALICON

Število uporabnikov storitev klepeta

(Anketna ocena za „uporabljam storitev“, starost 16-74 let, osnova za izračun števila je število uporabnikov interneta, vir SURS, 2019)

Slika 18: Število uporabnikov storitev klepeta 2018, 2019

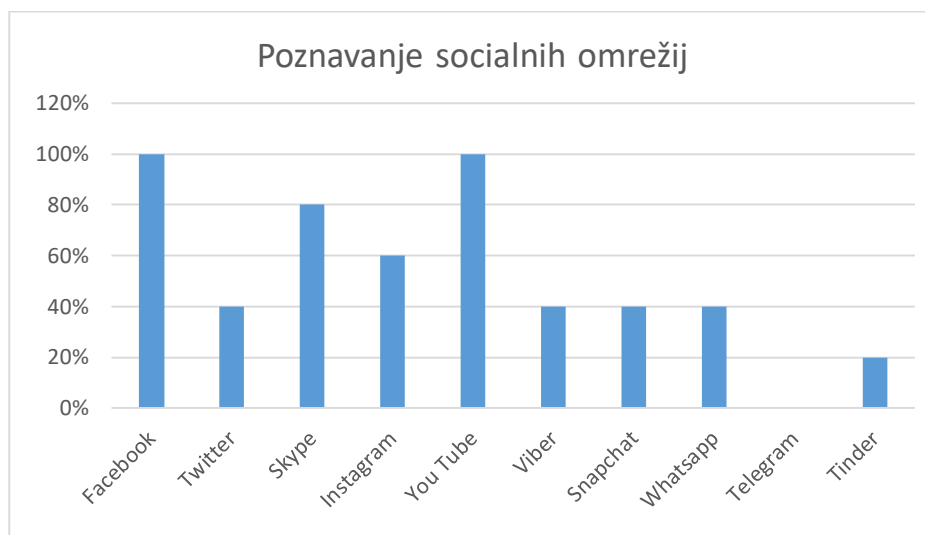
(file:///C:/Users/Mike/Downloads/Sporocilo_za_javnost-uporaba_druzbenih_omrezij_2018-2019.pdf)

Učenci, ki obiskujejo prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom, še bolj kot vrstniki potrebujejo učenje, vzgojo in usmerjanje pri uporabi družbenih omrežij. Ne zaradi same zahtevnosti uporabe, saj je večina aplikacij enostavna in prijazna uporabniku in se jih lahko tudi sami naučijo uporabljati, ampak predvsem zaradi njihove varnosti pri uporabi. V Osnovni šoli Primoža Trubarja Laško, zato pri vzgoji in učenju otrok za varno rabo interneta vsako leto izvajamo dejavnosti, med katerimi želimo izpostaviti uporabo programa Safe.si. Skupaj pregledamo uporabo najbolj obiskanih družbenih omrežij, pri čemer učencem svetujemo, kako posamezne aplikacije nastaviti tako, da bodo kar se da varni. Na primer, kako nastaviti profil tako, da ga lahko vidijo samo prijatelji, s kom lahko komunicirajo preko teh aplikacij (samo z osebami, ki jih poznajo v živo), kaj storiti, če jim preko družbenih omrežij kdo začne groziti ali jih kako drugače nadleguje, kako prijaviti zlorabo, izbrisati svoj profil, kako se obnašati do drugih, kako ščititi svoje geslo, da jim kdo ne bo ukradel njihove identitete.

Z učenci smo skupaj zbrali glavna pravila o varni rabi interneta in predvsem o varni rabi družbenih omrežij, ki smo jih nalepili na plakat, ki visi v razredu. Vsako leto se pogovarjamo o uporabi družbenih omrežij in interneta, pri čemer imajo učenci možnost, da predstavijo aplikacije, ki so jim najbolj všeč in da lahko opišejo, s kom vse tako komunicirajo. Pri tem jih spodbujamo, da navajajo dobre in slabe izkušnje uporabe teh aplikacij. Najrajši jih uporabljajo zato, ker se lahko hitro in na zanimive načine pogovarjajo s sovrstniki ter z njimi delijo svoje ideje, razmišljanja, načrte in doživetja. Za enkrat učenci na srečo še niso imeli izkušenj ali vsaj niso javili primerov, ko bi jim kdo preko omrežij grozil, se pa zgodi, da pride med njimi do sporov tudi v pogovorih preko družbenih omrežij. Naučiti se morajo, da ima zapisana beseda večjo težo, kot če jo izrečejo v učilnici.

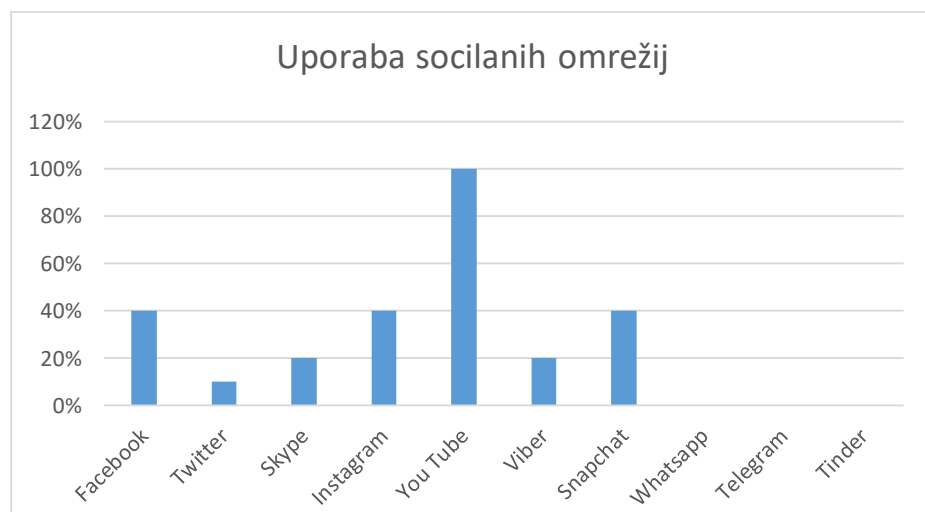
Vsako leto organiziramo delavnico, na kateri učence praktično učimo uporabe določenega orodja komuniciranja. Nekatere vsebine moramo večkrat ponoviti, še posebej tiste, ki so vezane na komunikacijo v šoli, pri katerih ne gre zgolj za enostavne pogovore, ampak tudi zmožnost nalaganja in pošiljanja različnih dokumentov. Do letošnjega leta so se na delavnicah učili uporabljati spletno pošto, pošto v e-asistentu, Skype. V času epidemije so se učenci naučili uporabljati še aplikacije za video konference in šolsko spletno učilnico. Zaradi omejitev (nezadostne opreme ali primanjkljajev, ki jih ovirajo pri uporabi) vsi ne znajo popolnoma samostojno uporabljati vseh orodij.

V oddelkih z nižjim izobrazbenim standardom smo v mesecu juliju 2020 izvedli kratko anketo, v kateri je sodelovalo 10 učencev. Ugotovili smo, da vsi učenci poznajo Facebook ter YouTube. 80 % učencev pozna Skype, 60 % Instagram, v manjši meri pa Snapchat, Whatsapp, Twitter, Viber in Tinder. Nihče ni poznal aplikacije Telegram.

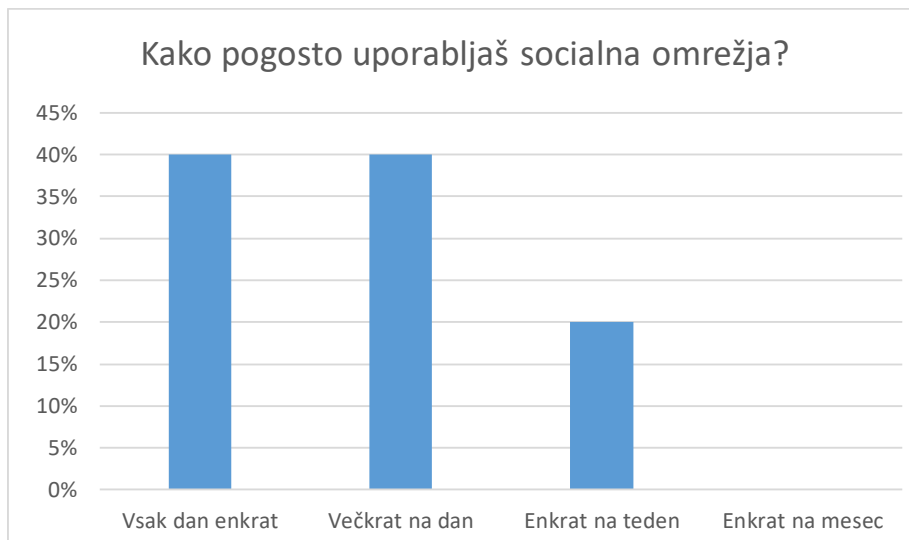
Slika 19: Poznavanje socialnih omrežij

Učenci v največji meri uporabljajo YouTube in Facebook, za komunikacijo s sovrstniki pa Snapchat in Instagram. Iz pogovorov z učenci smo ugotovili, da za komunikacijo s starejšimi, tudi učitelji uporabljajo aplikacije: e-pošta (g-mail), e-asistent, Facebook Messenger in video aplikacijo (Skype).

Slika 20: Uporaba socialnih omrežij

Učenci nižjega izobrazbenega standarda v 40 % uporabljajo socialna omrežja vsak dan, 40 % celo večkrat na dan, 20 % enkrat na teden. Uporaba socialnih omrežij je torej tudi pri omenjeni skupini pogosta.

Slika 21: Pogostost uporabe socialnih omrežij

70 % učencev uporablja socialna omrežja zaradi prijateljev, 20 % zaradi družine ali znancev, 10 % pa zato, ker jih zanima, kaj počnejo drugi. V raziskavi smo tudi ugotovili, da je polovica vprašanih učencev že dobila neprimerno vsebino preko socialnih omrežij. Starše na roditeljskem sestanku zato redno opozarjamo na to, da njihovi otroci sicer znajo uporabljati pametne telefone in da so uporabniki družbenih omrežij, vendar to pomeni za njih tudi potencialno nevarnost. Svetujemo jim, naj imajo nadzor nad uporabo družbenih omrežij in da se o tem s svojimi otroki odkrito pogovorijo.

3 Zaključek

Socialna omrežja so postala del našega vsakdanjika. Omogočajo nam učinkovito komunikacijo, s čimer lahko vzpostavljamo odnose tudi z ljudmi, s katerimi nismo v neposrednem stiku in v času, ko sicer ta komunikacija ne bi bila možna. Tudi otroci s posebnimi potrebami so socialna omrežja hitro posvojili in usvojili.

S pomočjo ankete smo ugotovili, da učenci OŠ Primoža Trubarja Laško, ki obiskujejo prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom največ uporabljajo Instagram, Snapchat in Tik Tok. Sledijo Viber, Messenger in spletna stran YouTube. Zaradi primanjkljajev, zlasti na področju pismenosti (bralno-napisovalne težave), se učenci večkrat znajdejo v težavah, saj sporočil ne razumejo, jih napačno interpretirajo ali slabo ubesedijo. Lahko postanejo tudi tarče spletnega nasilja. Zaradi tega jih na nevarnosti in pomen pravilne uporabe spleta in še posebej socialnih omrežij pogosto opozarjamo. Prizadevamo si, da bi jih z različnimi delavnicami, predavanji in uporabo spletne strani safe.si opolnomočili za uporabo socialnih omrežij do te mere, da bodo pri njihovi uporabi varni in v komunikaciji z drugimi kar najbolj samostojni in enakovredni.

4 Viri in literatura

1. CDI univerzum. *Družabna omrežja*. [Online]. [Citirano 12. avg. 2020; 9.50]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.portalosv.si/druzabna-omrezja/znacilnosti-druzabnih-omrezij/>.
2. FRLAN, D. *Spletna socialna omrežja kot vir socialne opore*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. 2012. [Online]. [Citirano 12. avg. 2020; 13.40]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/frlan-damir.pdf>.
3. HLEBEC, V. in KOGOVŠEK, T. *Merjenje socialnih omrežij*. Ljubljana: Študentska založba, Filozofska fakulteta. 2006.
4. MEDEN, G. *Kako in koliko Slovenci uporabljamo družbena omrežja? 9. 1. 2020*. [Online]. [Citirano 13. avg. 2020; 16.50]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.marketingmagazin.si/aktualno/kako-koliko-slovenci-uporabljamo-druzbena-omrezja>.
5. MINISTRSTVO za izobraževanje, znanost in šport. *Prilagojeni izobraževalni program devetletne osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom*. [Online]. [Citirano 12. avg. 2020; 10.40]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/posebne_potrebe/programi/PP_z_NIS.pdf.

6. *SAFE.si*. Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. [Online]. [Citirano 13. avg. 2020; 10.50]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/>.
7. ŠKETA, S. *Kaj je dobro vedeti o Tik Tok?* [Online]. [Citirano 13. avg. 2020; 13.50]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://sketa.digital/kaj-je-dobro-vedeti-o-omrezju-tik-tok/>.
8. VALICON. *Uporaba družbenih omrežij in storitev klepeta v Sloveniji 2018 – 2019. Sporočilo za javnost*. 9. 1. 2020. [Online]. [Citirano 13. avg. 2020; 10.50]. Dostopno na spletnem naslovu: file:///C:/Users/Mike/Downloads/Sporocilo_za_javnost-uporaba_druzbenih_omrezij_2018-2019.pdf.
9. WIKIPEDIJA. Prosta enciklopedija. [Online]. [Citirano avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: https://sl.wikipedia.org/wiki/Glavna_stran.
10. ZAKON o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. (1. januar 2019). Uradni list Republike Slovenije, št. 90/12. [Online]. [Citirano 12. avg. 2020; 10.30]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?Id=ZAKO 5896>.

Gimnazija Celje - Center

Milena Golob

ZASVOJENOST S TELEFONOM

PHONE ADDICTION

Povzetek

Uporaba sodobnih digitalnih tehnologij – osebnega računalnika, pametnega telefona, tablice in drugih prenosnih digitalnih naprav – je v zadnjih letih v velikem porastu tudi med mladostniki. Mladostnik, ki pretirano uporablja mobilni telefon, se nauči le površne, komunikacije, ki preprečuje sklepanje zdravih medsebojnih odnosov. Ta lahko negativno vpliva na različna področja mladostnikovega življenja in zdravja. Pri delu z mladimi opažam pogosto uporabo telefonov. Zanimalo me je, ali je problem zasvojenosti s telefonom prisoten tudi med dijaki Gimnazije Celje – Center. Zasvojeni dijaki se v veliki meri zavedajo negativnih učinkov pretirane uporabe mobilnega telefona. Da to preprečimo, lahko uporabimo različne strategije, denimo, tako imenovane digitalne diete (npr. dan brez digitalne tehnologije v šoli, v razredu, doma, v družini, pri posamezniku). Vzgojo za digitalne medije v šolah in družinah bi bilo dobro še poglobiti.

Ključne besede: mladostniki, vpliv mobilnega telefona, nomofobija, komunikacija

Abstract

The use of digital technologies such as personal computers, smartphones, tablets and other portable digital devices - has also increased among young people in recent years. The adolescent who uses the cell phone too much only learns superficial communication, which does not allow healthy interpersonal relationships. Such communication can adversely affect different areas of life and health of the adolescent. While working with the teenagers, I notice the frequent use of cell phones. I was interested in whether the problem of phone addiction is also present among the students at the Gimnazija Celje-Center. The addicted students are highly aware of the negative influences of their excessive cell phone use. Various strategies can be used to prevent excessive use, for example the so-called digital diet (a day without digital technology at school, in class, at home, in the family, with the individual). Education on digital media at school and in the family should be intensified.

Key words: teenagers, cell phone influence, nomophobia, communication

1 Uporaba mobilnega telefona

Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije je povezan z mnogimi protislovji. Daje nam več svobode in hkrati povzroča nove odvisnosti, ustvarja več časa, a ga hkrati tudi jemlje. Tudi razvoj mobilne tehnologije s seboj prinaša tako tveganja kot tudi nove možnosti. Prispevek bom začela z navedbo razlogov za razcvet mobilne telefonije. Nadaljevala bom s teoretičnimi osnovami zasvojenosti in predstavila temeljne značilnosti zasvojenih. Poudarek bo na zasvojenosti z mobilnim telefonom, zaskrbljujočih posledicah in tveganju uporabe mobilnih telefonov med mladostniki. Na osnovi narejene in izvedene ankete bom ugotavljala, ali tudi dijaki Gimnazije Celje - Center prekomerno uporabljajo mobilne telefone in ali so z njimi tudi zasvojeni. Pridobljeni rezultati bodo služili pri ozaveščanju dijakov o vplivih mobilnih telefonov na njihovo počutje in posledično tudi zdravje.

1.1 Mobilni telefon

Mobilni telefon je naprava, ki poleg telefonije podpira številne druge storitve, kot so besedna sporočila, MMS, e-pošta, dostop do interneta, brezžične komunikacije kratkega dosega, poslovne aplikacije, videoigre in digitalna fotografija. Mobilni telefon je postal nepogrešljiv človekov pripomoček, brez katerega si mnogi ne znajo več predstavljati življenja. Uporablja se za vzdrževanje stikov med ljudmi. Razširjeni so zlasti med mladostniki, saj z njimi organizirajo vsakodnevne aktivnosti in vzdržujejo ter poglobljajo družbene vezi. Mladostniki mobilne telefone uporabljajo med drugim tudi za komunikacijo z družino in za vzpostavljanje ljubezenskih vezi, saj menijo, da je tekstovno sporočilo odličen komunikacijski posrednik. Pomemben vzrok za razcvet mobilnih telefonov med mladostniki je tudi starševska skrb za otroke. Starši so namreč ugotovili, da lahko preko mobilnega telefona dobro in uspešno nadzorujejo svoje otroke (Podobnik, 2006). Na drugi strani pa so se tudi otroci naučili, da je po mobilnem telefonu veliko lažje lagati in manipulirati s starši, saj ti hitro verjamejo, da jim mobilni telefon omogoča popolno kontrolo nad otrokom (Žorž, 2008).

Mobilni telefon omogoča posamezniku dostop do ogromnih količin informacij. Z njegovo uporabo smo lahko dosegljivi kadarkoli in kjerkoli, kar pa lahko povzroči tudi psihološki stres. Uporabniki mobilnih telefonov lahko postanejo psihično močno navezani na svoje mobilne telefone. Navezani so lahko na telefon in na vsebino, ki je shranjena v njem. Občutki

nezmožnosti klicanja ali občutki nezmožnosti biti dosegljiv lahko povzročijo jezo ali celo paniko (Podobnik, 2006).

1.2 Zasvojenost

Zasvojenost je primarna kronična bolezen možganskih sistemov za nagrajevanje, motivacijo in spomin ter z njimi povezanih nevronske povezave. Glavni znak zasvojenosti z digitalno tehnologijo in s spletnimi vsebinami je povečan čustveni odziv ob odvzemu njene uporabe. Strokovnjaki na področju zasvojenosti navajajo naslednje znake zasvojenosti z digitalnimi tehnologijami: izguba občutka za čas ali zanikanje preživetega časa ob tehnologiji, preokupiranost z vsebinami in nezmožnost prenehanja uporabe tehnologije, izguba zanimanja za druge aktivnosti in zavračanje socialnih aktivnosti, socialna izolacija, nihanje razpoloženja, zanemarjanje šolskih in delovnih obveznosti, uporaba spletnih aktivnosti kot strategije umika od težav, prikrivanje in laganje o težavah, agresivni izpadi ob odvzemu tehnologije, telesni znaki, ki nastopijo kot posledica dolgotrajnega sedenja in gledanja v zaslone (glavoboli, utrujenost, moten spanec). Če poznamo zgoraj naštetе znake, lahko problem zasvojenosti pri posamezniku tudi prej prepoznamo in ukrepamo. Za zasvojenost so značilni: nesposobnost trajne abstinence, oslabiljena sposobnost nadzora nad vedenji, hlepenje po omami, zmanjšana sposobnost prepoznavanja resnih težav v svojem vedenju in medsebojnih odnosih ter disfunkcionalno čustveno odzivanje. Zasvojenost je bolezen volje. Ko se zasvojenost razvije v resno bolezen, zasvojene po omami prevzamejo hudi občutki krivde, ki jih je dostikrat mogoče utišati samo s tem, da se spet omamijo. In tako je krog sklenjen. Vedenje zasvojenih je kompulzivno (prisilno – ne morejo nehati) in impulzivno (nagnjeni so k hitri, nepremišljeni, nenačrtni reakciji) (Rozman, 2013).

1.3 Zasvojenost z mobilnim telefonom

Tehnološka zasvojenost sodi med nekemične (vedenjske) zasvojenosti. Lahko je pasivna (npr. televizija) ali aktivna (npr. računalnik, igre). Njena značilnost je močna zasvojitelna komponenta. Zasvojenost z mobilnim telefonom uvrščamo med tehnološke zasvojenosti. Odvisnost od mobilnega telefona temelji na dveh tipih zasvojenosti, na zasvojenosti z odnosi, katerih vzdrževanje lahko zagotavlja stalni kontakt, in na zasvojenosti z aparatom.

Zasvojenost z mobilnim telefonom kot aparatom se od ostalih tehnoloških zasvojenosti pomembno razlikuje po tem, da imajo zasvojenci z mobilnimi telefoni v osnovi obstoječi krog prijateljev in družabno življenje, medtem ko za ostale tehnološke zasvojence velja, da so nedružabni, nesamozavestni in odrezani od sveta. Raziskave kažejo, da se zasvojenost z mobilnim telefonom pogosteje pojavlja pri ženskih uporabnicah. Druga vrsta zasvojenosti, ki jo povzroča mobilni telefon, je zasvojenost z odnosi. Zasvojenost z odnosi je posledica nezdrave potrebe po potrditvi, ki nastane zaradi neustreznih razmer v otroštvu in se v odrasli dobi izrazi v odnosih s partnerji, ki so prav tako odvisni od odnosov ali od drugih kemičnih substanc (Mohorko, 2009).

1.4 Nomofobija

Nomofobija predstavlja strah pred izgubo mobilnega telefona ali nezmožnostjo njegove uporabe. Do tega pojava je prišlo, ko si je mobilni aparat prisvojila generacija mladostnikov, ki se z njegovo pomočjo oddaljuje od nadzora staršev in raziskuje nove možnosti komunikacije in tehnologije. Zaradi mnogih storitev, ki so bile nekoč ločene, danes pa so združene v enem samem aparatu, je njihova uporaba postala intenzivnejša, saj ga ljudje vidijo kot podaljšek lastnega telesa. Taka čustva so privedla do posameznikove odvisnosti od mobilnega telefona (Mohorko, 2009).

1.5 Posledice prekomerne uporabe mobilnega telefona

Zasvojenost s tehnologijo in z njo povezano mobilno telefonijo za zdaj še ni dovolj jasno definirana, saj gre za novo področje v psihiatriji, vendar se vse več strokovnjakov strinja, da življenje v navideznem svetu lahko povzroči številne vedenjske motnje. Med drugim psihiatri opazajo, da čezmerno komuniciranje prek spletnih klepetalnic zmanjšuje interakcije med najstniki in z njihovimi družinami, kar pa pogosto vodi do poslabšanja odnosov in povečuje možnost za osamitev in depresijo. Če primerjamo čezmerno uporabo mobilnih telefonov, spleta in drugih oblik tehnologije, vidimo podobnosti z odvisnostjo s substancami, kot so alkohol in droge, ali z vedenjskimi odvisnostmi, kot so igre na srečo (Žorž, 2008). Družabna omrežja so z »deljenjem fotografij in pogovorov« spremenila pomen intimnosti in prijateljstva.

Spremenila so tudi dožemanje časa. Takoj, ko zasvojeni ostane sam, postane anksiozen in paničen. Biti sam dožema kot težavo, ki jo lahko po nekaj sekundah reši le tako, da se »preklopi na splet«. Posledice zasvojenosti povzročajo zavidanje, ljubosumnost in splošno nezadovoljstvo z življenjem.

1.6 Kako preprečiti zasvojenost z mobilnim telefonom?

Za preprečevanje zasvojenosti z mobilnim telefonom veljajo pravila:

- ne zamenjaj pravih prijateljev in druženja v živo za mobilnik;
- ne ukvarjaj se z mobilnikom med jedjo, družinskim kosilom, med poukom, v kinu ...
- ponoči imej izklopljen mobilni telefon zaradi motenj spanja in sevanja;
- ne zamujaj dogodkov v življenju samo zato, ker moraš biti vedno priklopljen na svoj telefon.

Če imaš občutek, da si že zasvojen z mobilnim telefonom:

- si sam določi natančna pravila, koliko časa boš porabil za to dejavnost in se jih strogo drži;
- začni se ukvarjati s stvarmi, ki jih imaš rad, pa ti je zaradi zasvojenosti za njih zmanjkalo časa;
- poišči strokovno pomoč (Prekomerna raba mobilnih telefonov, Online).

2 Analiza anketnega vprašalnika

Anketni vprašalnik je maja 2020 preko spleta izpolnilo 345 dijakov Gimnazije Celje - Center, od tega je bilo 14 % anketiranih moškega in 86 % ženskega spola. Glede na letnik šolanja je bilo 40 % prvošolcev, 34 % drugošolcev, 21 % tretješolcev in 5 % četrtošolcev. Anketa je pokazala, da ima 91 % dijakov večino časa mobilni telefon na dosegu svoje roke. Na vprašanje, ali se jim kdaj zgodi, da ne vedo, kje imajo mobilni telefon, je 8 % dijakov odgovorilo, da se jim to nikoli ne zgodi, 85 % dijakov pa se to včasih zgodi. Ponoči ima 82 % dijakov vklopljen mobilni telefon, 18 % dijakov pa ga vsako noč izklopi. Zaradi uporabe mobilnega telefona 52 % dijakov občasno manj spi, 5 % dijakom pa se to dogaja vsako noč. 31 % dijakov trdi, da je njihov mobilni telefon vedno prva stvar, ki jo preverijo, ko se zjutraj zbudijo, 23 % dijakom pa zjutraj za mobilni telefon ni mar. 24 % dijakov mobilni telefon vzame s seboj tudi, ko gredo na stranišče, 22 % dijakov pa

tega nikoli ne počne. Ob jedi vedno uporablja mobilni telefon 12 % dijakov, občasno 64 % dijakov, preostali pa nimajo mobilnega telefona ob sebi, ko jedo. Na vprašanje, koliko ur dnevno porabiš za komuniciranje s prijatelji ali znanci preko internetnih omrežij, jih največ, 25 %, komunicira od 1 do 2 uri, 34 % od 2 do 4 ure, 22 % od 0,5 do 1 ure, 10 % več kot štiri ure in 9 % manj kot 0,5 ure. Med šolskimi odmori 31 % dijakov vedno uporablja mobilni telefon, občasno pa 65 % dijakov. 6 % dijakov vedno komunicira s prijatelji v času učenja, 77 % jih to počne občasno, 17 % pa je v času učenja brez mobilnega telefona. 5 % dijakov nenehno preverja svoj telefon, medtem ko gledajo film, se ukvarjajo s športom ali ko so zunaj s prijatelji. Na vprašanje, ali postanejo razdražljivi, če nimajo mobilnega telefona, jih je 9 % odgovorilo, da so v taki situaciji vedno razdražljivi, 36 % pa je občasno razdražljivih. 48 % dijakov se ne more skoncentrirati na delo, če prejmejo na telefonu sporočilo, ki ga ne morejo v tistem trenutku preveriti. 6 % dijakov se počuti zavrženih, če jih po eni uri ne čaka nobeno sporočilo, 24 % dijakov pa ima občutke delne zavrženosti. 8 % dijakov ne moti, če znanec ali prijatelj uporablja telefon, ko je na kosilu ali pijači z njim, 56 % dijakov pa tako vedenje moti. 15 % anketiranih dijakov ima občutek popolne, 57 % pa delne zasvojenosti z mobilnim telefonom. 17 % dijakov je vedno strah, da bi ostali brez mobilnega telefona ali da bi bili nedosegljivi in posledično odrezani od sveta, 40 % dijakov pa to včasih občuti. Za vse aktivnosti z mobilnim telefonom 35 % dijakov dnevno porabi do 2 uri, 43 % dijakov od 2 do 4 ure, 21 % pa več kot 4 ure. 7 % dijakov ima občutek, da ne bi zdržalo niti dneva brez mobilnega telefona.

3 Zaključek

Mobilni telefon je pripomoček, ki se je zaradi svoje praktičnosti in priročnosti zelo hitro razširil ter povzročil veliko spremembo življenjskega stila med uporabniki.

V prispevku sem obravnavala problem zasvojenosti z mobilnim telefonom, ki se med mladostniki vse pogostejše pojavlja. Zanimalo me je, ali je ta problem prisoten tudi med dijaki Gimnazije Celje - Center. Zaradi pomanjkanja raziskav na področju zasvojenosti z mobilnim telefonom ter merskih lestvic je zelo težko raziskovati problem zasvojenosti. V svoji anketi sem uporabila le nekaj vprašanj, s katerimi sem preverjala problem zasvojenosti naših dijakov. Če bi želela pridobiti natančnejše podatke, bi morala uporabiti vprašalnik, ki bi posameznika o zasvojenosti spraševal širše.

Odgovori anketiranih dijakov kažejo, da je vsaj 8 % naših dijakov zasvojenih z mobilnim telefonom. Subjektivno konstanten občutek zasvojenosti ima kar 15 % dijakov. Uporabi mobilnega telefona zasvojeni namenijo veliko več časa kot ostali. Zaradi tega manj spi, so bolj razdražljivi in se težje skoncentrirajo za delo.

Rezultati ankete so še pokazali, da je med našimi dijaki tudi precej takih, ki ne kažejo niti najmanjših znakov zasvojenosti z mobilnim telefonom.

Zasvojeni dijaki se v veliki meri zavedajo negativnih učinkov pretirane uporabe mobilnega telefona. Tako starši kot tudi učitelji pa jim bomo morali z nenehnim ozaveščanjem pomagati pri premagovanju težav zasvojenosti. V prihodnjem letu bomo pri razrednih urah namenili problemu zasvojenosti s telefonom in posledicah, ki jih ima njegova prekomerna uporaba.

4 Viri in literatura

1. MOHORKO, A. *Nomofobija*: [diplomsko delo]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. 2009.
2. PODOBNIK, U. *Zasvojenost z mobilnim telefonom*: [diplomsko delo]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. 2006.
3. *PREKOMERNA raba mobilnih telefonov*. [Online]. [Citirano 4. maj. 2020; 20.40]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/prekomerna-raba-novih-tehnologij/prekomerna-raba-mobilnih-telefonov->.
4. ROZMAN, S. *Umirjenost: kako prepoznati zasvojenost, jo razumeti in poiskati pot iz nje*. 1. natis. Ljubljana: Modrijan. 2013.
5. VALENČIČ, E. Odvisni od interneta? Mobilnega telefona?. *Mladina*. 2008, št. 26, str. 52–53.
6. ŽORŽ, B. *Sodobno suženjstvo-sodobne zasvojenosti*. Koper: Ognjišče, 2008.

5 Priloga

Anketni vprašalnik o zasvojenosti z mobilnim telefonom

1. Spol
(M, Ž)
2. Letnik
(1., 2., 3., 4.)
3. Ali imaš večino časa svoj mobilni telefon na dosegu roke?
(da, ne)
4. Ali se ti kdaj zgodi, da ne veš, kje imaš mobilni telefon?
(1 – nikoli, 2 – včasih, 3 – vedno)
5. Ali imaš tudi ponoči vklopljen mobilni telefon?
(1 – nikoli, 2 – včasih, 3 – vedno)
6. Ali zaradi uporabe mobilnega telefona manj spiš?
(1 – nikoli, 2 – včasih, 3 – vedno)
7. Ali je tvoj telefon prva stvar, ki jo preveriš, ko se zjutraj zbudiš?
(1 – nikoli, 2 – včasih, 3 – vedno)
8. Ali te telefon spremlja tudi, ko greš na stranišče?
(1 – nikoli, 2 – včasih, 3 – vedno)
9. Ali te telefon spremlja tudi, ko ješ?
(1 – nikoli, 2 – včasih, 3 – vedno)
10. Koliko ur dnevno porabiš za komuniciranje s prijatelji ali znanci preko internetnih omrežij (oz. kakršne koli oblike mobilnih sporočil)?
(1 – manj kot 0,5 ure, 2 – od 0.5 do 1 ure, 3 – od 1 do 2 uri, 4 – od 2 do 4 ur, 5 – več kot 4 ure)
11. Ali med šolskimi odmori uporabljaš mobilni telefon?
(1 – nikoli, 2 – včasih, 3 – vedno)
12. Ali komuniciraš s prijatelji tudi med učenjem?
(1 – nikoli, 2 – včasih, 3 – vedno)

13. Kako pogosto preverjaš svoj telefon med gledanjem filma, ukvarjanjem s športom ali med druženjem s prijatelji?
(1 – nikoli, 2 – včasih, 3 – vedno)
14. Ali postaneš razdražljiv, če nimaš mobilnega telefona?
(1 – nikoli, 2 – včasih, 3 – vedno)
15. Ali se lahko skoncentriraš na delo, če prejmeš na telefonu sporočilo, ki ga ne moreš v tistem trenutku preveriti?
(da, ne)
16. Ali se počutiš zavrnjeno, če te po eni uri ne čaka nobeno sporočilo?
(1 – ne, 2 – včasih, 3 – da)
17. Ali te moti, če znanec oz. prijatelj uporablja telefon, ko je na kosilu ali na pijači s teboj?
(1 – ne, 2 – kakor kdaj, 3 – da)
18. Ali imaš občutek, da si zasvojen s svojim mobilnim telefonom?
(1 – ne, 2 – delno, 3 – da)
19. Ali te je strah, da bi ostal brez mobilnega telefona ali da bi bil nedosegljiv na svoj telefon?
(1 – ne, 2 – delno, 3 – da)
20. Koliko ur dnevno porabiš za opravila z mobilnim telefonom?
(1 – manj kot 0,5 ure, 2 – od 0.5 do 1 ure, 3 – od 1 do 2 ur, 4 – od 2 do 4 ur, 5 – več kot 4 ure)
21. Bi lahko bil vsaj en dan brez mobilnega telefona?
(da, ne)

Osnovna šola Lava

Tanja Koželnik

REŠEVANJE SPLETNEGA NASILJA

SOLVING CYBERBULLYING

Povzetek

Mladi danes uporabljajo internet pogosteje kot katere koli druge medije. Zaradi naraščajočega trenda uporabe mobilnih telefonov imajo otroci sedaj možnost, da so v nenehnem stiku z vrstniki. V ta namen imajo na različnih socialnih omrežjih ustvarjene skupine, v katerih sodelujejo. V teh skupinah se pojavljajo tudi njihovi vrstniki ali sošolci, ki lahko sprožijo elemente spletnega nasilja. V prispevku bomo obravnavali problem spletnega nasilja med najstniki in ga podkrepili s primerom, ki se je pojavil v času izobraževanja na daljavo (maj 2020) in ga je bilo potrebno rešiti na daljavo. Na začetku bo predstavljeno spletno nasilje in njegov vpliv na odraščajočega človeka, v nadaljevanju pa bodo predstavljene organizacije, ki se s temi problemi ukvarjajo in nudijo koristne napotke za reševanje omenjene problematike. Ob koncu prispevka je zapisan tudi primer reševanja spletnega nasilja na daljavo.

Ključne besede: oblike spletnega nasilja, vzroki za spletno nasilje, vpliv na najstnike, reševanje spletnega nasilja

Abstract

Nowadays young people use the Internet more often than any other media. Due to the growing trend of mobile phone usage, children now have the opportunity to be constantly in touch with their peers. For this reason, they have created groups on different social media in which they participate. Their peers and schoolfriends can also be in these groups, which can lead to elements of cyberbullying. In this article we will look at the problem of cyberbullying among teenagers and support it with an example which occurred during the time of online education during Lockdown (May 2020). Cyberbullying and its impacts on young adults during growing up will be presented in the beginning, further on organisations, which deal with the problem and offer useful advice how to solve these issues, will be presented. At the end of the article there is an example of solving cyberbullying.

Key words: types of cyberbullying, reasons for cyberbullying, impact on teenagers, solving cyberbullying

1 O spletnem nasilju

Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije je prinesel velik napredek v možnostih sporazumevanja, informiranja in izobraževanja med uporabniki interneta. Žal ima ta razvoj tudi slabe strani, saj ponuja široko polje za ljudi, ki v udobju svojega doma ali delovnega mesta počnejo tudi manj prijetne in celo nevarne stvari. Poleg poneverb, zlorab, otroške pornografije in sovražnega govora je ena izmed njih tudi spletno nadlegovanje (angl.: cyberbullying) (Spletno nasilje1, 2020).

Spletno nadlegovanje je nadlegovanje, ki ga posameznik ali skupina izvaja nad žrtvijo s pomočjo informacijsko-komunikacijske tehnologije (računalnika, pametnega telefona ali tablice): na internetu preko elektronske pošte, forumov, različnih socialnih omrežij ali v njihovih pogovornih skupinah. Zavedati se je potrebno, da je spletno nadlegovanje lahko časovno in krajevno neomejeno, saj žrtev nima prostora za umik, niti ko je v varnem zavetju svojega doma, zato se najpogosteje zateče v komunikacijsko osamo. V skrajnem primeru lahko spletno nasilje preide tudi v fizično, v spolno nadlegovanje in zalezovanje (Spletno nasilje2, 2020).

1.1 Prepoznavanje nasilja

V okviru projekta Odklikni! je Fakulteta za družbene vede leta 2018 izvedla raziskavo o spletnem nasilju med osnovnošolci zadnje triade ter srednješolci. Spletno nadlegovanje je bilo v raziskavi opredeljeno kot oblika nadlegovanja preko mobilnih telefonov (sporočila, klici, video posnetki, fotografije), interneta (elektronska pošta, sporočila, klepetalnice, spletne strani) ali drugih oblik informacijsko komunikacijske tehnologije, ko te nekdo žali, nadleguje, zasmehuje, ogroža in ustrahuje (Stanje v Sloveniji, 2020).

Rezultati omenjene raziskave so pokazali, da je med osnovnošolsko populacijo v preteklem šolskem letu vsaj eno obliko nadlegovanja doživelo 56 % učenk in 50 % učencev (7. do 9. razred) (Stanje v Sloveniji, 2020).

Raziskava je odkrila nekaj najpogostejših dejstev:

- 1) najpogostejši spletni nadlegovalci so fantje,
- 2) fantje spletno nadlegovanje najpogosteje doživljajo s strani oseb z njihove šole, dekleta pa s strani tistih izven šolskega prostora,
- 3) fantje spletno nadlegovanje pogosteje dojemajo kot smešno, kot zabavo in se nanj ne odzovejo,
- 4) dekleta zaradi spletnega nadlegovanja pogosteje zaznavajo resne posledice (nemoč, depresija, stres, strah),
- 5) dekleta pogosteje doživljajo vrste nadlegovanj, ki so usmerjene na njihovo osebnost ali videz oziroma pomenijo vdor v zasebnost,
- 6) dekleta pogosteje kot fantje prejemajo sporočila, zaradi katerih jih je strah (enkrat več deklet kot fantov) (Stanje v Sloveniji, 2020).

Podobno je ugotovila tudi raziskava Evropskega ženskega lobija iz leta 2017, ki navaja, da je 1 od 4 evropskih najstnic žrtev spletnega trpinčenja v obliki groženj, poniževanj, sprožanja lažnih govoric na spletu, kraje identitete in podobno (womenlobby.org, 2020).

Zmanjševanje tolerance do nasilja je še posebej pomembno pri fantih. V omenjeni raziskavi Odklikni! so ugotovili, da fantje dojemajo spletno nasilje kot način zabave s prijatelji. Tukaj se odpira veliko prostora za delo s fanti in spreminjanje njihovih stališč, vrednot in odnosa do nasilja (Petek, 2019).

Zavedati se moramo, da je vzrokov za spletno nasilje več. Med njimi se pri otrocih najpogosteje pojavljajo naslednji: »zdravijo« lastno negotovost (pogosto se izkaže, da gre za nizko samopodobo); s svojim vedenjem se želijo priključiti ostalim, ki nadlegujejo sošolce/sošolke, ter se s tem pred njimi postaviti ali pa iščejo njihovo potrditev; iščejo pozornost staršev, učiteljev, sošolcev ...; se ne zavedajo, da lahko s svojim nespametnim vedenjem prizadenejo sošolce (kar je sicer bolj značilno za mlajše otroke); so po naravi bolj nagnjeni k izražanju negativnih stališč in menijo, da jih morajo brez pomisleka deliti z drugimi, pri tem pa ne razmišljajo o posledicah.

Spletno nasilje je lahko izraženo kot: žaljiva sporočila in komentarji; izključevanje iz skupin; ustvarjanje sovražnih skupin; lažni profili; deljenje intimnih posnetkov in izsiljevanje z intimnimi posnetki; fotografiranje in snemanje ter objavljanje posnetkov brez dovoljenja; predelave fotografij na žaljivi način; žaljivi memi; zloraba zaupanja; obrekovanje; vdiranje v

profile (račune) je celo kaznivo; kraja gesel; spletno zalezovanje; grožnje preko sporočil ali javnih objav (v skrajnem primeru se pojavljajo tudi grožnje s smrtjo, izsiljevanje); pošiljanje izsiljevalskih sporočil, v katerih storilec od žrtve nekaj zahteva (zelo pogosto je izsiljevanje za intimne posnetke); trolanje (objavljanje žaljivih, sovražnih in provokativnih (izzivalnih) sporočil v spletnih skupnostih in klepetih z namenom provociranja ali pritegovanja pozornosti); doxing (razkrivanje osebnih podatkov o nekom, ne da bi nam ta oseba to dovolila); happy slapping (objavljanje posnetkov nasilja, kjer nekdo napade žrtev, drugi to snemajo, posnetek pa potem objavijo na spletnih straneh, kot je YouTube, in tako spravijo žrtev v zadrego); pošiljanje nasilnih ali grozljivih fotografij in videoposnetkov; prepošiljanje verižnih pisem in sporočil z namenom, da prejemnika prestrašijo; spletni izzivi (kjer se zahteva, da nekdo počne nekaj ponižujočega ali celo nevarnega, to pa običajno posname in posnetke deli na spletu); spletni grooming (navezovanje stikov z otroki z namenom spolne zlorabe) (Spletno nasilje3, 2020).

1.2 Vpliv na najstnika

Na OŠ Lava Celje je bila junija 2020 izvedena raziskava (Rozman, 2020), ki je pokazala, da povprečno 70 % učencev starih 11 in 12 let uporablja socialna omrežja TikTok, Viber ali Instagram, čeprav v pogojih uporabe piše, da morajo biti uporabniki starejši od 13 let, pri tem pa le približno polovica staršev občasno ali redno opravlja nadzor svojih otrok pri uporabi socialnih omrežij. Otroci se z lahkoto naučijo uporabljati socialna omrežja, pri tem pa pogosto niso pozorni na slabe strani uporabe, npr. kako to škodi njihovem fizičnemu in psihičnemu počutju in razvoju.

Veliko otrok se ne zaveda, kakšne posledice lahko prinesejo (ne)premišljene objave na spletu, še posebej ker se jih nikoli ne da v celoti izbrisati. Zelo pomembno je, da jih naučimo, da lahko na splet napišejo le stvari, ki bi jih s premislekom povedali tudi v živo, saj jih pogosto zavede anonimnost, ki jo nudi računalniški ekran, zato pozabijo, da so njihove besede namenjene resnični osebi z resničnimi čustvi. Previdni morajo biti tudi pri všečkanju vsebin, saj s tem marsikaj povedo o sebi in lahko celo vpliva na aktivnosti v prihodnosti, kot je na primer iskanje zaposlitve (Kaj bi v šolah morali učiti o družbenih omrežjih, 2020).

Zavedati se moramo, da so socialni mediji pogosto prostor za spletno nasilništvo, saj povzročiteljem omogoča lahek dostop do žrtev in anonimnost, odsotnost fizičnega stika pa zmanjša njihovo slabo vest. Na drugi strani nastopi težava za žrtve, saj se ne morejo skriti ali

umakniti nasilnežem, kajti nasilje se dogaja na njihovem telefonu, v njihovi sobi, na njihovem dvorišču ... Iz tujine so poznani primeri, ko so se mladoletne žrtve storile samomor, ker niso mogle ubežati storilcem. Prav tako so nekatere žrtve nasilništva zdaj še bolj pod pritiskom, saj se trpinčenje ne ustavi niti tam, kjer so bile včasih varne - doma, stran od šolskih zidov.

Eden zadnjih poznanih primerov je smrt 17-letne Ashley Lovelace, zvezde Instagrama s 500.000 sledilci, ki je bila žrtev spletnega nadlegovanja s strani poznanega spletnega nadlegovalca vzdevkom BarbiiDaBully. Ob njeni smrti je izjavil, da mu ni žal (Muchfeed, 2019). Otroke moramo naučiti, kako naj premišljeno uporabljajo splet in spletna orodja. Ministrstvo za šolstvo bi moralo, po zgledu Anglije in Walesa, kjer je E-varnost že vključena v šolski kurikulum (Learning.nspc.org, 2020), razmisliti o sistematični uvedbi obveznih vsebin za učence o varni rabi interneta, šole pa o podpori za učence, ki so žrtve spletnega nasilništva. Danes je to v šolah prepuščeno samoiniciativi šole, ki zagovarja ničelno politiko do nasilja in v letnem načrtu predvidi delo na področju zmanjšanja nasilja. S spletnim nasiljem (in drugimi vrstami nasilja) se tako ukvarjamo posameznim učitelji, razredniki, svetovalni delavci in ravnatelji.

Čeprav učenci socialne medije večinoma uporabljajo izven šole, ne pomeni, da je odgovornost za izobraževanje o spletni varnosti izključno stvar staršev. Učitelji moramo v tem času pospešeno razvijati tudi digitalne kompetence, saj gradimo ljudi 21. stoletja, in k temu sodi tudi spoštljiva komunikacija.

1.3 Kam po pomoč?

Učitelji in starši, ki se srečujemo z reševanjem spletnega nasilja, navadno nismo večči vseh socialnih prijemov oziroma veččin, kako pristopati do mladostnika, ki je ali žrtev ali nasilnež, in nismo tehnično podkovani na svetovnem spletu, zato so lahko v veliko pomoč različne organizacije in društva, ki se ukvarjajo s problematiko spletnega nasilja. V nadaljevanju bodo naštet projekti, centri in organizacije, kamor se lahko otroci, starši, učitelji, svetovalni delavci, ravnatelji ter ostali obrnejo po pomoč.

Vsako spletno nasilje, čeprav je na prvi pogled morda nedolžno, pusti posledice, zato ga ne smemo dopuščati. Marsikatera žrtev na prvi pogled ne kaže nobenih posledic, v resnici pa zelo trpi, le tega noče, ne zna ali pa si ne upa pokazati.

Če vidimo, da je nekdo žrtev nasilja, moramo ustrezno ukrepati. Na socialnih omrežjih lahko nasilne komentarje in posameznike prijavimo. Če gre za hujše oblike nasilja, morajo otroci o tem obvestiti odrasle, lahko učitelje v šoli ali starše. Če gre za kaznivo dejanje (npr. deljenje intimnih fotografij mladoletnih oseb, izsiljevanje, grožnje ipd.), potem je potrebno obvestiti tudi policijo, pred tem pa shraniti dokaze nasilja (Spletno nasilje3, 2020)

V Sloveniji na področju zaščite in informiranja javnosti o spletni (ne)varnosti delujejo vladne in nevladne organizacije: Nacionalni odzivni center SI-CERT, točka ozaveščanja SAFE.SI, projekt Varni na internetu, projekt Odklikni nasilje nad ženskami in dekleti, prijavna točka Spletno oko, Tom telefon in projekt Center za varno rabo interneta, Društvo za nenasilno komunikacijo, Policija.

Policija se v reševanje spletnega nasilja vključi, ko pride s strani prijavne točke Spletno oko obvestilo o sumu kaznivega dejanja ali pa ko se žrtev s prijavo obrne neposredno na policijo. Zadnji znan primer se je zgodil julija 2020 na Celjskem, ko so policisti kazensko ovadili 24-letnika, ki je posredoval posnetke spolne zlorabe otrok po socialnih omrežjih (Sobotainfo.com, 2020)

2 Primer

V času izobraževanja na daljavo, ki smo ga izvajali spomladi 2020 zaradi pandemije COVID-19, smo bili primorani ves učni proces preseliti na internet. V začetku smo učitelji porabili nekaj časa, da smo se prilagodili novemu načinu dela. Želeli smo pristopiti do vseh učencev in jim omogočiti čim bolj nemoteno usvajanje učne snovi. V želji po čim boljšem stiku z učenci, smo se nekateri učitelji posluževali tudi videokonferenc, ki so bile večinoma dobro sprejete. Učenci so imeli pred vstopom na videokonferenco zapisana pravila, za katera se je zdelo nujno, da jih spoštujejo (slika 1). Ker pa učitelj, medtem ko vodi učni proces preko videokonference, nima časa in možnosti spremljati vseh dejavnosti, ki jih učenci ob tem počnejo, lahko prihaja tudi do zlorab.

Tako se je zgodilo, da je nekaj učencev snemalo posnetke zaslona, nakar so posnetke posameznih sošolcev objavljali v drugih skupinah raznih socialnih omrežij, kjer so jih lahko komentirali sošolci in drugi učenci šole. Nekateri komentarji so bili skrajno ponižujoči, navezovali so se predvsem na fizični izgled in vedenje učenk. Med komentarji je bilo zaznati celo elemente kaznivega dejanja. Učenki sta te objave videli in sta mi napisali sporočilo na e-

pošto, kjer sta razložili situacijo. Še isti dan sem z učenkama opravila konferenčni klic, kjer sta mi zaupali svoje občutke in mi podrobneje pojasnili, kdo in kako je vpleten v neprimerno komuniciranje oziroma žaljenje. Učenki sta mi poslali tudi slike, ki so dokazovale neprimerne objave.

Naslednji dan sem staršem učencev, ki so pisali neprimerne komentarje in objavljali slike poslala obširno pismo, kjer sem jim pojasnila, da je njihov otrok uporabljal neprimerno komunikacijo oziroma da je izvajal spletno nasilje. V pismu je bilo podrobno razloženo, kaj pojmuje pod spletno nasilje (in da ni nujno, da je njihov otrok počel vse naštet), zakaj se otroci tega poslužujejo in kako naj pristopijo k reševanju. Poudarjeno je bilo, da so le otroci, ki so jim dovoljene napake in da jih moramo skupaj usmeriti na pravo pot. Staršem sem poslala pismo v želji, da bodo otroke resno opozorili na problematiko, poleg tega pa se mi je zdelo pomembno, da o tako pereči problematiki govorijo osebno z odraslo osebo. Žal se je zgodilo nasprotno od pričakovanega. Starši so v bran vzeli svojega otroka in »napadli« mene. Ko sem videla, da tako ne bomo dosegli želenega učinka, sem vse vpletene otroke prosila, da se udeležijo videokonference. Udeležili so se je vsi vabljeni učenci. Z njimi sem se pogovorila o pasteh takšnih objav, vsi pa so imeli priložnost pojasniti, kaj jih je navedlo na pisanje takšnih objav in kako so se ob tem počutili. Dekleti, ki sta bili žrtvi spletnega nasilja, sta odreagirali zelo odraslo, učencem sta povedali, kako sta se počutili in da ju takšne objave žalijo, čeprav se zavedata, da tudi onidve nista vedno ravnali povsem pravilno. Dva učenca na drugi strani sta bila med videokonferenco precej nesramna (tudi do mene). En učenec, ki je ravno tako bil prisoten na videokonferenci in ki je ravno tako dodajal neprimerne komentarje, je v pogovoru primerno sodeloval in je razumel, da tega ne sme več početi.

Ob koncu našega pogovora so učenci dojeli, da vsega ne smejo objavljati na spletu, saj lahko neželene vsebine hitro pridejo do oseb, do katerih ne bi želeli, da bi prišle (kot v konkretnem primeru). Obljubili so, da tega ne bodo več počeli in da bodo v prihodnje razmislili, kaj objavijo. Staršem teh učencev sem kasneje poslala sporočilo, kjer sem jih seznaniła z dogovorom. Odgovoril je le en starš, ostali se na pisanje niso odzvali.

Čez nekaj dni smo z vsemi učenci razreda, kjer se je zgodil ta neljubi dogodek, imeli videokonferenco in še enkrat sem jim predstavila vse nevarnosti spletne komunikacije ter posledice širjenja nedovoljenih objav. Prav tako so bili opozorjeni na pravila, ki veljajo pri vstopu v videokonferenco.

TEMA: SODOBNA SLOVENSKA KNJIŽEVNOST

PRAVILA ZA VSTOP:
 V učilnico VSTOPATE S SVOJIM IMENOM IN PRIIMKOM (ali imenom in priimkom starša). Preden vstopite v spletno učilnico, **prižgite kamero** in **vklopite zvok**. Ob vstopu pozdravite, nato pa zvok izključite in vključite, kadar boste želeli kaj povedati ali vprašati. Videokonference ni dovoljeno slikati ali snemati.

V videokonferenco se pridružite s klikom na povezavo
<https://us04web.zoom.us/j/9761648418?pwd=VE5vMVRUc0gwL25ocG>

Meeting ID: 976
 Password:
 Geslo:

Vidimo se v sredo ob 11.00. Udeležba je obvezna.

Slika 1: Pravila za obisk videokonference

3 Zaključek

V obravnavanem primeru sta me učenki, ki sta bili žrtvi takšnega ravnanja, obvestili o dogajanju v skupini socialnega omrežja Instagram in nemudoma smo pristopili k reševanju. Neposredno sem z otroki sodelovala kot razredničarka, s problemom pa sta bili seznanjeni tudi ravnateljica in svetovalna delavka šole. Skupaj smo se dogovorile za načrt reševanja.

V tem primeru se je pokazalo izredno odgovorno in odraslo razmišljanje deklet, ki sta želeli zadevo rešiti in nista dopustili, da bi bili žrtvi.

V šolskem akcijskem načrtu imamo zapisano ničelno toleranco do nasilja, tako imamo za vsak razred pripravljen načrt dela proti nasilju. V razredne ure bomo vnesli delavnice, ki jih najdemo v priročnikih #UKREPAJ in ODKLIKAJ!. Delavnice bodo zasnovane čim bolj interaktivno, da bodo učencem zanimive. Cilj takšnega ozaveščanja bo zavedanje, kaj lahko počnejo na internetu in kakšne posledice prinaša neprimerna komunikacija in spletno nasilje za nadaljnje življenje.

V kolikor bo v prihodnosti še potreba po videokonferencah, se bomo dogovorili, da učenci izberejo želeno sliko, s katero se želijo predstaviti, a bodo morali biti nadvse pozorni in odzivni pri takšnem izvajanju pouka.

Najpomembnejši nasvet vsem, ki se ukvarjajo z vzgojo otrok, je, da se z njimi veliko pogovarjajo, saj bodo le tako izvedeli za njihove težave; nobena tehnologija, v obliki sodobnih aplikacij za nadzor spletnih vsebin, ne more nadomestiti pogovora. Poleg tega morajo starši vršiti nadzor nad uporabo tehnologije, npr. družina določi čas in prostor za uporabo tehnologije, starši pregledajo zgodovino spletnega brskalnika. Starši naj otroke čim bolj zaposlijo s koristnimi in zabavnimi vsebinami, ki ne vključujejo elektronskih naprav. Na drugi

strani pa se naj čim bolj seznani s spletnimi stranmi in videoigami, ki zanimajo mlade. Za učitelje in starše je pomembno, da se z otroki pogovorijo o anonimnosti in zasebnosti na spletu ter o ravnanju ob morebitnih zlorabah na internetu (Zaščita vaših otrok na spletu, 2020).

Otroke moramo naučiti empatije in zavedanja, kakšne dolgoročne posledice lahko prinesejo nepremišljene objave na družbenih omrežjih, v klepetalnicah ali v zasebnih sporočilih.

Kot starši in učitelji se moramo za otroke 21. stoletja potruditi, da jih naučimo živeti v miru in slogi.

4 Viri in literatura

1. *ASHLEY Lovelace*. [Online]. [Citirano 7. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://muchfeed.com/ashley-lovelace/>.
2. *GROZNO - preko družbenih omrežij širil fotografije spolne zlorabe otrok*. [Online]. [Zadnja sprememba 24. jul. 2020; 19:31] . [Citirano 8. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://sobotainfo.com/novica/kronika/grozno-preko-druzbenih-omrezij-siril-fotografije-spolne-zlorabe-otrok/563603>.
3. *HER net her rights*. [Online]. [Citirano 6. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/hernetherrights_report_2017_for_web.pdf.
4. *KAJ bi v šolah morali učiti o družbenih omrežjih*. [Online]. [Citirano 8. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.varniinternet.si/blog/26-bi-v-solah-morali-uciti-o-druzbenih-omrezjih>.
5. PETEK, A. *Odklikni! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti. Učni načrt za izvedbo delavnic Odklikni!*. Ljubljana: Založba FDV. 2019.
6. ROZMAN, J. *Socialna omrežja. Civilna družba in šolski sistem*. Celje: Šolski center Celje. 2020.
7. *SCHOOLS safeguarding courses*. [Online]. [Citirano 6. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://learning.nspcc.org.uk/training/schools-safeguarding-courses>.
8. *SPLETNO nasilje1*. [Online]. [Citirano 6. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.varniinternet.si/component/tags/tag/spletno-nasilje>.
9. *SPLETNO nasilje2*. [Online]. [Citirano 6. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.varniinternet.si/izobrazevanja/sola/najstniki/spletno-nasilje>.

10. *SPLETNO nasilje3*. [Online]. [Citirano 8. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/spletno-in-mobilno-trpincenje/spletno-nasilje>.
11. *STANJE v Sloveniji*. [Online]. [Citirano 6. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://odklikni.enakostspolov.si/raziskave/>.
12. *ZAŠČITA vaših otrok na spletu*. [Online]. [Citirano 8. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.varniinternet.si/blog/108-zascita-vasih-otrok-na-spletu-zahteva-veliko-vec-kot-le-sledenje-njihovim-napravam>.

I. gimnazija v Celju

Ana Lavbič

UPORABA DRUŽBENIH OMREŽIJ V UČILNICI

SOCIAL MEDIA USAGE IN THE CLASSROOM

Povzetek

Družbena omrežja so svetovno razširjen fenomen. Ljudje jih uporabljamo za druženja, povezovanja, deljenja (misli, slik, gradiv in še marsičesa). Ker so postala ključen del življenj ljudi, predvsem mladih, je jasno, da bi morala dobiti svoje mesto tudi v učilnicah. V izobraževanju družbeni mediji namreč ponujajo nove in vznemirljive priložnosti za poučevanje in učenje. Tradicionalno izobraževanje je sestavljeno iz predavanj in pisnega sporazumevanja, v zadnjih letih pa so se v učilnicah znašli tudi računalniki. Tako so možnosti za to, da stopimo v korak s časom in v učne procese vnesemo tudi nove pristope uporabe družbenih omrežij, neskončne. V prispevku se bom osredotočila na izobraževalne priložnosti uporabe družbenih omrežij, na kratko bom nekaj od njih predstavila in pojasnila, kako jih v učilnici lahko uporabimo.

Ključne besede: splet, družbena omrežja, izobraževalni proces, novi pristopi

Abstract

Social networks are a worldwide phenomenon. People use them for socializing, connecting, sharing (thoughts, pictures, materials and much more). As they have become a key part of people's lives, especially young people, it is clear that they should be incorporated into classroom work as well. In education, social media offers new and exciting opportunities for teaching and learning. Traditional education consists of lectures and written communication, but in recent years, computers have found their way into classrooms. Thus, the possibilities for keeping up with progress and incorporating new approaches to the use of social networks in learning processes are endless. In this article, I will focus on the educational opportunities of using social networks, I will briefly present some of the social media a teacher can use and explain how we can use them in the classroom.

Key words: internet, social media, learning process, new approaches

1 Predstavitev teme s teoretičnimi izhodišči

Daleč so časi, ko se je glavnina naših prijateljstev tkala iz oči v oči; danes se naša življenja in življenja naših otrok selijo na splet. Mnogo klopi v soseskah ostaja praznih, medtem ko se otroci srečujejo v virtualnih svetovih. Gledanje videoposnetkov, poslušanje glasbe, komunikacija s prijatelji in družino, obisk družabnih omrežij in igranje spletnih iger so na vrhu seznama dejavnosti, ki jih otroci izvajajo vsakodnevno. Predvsem najstniki na spletu preživljajo svoje dneve. To je naša nova družbena norma.

Nedavna raziskava EU Kids Online 2020, v kateri so sodelovali otroci 19 evropskih držav, kaže, da večina vseh anketiranih otrok svoje pametne telefone uporablja vsakodnevno oz. praktično ves čas. Enako raziskavo so izvedli leta 2010 in izsledki kažejo, da se je čas otrok (starih med 9 in 16 let), preživet na spletu, malodane podvojil.

Pri tem se samo po sebi zastavlja vprašanje, koliko zares vedo o tem velikem novem svetu, ki je večini praktično na doseg roke. Družbena omrežja redno uporablja 90 % ljudi, starih od 18 do 29 let. V povprečju na njih preživijo dve uri na dan, toliko kot, denimo, v povprečju porabimo za vsakodnevno prehranjevanje. Vse, kar počnemo tako pogosto, je potrebno kritičnega opazovanja, ker ima trajen vpliv na nas.

Glede na to, da so splet in družbena omrežja tako velik del življenj naših učencev, da sooblikujejo njihov kognitivni in čustveni razvoj, bom raziskala, kako lahko družbena omrežja izkoristimo vsem v prid in jih uporabljamo pri izvedbi učnih ur. Ogromna in hitra širitev vsebin namreč omogoča najstnicam in najstnikom dostop do velikega števila informacij in njihovo deljenje, kar lahko posledično vodi v obogatitev njihovega akademskega življenja, saj omogoča sodelovanje in skupinsko delo s pestro izbiro pripomočkov, ki so dostopni na družbenih omrežjih (Vasanth in Swamy, 2013).

Tako kot pravi Levinson (2010): »Naš izobraževalni sistem je sredi velikega preobrata, kjer je treba pridobiti nove metode, pristope in modele ocenjevanja, če hočemo, da šole sledijo naši vse bolj na splet priklopljeni kulturi. [...] Učitelji morajo poskrbeti, da ima vsak mlad človek dostop do orodij, spretnosti in izkušenj, potrebnih za to, da sodeluje v tej novi kulturi. Današnji učitelji imajo priložnost biti pogumni in zakorakati v neznano. Tisti, ki bodo to storili, bodo svojim učencem dali priložnost, da v učilnico vnesejo strast in jih spodbudili k pridobivanju kulturnih kompetenc in socialnih veščin, ki jih bodo potrebovali v svojih prihodnjih vlogah kot državljani 21. stoletja in delavci.«

2 Družbena omrežja kot del izobraževalnega procesa

Otrokom in mladim odraslim so v zadnjih desetletjih postale dostopne nove spletne storitve, vsebine in nove tehnologije. Še najbolj očiten primer tega je pametni telefon, ki je spremenil, kako, kdaj in kje je mogoče dostopati do interneta. Z njim imajo otroci in mladi odrasli na voljo preobilje priložnosti za dostop do spletnih vsebin in komuniciranje z drugimi preko spleta, tudi ko so zunaj, ter izmenjavo raznolikih informacij in gradiv, vse to pa lahko počnejo daleč od zaskrbljenih starševskih pogledov. Prišlo je tudi do sprememb v spletnem komuniciranju. Če starejša populacija med družbenimi omrežji dominira na Facebooku, se mladi selijo na omrežja, kjer prevladujejo vizualne vsebine (denimo Youtube ali Instagram), ki jih je mogoče mimogrede in zlahka posneti in na splet naložiti kar preko mobilnih naprav.

Napredek je eksponenten, odneslo nas je na področja, ki so tistim, ki nismo odraščali s tehnologijo, marsikdaj uganka. Ni pa vsaka velika sprememba (tudi) slaba, sploh če se o njej dobro informiramo. Tako je na prvem mestu varna uporaba omrežij – preden jih prenesemo v učni proces, se podučimo o njihovih prednostih in tudi možnih pasteh uporabe. Zavedajmo se, da je treba čas, preživet za ekranom, skrbno odmeriti. Raziskava TIMSS 2007, ki je prikazala povezavo med učenčevim uspehom in uporabo informacijskih tehnologij pri pouku, je namreč razkrila, da pogosta uporaba računalnikov pri pouku na uspeh učencev ne vpliva pozitivno. Najboljši dosežki so, kadar je uporaba računalnikov porazdeljena na polovico vseh ur pri predmetu (Brečko, Vehovar, 2008).

Preden opišem, kako bi lahko posamična družbena omrežja postala del učnih pripomočkov, se bom dotaknila same definicije tega pojma. Družbena omrežja so »spletno-osnovana storitev, ki posamezniku omogoča, da:

- (1) strukturira javni ali pol-javni profil znotraj omejenega prostora,
 - (2) artikulira seznam drugih uporabnikov, s katerimi deli povezavo, in
 - (3) vidi in pregleduje njihov seznam povezav in tistih, ki so jih naredili drugi znotraj sistema.«
- (Boyd in Ellison, 2007, str. 211)

V času korona krize smo lahko nadaljevali s kvalitetnim in stimulativnim izobraževalnim procesom na daljavo ravno zato, ker smo v večini izkoristili različne spletne platforme za skupinsko komunikacijo in vzpostavitev spletnih učilnic.

Tako smo z uporabo Skypa, Vibra, BlueJeansa, Zooma, Webexa, Microsoft Teams idr. učencem omogočili ne samo stik z učiteljem, ki je lahko preko omenjenih aplikacij odpredaval učno snov, pač pa smo jim omogočili tudi, da vidijo drug drugega, se pogovorijo in povežejo v zahtevnem času socialnega distanciranja. Te aplikacije nam omogočajo tudi, da se povežemo z ljudmi z različnih koncev sveta – tako se lahko ustvari moderna različica povezovanja s sovrstniki iz različnih kulturnih in jezikovnih okolij. Učenci jih lahko prav tako lahko uporabijo, da opravijo intervjuje s pisatelji, pesniki, umetniki. Seveda morajo dobiti njihovo privolitev za snemanje. Nekateri učitelji so med pandemijo covida-19 svoja predavanja posneli vnaprej z uporabo različnih spletnih aplikacij. Te sicer ne moremo prištevati med družbena omrežja, a jih bom kljub temu umestila v tole pisanje, ker so odlična sodobna tehnološka pridobitev. Gre za aplikacije, kakršne so Loom, Screencastify, FlashBack, Snagit, CloudApp idr. Nekatero od njih omogočajo snemanje zaslona in dodajanje različnih video efektov. Posnetke se preprosto naloži na družbeno omrežje, ki ga učenci uporabljajo najbolj množično: Youtube. Na enak način lahko tudi učenci uporabijo te aplikacije za snemanje svojih referatov ali šolskih projektov.

Youtube je platforma, ki se med mladimi v Sloveniji uporablja najbolj množično. Po vsem svetu ima kar 1,5 milijona mesečno aktivnih registriranih uporabnikov, skupaj z neregistriranimi pa je teh še bistveno več. Uporablja se za nalaganje in deljenje video posnetkov. Uporabniki lahko posnetke gledamo, registrirani uporabniki pa jih lahko tudi naložijo in delijo ter dodajajo komentarje. (<https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/youtube>) Na Youtubu je velika zakladnica učnih vsebin – TV-oddaj, igranih in dokumentarnih filmov, glasbenih posnetkov in nenazadnje posnetkov, v katerih tako učitelji kot učenci delijo svoje znanje, pojasnjujejo raznorazne učne zagate in tako bogatijo učne procese otrok.

Facebook je družbeno omrežje, sprva ustvarjeno za namene povezovanja in ohranjanja stika med študenti. Prerastel je v platformo, ki jo uporablja preko 2,7 milijard aktivnih uporabnikov na mesec in je kot tako največje družbeno omrežje na svetu. (<https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>) Komunikacija med učenci na tovrstnih omrežjih poteka vsakodnevno; vsaka informacija, ki se jim zdi nujna za deljenje, se tako v trenutku preda v vednost celotnemu razredu.

Uporablja se za vzpostavljanje in vzdrževanje socialnih stikov, komentiranje, nalaganje, ogled slik in posnetkov (v živo), pa tudi za deljenje novic, poučnih vsebin idr. Učenci ga uporabljajo tudi za medsebojno obveščanje o šolskih obveznostih, testih, govorilnih urah, na njem delijo zapiske in druge učne vsebine. Spletno klepetalnico **Messenger** lahko uporabijo za komunikacijo z učitelji, ki jo ti lahko izrabljajo kot nekakšno spletno oglasno desko.

Instagram je družbeno omrežje, namenjeno objavljanju in deljenju fotografij in video posnetkov s kratkimi komentarji. Uporabniki na njem sledimo drugim uporabnikom, všečkamo njihove vsebine in se z njimi pogovarjamo. Lahko pa ga uporabljamo tudi učitelji za šolsko delo. Ustvarimo lahko popolnoma zaseben račun in vanj dodamo učence posamičnih razredov. Objavljamo lahko njihove umetniške izdelke, tedenske navdihe, k deljenju le-teh povabimo tudi učence. Ti lahko objavljajo kratke opise in slike knjig, ki jih berejo, in k njihovem prebiranju tako spodbujajo tudi svoje sošolce.

Wikipedija sicer ni družbeno omrežje, pač pa je prosto dostopna spletna enciklopedija. Omenjam jo zato, ker jo ustvarjajo in urejajo prostovoljci z vsega sveta, torej lahko k njenemu ustvarjanju pristopite tudi v okviru izobraževalnega procesa s svojimi učenci. Tudi v slovenščini jo namreč imamo. Predstavlja odličen način za koristno povezovanje učencev s spletom. Skupaj lahko nanjo nalagate učne vsebine, iz tega ustvarite skupinske projekte ali posamične domače naloge. Zanimiv projekt je tudi Wikivir, na katerega uporabniki nalagajo izvirna besedila. Tako lahko učenci vanj vnašajo knjige, pisma, pesmi slovenskih (ali tujih) ustvarjalcev. Tako sebi ali drugim prihranijo kakšno nujno pot v knjižnico, ko pišejo seminarsko nalogo in dela slovenskih umetnikov ovekovečijo tudi na medmrežju.

3 Zaključek

Čeprav se včasih zdi, da z izjemno rastjo in napredkom na področju elektronike drvimo v svet odtujenih in razosebljenih mladostnikov, je treba tudi tukaj iskati možnosti za razvoj in napredek. V informacijski dobi smo, tehnološkega razvoja ne gre zaustaviti, svet se je digitaliziral. Lahko pa gremo v korak s časom in izkoristimo prednosti, ki nam jih splet ponuja. Pri tem moramo biti pazljivi in se zavedati dejstva, da je treba uporabo tehnologije pri pouku dozirati zmerno in ob podučenosti o platformah, ki jih uporabljamo.

Z učenci se je treba pogovarjati o možnih negativnih vidikih uporabe spletnih omrežij: spletnem nadlegovanju, ustrahovanju, izsiljevanju, posmehovanju, kraji osebnih podatkov, kraji spletne identitete itd. Prav tako je treba govoriti o tem, kako se je na spletu treba vesti, torej kakšen je spletni bonton. Pomembno je, da znajo oz. se naučijo kritično presojati novice in vire, saj je lažnih vesti na medmrežju ogromno. Med drugimi nam je tu lahko v pomoč spletna stran safe.si, točka osveščanja o varni rabi interneta, kjer otroke, starše in učitelje opozarjajo tudi na pasti uporabe spleta oz. družbenih omrežij.

S tem, ko uporabimo družbena omrežja kot sestavni del učnega procesa, se učencem približamo, jim pokažemo, da nas zanima njihov notranji svet in jih hkrati v praksi (na)učimo, kaj je varna uporaba spleta, kakšne so posledice udejstvovanja na njem in nenazadnje, kako ga izkoristijo za učenje in svoj lastni napredek.

Čeprav je pasti na svetovnem spletu ogromno, imajo naši otroci hkrati veliko prednost pred nami, ki smo v šolah podatke namesto na Wikipediji iskali z zamudnim listanjem po papirnati enciklopediji. Znanje je danes en klik stran in pametno ga je izkoristiti vsem v prid.

4 Viri in literatura

1. BOYD, D. M. in ELLISON, N. B. *Social network sites: Definition, history and scholarship*. [Online]. [Citirano 15. avg. 2020; 20.20]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.researchgate.net/publication/259823204_Social_Network_Sites_Definition_History_and_Scholarship.
2. BREČKO, N. in VEHOVAR V. *Informacijsko-komunikacijska tehnologija pri poučevanju in učenju v slovenskih šolah*. [Online]. [Citirano 13. avg. 2020; 19.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://uploadi.www.ris.org/editor/1236684079IKT_brecko_vehovar.pdf.
3. *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. [Online]. [Citirano 13. avg. 2020; 18.10]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/EU-Kids-Online-2020-10Feb2020.pdf>.
4. LEVINSON, M. *From Fear to Facebook: One School's Journey*. Washington DC: International Society for Technology in Education. 2010.

5. *NUMBER of monthly active Facebook users worldwide as of 2nd quarter 2020.* [Online]. [Citirano 17. avg. 2020; 20.10]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>.
6. VASANTH, R. in SWAMY, S. *Social Media's Impact on Teenagers.* [Online]. [Citirano 16. avg. 2020; 19.20]. Dostopno na spletnem naslovu: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-642-39143-9_53.pdf.
7. *YOUTUBE.* [Online]. [Citirano 16. avg. 2020; 21.30]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/youtube>.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Mateja Logar

SOCIALNA OMREŽJA IN DRUŽBA

SOCIAL NETWORKS AND SOCIETY

Povzetek

V članku raziskujem uporabo besed socialen, družben in družaben. Lektorsko društvo Slovenije predlaga uporabo besedne zveze družbeno omrežje, ki je bolj splošna in nevtralna, se pa manj uporablja. Predstavim nekaj najbolj uporabljenih socialnih omrežij, kot so Facebook, Instagram, Snapchat, Twitter, Flickr ... Iščem dobre in slabe strani socialnih omrežij ter ugotavljam, da so socialna omrežja zgolj orodje brez moralne usmerjenosti, šele uporabniki jim damo takšno ali vrednost. Sprašujem se o vlogi staršev, odraslih in učiteljev kot aktivnih članov družbe. Postavljam vprašanja o vzgoji, izobraževanju in aktivnem državljanstvu. Razmišljam in iščem poti za nastale probleme. Menim, da se moramo čim več pogovarjati, deliti izkušnje in mnenja, pa naj bo to po socialnih omrežjih, v družini ali v šoli.

Ključne besede: socialno omrežje, družba, družina, zloraba, izobraževalni sistem

Abstract

In this article I will study the use of the phrase social network. Lektorsko društvo Slovenije suggested using that phrase, which is very basic and neutral. Let me introduce you to some of the best known social networks: Facebook, Instagram, Snapchat, Twitter, Flickr ... I will be researching the pros and cons of social networks. I discovered that social networks are merely a tool without a moral orientation and that the users are the ones giving it a positive or a negative connotation. I'm wondering about the role of parents, grown ups and teachers as members of the society. I ask questions about raising up children, education and being an active citizen. I will be finding a way through related problems. I feel like we should be talking more about this, share our experiences and opinions, be it on social networks, in families or in school.

Key words: social network, society, family, abuse, educational sistem

1 Uvod

Ko se pogovarjamo o socialnih omrežjih, se večkrat srečamo tudi s uporabo besedne zveze družbena in družabna omrežja. Katera uporaba je pravilna? Mnenje je podalo Lektorsko društvo Slovenije, ki svetuje uporabo besedne zveze družbena omrežja, ker je najbolj enoumna in nevtralna, saj med drugim pokriva tako družabna kot socialna omrežja, čeprav razširjenost govori v prid socialnih omrežij (Gliha Komac, <https://www.lektorsko-drustvo.si/zunanje-sodelovanje/socialna-druzbena-in-druzabna-omrezja>).

Pridevnik socialen ima v slovenskem jeziku po SSKJ štiri pomene, od katerih je zgolj prvi tisti, ki izraža nanašanje na družbo in je zamenljiv s pridevnikom družben (SSKJ, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=socialen>).

Pridevnik družben je veliko bolj enoumen in kaže na navezavo na samostalnik družba, ki ga lahko glede na različne slovenske pomene razumemo kot skupnost ljudi in celoto njihovih odnosov, skupino ljudi, ki jih družijo skupni interesi, ali podjetje z več solastniki ali delničarji. Slovski pomeni tako prekriva različne namene povezovanja v spletna omrežja (SSJK, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=dru%C5%BEben>).

Pridevnik družaben je najmanj nedvoumen in je najpogosteje povezan s povezovanjem družabnih stikov (1. razvedrilo in zabava in 2. medsebojni človeški odnosi v določenem okolju, krogu).(SSJK,

<https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=dru%C5%BEaben>)

Ko sem po spletu iskala informacije, sem za socialno omrežje dobila 2.230.000 zadetkov, za družbeno 2.150.000 zadetkov in družabno 1.860.000 zadetkov. Na prvem mestu je uporaba besedne zveze socialna omrežja. Vloga omrežij se skozi čas spreminja in zato je na mestu, da tem spremembam sledi tudi jezik. Iz prvotne družabne funkcije spletnih omrežij se je razvila večsmerna komunikacija z različnimi naslovniki in javnostmi, tako je iz zasebnega prišla vloga omrežij v javni, v svojevrsten družbeni medij.

Napredku smo se morali prilagoditi. Zahvaljujoč plastičnosti naših možganov smo se bili tehnološkemu napredku sposobni prilagoditi. Skoraj si ne predstavljamo več življenja brez svetovnega spleta (1993), pošiljanja sporočil po pametnih telefonih (1994), konzolnih iger (1998), Googla (2004), YouTuba (2005), Facebooka in Twitterja (2006), pametnih telefonov (2007), aplikacij (2008), tablic (2010), pametnih ur (2014), Amazona (1995), Kindla (2007)... Sprašujemo se, kaj nas čaka v prihodnosti in kako je in bo ves tehnološki napredek vplival na

nas in prihajajoče rodove. O dostopnosti primernih in neprimernih vsebin, nadlegovanju, manipuliranju s podatki in informacijami, o posledicah, ki jih ima sam IT na razvijajoča se telesa, predvsem možgane. (Palmer, 2019, 286).

Socialna omrežja so aplikacije, spletne storitve, platforme ali strani, kjer se ljudje družijo, srečujejo, izmenjujejo mnenja, slike, videoposnetke, glasbo... Nekatera so zelo splošna, druga usmerjena v dejavnost, določeno skupino ljudi, interese... Določena vplivajo na družbene razmere in javno mnenje, odražajo stanje v družbi... Prav gotovo sooblikujejo današnjo mladino, zelo vplivajo na družinsko življenje, kar bo tudi tema mojih razmišljanj, raziskovanj in ugotovitev. Vsaka družina je celica zase, člani imajo svoje značajske in mentalne sposobnosti ter interese. Zavedam se, da primeri iz moje družine niso splošni, kljub temu razmišljanja in ugotovitve lahko komu ponudijo drugačen pogled in temo za razmišljanje. Mnenja sem, da se v današnjem času premalo oziroma sploh ne pogovarjamo. Kot učiteljica se srečujem z dijaki iz različnih družin in okolij, lahko preučujem vplive in odzive različnih skupin ljudi glede socialnih omrežij. Kot mati treh otrok (15, 18, 22 let) se ukvarjam z različnimi starostnimi skupinami, tudi babica je del našega gospodinjstva. V času karantene sem zaradi korona virusa prav gotovo spremenila in poglobila pogled na socialna omrežja. Ker sem večni optimist, sem iskala dobre strani in rešitve, ki nam omogočijo bolj kvalitetno življenje. Menim, da so v letu 2020 socialna omrežja del življenja in mi odrasli smo tisti, ki otrokom, mladostnikom in tudi starostnikom (katerim so omrežja večinoma tuja) dajemo vzgled z uporabo omrežij.

2 Socialna omrežja in družba

Uporaba socialnih omrežij je realnost. Načeloma imajo tako pozitiven kot negativen vpliv. Njihov vpliv na psihično počutje je pri večini majhen in posreden, ugotavljajo raziskovalci. Po eni strani vzpodbuja in olajša družabne stike in povečuje samozaupanje, ob izrazito negativnih povratnih informacijah pa lahko samozaupanje zmanjšuje. Pri osebah, ki nimajo odvisniških nagnjen, je tveganje majhno in negativni učinki zanemarljivi. Vzroki, zakaj posežemo po socialnih omrežjih, so različni in prevladujejo štirje:

- druženje,
- zabava,
- iskanje socialne pozicije,
- iskanje informacij.

Potrebno je biti previden, saj tudi tisti, ki niso zasvojeni, lahko postavljajo svoje »življenje v izložbo«. Zato je vedno pomembno razmisliti, kaj in kam objavljamo ter, kaj bo to za nas dolgoročno pomenilo. Naše otroke bi morali učiti varne uporabe socialnih omrežij, to vključiti v izobraževanje in jim vsekakor nuditi dober vzgled. Kot učiteljica vem, da nas dijaki opazujejo in spremljajo po spletu. Če komu nudim dober zgled, se dobro počutim v svoji koži.

2.1 Vrste socialnih omrežij

Vse se je začelo leta 1971, ko je bilo poslano prvo elektronsko sporočilo. Pri hitrem širjenju interneta je pomemben Tim Berners-Lee, ki je izumitelj Worldwide Web (www), ustvaril je prvi www brskalnik in prvi www strežnik.

Poznamo socialna omrežja z video vsebinami (YouTube, Flickr, Tiktok ...), igričarska socialna omrežja (igre 123, Miniclip ...), piratska socialna omrežja (Partis.si, zooqle, piratebay ...), socialna omrežja za učenje jezikov (Duolingo, Livemocha, Babbel ...) in socialna omrežja za deljenje mnenj, zgodb, slik in pogovarjanje (Facebook, Twitter, Instagram, Reddit, Tumblr ...).

Facebook

Slika 22: Facebook

([https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Facebook_f_logo_\(2019\).svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Facebook_f_logo_(2019).svg))

Facebook je socialno omrežje, ustanovljeno 4. februarja 2004. Ustanovil ga je Mark Zuckerberg kot študent Harvardske univerze. Najprej so lahko Facebook uporabljali le študenti iz Harvarda, leta 2004 je Facebook uporabljala polovica omenjene univerze. Kasneje sta se Zuckenbergu pridružila še Dustin Moskovitz in Chris Hughes. Tako se je uporaba Facebooka razširila še na Stanford, Columbia in Yale. To spletno stran uporablja danes več kot 500 milijonov ljudi. Je ena izmed najbolj priljubljenih strani za nalaganje fotografij. Pri nas v Sloveniji je več kot 700 tisoč uporabnikov Facebooka. Ob registraciji je zahtevano nekaj osebnih podatkov, seveda si jih lahko izmislimo, če smo zaskrbljeni za svojo zasebnost.

Omogoča iskanje prijateljev, komuniciranje z njimi, deljenje fotografij in komentiranje. Ustvarjamo lahko skupine uporabnikov, opisujemo svoja dejanja in delimo svojo lokacijo.

Twitter

Slika 23: Twitter

(<https://www.creativefreedom.co.uk/icon-designers-blog/twitter-logo-history/>)

Twitter nam omogoči pošiljanje kratkih sporočil, dolgih največ 140 znakov. Takšnim sporočilom rečemo tweeti ali čivki. Ustanovljen je bil 6. marca 2006 v San Franciscu. Ustanovitelji Twitterja so Jack Dorsey, Evan Williams, Noah Glass in Biz Stone, generalni direktor je Dick Costolo. Danes ima več kot 360 milijonov uporabnikov. Na Twitterju lahko objavljamo in delimo slike, lokacijo in napišemo nekaj o sebi. Prednost Twitterja je, da ne moremo deliti svojih osebnih podatkov, zato smo izpostavljeni manj zlorabam. Twitterjev zaščitni znak je ptičica.

Instagram

Slika 3: Instagram

(https://en.wikipedia.org/wiki/File:Instagram_logo_2016.svg)

Instagram je socialno omrežje, ki omogoča deljenje slik, zgodb, videov in socialne mreže delitev. Video lahko traja največ eno minuto, razen če je objavljen v podkategoriji omrežja IGTV (Instagram television). Fotografij je na objavo lahko največ deset. Objave, objavljene na Instagram story, so tam objavljene 24 ur. Svojim uporabnikom omogoča, da sprejmejo slike in videoposnetke, ki jih delijo na različnih platformah za socialno omrežje. Instagram sta

ustanovila Kevin Systrom in Mike Krieger oktobra 2010. Do leta 2014 je dobil 3 milijone uporabnikov. Kasneje je Instagram za milijardo dolarjev kupil Facebook.

Snapchat

Slika 4: Snapchat

(<https://seeklogo.com/vectorlogo/286232/snapchat>)

Snapchat je socialno omrežje, ki omogoča pošiljanje sporočil, fotografij in videoposnetkov. Video lahko traja največ 15 sekund, fotografij je lahko v sporočilu največ 10. Če želiš svojo objavo objaviti na story, bo ta tvojim prijateljem na razpolago za ogled 24 ur. Snapchat so ustvarili Evan Spiegel, Bobby Murphy in Reggie Brown. Bili so študenti na univerzi Stanford. Sporočilom pravimo snaps.

Flickr

Slika 5: Flickr

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flickr_logo.png)

Je socialno omrežje, ki omogoča objavljanje fotografij in videoposnetkov. Razvito je bilo leta 2004, lastnik omenjenega socialnega omrežja pa je Yahoo! Inc. Po opravljeni registraciji lahko uporabnik nalaga fotografije, deli fotografije in videoposnetke, komentira slike drugih in všečka. Prijatelji oz. sledilci lahko fotografije vidijo preko spletne strani flickr, elektronske pošte, RSS novic in na blogih. Prav tako so poskrbeli za varnost. Omogoča nam deljenje slik preko interneta, elektronske pošte, mobilnih naprav in namiznih aplikacij.

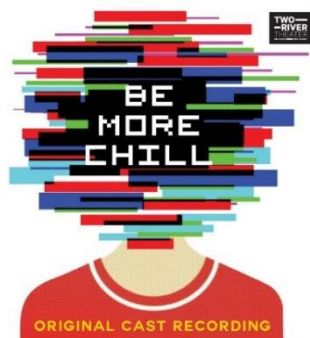
2.2 Slabosti socialnih omrežij

Zraven dobrih in plemenitih stvari, ki jih je internet omogočil, je nekaj nevarnih in manj plemenitih, kot so otroška pornografija, sovražni govor, teroristična propaganda in nadzor (pojav, ki predstavlja varnostno vprašanje in je pogosto neopažen). Seveda obstaja nadzor od vedno, vendar je skrit, neopažen in težko izsledljiv. S pojavom družbenih omrežij in različnih spletnih storitev pride do množičnega shranjevanja osebnih podatkov. Ti podatki se sistematično zbirajo, analizirajo, vrednotijo, tržijo in uporabljajo za ciljanje na uporabnike. Za seboj puščamo elektronske sledi z vsako transakcijo na spletu, s klepetom s prijatelji, s pošiljanjem pozdravov po elektronski pošti, s pisanjem komentarjev na blogu, z všečkanjem objav ... Socialno omrežje je lahko pozitivno naravnano npr. z reševanjem življenj, sledenjem teroristom ali preprečevanjem njihovih akcij. Problem nastane, ko vladne, varnostne in policijske organizacije nadzor zlorabijo. Procesi korporativnega in političnega nadzora na internetu lahko deluje kot sistemi za utišanje ljudi. Nadzor v virtualnem svetu lahko razdelimo na tri glavne oblike: nadzor, ki je povezan z zaposlitvijo, nadzor, povezan s trženjem in nadzor, povezan z varnostjo.

Skrb vzbujajoče je dejstvo, da se preko spletnih iger npr. Second Life in World of Warcraft ali raznih blogov prikazujejo rasistično nasilje in terorizem. S temi vsebinami ciljajo predvsem mlade ljudi. Razne skupine tako izrabljajo internet kot medij za propagando, novačenje, urjenje in komuniciranje. Tako država, učitelji, starši in celotna družba imamo odgovornost v iskanju ravnotežja med pravicami do svobode mnenja in izražanja ter prepovedjo govora, ki spodbuja nelegalne dejavnosti, kot sta rasizem in nasilje.

2.3 Prednosti socialnih omrežij

Na socialnih omrežjih lahko ohranjamo stike z ljudmi, ki jih drugače ne moremo videti. Olajša nam možnost načeti pogovor z ljudmi, do katerih smo v resničnem življenju bolj sramežljivi. Prav tako omogoča brezplačne pogovore s prijatelji. V primeru podjetja lahko komuniciramo s strankami in pošiljamo ponudbe.

Slika 6: Muzikal Be more Chill na socialnem omrežju

(<https://store.bemorechillmusical.com/be-more-chill-original-cast-recording.html>)

Socialna omrežja služijo tudi kot sodobna različica širjenja besede 'word of mouth'. Za konkreten primer lahko pogledamo situacijo predstave muzikala Be More Chill (ki sta ga napisala dva Joeja, Iconis in Tracz). Po izvornem načrtu naj bi predstava doživela svojo premiero v lokalnem gledališču v New Jerseyu, trajala en mesec in zaključila svojo zgodbo. Ker pa je zasedba posnela album vseh pesmi in ga dala javnosti v svobodno poslušanje na vsemogočni internet, so ga tri leta po premieri odkrili oboževalci glasbenega gledališča, vzljubili pesmi, jih začeli deliti na svojih socialnih omrežjih, prav tako pa so začeli deliti svoja mnenja o predstavi in karakterjih ter začeli pisati tudi tako imenovan funfiction in ustvarjati funart. Zaradi zelo velike nenadne rasti zanimanja, za prej nepoznani muzikal, je ta doživel svojo ponovno premiero, tokrat v večjem gledališču in se kmalu za tem prestavil celo na Broadway.

Zgodba nas nauči, da socialna omrežja niso inherentno slaba, kot jih ljudje, sploh starejše generacije, ki se velikokrat bojimo vsega novega, česar ne razumemo, včasih dojemamo. Socialna omrežja so zgolj orodje brez moralne usmerjenosti in z dobrim namenom lahko z njihovo pomočjo dosežemo marsikaj lepega, kot je v prej navedenem primeru preporod odlične predstave, seveda pa služijo tudi za ozaveščanje ljudi o pomembnih temah, pomoč pri zbiranju denarja in podpisov za peticije, izobraževanje, na vsakdanjem nivoju pa tudi za širjenje dobre volje med prijatelji in znanci.

2.4 Socialna omrežja v šoli

V šoli se na dva načina srečujem s socialnimi omrežji, kot učitelj in kot razrednik. Kot učitelj ga uporabljam pri pouku in dijake navajam k varni uporabi socialnih omrežij v izobraževalnem procesu. Velik poudarek dajem preverjanju, verodostojnosti informacij. Najlažje jih učim z zgledom. Zelo pomemben je pogovor o miselnih procesih pri dijakih, ki jih te informacije sprožajo. Vedno mi je v veselje spoznavati nove, mlajše generacije in njihov pogled na socialna omrežja in življenje na sploh. Pri pripravi pouka veliko uporabljam socialno omrežje Pinterest, ki nudi pregled številnih področij, med njimi mnogo takih, ki so mi v pomoč pri praktičnih vajah in risanju. To je tudi najljubše socialno omrežje moje hčere, mogoče pa se generacije le ne razlikujemo tako močno. V času karantene sem tudi sama veliko uporabljala socialna omrežja pri izvajanju pouka, čeprav menim, da je človek bitje, ki najbolje komunicira iz oči v oči. Pri praktičnem pouku v nižjem strokovnem izobraževanju sem posnela filme z navodili in celotnim procesom izdelave podstavka za rože in drugih učnih vsebin. Delila sem ga YouTube. Film si lahko pogledate na povezavi <https://www.youtube.com/watch?v=hZc10Xuq-Yw&t=8s>. Ugotovila sem, da dijaki naredijo izdelek veliko bolje in hitreje, če smo v razredu, čeprav sem porabila več časa za pripravo pouka na daljavo. Malo lažje je potekal pouk v tehničnih programih, kjer smo lahko komunicirali preko Teams aplikacije, a še vedno ni primerjave z delom v razredu. Poučujem risanje in korekture preko Teams ne morejo biti tako učinkovite, kot komunikacija z dijakom na štiri oči, ko lahko vzameš svinčnik in narišeš, kar dijaku ne gre. Mnogokrat precenjujemo računalniško pismenost dijakov, saj potrebujejo pomoč pri pisanju seminarskih nalog, predstavitev na računalniku in tudi pri preprostejših opravilih, kot je pošiljanje elektronskih sporočil, kar se je v času karantene še posebej izkazalo v nižjem poklicnem izobraževanju. Opremljenost z računalniki je v nižjem poklicnem izobraževanju zelo slaba, vsi dijaki nimajo niti telefonov. V prihodnje bi bilo potrebno še veliko narediti na področju računalniške pismenosti in opremljanja dijakov z IT opremo.

Kot razrednik se srečujem s socialnimi omrežji v vlogi vzgojitelja. Dijaki opišejo razne oblike zlorab, vidim tudi različne odvisnosti od omrežij in mobilnih naprav. Najprej sem želela vedeti, kdaj je nekdo odvisen, da ne obsojam prehitro. Zelo mi je pomagal intervju s psihologinjo dr. Andrejo Pšeničny (<https://vizita.si/dusevnost/preverite-ali-ste-odvisni-od-facebook-a-li-twitterja.html>), ki sem ga našla na spletu.

Pravi, da spoznamo odvisnost od socialnih omrežij po naslednjih značilnostih:

- zaradi časa, ki ga preživljate na omrežjih, se odrekate spanju, zaradi česar ste čez dan zaspani in manj učinkoviti;
- preverjanje omrežja postane vaša dnevna obveznost, je prva in zadnja stvar, ki jo naredite vsak dan, tudi sicer ga preverjate večkrat dnevno in zanj porabite več kot uro na dan;
- čez dan zanemarjate svoje delovne in družinske obveznosti in jih raje namenjate socialnemu omrežju;
- socialna omrežja postanejo pribežališče pred nezadovoljstvom z resničnim življenjem, umikate se na primer v preteklost, ko obsedeno iščete ljudi iz svoje preteklosti ali pa z fantazijskimi odnosi v virtualnem svetu nadomeščate težavne odnose v svojem življenju, pomankanje ali odsotnost socialnih stikov;
- brez internetnega socialnega omrežja se počutite prazni, vaše življenje se vam zdi nezanimivo, večino vaših misli je usmerjeno k računalniku, iščete načine, da bi prišli v stik s socialnim omrežjem;
- na dogajanja na socialnih omrežjih se močno čustveno odzivate (v Srbiji je dekle poskušalo narediti samomor, ker pol ure ni nihče kliknil »všeč mi je« na njenem profilu);
- ko ste kakšen dan brez računalnika, čutite abstinenčne simptome, kot so nemir, tesnoba, duševno stisko ali bolečine.

Kje poiskati pomoč, če se znajde dijak med zgoraj navedenimi znaki? Kot razrednik uporabljam spletno stran Safe.si (<https://safe.si/>), to je točka o varni uporabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike in starše. Priporočam vsem razrednikom in staršem, da obišejo to stran, saj so tu zbrane telefonske številke za pomoč, navodila za delo z otroki in dijaki ter številne zanimive dejavnosti, delavnice in gradiva, ki nam lahko pomagajo v delu z mladimi. Ne smemo pozabiti, da v vsaki generaciji obstajajo druge možnosti in tehnike medsebojne komunikacije in da moramo pri pouku uporabljati najnovejšo in najpopularnejšo metodo komunikacije. Dijake je treba spodbujati k upoštevanju spletne etike, pravil lepega vedenja na spletnih omrežjih. Današnja mladina predvsem pogreša druženje in pogovor. Čeprav se nam vzgojiteljem včasih zdi, da nič ne slišijo, jim z lastno angažiranostjo vsadimo seme, ki vzkljuje, ko pride čas. Zato nam ne sme biti škoda časa, ki ga vložimo v mlade. Naučiti jih moramo poiskati pomembne in lepe plati življenja. Pokazati jim moramo, da je lahko življenje zabavno in lepo tudi brez socialnih omrežij.

Slika 7: Logotip Safe.si

(<https://safe.si/center-za-varnejši-internet/o-centru/safesi>)

3 Zaključek

Časi se spreminjajo in tehnologija se hitro razvija. Spomnim se, da sem pred dvajsetimi leti kupila prvi prenosni telefon, ko sem se odpravljala v porodnišnico, saj se mi je zdelo, da ga res potrebujem. Danes imamo v družini vsak svoj pametni telefon. Tudi babica je ugotovila, da ga potrebuje za lažjo komunikacijo z odraščajočimi vnuki in ker je strasten fotograf. Vsi družinski člani imamo računalnik, saj ga potrebujemo za službo in šolo. Prvega sem dobila pred skoraj tridesetimi leti, ko sem pisala diplomo in ga uporabljala zgolj kot pisalni stroj. Sem pripadnik »starejše generacije«, kot mi radi povedo moji otroci. Velikokrat prosim sina, da mi priskoči na pomoč, ko se znajdem v slepi ulici. Za izmenjavo mnenj in internetno druženje uporabljam Facebook, ki ga uporablja večina moje generacije. Veliko informacij o izobraževanjih in delavnicah, ki razveseljujejo moj prosti čas, najdem na tem socialnem omrežju. Ohranjam stike s prijateljico, ki živi in dela v Avstriji. Še vedno pa raje spijem kavo v živo in cenim pogovore s prijatelji, ki si vzamejo čas zame. Socialno omrežje je polno »šare«, ki jo z veseljem preskočim, a ljudje smo različni. Vsak posameznik se odloči, kaj bo prebral, kateri temi ali objavi bo namenil svojo pozornost. Pri pouku in v prostem času večkrat uporabljam socialno omrežje Pinterest, na katerem spremljam področja iz ustvarjanja, skiciranja, ročnih del, oblikovanje nakita, usnja in joge, ki so del mojega poklica in prostega časa. Tudi hčerki imata to socialno omrežje med najljubšimi, kar nakazuje, da smo si značajsko podobne, čeprav generacijsko različne.

Socialna omrežja niso inherentno slaba, so zgolj orodje brez moralne usmerjenosti, z dobrim namenom lahko z njihovo pomočjo dosežemo marsikaj lepega. Služijo za ozaveščanje ljudi o pomembnih temah, pomoč pri zbiranju denarja in podpisov za peticije, izobraževanje, na vsakdanjem nivoju pa tudi za širjenje dobre volje med prijatelji in znanci.

Ker mladi še rabijo naše vodstvo in vzgled, smo odrasli tisti, ki oblikujemo podobo socialnih omrežij. Menim, da se moramo veliko učiti drug od drugega in znati ovrednotiti podatke ter informacije, ki so nam na voljo. Vse to lahko dosežemo z vzajemnim spoštovanjem in pogovorom. Na spletu smo si zelo blizu, čeprav nekateri živimo v Sloveniji, drugi v Afriki ali na Aljaski. Družba in okolje nas oblikujeta, zato je potrebno razlike med ljudmi poznati in jih spoštovati. To je možno, ko smo dovolj razgledani, ozaveščeni in aktivni prebivalci tega planeta. Tu pomembno vlogo igra izobraževalni sistem.

Vse se začne v družini. Otroci se najbolje učijo z vzgledom. Zato se moramo starši večkrat ustaviti in preveriti, kaj vidijo otroci. So nam pomembni ljudje okoli nas, si vzamemo čas za njih ali so nam bolj pomembna socialna omrežja? V knjigi Zastrupljeno otroštvo avtorica ugotavlja, starši raje bežimo v urejeno službeno okolje, kjer prejemamo takojšnje plačilo za svoje delo, kot upočasnimo življenje in se ukvarjamo z zadovoljevanjem potreb otrok, ki je ponavljajoče, rutinsko, redu podvrženo opravilo, plačilo pa je vidno čez deset let in več, ko otroci odrastejo. Socialna omrežja starševstvo še otežujejo. Zreli starši se raje odločijo za ponavljajoče se pravljice in pesmice, počasen sprehod, ki oblikujejo malčka. Pred nekaj dnevi sem opazovala mamico, ki je pripeljala otroka na kopanje in dve uri uporabljala svoj pametni telefon. Kakšno sporočilo sta prejela njena sinova? Z dijaki sem se pogovarjala o zdravem prehranjevanju in o pomenu kuhane hrane, pa mi je učenka odgovorila, da pri njih ne poznajo kosila, saj jedo hrano iz bližnje pekarnice, ker njena mama po opravljeni službi gleda nadaljevanke na televiziji. Starši se moramo s svojimi otroci pogovarjati o nevarnostih socialnih omrežij in posledicah nepremišljene uporabe. Predlagala bi, da skupaj obiščemo spletno stran Safe.si, kjer so številne zanimive vsebine, delavnice, posnetki, tako za starše in otroke. Tam najdemo tudi nasvete o preprečevanju zlorab na omrežjih, o prepovedanih vsebinah, kje lahko prijavimo zlorabe in številne druge uporabne informacije. Vsem staršem bi predlagala, da preberejo knjigo Sue Palmer Zastrupljeno otroštvo, kjer nas najprej seznani s problemi uporabe socialnih omrežij in nam v nadaljevanju pomaga iskati rešitve.

Pomembna je tudi vloga izobraževalnega sistema. V času korone smo pri naših dijakih ugotovili slabo IT pismenost in še slabšo opremljenost. V nižjem poklicnem izobraževanju smo pri večini dijakov ugotovili, da ne znajo napisati elektronskega sporočila in izvesti najbolj osnovnih opravil na računalniku. Na šoli smo v okviru aktiva že prevetrili letne priprave in v pouk bolj aktivno vključili IT.

Vsebine o nevarnostih in prednostih socialnih omrežij bom vključila v razredne ure, kjer bomo izmenjali izkušnje, se pogovarjali, iskali rešitve in socialnim omrežjem dali pozitivno noto, ker jih bomo uporabljali na varen način. Prav tako bom predlagala mesečno druženje z dijaki, kjer bi izvajali aktivnosti, povezane s socialnimi omrežji. Tako jih bomo pripravljali, da postanejo odgovorni odrasli, odgovorni starši in odgovorni državljani, ki znajo razmišljati in se odločati s srcem. Smo kot učitelji in starši pripravljeni sprejeti to odgovorno nalogo?

4 Viri in literatura

1. *DRUŽABEN*. Fran/SSKJ. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=dru%C5%BEaben>.
2. *DRUŽBEN*. Fran/SSKJ. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=dru%C5%BEben>.
3. LEKTORSKO društvo Slovenije. *Odgovor na vprašanje*. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.lektorsko-drustvo.si/zunanje-sodelovanje/socialna-druzbeno-in-druzabna-omrezja>.
4. PALMER, S. *Zastrupljeno otroštvo*. 2. natis. Ljubljana: Zavod RS Slovenije. 2019.
5. *SAFE.SI*. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/center-za-varnejši-internet/o-centru/safesi>.
6. *SOCIALEN*. Fran/SSKJ. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=socialen>.
7. *VIZITA.SI*. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://vizita.si/dusevnost/preverite-ali-ste-odvisni-od-facebook-a-twitterja.html>.

HRVAŠKA
OŠ Sveti križ Začretje

Sandra Majsec

DRUŠTVENE MREŽE U NASTAVI

SOCIAL MEDIA I SCHOOL

Sažetak

Društvene mreže postale su sastavni dio naših života. Postali smo „ovisnici“. Nekada smo za informacije gledali TV, sjedili doma i polako se prestajali družiti. Danas se ni rekreacijom ne bavimo a da nismo dostupni online jer mjerimo korake, brojimo otkucaje srca, mjerimo tlak... Netko bi nas mogao i trebati ili objaviti nešto, a mi nećemo odmah vidjeti i komentirati. Međutim, iznimne situacije traže iznimna rješenja pa su društvene mreže dobile i pozitivnu svrhu u novonastaloj situaciji pandemije corona virusom. Zatvorili smo škole i tražili rješenja za održavanje nastave. Društvene mreže, pametni telefoni i dostupne aplikacije bile su dio rješenja. Dva mjeseca smo radili putem viber grupe, izrađivali video materijale i power point prezentacije, snimali i slali fotografije i razgovarali online. U ovom radu ću pokazati kako je to izgledalo s učenicima 4. razreda osnovne škole, desetogodišnjacima.

Ključne riječi: društvene mreže, online nastava, aplikacije

Abstract

Social media have become a crucial part of our lives. We 've become " addicts". We used to watch TV for informations, we sat at home and slowly stopped our social lives. Nowadays, we don't even recreate ourselves without being available online; we measure our steps, blood pressure, heart rate worried about not being available immediately or not receiving the message at the same time. However, extreme times seek for extreme measures. Social medias have found a new purpose in dealing with COVID 19. Closing schools has reached new educational solutions – social networks, smart phones and educational web sites. Schools proceeded their work through viber groups for two months, pupils created lots of video materials, power point presentations and photographs. Conversations were held online. In this work I will point out my work during this period of time with primary school pupils,class 4B.

Key words: social media, on line teaching, education web sites

1 Uvod

Društvene mreže preuzimaju vodeću ulogu u dijeljenju podataka i širenju informacija. One nisu popularne samo među mlađom populacijom. Njima se služe političari, znanstvenici, poduzeća, grupe pojedinaca. Različita im je svrha. Služe za promoviranje ideja, dijeljenje radova i mišljenja, marketing, pokretanje raznih društvenih događaja. Koristi se u pozitivne, ali i negativne svrhe (krađa identiteta, vrijeđanja, lažne vijesti).

Kada objavljujemo sadržaje, prihvaćamo odgovornost o svemu što objavimo i nadamo se da ćemo svojom objavom pozitivno utjecati na druge. Kao učitelji imamo posebnu odgovornost i prema djeci. Sve mlađi učenici već koriste društvene mreže za upoznavanje novih prijatelja, stvaranje mišljenja o nekome ili nečemu na osnovu profila na nekoj društvenoj mreži. Komuniciranje uz pridržavanje pravopisnih normi njima je nevažno. U mom razredu su koristili viber grupe od trećeg razreda. U njima su objavljivali slike, dijelili zadaću ili se samo dopisivali. S tom spoznajom sam i online nastavi pristupila kroz korištenje viber grupe. Korištenjem ove društvene mreže, preuzela sam na sebe, kao i svaki učitelj i profesor, veliku odgovornost. Svaka objava bila je pod povećalom javnosti.

U novonastaloj situaciji online nastave nisam željela samo slati zadatke i primati njihove fotografije s odgovorima. Trebala sam povratnu informaciju o usvojenosti nastavnih sadržaja, a najvažnije mi je bilo voditi računa o krhkoj dječjoj psihi u situaciji izoliranosti od drugih.

2 Nastava online

U svom radu često sam s učenicima koristila informatičku učionicu, a postavljanjem pametne ploče u našu učionicu korištenje interneta postala je svakodnevica u radu s djecom. Naravno, to zahtjeva i dodatnu pripremu prije nastave jer na nama, učiteljima, je procjena sadržaja koje ćemo istraživati i vođenje učenika do onoga što smo procijenili kao dobar izvor informacija. Učiteljska odgovornost je velika. Trebamo ih naučiti odabrati pravu informaciju, naučiti uspoređivati izvore informacija da bi jednog dana mogli samostalno procijeniti točnost podataka koje žele koristiti ili proširiti društvenom mrežom. Samim time ih poučavamo prepoznavanju lažnih vijesti te primjerenom komuniciranju na društvenoj mreži.

Moji učenici su bili desetogodišnjaci pa je moj zadatak bio lakši od onih koji su imali sedmogodišnjake. Mi smo već tri godine koristili računala, procjenjivali izvore informacija, naučili izrađivati power point prezentacije, snimati video isječke te slati fotografije. Kao da smo se pripremali za nastavu na daljinu koja nas je dočekala.

Prvi korak u organizaciji nastave putem društvene mreže viber bio je osigurati svim učenicima pristup internetu i uređaj koji će koristiti. Na žalost, neki učenici žive u području gdje je signal slabiji pa su povremeno bili isključeni iz direktnog rada. S tim učenicima je bilo potrebno raditi naknadno na nastavnim sadržajima i na njihovoj isključenosti iz grupe.

Promišljajući o načinu rada, zaključila sam da me kao učitelja ne zadovoljava samo slanje zadataka jer želim povratnu informaciju, trebam ocijeniti njihov rad, pratiti napredak i biti u mogućnosti rješavati tekuće probleme i nejasnoće kao njihova razrednica. Tako smo dogovorili svakodnevni rad putem viber grupe. Svaki dan smo 150 minuta bili u direktnoj vezi i odrađivali nastavne sadržaje.

Sledeći korak bio je dogovoriti pravila rada i javljanje kad nešto žele reći. Prvih tjedan dana smo tražili rješenja i dogovorili slijedeće:

- Roditelji se ne javljaju u ovih 150 minuta.
- Vrijeme rada je bilo od 10 do 12 i 30.
- Koristimo emotikone za prisutnost (prvo javljanje, nakon odmora, nakon vježbanja) i odjavu.
- Učiteljica „proziva“ učenika uz pitanje ili zadatak koji trebaju riješiti.
- Pazimo na pravopisnu točnost u pisanju.
- Jedni druge na pristojan način upozorimo na netočno napisane riječi ili izraze.
- Kod slobodnog razgovora, dogovorili smo da riječ „DOSTA“ znači završetak razgovora.
- Napravili smo posebnu grupu za domaću zadaću u kojoj samo učiteljica objavljuje sadržaje.
- Odredili smo skupine u kojima su neke zadatke zajedno odrađivali.
- Vrijeme za slanje zadaće je bilo do 20 sati tog dana ili prema dogovoru ako je zadatak teži.

Trebalo nam je još tjedan dana za usvajanje i privikavanje rada po dogovorenim pravilima, ali smo nakon toga dobro funkcionirali. Slijedeća dva mjeseca donijela su mnoga kreativna rješenja zadanih zadataka. Učenici su snimali videe u kojima su glumili prezentirajući lektiru ili objašnjavajući istraživanje iz prirode i društva, stvarali su PP prezentacije, kolaže od fotografija i slično. Usvojili su pravopisna pravila za svakodnevnu komunikaciju te naučili slušati jedni druge. Postali su odgovorni za svoj rad. Naravno, učenicima s teškoćama su pomagali roditelji, ali konačna prezentacija bila je na učenicima.

Međutim, nije uvijek sve bilo idealno. Ponekad djeca nisu imala internet pa su morali probiti rok za slanje zadaće, što je nama odraslima u redu, ali djeca su to teže doživljavala u ovoj situaciji. U suradnji sa stručnom službom škole, dogovorili smo postupanja u takvim situacijama. Prvi događaj dogodio se nakon tri tjedna nastave online. Jedno dijete se zatvorilo u sobu i nije puštalo roditelje niti je željelo raditi. Riješili smo situaciju osobnim razgovorom putem video poziva i uključivanja cijelog razreda u video poziv. Tada smo dogovorili i tjedne razgovore putem video poziva sa svakim učenikom.

Provjeravanje znanja je bio pravi izazov, ali i najzanimljiviji dio rada. Zajedno smo ocjenjivali sve što su prezentirali. Onaj tko je tog sata prozvan, snimio je video s odgovorima ili prezentacijom svog rada. Svi bi pogledali i procjenjivali točnost odgovora ili samu prezentaciju. Ocjenjivala sam predmete u dogovorenim područjima. Putem snimljenih videa provjeravala sam usmeno i pisano izražavanje iz hrvatskog i prezentacije iz prirode. Matematiku i razumijevanje pročitaneog teksta blic pitanjima u stvarnom vremenu. Svi su ozbiljno prihvatili procjenu nečijeg rada i bili su objektivni. Ukazivali su na dobre strane kao i na propuste. Postali su mali/veliki ljudi.

3 Zaključak

Nakon dva mjeseca nastave online povratak u školu dočekali smo s oduševljenjem. Tada, uživo, dojmovi su bili različiti. Većina djece i roditelja se složila da je u početku bilo zanimljivo jer je novo, a što je vrijeme prolazilo bilo je teže raditi. Jedno dijete je izjavilo da bi moglo stalno tako uz mogućnost druženja s prijateljima nakon nastave.

Sagledavši to razdoblje s odmakom i sređivanjem dojmova, mogu zaključiti da su djeca s radnim navikama, oni koji su bili redoviti u učenju te aktivni u radu u učionici bolje samostalno izvršavali zadatke i usvojili nastavno gradivo. Oni koji nisu imali radne navike i odgovornost prema svom radu tražili su pomoć roditelja ili „zaboravljali“ što trebaju odraditi.

Smatram da sve snimljene video lekcije i upute ne mogu zamijeniti živu riječ učitelja niti druženja u školi, ali bez društvenih mreža ne bi bilo moguće niti održati nastavu online.

4 Viri i literatura

1. KARAL, H. i KOKOC, M. Uporaba društvenih mreža među studentskom populacijom: razlike s obzirom na obrazovnu razinu. *Croatian Journal of Education*. 2013, 3 (15), str. 629-654. [Online]. Dostupno na poveznici: <https://hrcak.srce.hr/109271>.
2. KUŠIĆ, S. Online društvene mreže i društveno umrežavanje ... *Život i škola*. 2010, br. 24 (2/2010), (god. 56), str. 103 – 125.
3. VRSALJKO, S. i LJUBIMIR, T. Narušavanje pravopisne norme u ranojezičnoj neformalnoj komunikaciji (na primjeru SMS poruka internetske društvene mreže Facebook). *Magastraladertina*. 2013, 1 (8), str. 155-163.

HRVAŠKA

Osnovna škola Đure Prejca Desinić

Božica Mandić

ŠKOLA ZA ŽIVOT, KAJ JE TO?

SCHOOL FOR LIFE, WHAT'S THAT?

Sažetak

Škola za život kurikularna je reforma u hrvatskim školama čija je frontalna provedba krenula od jeseni 2019. godine ulaskom u 1., 5. i 7. razred osnovne škole. Tijekom tri školske godine ući će i u ostale razrede. Iz projekta *Cjelovite kurikularne reforme*, škole su opremljene računalima, mrežom, tabletima, licencama za programe i aplikacije, nastavnim sredstvima kako bi se ostvarili odgojno-obrazovni ishodi, učitelji su educirani putem *Loomen-a*, Carnetovog sustava za on line učenje. Sa ciljem određivanja očekivanja učenika od *Škole za život* te učinkovitosti učenja na ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva, provedeno je istraživanje s učenicima viših razreda naše škole. Rezultati pokazuju kako su učenici imali visoka očekivanja koja se nisu ostvarila. Tražili smo uzroke u sustavu, ali i osobnom udjelu sudjelovanja u provođenju reforme. Rezultati istraživanja pomoći će boljem osmišljavanju kurikulumu škole, promicanju razvoja učeničkih kompetencija i životnih vještina kako bi njihovi potencijali uključili potrebu za znanjem, istraživanjem, izražavanjem kreativnosti, željom za sudjelovanjem i doprinosom napretku društva.

Ključne riječi: Škola za život-cjelovita kurikularna reforma, životne vještine, projektna nastava, građanski odgoj i obrazovanje

Abstract

School for Life is a curricular reform in Croatian schools which was implemented frontally in 2019 in the 1st, 5th and 7th grades of primary school. Over the following three school years it will be implemented in the rest of the grades as well. Through the Complete Curricular Reform project, schools have been equipped with computers, network, tablets, programme and application licences and teaching aids in order to achieve educational outcomes, and teachers have been educated through Loomen – Carnet's on-line learning system. A research among the higher grades students of our school has been done in order to determine the students' expectations when it comes to School for Life, as well as efficiency of e-learning in reaching educational goals and outcomes. The results have shown that the students had high expectations which were not met. We looked for the cause in the system, but also in ourselves and our personal participation in the reform. The research results will help to design a better

school curriculum, as well as promote the development of students' competences and life skills in order for their potential to include a need for knowledge, research, expressing creativity, wishing to participate and contribute to the progress of society.

Key words: School for Life – Complete Curricular Reform, life skills, project-based teaching, civil education

1 Uvod i teorijska ishodišta

Kurikularna reforma započela je s provođenjem u svim hrvatskim školama u školskoj godini 2019./2020. te će u potpunosti biti implementirana u školskog godini 2021./2022. Njome se uvode suštinske promjene paradigme učenja i poučavanja koje učenika stavljaju u središte procesa poučavanja, u kurikulume se uvode kompetencije važne za život i rad u 21. stoljeću, a umjesto na činjenično znanje naglasak je na vještine rješavanja problema, kritičko promišljanje, donošenje argumentiranih odluka. Važan element reforme je i digitalna transformacija škola, učitelja i učenika.

Kurikularna reforma ima za cilj poboljšanje obrazovnih ishoda svih učenika. Učenje postaje usmjereno na to da učenici steknu znanje i vještine, a posljedično bi im ono trebalo postati i zanimljivije. U vrijeme kada računala mogu zapamtiti ogromne količine podataka, učenik tu gomilu podataka ne treba pamtiti nego mora znati pronaći vezu među njima, pronaći informaciju i poslije ju upotrijebiti kako bi riješio konkretan problem, kritički promislio i snašao se u određenoj situaciji, bio kreativan i inovativan. Za takav pristup učenju trebalo je educirati učitelje i nastavnike. Edukacija se provodila godinu dana za sve škole, a 74 eksperimentalne škole već provodile taj novi način rada. Kako bi se sa ciljevima reforme upoznalo što više učenika i roditelja, Ministarstvo znanosti i obrazovanja svakodnevno je putem elektronskih i televizijskih kanala objavljivalo reklamne uratke koji su kod učenika izazivali oduševljenje velikim promjenama koje donosi nova školska godina.

U našoj školi imamo organiziranu izvannastavnu aktivnost koja se odvija na temeljima građanskog odgoja i obrazovanja. U zajedničkim aktivnostima škole i lokalne zajednice, učenici se pripremaju za svoju građansku ulogu i aktivnu participaciju u društvu. Tijekom tih sastanaka i radionica, učenici su istaknuli svoje nezadovoljstvo i razočarenje očekivanjima o provedbi reforme *Škola za život*.

2 Škola za život, kaj je to?

Učenici su istaknuli kako su razočarani jer se ne ostvaruje ono što su vidjeli u reklamama koje su najavljivale reformu *Škola za život* te istaknuli problem kako svakodnevno po školskim hodnicima slušaju jadikovke vršnjaka o tome kako je škola teška, kako ne vrijedi stara poslovice *Školsko je doba-najljepše doba, ta što je lijepo kad moramo toliko učiti?*

Žale se jedni drugima pitanjima *Kaj bu mi sve to trebalo u životu? Hoću li ikad moći upotrijebiti to što sad moram učiti? Zašto moram sve znati napamet?, Kakva korist od tog učenja kad za dva dana sve zaboravim, a dobijem odličnu ocjenu na testu...?* Razgovarali smo na našim sastancima građanskog odgoja o tome što ih muči, koji su to faktori koji ih odbijaju od učenja, demotiviraju, kvare istinski doživljaj učenja kao radosti otkrivanja svijeta i spoznavanja sebe. Poruke koje se javljaju u tim razgovorima su: *učenje je dosadno, to je teško, ja nisam za to, želim odustati, previše je bubanja, nema onoga što su nam obećali u reklamama.* Uočeni problem motivirao je učenike, a i učitelje u traženju rješenja što možemo učiniti kako bismo u školi bili sretniji i zadovoljniji.

Podijelili smo se u skupine želeći što više saznati o problemima u svojoj školskoj sredini. Organizirali smo diskusije na satovima razrednog odjela i građanskog odgoja, izlagali smo i obrazlagali svoje prijedloge. Iskristalizirao se problem negativnog učeničkog stava prema školi i učenju. Činio nam se da je to izazovan problem, ali vjerovali smo da možemo pronaći adekvatna rješenja. Budući da smo se dogovorili kako ćemo svi raditi na istom problemu, bilo je važno da učenici postignu određenu razinu dogovora oko odabranog problema. To znači da je svatko imao priliku reći što misli, da su postojala različita mišljenja i gledišta u vezi s problemima koji su razmatrani, ali smo uložili napor kako bi se različiti stavovi i mišljenja ujedini u konačan dogovor. Kako demokratsko donošenje odluka zahtijeva i suglasnost svih sudionika, stavili smo prijedlog na glasanje. Odabrali smo većinom glasova da ćemo istražiti uočeni problem učenika te doći do zaključka koji su to koraci kako bi se promijenio negativan stav učenika o učenju te koje su mogućnosti naše male škole da nam to omogući.

2.1 Istraživanje problema

Kad smo odabrali problem, trebalo je prikupljati detaljne podatke. Proveli smo raspravu o izvorima podataka koji nam stoje na raspolaganju: od javne politike i dužnosnika, ustava, zakona, odredaba, pravilnika do literature koja nam je dostupna. Obzirom na opseg problema, podijelili smo se u skupine. Proučavali smo ustavne i druge zakonske akte koji se bave našim problemom, zatim dokumentaciju kurikularne reforme *Škola za život*, proveli smo intervju s osobama zaduženim za državnu, županijsku i lokalnu politiku koja se bavi obrazovanjem, organizirali smo pedagoške radionice tijekom kojih smo aktualizirali probleme i tražili rješenja kako dalje, iščitavali smo literaturu.

Članci 64 i 66 Ustava RH govore o školovanju djece, obvezama roditelja te da je obrazovanje u RH svakom dostupno pod jednakim uvjetima u skladu s njegovim sposobnostima. Prema taksonomiji temeljnih nacionalnih javnih politika, državna obrazovna politika pripada u domenu socijalnih politika. Njome se, uz državnu politiku i institucije, odgovorno bave i županijska i lokalna vlast koja svojim političkim djelovanjima osigurava odgoj i obrazovanje učenika u školskoj ustanovi.

2.2 Oblikovanje mogućih rješenja

Uvidjeli smo kako zakon i propisi podržavaju našu ideju o potrebi promjene načina gledišta na učenje i pristupe učenju. Čitajući, razgovarajući i istražujući, učenici su zaključili da državna, županijska i lokalna politika poduzimaju razne korake kako bi osigurali suvremen pristup obrazovanju. Prva skupina učenika razgovarala je s učiteljima nudeći rješenje kako bi bilo najbolje da učitelji napišu sažetke gradiva kako bi učenicima točno bilo jasno što treba naučiti i dobiti dobru ocjenu, budući da su udžbenici prenatrpani činjenicama, novim riječima kojima ne razumiju značenje. Saznali su na koje su prepreke učitelji nailazili prilikom svoga školovanja. Eto nekih: kao učenik sam brzo upamtio gradivo, ali nisam dovoljno provježbao; najbolje sam učio kad sam gradivo objašnjavao drugome, poučavao svojim riječima; u nedostatku vremena srljao sam u rješavanje zadataka, a da nisam naučio najosnovnije, nije mi išlo, pa sam često odustao. Kako bismo učenike upoznali s razinama znanja i vještina, učitelji su organizirali radionice izrade plakata uz pomoć digitalnih alata. Nakon zajedničke diskusije, učenicima je bilo vidljivo da su sažetci gradiva zapravo usvajanje činjeničnih znanja, a to je najniža razina učenja. Zanimljivo je bilo vidjeti kao učenici odbacuju vlastitu ideju govoreći Pa nećemo, valjda, ostati na najnižoj razini! Uvidjeli su da najčešće uče na razini dosjećanja. Samo ponekad djeluju na razini shvaćanja, koja je viša razina znanja i podrazumijeva razumijevanje informacija. Ona od učenika traži angažman, a njima je to opterećenje.

Mogućim aspektima rješavanja našeg problema, pridonijela je i gospođa Mirjana Smičić Slovenec, pročelnica Odjela za obrazovanje, kulturu, šport i tehničku kulturu Krapinsko-zagorske županije. Provodeći intervju s njom, druga je skupina učenika saznala da postoje dva načina na koja možemo shvatiti učenje: kao proces obrazovanja i usvajanja informacija te učenje kao kontinuirani životni proces.

Mišljenja je da čovjek cijeli život uči kako svladati određene životne situacije te kako je važan odabir metode kojom ćemo rješavati neki problem. Učenje možemo shvatiti i kao usvajanje znanja, vještina i sposobnosti, ali da ono predstavlja i način izgrađivanja svoje ličnosti. To su bile za učenike sasvim nove informacije. Na temelju toga, predložili smo da zamolimo suradnju s jednom od udruga koje organiziraju radionice životnih vještina. Pregledavajući njihove cjenike, uvidjeli smo da škola nije u mogućnosti plaćati sredstva za njihove satove. Obratili smo se za pomoć gospođi Danijeli Antolić, edukacijskom rehabilitatoru u našoj školi te je ona preuzela organizirati nekoliko radionica vježbanja životnih vještina. Uz usvajanje činjenica, na radionicama smo shvatili kako je briga za mentalno zdravlje važan čimbenik u stvaranju uspjeha, sretne osobe. Slika o sebi i samopouzdanje, kako donositi odluke, moji izbori, utjecaj medija, gdje živi anksioznost, suočavanje s ljutnjom, komunikacijske vještine, socijalne vještine, asertivnost i rješavanje sukoba neke su od radionica koje smo provodili.

Treća skupina učenika provodila je anketni upitnik među učenicima naše škole te se, nakon obrade rezultata moglo zaključiti kako naši učenici nemaju ciljeve pred sobom, kako većina (75%) učenika uči manje od jednog sata dnevno, a mrmljaju o previše činjenica, preopsežnom gradivu i slično. Čak 57% učenika uči samo dan prije ispita, što je, pokazalo se, nedostatno za postizanje boljih rezultata. Skupina je imala nedoumicu oko toga kako Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja nacionalnim ispitima ispituje samo činjenično znanje i naglašavali su važnost, upravo te razine. Uz pomoć naše profesorice hrvatskoga jezika G. Bartol, intervjuirali smo gđu Ružicu Jemeršić, višu stručnu savjetnicu u istraživačko-razvojnom odjelu u Nacionalnom centru za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Učenici su postavili niz pitanja o važnosti obrazovanja, o tome što je važno za uspješan život, koliko su važne ocjene te koje bi životne vještine istaknula kao najvažnije. Istaknula je kako ocjene nisu mjerilo uspjeha te se osvrnula na rezultate PISA-e čijim testom se ne vrednuje činjenično znanje već sklop znanja, vještina, nadarenosti i stavova koji su potrebni svakom pojedincu za njegov osobni razvitak.

U trećoj smo se skupini odlučili da je najbolje rješenje izrađivati video uratke koji bi se u vrijeme školskog odmora prikazivali i na taj način promovirali razne metode i pristupe učenju. Potaknuti intervjuom s višom savjetnicom iz NCVVO-a, usmjerili smo učenike na proučavanje ključnih kompetencija koje se smatraju neophodnima za uspješno sudjelovanje u životu.

Odnose se na bolje upravljanje vlastitim učenjem, sklonost učenju, mogućnost upravljanja vlastitim učenjem, društvene odnose, motivaciju.

Na taj smo se način angažirali u proučavanju međupredmetne teme *Učiti kako učiti* te je četvrta je skupina zauzela stav kako bismo trebali u suradnji s učiteljima organizirati radionice izvan nastave u kojima bismo povezivali sadržaje i teme iz različitih predmeta, a učitelji bi nas poučavali novim metodama učenja i primjeni vještina, npr. kritičkog promišljanja, metodama rješavanja problema, komunikacijskim postupcima važnim za javno predstavljanje i sl. Skupina je naglasila kako uočavaju mnoge nedostatke te ideje, no argumentirano su obrazložili svoje stavove te smo glasovanjem odlučili da ćemo odabrati upravo taj pristup za rješavanje našeg problema.

2.3 Odabir rješenja problema

Raspravljajući i sagledavajući rješenja svake od četiri grupe, zaključili smo da je najbolje rješenje organizirati radionice izvan nastave u kojima bismo povezivali sadržaje i teme iz različitih predmeta, a učitelji bi poučavali novim metodama učenja i primjeni stečenih vještina. Tijekom diskusija unutar skupine, često nismo uspjeli usuglasiti mišljenja, no naučili smo konstruktivno raspravljati poštujući osnovna načela komunikacije. Budući da je predstavnik svake skupine trebao iznijeti zajedničke stavove skupine, morali smo podijeliti odgovornost unutar svake skupine i surađivati. Tako se pokazalo da znamo i uspješno pregovarati i surađivati poštujući tuđe mišljenje bez obzira bilo ono u suglasju s mojim ili ne.

Obzirom da većina nas učenika sudjeluje u izvanškolskim projektima u partnerskoj suradnji s Dvorom Veliki Tabor, predložili smo da osmislimo niz aktivnosti koje bi povezivale sadržaje različitih predmeta, a učenici bi mogli iskustveno učiti i primjeniti stečene vještine. Na samom početku, učenici su održali motivacijsko predavanje za učitelje, no oni nisu pokazali preveliko oduševljenje navodeći kako je sve to zahtijevan posao, kako će morati raditi izvan radnog vremena, a to im nije plaćeno. Uvidjeli smo i poteškoću u prijevozu učenika do Tabora zbog radionica koje bi se održavale, obzirom da županijski prijevoznik nije dužan voziti učenike na relacijama izvan školskih putova. Iako su djelatnici muzeja Dvor Veliki Tabor preuzeli na sebe organizaciju, iako su pomagali u organizaciji muzejskih radionica, ne bismo uspjeli bez angažmana ravnateljice i nekoliko učitelja koji su nas poduprli u našim aktivnostima.

Računali smo na entuzijastične učitelje i nismo se prevarili. Učitelji su predložili niz aktivnosti, svatko iz svojeg područja koje će povezivati oko zajedničke teme *Dobrota u nama i oko nas*. Učitelje se dojmila uvjerljivost kojom su učenici predstavili svoj program i strategiju rada po kojem je bilo vidljivo da su shvatili kako samo znanje nije dovoljno da bi čovjek bio sretan i uspješan u životu. Naglasili su činjenicu kako čovjek mora razumjeti sebe, kako mora imati razvijene vještine s drugima, kako mora tražiti rješenja za svoje probleme, kako se treba hraniti i duhovnom hranom. U trenutku kad smo trebali realizirati radionice u muzeju tijekom kojih bi učenici mogli primijeniti svoja znanja i vještine naučene tijekom projekta, zatvorili smo škole i započela je nastava na daljinu. Usmjerali smo se na zahtjevnost provođenja nastave te je naša realizacija radionica ostavljena za »bolja vremena«.

3 Zaključak

Cjelovita kurikularna reforma pod nazivom *Škola za život* u prvom je naletu razočarala naše učenike. Rezultati istraživanja pokazali su kao nemaju ciljeve pred sobom, loše upravljaju svojim vremenom, nedostaju im kvalitetne metode učenja, kritičko promišljanje te metode rješavanja problema. Potaknuti njihovim nedoumicama, osmislili smo niz aktivnosti kako bi učenici uvidjeli važnost kontinuiteta učenja između različitih nastavnih predmeta, kako gradivo koje uče nije potrebno svrstavati u ladice svakog zasebnog predmeta, već su imali mogućnost šireg gledanja na problem u povezivanju znanja sa stvarnim životom. Tijekom rada nailazili su na gotovo nepremostive poteškoće, ali naučivši strategije rješavanja problema, bili su u mogućnosti odabrati one putove koji su ostvarivi. Osjećali su se korisni zbog uključenosti u nastavni proces kao i zbog uvažavanja njihovih ideja i stavova. Takvim povezivanjem sadržaja i aktivnosti u suradnji škole, muzeja i lokalne zajednice razvijali smo kompetencije učenika koje su važne za život. Ponuđene su im metode potrebne i na tržištu rada budući da i poslodavci očekuju stručnjake koji samostalno rade, koriste različite metode i postupke za ostvarivanje ciljeva, a iznad svega dolazi do izražaja timski rad i poznavanje metodologije rada na projektu.

4 Viri i literatura

1. BIĆANIĆ, J. *Vježbanje životnih vještina*. Zagreb: Alinea. 2009.
2. BOGNAR, L. i MATIJEVIĆ, M. *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga. 2005.
3. *CJELOVITA kurikularna reforma, MZO*. [Online]. Dostupno na poveznici: <http://www.kurikulum.hr/>.
4. DOŠEN Dobud, A. *Dijete – istraživač i stvaralac*. Zagreb: Alinea. 2014.
5. GLASSER, W. *Nesretni tinejdžeri*. Zagreb: Alinea, 2002.
6. LONGO, I. *Povezani s djetetom*. Zagreb: Alinea. 2010.
7. *NAJAVA eksperimentalnog programa Škola za život*. [Online]. Dostupno na poveznici: <https://youtu.be/d0NuuD-xm4o>.
8. *NAJČEŠĆA pitanja i odgovori - Škola za život*. [Online]. Dostupno na poveznici: <https://skolazazivot.hr/najcesca-pitanja-i-odgovori/>.
9. PEERY Good, W. *Kako pomoći klincima da si sami pomognu*. Zagreb: Alinea. 2009.

Šolski center Celje

Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Natalija Mavc

AKTUALIZACIJA POUKA SOCIOLOGIJE – NEVARNOSTI SOCIALNIH MEDIJEV

MODERNISATION OF SOCIOLOGY CLASSES – THE DANGERS OF SOCIAL MEDIA

Povzetek

V prvem delu svojega prispevka sem raziskala definicijo in vrste množičnih medijev, kot jih opredelimo pri sociologiji. Nato sem se osredotočila na to, kako množični mediji in njihov sestavni del, socialna omrežja, vplivajo na socializacijo mladostnikov. V nadaljevanju sem zapisala, kaj pomenijo množični mediji mladostnikom ter zakaj je potrebna medijska vzgoja. V osrednjem delu sem zapisala nekaj o najbolj priljubljenih socialnih omrežjih ter nevarnosti, ki so jim, z njihovo uporabo, izpostavljeni mladostniki. V zaključku sem zapisala svoje izkušnje pri delu v razredu.

Ključne besede: socializacija, množični mediji, socialna omrežja, medijska vzgoja, nevarnosti, nasveti mladostnikom

Abstract

In the first part of my article I have explored the term and means of mass media, as defined in sociology. Then I focused on how mass media and their component, social networks, influence youth's socialization. Moreover, I have recorded what mass media mean to teenagers and why media education is important. In the middle part of the article I have written about the most popular social networks and about the hazards the adolescents are exposed to when using them. Examples of my teaching experience are added in the conclusion.

Key words: socialization, mass media, social networks, media education, hazards, advising adolescents

1 Uvod

Poučujem sociologijo v programu SSL. V zadnjih letih se srečujem z dijaki, ki se ne morejo »odlepiti« od telefonov. V svojem prispevku sem poskušala prikazati primer aktualizacije pouka sociologije. Ena od tem, ki jih obravnavamo, je socializacija in dejavniki socializacije. Eden od dejavnikov so tudi množični mediji in znotraj njih socialna omrežja, ki jih dijaki dobro poznajo in so vsakodnevni uporabniki le-teh. Osredotočila sem se na to, katera socialna omrežja uporabljajo dijaki in katere so nevarnosti, ki prežijo na njih zaradi uporabe le-teh. Cilj je osveščanje dijakov pri pouku sociologije.

Slika 1: Množični mediji

(<https://www.mladina.si/185488/verodostojnosti-si-mediji-ne-morejo-kupiti/>)

1.1 Dejavniki socializacije – množični mediji

Vsako šolsko leto pri pouku sociologije, v 4. letniku SSL, obravnavamo kompleksno temo z naslovom Socializacija. Del te je tudi tema z naslovom Dejavniki socializacije (družina, skupina vrstnikov, šola in množični mediji). Cilj socializacije, ki je vseživljenjski proces, je razvoj celovite osebnosti. Dejstvo je, da so določene teme dijakom bolj zanimive in nekatere manj. Tema Množični mediji in socialna omrežja spadajo med bolj zanimive. Če želiš dijake pritegniti k sodelovanju pri urah sociologije, je pomembno, da ustvariš »varno« okolje.

To pomeni, da jih najprej pozorno poslušaj, jih spoštuj, jih ne obsojaj. Informacije, ki jim jih posreduješ, morajo biti objektivne in pridobljene s strani različnih strokovnjakov. Pomembno se je tudi zavedati, da vzgajaš predvsem z zgledom. Če ti to uspe, so ure sociologije zelo dinamične, ker se dijaki ne bojijo sodelovati.

Z dijaki pri »blok« uri, pri kateri obravnavamo množične medije, najprej s pomočjo »možganske nevihte« naštejemo množične medije (TISKANI-časopisi, revije, plakati ter ELEKTRONSKI-radio, TV, računalniške igrice, internet, video, socialna omrežja). Pojasnimo tudi termin množični mediji.

Nato z dijaki opravimo še kronološki pregled nastanka množičnih medijev (tisk, radio, TV in nove komunikacijske tehnologije).

Leta 1995 je L. Ellison, izvršni direktor družbe Oracle označil računalnik kot smešno orodje, ki ga bo v prihodnosti nujno nadomestilo omrežje med seboj povezanih računalnikov – tako omrežje je internet. Istega leta je internet uporabljalo samo 2 % ljudi na svetu, v nadaljevanju pa je bila rast njegove uporabe ves čas eksponentna (Počkar, Tavčar Krajnc, 2011, 160-161).

Kot navajajo na spletni strani Statističnega urada R Slovenije, je v prvem četrtletju 2019 internet redno uporabljalo 83 % oseb, starih 16-74 let. Vsak dan ali skoraj vsaki dan je internet 74 % 16-74 letnikov, 69 %, v isti starostni skupini, pa večkrat na dan. V starostni skupini 61-74 let redno uporablja internet 99 % ljudi. Internet je za komuniciranje v digitalni družbi postal nepogrešljiv. V prvem četrtletju 2019 je uporabljalo storitve za neposredno sporočanje in izmenjavo sporočila preko programov, kot so Viber, WhatsApp, Skype..., 49 % oseb, starih 16-74 let; telefoniralo ali videotelefoniralo s spletno kamero prek interneta je 42 % 16-74 letnikov. Na spletnih straneh ali mobilnih aplikacijah je 30 % 16-74-letnikov objavljalo ali delilo z drugimi lastne fotografije, videoposnetke, besedila, glasbo, npr. na Snapchatu, Facebooku, Instagramu in Viberju. Na spletnih družabnih omrežjih je sodelovalo (pošiljalo sporočila, objavljalo slike, urejalo profil, npr. na Snapchatu, Facebooku, Instagramu) 52 %, starih 16-74 let. Največ uporabnikov spletnih družbenih omrežij je bilo v starostnih skupinah 16-24 let (89 %) in 25-34 let (76 %). (<https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8423>)

Internet je računalniško podprto komunikacijsko omrežje, ki ga tvori neskončna veriga povezanih računalnikov, ki med seboj izmenjujejo podatke in informacije. Med seboj se lahko povezujejo posamezniki in skupine oseb, si izmenjujejo informacije, mnenja...

Fizična oddaljenost nima več vpliva. Odgovor klasičnih medijev (radio, časopisi TV) je digitalizacija vsebin, vendar je konkurenca močnejša (Počkar, Tavčar Krajnc, 2011, 162).

1.2 Vpliv množičnih medijev na socializacijo

Danes je na svetu zelo malo človeških skupnosti, na katere ne bi imeli vpliva množični mediji. Vpliv le-teh se je povečal v obdobju 20. stoletja. Še nekaj let nazaj je imela velik vpliv na ljudi TV, danes pa je prvo mesto zavzel internet.

Raziskovalci ugotavljajo, da množični mediji - kot dejavnik socializacije - najmočnejše vplivajo na današnje mladostnike. Ti so najbrž prva generacija, ki je več časa preživela pri gledanju TV, igranju igrice, »brskanju« po internetu, kot pri igri na dvorišču z vrstniki. Mladostniki v razvitih modernih družbah večino dneva preživijo v stiku z množičnimi mediji: vsaj dve uri gledajo TV, nekaj ur poslušajo glasbo; večinoma imajo dostop do interneta v šoli in doma (Počkar, Andolšek, Popit, Barle Lakota, 2011, 72).

Ameriški raziskovalec Arnett ugotavlja, da ameriški mladostniki porabijo v povprečju osem ur na dan za medijske dejavnosti.

Množične medije »poganja« ekonomski interes – t. j. čim večji dobiček. Prizadevajo si ugotoviti, kaj je tisto, kar mlade najbolj zanima, zabava, poteši njihovo radovednost. Množični mediji z vsebino, načinom prikazanega sooblikujejo vrednote, ponujajo stereotipe in klišeje ter vplivajo na del kulture današnjega sveta. Posredujejo nam informacijo, kaj je prav in dobro ter kaj je družbeno neugledno in nekoristno. Vplivajo na odnose znotraj družine in v medvrstniških skupinah (npr. o čem se pogovarjajo, kakšni so njihovi vzori, preživljanje prostega časa, sooblikujejo življenjski slog). Mediji na eni strani omogočajo hitro pridobivanje informacij in znanj (Počkar, Andolšek, Popit, Barle Lakota, 2011, 72). Toliko informacij, kot jih dobimo danes v enem dnevu, smo jih prej prejeli v dveh letih (Kramli, predavanje za starše OŠ Hudinja, oktober 2019).

Realnost, ki jo prikazujejo mediji, je v bistvu medijska konstrukcija. Strokovnjake danes skrbi pretirana uporaba telefonov, računalnikov, nasilje v računalniških igricah. Pogosto tudi motnje prehranjevanja pripisujejo lepotnim idealom, ki jih posredujejo mediji. Ugotovitve različnih raziskav so pokazale, da ni odločujoč vpliv medijev samih po sebi, ker na ljudi, tudi mladostnike, vpliva celotno socializacijsko okolje. Ljudje nismo samo pasivni uporabniki

medijev. Sami izbiramo, kaj bomo gledali, glede na svoja stališča, prepričanja in vrednote (Počkar, Andolšek, Popit, Barle Lakota, 2011, 73).

Slika 2 : Ta čudoviti svet podatkov

(http://arhiv.veselasola.net/veselasola.net/portal/ucne_poti/pil-20150210/index#state=1)

1.3 Kaj pomenijo mediji mladostnikom

Raziskovalec Arnett ugotavlja pet najpogostejših uporab medijev pri mladostnikih:

- za zabavo in sprostitev v prostem času,
- prek medijskih modelov jim služijo pri oblikovanju samopodobe,
- omogočajo jim močne in intenzivne doživljaje,
- uporabljajo jih za obvladovanje stresnih in negativnih čustvenih stanj,
- ustvarjanje virtualnih subkultur in skupnosti.

Internet ponuja domnevno neomejene možnosti komuniciranja z ljudmi kjerkoli po svetu; njegova anonimnost spodbuja mlade k bolj odprtim razpravam o samih sebi, kot je to mogoče v realnem življenju (Počkar, Andolšek, Popit, Barle Lakota, 2011, 73).

Slika 3: Medijska pismenost

(<http://zavodapis.si/mladi-o-uporabi-ustvarjanju-medijev/>)

1.4 Medijska vzgoja

V zadnjem času se vse bolj uveljavlja prepričanje, da so mediji del našega vsakdana in da se je potrebno sprijazniti in soočiti z medijsko kulturo in se posvetiti medijski vzgoji. Naučiti jih je potrebno, kako medije gledati, brati in poslušati (Počkar, Andolšek, Popit, Barle Lakota, 2011, 73). V osnovni šoli se lahko učenci zadnje triade odločijo za sodelovanje pri neobveznem izbirnem predmetu vzgoja za medije. Vzgoja za medije naj bi omogočila učencem dostop do medijev, naučila naj bi jih analizirati, kritično ocenjevati in izdelovati različne komunikacijske oblike (časopis, televizijske in radijske oddaje, iskanje po internetu, spletne strani itd.). Vzgoja za medije naj bi medijsko opismenjevala učence za kritično in ustvarjalno uporabo sporočil v medijsko zasičeni družbi. Pri predmetu naj bi si učenci pridobili znanje in navade, ki jih bodo iz pasivnih potrošnikov izoblikovale v aktivne državljane. Razlogov za uvajanje tega predmeta je veliko: popolna medijska zasičenost sodobnih družb, velik ideološki vpliv medijev, naraščanje pomena informacij, visoka raven medijske produkcije, prevlada vizualne komunikacije, pomembnost izobraževanja mladih ljudi za izzive prihodnosti, nacionalni in internacionalni pritiski na privatizacijo informacij ter deregulacija tiska in sistemov RTV. (https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/izbirni/1-letni/Vzgoja_za_medije_radio_izbirni.pdf)

V srednji šoli se z načrtno medijsko vzgojo ne srečujemo, razen kot del drugih učnih predmetov. Sociologija je eden od šolski predmetov, pri katerem lahko medijsko vzgojo zelo uspešno uveljavimo. Z dijaki pogosto komentiramo aktualne dogodke, jih analiziramo, iščemo več različnih virov informacij. Skušamo biti objektivni in realno gledati na dogajanje. Dijakom poskušam dopovedati, da ni dobro imeti »črednega« razmišljanja. Tudi, če ne razmišljajo enako kot vsi ostali, še to ne pomeni, da je z njimi kaj narobe. Svoje mnenje je potrebno znati utemeljiti, čeprav se razlikuje od večine.

Medijem se pogosto očita, da so uničevalci neposrednih odnosov med ljudmi – predvsem internetu. Znanstveniki pričakujejo, da bodo današnje mlade generacije manj usposobljene za soočanje s problemi v vsakdanjem življenju, da bodo težje neposredno komunicirali, v »živo« navezovali stike... Pogosto dijake malce okregam, ko jih vidim, da na hodniku sedijo drug poleg drugega in v rokah držijo vsak svoj telefon ter zrejo vsak v svoj ekran. Svetujem jim, naj se raje pogovarjajo med seboj. Pogost odgovor, ki ga dobim, je: »Saj se pogovarjamo, samo preko telefona - si pišemo!« Potem jih opomnim, da je človek družbeno bitje, za katerega je značilno, da ima sposobnost govora, ki jo lahko razvije in nadgrajuje samo tako, da je v družbi drugih ljudi. Povem jim nekaj zgodb o t. i. »divjih« otrocih, ki so bili v zgodnjih letih, zaradi različnih razlogov, izločeni iz družbe drugih ljudi. Omenjene zgodbe se jim zdijo zanimive, ampak komuniciranje preko telefona je še vedno pomemben del njihovega življenja in tega ne želijo spremeniti.

2 Aktualna socialna omrežja med mladimi in nevarnosti

Z dijaki v drugem delu »blok« ure skušamo analizirati, kaj je definicija socialnega omrežja, katera so tista socialna omrežja, ki jih najbolj pogosto uporabljajo, in katere so nevarnosti, ki jih lahko presenetijo.

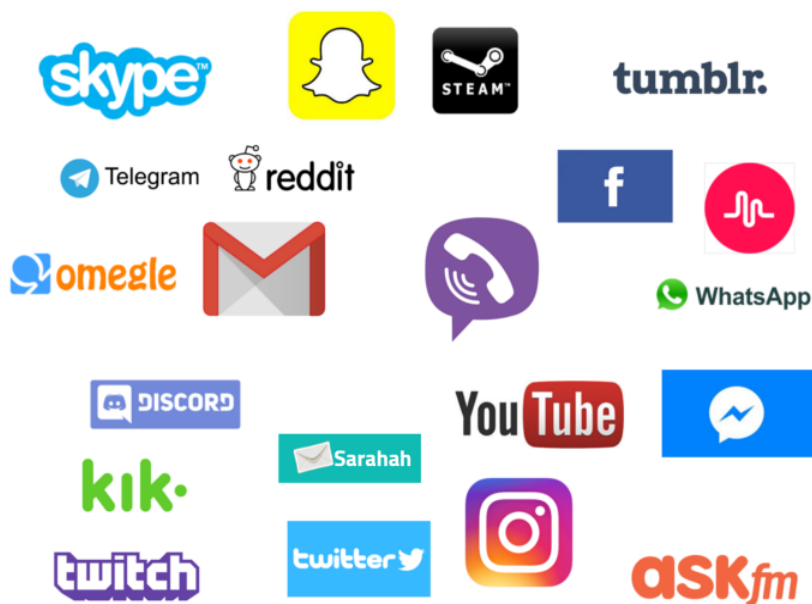
2.1 Definicija socialnih omrežij

Kot navaja v svojem diplomskem delu T. Pangerl je za poimenovanje socialnih mrež preko spleta v uporabi več izrazov – virtualna skupnost, socialna skupnost, e-skupnost, virtualna socialna mreža, spletna socialna omrežja. Ko spletno omrežje povezuje med seboj ljudi ali organizacije, je to tudi socialno omrežje (Pangerl, 2011, 4-5).

Začetki socialnih omrežij segajo po definiciji Boydove in Ellisonove (2007) v leto 1997 – spletna stran SixDegrees.com, ki je uporabnikom omogočala, da si ustvarijo profil, si naredijo seznam svojih prijateljev in z letom 1998 tudi raziskujejo listo prijateljev. Stran je bila promovirana kot spletno orodje, ki pomaga uporabnikom, da se povežejo z drugimi in jim pošljejo sporočilo. Leta 2000 je to spletno omrežje prenehalo delovati. Nadaljevalo se je z Ryze.com (2001), ki je pomagal širiti poslovno mrežo. Nato pa je prišlo do razmaha številnih socialnih omrežij (Pangerl, 2011, 5).

T. Rozman v svoji magistrski nalogi pravi, da pod pojmom spletno socialno omrežje zajamemo širok obseg pomena, to pomeni, da zajamemo skoraj vsako spletno stran, kjer obstajajo možnosti komuniciranja med posamezniki in kjer se lahko navezujejo novi stiki. Tako med socialne mreže štejemo različne bloge, portale za objavo slik, spletne storitve ipd. Pojem socialnega omrežja pa najpogosteje opredeljujejo spletne storitve, s katerimi se pridobiva oz. širi socialni kapital ljudi (socialne mreže na spletu) in posameznika vključuje v družbena omrežja (Rozman, 2016, 8).

Spletni portali so postali še bolj dostopni z nadgradnjo mobilne tehnologije. Pametni telefoni, ki ga imajo že danes skoraj vsi mladostniki, imajo naložene aplikacije, preko katerih je dostop do socialnih omrežij izjemno hiter – kadarkoli in kjerkoli (Rozman, 2016,23).

Slika 4: Razširjenost družabnih omrežij in aplikacij za sporočanje

(<https://safe.si/novice/razsirjenost-druzabnih-omrezij-in-aplikacij-za-sporocanje-med-mladostniki-sloveniji>)

2.2 Najbolj priljubljena socialna omrežja

Marko Puschner (M. Puschner, Safe.si, predavanje Varna raba interneta, 6. 2. 2018) v svojem predavanju navaja, da so mladi najpogosteje uporabniki naslednjih socialnih omrežij:

- GMAIL - iz preprostega razloga, ker potrebuješ e-naslov, da imaš dostop do drugih omrežij. Mladi si elektronske pošte ne pošiljajo in raje komunicirajo na drugačne načine.
- YOUTUBE – ogled videofilmov, snemanje videofilmov. Problem nastane, kadar objavljajo žaljive filme o drugih. Mlade največkrat zanima, kako izbrisati le-te. Pomemben vpliv na mlade imajo vlogerji. Pogosto imajo lažno identiteto, dajejo vtis, da z vlogi postaneš bogat, slaven. V ozadju vlogerjev je industrija, ki skuša z marketinškimi prijemi prepričati mlade, da »morajo« imeti izdelek, ki ga propagira vloger. Če gledamo s stališča odraslih gre za »prazne vsebine«.

»CHAT« aplikacije:

- VIBER – obstaja nevarnost, da želijo v stik z nekom stopiti neznanci, ki nimajo dobrih namenov – spletno nasilje. To je aplikacija, ki ni najbolj varna za otroke in najstnike.
- MESSENGER – neznanci vabijo mladostnike, k pošiljanju golih fotografij v zameno za plačilo.
- SNAPCHAT – mladi objavljajo fotografije in jih po dveh minutah izbrišejo ter mislijo, da potem ni možno dostopati do njihovih fotografij (lahko se napravi posnetek zaslona).
- FACEBOOK – ni več priljubljen med mladimi, ker so ga začeli uporabljati njihovi starši.
- SKYPE – uporabljajo ga za komuniciranje s sorodniki.
- STEAM – nakup in prodaja računalniških igrice. Težave se pojavijo, če jih kupujejo brez vednosti staršev in so neprimerne njihovi starosti. Problem pri igranju igrice je stremanje – igraš igrico in zraven lahko komentiraš – dobiš nekaj podobnega socialnim omrežjem.
- MUSICAL.LY – je priljubljen pri dekletih. Gre za snemanje 15 sekundnih glasbenih »vložkov«, kjer se mladi posnamejo, kako pojejo in plešejo na glasbeno podlago. Problem nastane, ker so dekleta pomanjkljivo oblečena. Težave so imeli tudi uporabniki, ki so želeli izbrisati svoj račun, a jim to ni uspelo.

- TIK-TOK- priljubljen pri osnovnošolcih, predvsem dekletih. Objavljajo posnetke prepevanja in plesa. Previdni naj bi bili pri objavljanju osebnih podatkov, saj naj bi le te lastniki TIK-TOKA zbirali in obdelovali.
- DISCORD – namenjen je igralcem igrice. Pogosta težava je nasilje in deljenje pornografije.
- WhatsApp – pri nas ni zelo priljubljen.
- REDDIT – problematičen je zaradi širjenja otroške pornografije.
- TUMBLR. – mladi sledijo objavam, sami ne komentirajo.
- SARAHAH – v osnovi je bila namenjena delodajalcem, da bi jih zaposleni anonimno ocenjevali. Danes je postalo neke vrste socialno omrežje, ki so ga »posvojili« mladi, ki sami sebe izpostavijo anonimnemu ocenjevanju, pri tem ne vedo, kdo jih je ocenil. Pogosto se pojavljajo žaljivi zapisi, nasilje...
- OMEGLE – mladi se lahko pogovarjajo, objavljajo posnetke. Problem nastane, če to počnejo z neznanci mlajši od 18 let. Pojavljali so se posnetki golih uporabnikov, ki so potem pristali na pornografskih straneh.
- TWITCH – igranje iger, »stremanje« med fanti zelo priljubljeno.
- KIK – aplikacija za komuniciranje.
- TWITER – spremljajo objave, sami ne komentirajo – »tvitajo«.
- ASK. COM – postal nepriljubljen. Imeli so težave z nasiljem.

SPLETNI IZIVI –Izziv sinjega kita Igra modri kit ali samo Modri kit) ali Blue Whale Game (tudi Blue Whale Challenge), je med številnimi mladimi v Sloveniji že znan, saj se je novica o tem k nam razširila iz sosednjih držav (Avstrija, Hrvaška) in preko družabnih omrežij. Tveganje predstavlja predvsem za otroke, ki imajo težave s samopodobo, samozavestjo in psihološke težave. Izziv sinjega kita je igra, ki izvira iz Rusije in vsebuje do 50 različnih nalog (odvisno od različice), ki so povezane z različnimi oblikami samopoškodovanja in nasilja, zadnja naloga pa je samomor. Na začetku je bila igra spletna prevara (hoax) oz. lažna novica, ki pa je kasneje prerasla v resnično težavo (<https://safe.si/novice/izziv-sinji-kit-blue-whale-game>).

Dijaki, ki jih poučujem, povedo, da uporabljajo Gmail (uporabljali tudi v času šolanja na daljavo), Youtube (poslušanje glasbe, objavljanje lastnih posnetkov), Viber, Messenger in Snapchat (za krajša sporočila, objavljanje fotografij), Facebook (za ustvarjanje lastnega profila,

ki ga lahko seveda olepšaš; objavo mnenj, fotografij, komentarjev) Drugih socialnih omrežij, ki jih omenja Puschner v svojem predavanju, dijaki niso omenjali.

2.3 Nevarnosti socialnih omrežij

M. Vreča v svojem predavanju o nevarnostih socialnih omrežij pove, da je pri preprečevanju vsakršnih težav pomembna predvsem proaktivnost vsake posamezne šole (hitro in učinkovito reagiranje) na določen problem, ki se pojavi med mladostniki. Vsekakor pa ne priporoča, da se stvari »pometejo pod preprogo«, ker se potem težave samo kopičijo. Šole, ki tako ravnaajo, so po navadi zelo uspešne pri preprečevanju incidentov. Pomembna je komunikacija med vsemi (mladostniki, starši, učitelji, svetovalnimi delavci), ki so bili vpleteni v incident. Včasih se je potrebno obrniti po pomoč tudi na strokovnjake zunaj šolskega prostora – policijo, pravnike. Pomembno je, da ravnamo zelo previdno in dobro premislimo o vsakem koraku v procesu reševanja nastale težave.

Največji problem, na katerega opozarjajo mladi, je spletno nasilje – izpostavljenost nasilju oz. da si sam žrtev ali pa da so žrtve nasilja učitelji, tehnično osebje na šoli (snažilke, kuharice...). Ker vemo, da na spletu najdemo skoraj vse, obstaja tudi spletni priročnik o tem kako, učinkovito izvajati nasilje Virtual World Bullying, Cyberbullying Tactic.

Nekateri mladostniki imajo močno željo po tem, da objavljajo svoje fotografije na spletu, drugi jih zlorabijo, obdelajo, predelajo in dodajo posmehljive in žaljive komentarje in jih na veliko razpošiljajo naokrog.

Nekateri mladostniki v zadnjem času Facebook najraje ustvarjajo lažene FB - profile in se tako maščujejo nekemu, s katerim so v sporu itd. Podobne zgodbe se pojavljajo na Instagramu.

Snemajo v šoli, med poukom, med odmori, kako so nekoga pretepli, poniževali. Posnamejo žaljive, poniževalne pesmice o nekem, ki ga ne marajo in vse objavijo na Youtubu.

Ustvarjajo sovražne »hate« strani, poniževalne strani oz. napravijo »hate« profil za svojo šolo. Prijavijo s svojim imenom in priimkom (M. Vreča mladostnike poimenuje »digitalni domorodci«) in objavljajo, kako sovražijo svojo šolo, kako bi jo najraje požgali; kako bodo sami prinesli bencin ali drva, da bo hitreje gorela. Ko jim stopijo na prste, se čudijo, kako to, da so jih ulovili ter vse prepričujejo, da so se samo šalili.

Primer »sextinga« - M. Vreča je omenila primer, da je 11 let stara deklica poslala svoje gole fotografije »nudes« sošolcu, ki ji je bil všeč, ona njemu ni bila in zato jih je poslal naprej. Mladostnike je potrebno naučiti, da vse kar je bilo poslano tebi (fotografije, filmčki, teksti), je namenjeno samo tebi. Če nekdo pošlje »golo« fotografijo nekomu in jo ta zlorabi, je storilec kaznivega dejanja (starejši od 14 let).

Pri preprečevanju nasilja je najpomembnejše osveščanje. Mladostniki so videli lažne profile, ki so bili žaljivi do posameznikov, pa niso opozorili na njih, češ tožariti se pa ne sme. V takih primerih ne gre za tožarjenje, ampak za pomoč žrtvam nasilja.

Pri fantih je zelo pogosta zasvojenost z igranjem igrice, pri dekletih pa to, da mislijo, da morajo objaviti o sebi vse, ampak res vse, kar se jim dogaja v življenju.

Predavateljica je omenila, da bi morali mladostnikom omogočiti, da telefone uporabljajo kot del pouka in jim dati jasen signal, da je to naprava, pripomoček, ki nam omogoča delo. Uporabo pa bi morali prepovedati med odmori, ker jim s tem sporočamo, da je to igračka za prosti čas (M. Vreča, Zavod Arnes in Safe.si, predavanje Varna raba interneta, 6. 2. 2018).

V knjižici Internetna varnost Policijski sindikat svetuje, da dobro premislimo, katere in koliko svojih osebnih podatkov zaupamo socialnim omrežjem, ker na tak način omogočimo ljudem, ki nimajo dobrih namenov, da podatke zlorabijo. S slikami, kjer smo slabo prikazani (pijančevanje, divje zabave,) se bodočemu delodajalcu pokažemo v slabi luči, lahko izgubimo kredibilnost, ugled v družbi. Ne nazadnje tudi ustvarjalci socialnih omrežij pregledujejo naše podatke, slike, izjave in jih posredujejo pristojnim državnim institucijam, katere tako lahko spremljajo vsak naš korak. Do nedavnega so izbrisane fotografije hranili, zdaj pa jih brišejo po dveh dneh, vendar dovolj, da se do njih nekdo dokoplje. Vedeti moramo, kdo so naši »pravi« prijatelji na socialnih omrežjih, saj si z njimi delimo večino podatkov (Internetna varnost, 2013, 47-49).

3 Zaključek

Menim, da smo odrasli vsekakor prešli več faz socializacije in da smo se, vsaj v večini, naučili, da vse vseh informacij ni potrebno deliti z vsemi. Pri dijakih opažam, da se jim v obdobju odraščanja zdijo zelo zanimivi pogovori o pozitivni samopodobi.

Radi se pogovarjajo o tem, da moraš spoštovati najprej sebe, da boš lahko spoštoval druge, in o tem, da je njihovo intimno življenje samo njihovo. Na koncu »blok« ure jim posredujem informacije, na koga se lahko obrnejo, če naletijo na težave na socialnih omrežjih: organizacije, telefonske linije za svetovanje, šolska svetovalna služba, učitelji, policija. Poskusimo se vživeti v »kožo« nekoga, ki je bil izpostavljen nasilju na socialnih omrežjih ter opisati čustva s pomočjo dveh iger – nadaljuj zgodbo ter z igro vlog. Vendar ni nujno, da smo pri tem uspešni (odvisno od generacije), ker dijaki niso vedno pripravljeni sodelovati.

4 Viri in literatura

1. IZZIV sinji kit – Blue Whale Game. [Online]. Safe.si. [Citirano 12. avg. 2020; 16.30]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/novice/izziv-sinji-kit-blue-whale-game>.
2. KOŠIR, M., ERJAVEC, K. in VOLČIČ, Z. *Učni načrt za izbirni predmet vzgoja za medije: tisk, radio, televizija*. [Online]. [Citirano 8. avg. 2020; 11.15]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/izbirni/1-letni/Vzgoja_za_medije_radio_izbirni.pdf.
3. KRAMLI, M. *Predavanje za starše o nevarnosti pretirane uporabe sodobne tehnologije*. Celje: OŠ Hudinja. 2019.
4. PANGERL, T. *Spletni socialni odnosi med mladimi in njihov vpliv na neposredne socialne odnose mladih*. Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta oddelka za sociologijo. 2011. [Online]. [Citirano 9. sep. 2020; 9.30]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=17969>.
5. POČKAR, M. in TAVČAR Krajnc, M. *Sociologija: učbenik za sociologijo v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja*. 1. izd. Ljubljana: DZS. 2011.
6. POČKAR, M., ANDOLŠEK, S., POPIT, T. in BARLE LAKOTA, A. *Uvod v sociologijo: učbenik za sociologijo v gimnazijskem izobraževanju*. 1. izd. Ljubljana: DZS. 2011.
7. POLICIJSKI sindikat Slovenije. *Internetna varnost*. Hoče: IV Založba. 2013.
8. PUSCHNER, M. *Aktualna družabna omrežja med slovenskimi otroki in mladostniki*. [Online]. Safe.si. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. [Citirano 10. avg. 2020; 15.15]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/video-predavanja/sid-2018-aktualna-druzabna-omrezja-med-slovenskimi-otroki-in-mladostniki>.

9. ROZMAN, T. *Vpliv socialnih medijev na preživljanje prostega časa mladih*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo. 2016. [Online]. [Citirano 10. avg. 2020; 11.20] Dostopno na spletnem naslovu: file:///C:/Users/Uporabnik/Downloads/rozman_tjasa_mag_0167.pdf.
10. *UPORABA interneta v gospodinjstvih in pri posameznikih – razvitost slovenske digitalne družbe: namen uporabe interneta in s tem povezane težave*. [Online]. [Zadnja sprememba 8. okt. 2019]. [Citirano 7. avg. 2020; 10.15]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8423>.
11. VREČA, M. *Pregled aktualnih incidentov s področja rabe tehnologij v šolah*. [Online]. Zavod Arnes in Safe.si. [Citirano 10. avg. 2020; 16.15]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/video-predavanja/sid-2018-pregled-aktualnih-incidentov-podrocja-rabe-tehnologij-solah>.

Osnovna šola Griže

Biljana Milanković

ZMENKARIJE

DATING

Povzetek

Razvoj sodobnih tehnologij, interneta in najrazličnejših aplikacij je prinesel nove možnosti, pa tudi vrsto nevarnosti in pasti. Zanimalo me je, kako razmišljajo in kakšne izkušnje s spoznavanjem preko spleta imajo devetošolci OŠ Griže. S pomočjo analize ankete ugotavljam, da učenci že zelo dobro poznajo aplikacije in pasti spletnega spoznavanja (oseba se lahko pretvarja za to, kar ni). Naloga je nastala z namenom, da mlade spodbudimo k razmisleku o pasteh spletnega spoznavanja ter načinu izbire partnerja.

Ključne besede: spoznavanje preko spleta, izbira partnerja, aplikacije

Abstract

The development of modern technologies, the Internet and a wide variety of applications has brought new possibilities, as well as a number of dangers. I was interested in how the ninth-graders of the Primary School Griže think and what experiences they have with getting to know each other online. Our teenagers are already very familiar with the applications and pitfalls of online dating (a person can pretend for what is not). The task was created in order to encourage teenagers to think about the pitfalls of online dating and the way of choosing a partner.

Key words: online dating, partner selection, applications

1 Uvod

Načini spoznavanja partnerjev so se spremenili v 21. stoletju. Naša življenja so prepletena s sodobnimi tehnologijami, ki nam ponujajo spoznavanje ljudi na nove načine. Nekoč so se mladi spoznavali na gasilskih veselicah in ob drugih družabnih prireditvah, danes pa je sodobna tehnologija prodrla v vsa družbena okolja.

Zaradi hitrega tempa življenja, daljšega delovnika, psihičnih naporov, imamo ljudje vedno manj časa za spoznavanje ljudi. Klasičen način spoznavanja je še vedno sicer tretiran kot primarni način spoznavanja partnerjev, vendar pa, ker pogosto ne prinese želenih rezultatov, se ljudje odločijo za alternativne načine iskanja partnerjev (Hogan in drugi v Žakelj 2012, 69). Žakelj (2012) meni, da se ljudje odločajo za spoznavanje preko spleta, ker tako lahko »omilijo tveganje in negotovost pri izbiranju partnerja«. Kuhar (2010) pojasnjuje porast spoznavanja preko spleta ravno zaradi lahkega dostopa do potencialnih partnerjev in zaradi visoke stopnje anonimnosti (Kuhar v Žakelj 2012). Žakelj (2012) navaja v svojem delu nekatere tuje raziskave, ki pojasnjujejo razloge ljudi za takšno obliko spoznavanja: olajšan prvi stik, izpuščena prva faza spoznavanja, večja ponudba ljudi, manjša ranljivost ob zavrnitvi, anonimnost in udobje zasebnosti.

Nobenega dvoma ni, da je spolnost fenomen, ki mladostnike izjemno močno zaposluje. Pri tem ne gre zgolj za fiziološke, organske spremembe in s tem povezane hormone, ampak za celo vrsto tudi kognitivnih, emocionalnih in vedenjskih stanj, ki so s tem povezani (Feinstein, 2013; Steinberg, 2014, v Gostečnik 2014). Gostečnik (2014) meni, da se mladostniki prikazujejo, kot da so po naravi velikokrat neustrašeni, neranljivi, nič slabega se jim ne more zgoditi, vendar je to ena sama velika fasada, za katero se skriva globoko hrepenenje po odnosu in ljubezni.

Zanimalo me je, kaj menijo devetošolci o spoznavanju in zmenkanju preko spleta, katere aplikacije poznajo. Za pridobitev odgovorov sem oblikovala anketo za devetošolce OŠ Griže, ki tudi dokazujejo mojo domnevo, da učenci poznajo in uporabljajo aplikacije za spoznavanje preko spleta. Ob tem pa so lahko nehote izpostavljeni različnim pastem, zato jih je nujno potrebno ozaveščati in usmerjati.

2 Zmenkanje – klasično in spletno

Ob koncu 20. stoletja je spletno spoznavanje doživelo razcvet, saj so se razvile številne internetne storitve. Tudi v Sloveniji se je razvila spletna stran za spoznavanje ljudi, imenovana Ona-On. Ustvarjena je bila leta 2001.

Pri spletnem spoznavanju partnerja je najbolj pozitivna stvar, da ljudje veliko bolje prenesejo zavrnitev, lažje vzpostavijo stik, ponujena jim je večja izbira potencialnih partnerjev, ... Kot negativno pa bi lahko izpostavili izdajanje lažnih podatkov osebe, več porabljenega časa za specifikacijo oz. izbiro partnerja in morebitno razočaranje ob srečanju v živo zaradi prevelikih pričakovanj.

Anketo o zmenkanju sem izvedla z devetošolci v OŠ Griže. Zastavila sem jim vprašanje o njihovem mnenju glede spletnega zmenkanja. 18 od 28 udeleženih anketirancev je to opisalo kot neučinkovit in nevaren način spoznavanja oseb. Kot pojasnilo so navedli, da se lahko oseba predstavi z neresničnimi podatki. Preostalih 10 učencev je tovrstni način spoznavanja opisalo kot neškodljivo. Zanimivo pa je, da vseh 28 učencev pri takšnem načinu spoznavanja poudarja previdnost.

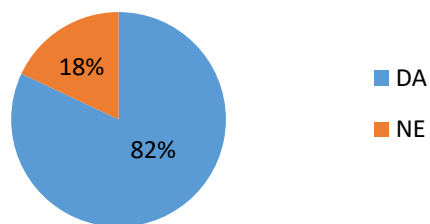
Mnogi odrasli še vedno zagovarjajo klasične, romantične zmenke. Takšne zveze naj bi bile bolj uspešne, a to ni vedno res. Na klasičnih zmenkih ni anonimnosti, saj si potencialna partnerja izmenjata imeni, telefonski številki, naslove, ...

Zanimalo me je, kakšno je mnenje devetošolcev o klasičnem zmenkanju oziroma o spoznavanju v živo. 27 od 28 učencev je odgovorilo, da je takšen način vzpostavljanja zveze varen in učinkovit. S svojim mnenjem je izstopal le en učenec, ki je opisal klasično zmenkanje kot dolgočasno.

Prav tako me je zanimalo mnenje učencev o tem, katera zveza ima boljše možnosti za uspeh. 26 od 28 učencev je kot uspešnejšo predstavilo zvezo, ki je sklenjena prek klasičnega zmenka. Pojasnili so, da je pri klasičnem zmenkanju večja varnost. Dva učenca pa sta kot boljše možnosti za uspeh pripisala spletni zvezi zaradi hitrejšega spoznavanja.

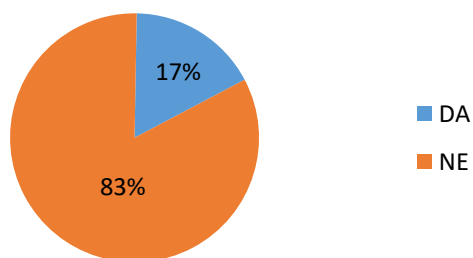
V anketi sem pripravila tudi tabelo s trditvami o spletnem spoznavanju. Odgovori so navedeni v obliki odstotnega tortnega diagrama.

Spoznavanje partnerjev preko interneta je postalo družbeno sprejemljiv način spoznavanja oseb.

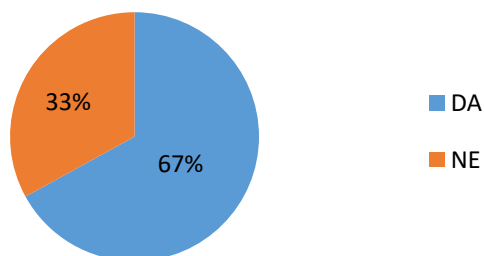
Graf 1: Spoznavanje partnerjev preko interneta

Klasično zmenkanje je varnejši način spoznavanja oseb.

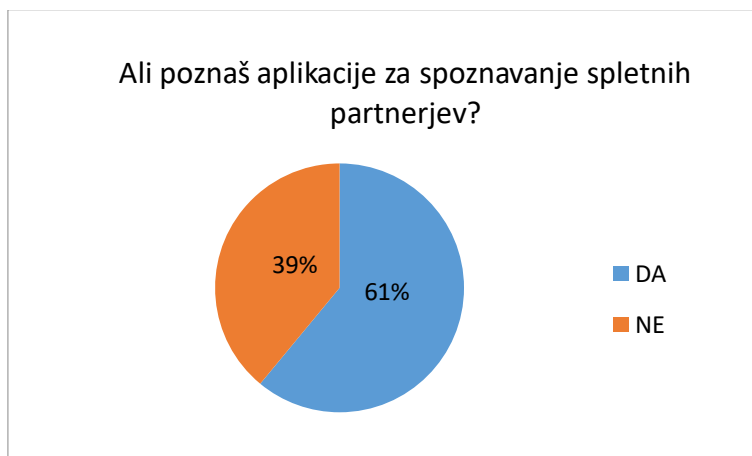

Graf 2: Klasično zmenkanje

Sem bolj sproščen/-a, samozavesten/-a, ter lažje prenesem zavrnitev.

Graf 3: Sproščenost, samozavest, zavrnitev

Graf 4: Aplikacije za spletno spoznavanje partnerjev

Učenci, ki so kot odgovor pri prvem vprašanju obkrožili DA, so najpogosteje navedli aplikacijo Tinder, sledili sta spletni strani Omegle in Ona-On.

Zanimalo me je tudi, koliko devetošolcev je že kdaj uporabljalo takšno aplikacijo in katero.

Graf 5: Uporaba aplikacije za spoznavanje spletnih partnerjev

Tisti učenci, ki so že uporabljali tovrstno aplikacijo, so največkrat navedli Tinder. Trije od 28 učencev še vedno uporabljajo aplikacijo za spoznavanje partnerja preko spleta.

Kot šolski svetovalni delavki mi učenci pogosto zaupajo, da se o partnerskih odnosih, ljubezni in spolnosti pogovarjajo z vrstniki, s starejšimi brati ali sestrami. Zelo nerodno pa se jim je o tem pogovarjati s starši. Ščuka (2007) poudarja, da mladostnik potrebuje veliko pogovorov, saj ga vznemirjajo lasten telesni razvoj in prekipavajoča neobvladljiva čustva, zlasti zaljubljenost, negotovost in strah.

Prav v teh letih si mladostnik želi več pogovorov z odraslimi, a ga je še sram in je preneroden, da bi pogovor načel sam. Od odraslih pričakuje jasno izražene spolne vloge in zrelo čustveno odzivanje.

Ta pogovor mora biti vedno zelo spoštljiv, iskren in poln razumevanja za mladostnikove stiske in dileme, ker bo sicer zelo težko zaupal, še manj pa se bo držal starševskih navodil (Coleman, 2011, v Gostečnik, 2014).

Klančnik (2016) opozarja na nekatere negativne trende družabnih spletnih strani in aplikacij: spletno ustrahovanje z vsemi oblikami žaljenja, obrekovanja, poniževanja ter posest in razširjanje slikovnih oziroma video posnetkov otrok in mladostnikov (v neprimernih situacijah, vključno z goloto in v spolnih aktih) ter z obema trendoma povezani sekstanje, t. i. motivirana spoprijateljitev in izsiljevanja. Pojavljajo se tudi žaljivi sovražni zapisi, komentarji ter posnetki pedagoških delavcev.

Mrgole (2016) poudarja, da imamo odrasli pravico, da nas skrbi za zdrav razvoj naših otrok. Imamo pravico, da razmišljamo o oblikovanju varnega okolja za odraščanje. Imamo pravico, da smo našim odraščajočim otrokom varna opora na njihovi poti doživljanja razvojnih izkušenj.

3 Zaključek

Nove tehnologije in svetovni splet nas pogosto prehitijo. Otroci in mladi včasih ne vedo, kaj je primerno in kaj ne. Nujno potrebujejo s strani odraslih (staršev, učiteljev, svetovalnih delavcev, ...) usmeritve in odkrite pogovore. Klančnik (2016) poudarja, da bodo določena pravila zaživila, v kolikor bodo lahko sestavljena v resnični skupni želji vseh udeležencev – otrok oziroma mladostnikov z učitelji ter starši. Pogostokrat tudi starši neodgovorno ravnaajo, saj v družabnih omrežjih objavljajo posnetke svojih otrok, jim priskrbijo najsodobnejše mobilne telefone, jih pustijo same z »računalnikom«, z njimi se ne pogovarjajo o spletnem bontonu, varstvu osebnih podatkov, empatiji, ...

Anketa raziskovalne ankete je bila sicer izvedena na majhnem vzorcu (28 devetošolcev in devetošolk). Na podlagi zbranih podatkov ugotavljam, da nekateri najstniki že poznajo in hkrati uporabljajo spletno zmenkanje. Zanimivo bi bilo izvesti primerjavo s srednješolci glede spletnega in klasičnega zmenkanja.

Kljub obsežnemu šolskemu urniku predlagam umestitev vsebin o partnerskih odnosih v šolskem prostoru (izvedba delavnic, razrednih ur, interesne dejavnosti, izvedba preventivnega dneva, obiski strokovnjakov na šolah) in ozaveščanje ter sodelovanje s starši.

Seveda pa internet ponuja tudi veliko pozitivnih stvari za vsakogar, zato je potrebno mlade vzgajati in izobraževati v odgovorne posameznike.

4 Viri in literatura

1. GOSTEČNIK, C. *So res vsega krivi starši?* Ljubljana: Frančiškanski družinski inštitut in Teološka fakulteta. 2014.
2. KLANČNIK, A. T. Internet: mladostniki, nasilje in trendi – vse več skupnih izzivov. V : *Pasti mladostništva*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije. 2015. Str. 44-57.
3. MRGOLE, A. Varnost odzivanja odraslih za mlade v družbi tveganj. V : *Pasti mladostništva*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije. 2015. Str. 4-11.
4. ŠČUKA, V. *Šolar na poti do sebe*. Radovljica: Didakta. 2007.
5. ŽAKELJ, T. *Sodobna partnerstva: spoznavanje po spletu*. Ljubljana: Založba FDV. 2012.

5 Priloga

VPRAŠALNIK O ZMENKARIJAH

1. Kakšno je tvoje mnenje o spoznavanju partnerjev preko interneta?

2. Kakšno je tvoje mnenje o klasičnem spoznavanju partnerjev (»v živo«)?

3. Katera zveza se ti zdi uspešnejša – spletna ali klasična zmenkanja?
Zakaj?

4. Ali poznaš aplikacije za spoznavanje spletnih partnerjev?
NE ... DA Katere poznaš?

5. Ali si že kdaj uporabljal/a aplikacije za spoznavanje spletnih partnerjev?
NE ... DA Katere poznaš?

6. Ali trenutno uporabljaš katere aplikacije za spoznavanje spletnih partnerjev? DA ... NE
7. Kaj meniš o naslednjih trditvah:

1. Spoznavanje partnerjev preko interneta je postalo družbeno sprejemljiv način spoznavanja oseb.	DA	NE
2. Zaradi večje ponudbe oseb je mogoče izbrati bolj primernega partnerja.	DA	NE
3. Lažje vzpostavim prvi stik z osebo.	DA	NE
4. Je varnejši način spoznavanja oseb.	DA	NE
5. Lažje prenesem zavrnitev.	DA	NE
6. Sem bolj sproščen /-a.	DA	NE

Hvala za odgovore!

I. osnovna šola Celje

Črt Močivnik

MEDIJSKA PISMENOST
OSNOVNOŠOLCA V LETU 2020

MEDIA LITERACY
OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN 2020

Povzetek

Medijska pismenost je tesno povezana s konceptom informacijske pismenosti, s katero se v izobraževalnem procesu srečujemo pravzaprav pri vseh deležnikih – učencih, strokovnih delavcih in po izkušnji s poukom na daljavo tudi pri starših. Medijska pismenost se nanaša na sposobnost, znanje in razumevanje, ki posameznikom omogočajo učinkovito in varno rabo medijev. Učitelji in strokovni delavci imamo pri ozaveščanju medijske pismenosti pomembno vlogo. Razvijanje kompetenc, zlasti kritičnega sprejemanja in vrednotenja informacij, je ena izmed temeljnih nalog sodobnega vzgojno-izobraževalnega procesa. Ocene o stanju pluralnosti, svobode in avtonomnosti v slovenskih medijih so dokaj različne, občasno se pojavijo težnje po spremembi medijske zakonodaje. Prispevek se osredotoča na vlogo medijev v osnovnošolskem izobraževanju – učenci so večji tehnološke uporabe medijev, težave pa se kažejo pri njihovem kritičnem sprejemanju medijskih vsebin.

Ključne besede: medijska pismenost, vloga medijev, kritično sprejemanje vsebin, osnovna šola

Abstract

Media literacy is closely related to the concept of informational literacy which is encountered by all relevant educational system stakeholders, i.e., students, youth and social workers, and based on the home-learning experience also parents. Media literacy refers to skills, competences, knowledge, and understanding which enable an individual to use the media effectively and safely. Teachers, youth and social workers play a significant role in raising the awareness of media literacy. One of the fundamental tasks of the modern educational process is to develop competences, especially critical interpretation and evaluation of information. There are different assessments of the Slovenian media in terms of their pluralism, freedom, and autonomy. Occasionally also a tendency to change the media legislation occurs. This article focuses on the role of media in the primary education. It is found that students are skilled in the technological aspects of using the media, however, critical interpretation of contents provided by the media still poses a problem.

Key words: media literacy, the role of the media, critical content interpretation, primary school

1 Predstavitev teme

Sodobne multimedijske tehnologije so našim učencem zelo blizu, z njimi se soočajo pri vsakdanji rabi spleta, pri komuniciranju na družabnih omrežjih, marsikateri osnovnošolec piše svoj blog in ima svojo spletno stran. Digitalno zmožnost razumemo kot precej širši pojem v primerjavi z IKT-zmožnostjo, saj, kot navaja Martin (2005), vključuje tudi vse druge pismenosti: informacijsko, medijsko in vizualno. Gre za celovito obvladovanje in poznavanje digitalnih orodij – računalniške aplikacije, kot je obdelava besedil, shranjevanje in obdelava fotografij idr.

V Uradnem listu Evropske unije (2004) je digitalna kompetenca (zmožnost) opisana kot ena od osmih ključnih vseživljenjskih kompetenc, definirana kot varna in kritična uporaba tehnologije informacijske družbe (TED) pri delu, v prostem času in pri sporazumevanju. Podpirajo jo osnovna znanja IKT: uporaba računalnikov za iskanje, vrednotenje, shranjevanje, proizvodnjo, predstavitev in izmenjavo informacij ter za sporazumevanje in sodelovanje v skupnih omrežjih po internetu (Kreuh, 2012, str. 8). Uspešna vključenost v spletno okolje nam torej odpira možnosti hitre komunikacije in prenosa informacij v najkrajšem možnem času.

Svetovni splet je v današnjem času še kako pomemben, je referenčni medij za prenos informacij v najkrajšem možnem času. In ravno to je največja prednost pred ostalimi mediji, tj. ciljnim uporabnikom zagotoviti najnovejše novice v najkrajšem možnem času. Eno od definicij vzgoje za medije je postavila Manca Košir (Košir, 2000, str. 6), ki je zapisala, da je cilj vzgoje za medije, da posameznik razume besede in podobe množičnih medijev, je sposoben analizirati procese njihovega nastanka in učinkovanja, si pridobi sposobnost vzpostavljanja kritične razdalje ter se konstruktivno vključuje v procese množičnega komuniciranja. Pri osnovnošolcih so tako zastavljene zahteve za medijsko pismenost brez mentorjevega usmerjanja težko dosegljive. Ker nam medijska kritičnost ni prirojena, se je moramo dejansko naučiti.

2 Opis teme

Eden izmed temeljnih ciljev osnovnošolskega izobraževanja naj bi bilo celostno opismenjevanje otroka. Gre za dolgotrajni proces, ki se pravzaprav nikoli ne konča – začne se z učenjem pisanja in branja in v višjih razredih s spodbudo po usvajanju digitalnega

opismenjevanja. V tem kontekstu želimo izobraziti kritičnega, razmišljujočega se učenca, a je odstotek uspešnosti ob koncu osnovnošolskega izobraževanja izredno nizek, eden od kazalcev je tudi t. i. funkcionalna (bralna) pismenost.

V učnem načrtu izbirnega predmeta Vzgoja za medije – tisk, radio, televizija (Košir, 2006) o razvijanju digitalne zmožnosti oz. kompetence ne zasledimo ničesar, glede na letnico izida tega tudi ni pričakovati. V sklopu predmeta Tisk je pod opisom predmeta zapisano, »da učenci razumejo, da mediji sveta ne zrcalijo, ampak ga konstruirajo in ustvarjajo«. Nadalje piše, da učenci ob koncu prvega leta izdajo svoj časopis. V kontekstu zapisanega lahko dodamo, da je izdaja spletnega časopisa, ki smo ga z učenci kot prvega v Sloveniji zastavili in realizirali v šolskem letu 2013/2014 v CMS sistemu – Joomla!, nadgradnja že zastavljenih in zapisanih smernic v učnem načrtu in se dopolnjuje s posodobljenim učnim načrtom za slovenščino (2011, 2018), kjer je v poglavju Informacijska tehnologija zapisano: »Razvijanje digitalne zmožnosti se povezuje z razvijanjem sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku, to je zmožnosti sprejemanja (poslušanja, gledanja in branja) in tvorjenja (govorjenja in pisanja) raznih besedil. Digitalna zmožnost vključuje zavestno in kritično rabo informacijskih tehnologij pri opravljanju šolskih in zunajšolskih obveznosti. Podprta je z rabo temeljnih informacijskih spretnosti v okviru IT, to je z rabo računalnika, da bi pridobili, ovrednotili, shranili, tvorili, oblikovali, predstavljali in izmenjevali informacije ter komunicirali in sodelovali na medmrežju (Priporočila Evropskega parlamenta in Sveta o ključnih zmožnostih za vseživljenjsko učenje in izobraževanje, 2006).« (Poznanovič Jezeršek, 2011, str. 111)

Z računalniškim opismenjevanjem se pri pouku slovenščine ukvarjam že skoraj desetletje, saj se mi zdi, da je ključna kompetenca sodobne družbe v učnih načrtih obravnavana obrobno in se je učitelji slovenščine zaradi številnih meni neznanih razlogov pri vključevanju v pouk materinščine izogibajo. Tudi osnovnošolska učna gradiva za pouk slovenščine so dolga leta stopicala za sodobnimi IKT kompetencami in so se šele v zadnjih letih začela odzivati na potrebe računalniškega opismenjevanja. Pri posodobljeni izdaji učnega načrta za slovenščino je v 5. in 6. razredu oblikovan standard znanja, ki zajema računalniško opismenjevanje in je zagotovo posledica že vpeljanih in potrjenih učnih vsebin v novejših učbenikih za slovenščino v 6. razredu: »Učenec pravopisno zmožnost pokaže tako, da zna uporabljati pravopisne priročnike v knjižni in elektronski obliki, pri oblikovanju besedil z računalnikom pa tudi urejevalnike, pregledovalnike in črkovalnike besedil.« (Poznanovič Jezeršek, 2018, 54)

Poleg začetnih težav z uveljavitvijo predmeta Vzgoja za medije v kurikulum osnovne šole je mdr. pomemben faktor tudi pomanjkanje časa in energije. Zora Rutar Ilc (Rutar Ilc, 2009, str. 40) ugotavlja, da je pred vzgojo za medije, v okvir katere sodi kot ena najzahtevnejših oblik dela ravno spletni časopis, še ena ovira, ki ji prepričuje, da bi zares zaživela – učitelji. Ugotavlja, da se ne počutijo dovolj usposobljeni za medijsko opismenjevanje svojih dokaj medijsko pismenih učencev. Kljub temu da sodim med mlajšo generacijo učiteljev, tej ugotovitvi pritrjujem, saj so znanja, ki jih potrebujemo za tako obliko dela, specifična in ne vsakdanja, zahtevajo dodatna strokovna znanja s področja računalništva.

2.1 Medijska pismenost osnovnošolcev

Razvijanje kompetenc, zlasti kritičnega sprejemanja in vrednotenja informacij, je ena izmed temeljnih nalog sodobnega vzgojno-izobraževalnega procesa. Nove informacijske in komunikacijske tehnologije omogočajo, da lahko vsakdo veliko lažje pridobiva in razširja informacije, sporoča, objavlja ali celo oddaja vsebine. Medijska pismenost se nanaša na televizijo, spletne strani, videoigre in virtualne skupnosti. Povzamemo jo lahko kot sposobnost pridobivanja, razumevanja, ocenjevanja in ustvarjanja medijskih vsebin. Širša javnost vedno pogosteje dostopa do spletnih vsebin, ki so vidne po vsem svetu, in jih tudi objavlja. Vendar pa danes vsi ne razumejo popolnoma okolja, v katerem se takšne vsebine pišejo, gledajo ali berejo, ali možnih posledic svojih lastnih objav. V past sodobnih tehnoloških pristopov se najhitreje ujamejo učenci, ki nimajo ozaveščene varne rabe spleta.

Uporaba sodobne tehnologije še ne pomeni tudi medijske pismenosti. Kaj sploh pomeni biti medijsko ali digitalno pismen? Kakšne posledice prinašajo takšne smernice v uporabi novih medijev in kako bi morali te vsebine vključiti v naše izobraževanje? Učenci načeloma znajo uporabljati tisto, kar želijo. Učenci si znajo naložiti mobilne aplikacije – morda je to njihovo največje znanje. Pri poučevanju medijske vzgoje je nujno delati na tem, kako sprejemati vsebine, kako jih gledati, jih poiskati. Z učenci se je o vsebini nujno pogovarjati, jih povprašati, kako so vsebino razumeli. Pojasniti jim je potrebno, da to ni samo ogledalo nečesa, kar se je zgodilo, ampak je lahko že nek konstrukt, rezultat novinarjevega dela, v katerem je podal svoje mnenje, stališče. Vzgoja za medije mora slediti temu, da učenci nato sami nekaj ustvarijo – pišejo prispevek, blog, ustvarijo intervju, okroglo mizo.

Medijska pismenost vključuje vse oblike, tj. na kakšen način lahko uporabimo tisto, kar dobimo na različnih platformah. Koncept moramo gledati širše – medijska pismenost je težava vseh generacij – imamo medijsko nepismene učence, strokovnjake, učitelje, novinarje. Nimamo načina, kako bi tako situacijo lahko obvladovali. Učencem je potrebno predstaviti, kako uporabljati medije in kako jih razumeti. Ne nasedejo samo učenci, ampak tudi izobraženi ljudje. Tehnologija omogoča, da lahko vsakdo – ne glede na poznavanje vsebine – vstopi v nov svet.

2.2 Sodobni mediji

Mediji kot ključni dejavniki družbene »normalizacije« oziroma ideološki sporočevalci učence obveščajo, obenem pa (so)oblikujejo njihovo vrednotenje javnih in zasebnih zadev, idej, prepričanj in idealov (Livingstone 2004). Učenci pridobijo informacije prek sodobnih spletnih medijev – YouTube, Instagram, Snapchat, deloma tudi prek klasičnega medija, tj. radia (npr. vožnja v šolo). Osnovnošolci in mladostniki ne berejo časopisov, jih ne zanimajo, saj jim niso blizu; kljub digitalizaciji tiskanih medijev in privlačnih vizualnih pristopov ne dosežejo mladega bralca. Velika težava je tudi stopnja bralne pismenosti, pojavi se omejitev zahtevnejšega branja, saj kompetence zahtevnega branja sodobni mladostni bralec ne razvije, nekoliko uspešneje šele v času srednješolskega izobraževanja. Pasti sodobne tehnologije so večplastne, ponujajo takojšnjo informacijo – slednja je lahko točna, nepreverjena, objektivna, subjektivna, celo izmišljena. Kritični bralec oz. medijsko ozaveščen bralec si zna ustvariti realno sliko in se dokopati do verodostojne informacije.

Sodobni mediji so naklonjeni izgledu, vizualnosti, priljubljenosti, branje zahteva več časa, zato ni daljših tekstov ali pa so spisani na zelo nizkem nivoju. Prispevki klasičnih medijev (npr. nacionalne televizije in radia ter dnevnih časopisov) so na višjem nivoju, z veliko večjo mero objektivnosti. Dopuščajo možnost, da si bralec/poslušalec/gledalec ustvari svoje lastno mnenje.

Med učenci so zelo priljubljena družabna/družbena omrežja. Učencem je v procesu medijske pismenosti nujno razložiti, da tisto, o čemer razmišljajo, npr. njihovi strahovi, veselje, občutki, fotografije, ni potrebno deliti z vsemi. Vsakodnevno se srečujemo z absurdnimi situacijami, ko učenci objavljajo svoje fotografije (zelo osebne narave), »všečkajo« jih celo starši. Ali je takšna situacija normalna? Odgovor ni preprost, situacija je posledica družbenih sprememb, težnje

po individualizaciji in iskanju pozornosti. To stanje se je preprosto zgodilo, tehnologija nas je prehitela – otroci so dobili pametne telefone brez ustreznih napotkov. Otroke vzgajamo na osnovi resničnosti, realnega življenja, v digitalnem svetu pa so neke vrste samorastniki – kako naj v tem svetu živijo? Osnovna naloga šole je, da otroke opismeni, da lahko posameznik funkcionira. Tradicionalni klasični pismenosti se je pridružila digitalna. Žal je razkorak med učnimi vsebinami (predmeti) in potrebnimi znanji za življenje enostavno prevelik. Ni sistematične vzgoje, razvoja medijske pismenosti, katere rezultat je kritični posameznik. Zgodila se je poplava medijev, predvsem svetovni splet. Gre za neke vrste internetno pismenost, ki je marsikdo ne zmore razumeti – zahteva zelo veščega bralca, gre tudi za kompleksno branje (podokna, oglasi, katera informacija je verodostojna). Učence bi morali na primerni zahtevnostni ravni naučiti upravljati z informacijami od vstopa v osnovno šolo. Digitalne kompetence posameznika so že danes ključnega pomena za uspešno vključevanje v družbo, za doseg slednjega je potreben razmislek o samostojnem predmetu o medijski pismenosti že od nižjih razredov dalje.

Vzgoja za medije se v šolske sisteme vključuje na različne načine. Masterman (1994, str. 60–61; povzeto po Erjavec 2010: 166, 167), idejni vodja vzgoje za medije v Veliki Britaniji, prepoznava štiri temeljne modele vzgoje za medije, vključene v predmetnik evropskih osnovnih šol:

1. Vzgoja za medije kot specializiran predmet.
2. Vzgoja za medije kot konstitutiven element, ki se poučuje v okviru že obstoječega uveljavljenega kurikularnega predmeta, navadno pouka maternega jezika.
3. Posamezni deli vzgoje za medije so vključeni v različne predmete, npr. poučevanje jezika, literature, zgodovine, zemljepisa itd. To obliko spodbuja učitelj koordinator.
4. Vzgoja za medije kot prostočasna dejavnost. Vidiki vzgoje za medije so tema znotraj integriranega učnega načrta, ki pa ne temelji na ustaljenih predmetih.

Ne obstaja le en model, ki bi bistveno izstopal po učinkovitosti. Veliko je prednosti, ki jih lahko pripišemo uvedbi specializiranega in samostojnega predmeta. Zaenkrat so učni načrti v slovenskem vzgojno-izobraževalnem procesu zastavljeni tako, da se digitalna zmožnost razvija znotraj posameznih predmetov in se ne razvija sistematično, tj. od vstopa učenca v šolo pa do zaključka osnovnošolskega izobraževanja.

Razvijanje digitalnih kompetenc posameznega učenca je v veliki meri odvisno od njegovega zanimanja – vključevanje k (neobveznim) izbirnim predmetom (npr. vzgoja za medije, računalništvo) in prostočasnim interesnim dejavnostim.

3 Zaključek

Pametni telefon – neumni uporabnik? Fraza, ki jo pogosto zasledimo tudi med mladimi uporabniki sodobne tehnologije. Usmerja nas v razmislek, ali nas pametne naprave res poneumljajo in v kolikšni meri si posameznik dovoli manipulacije. V izobraževalnem procesu si seveda prizadevamo, da pametne naprave izkoristimo za pridobivanje znanja in iskanje informacij, bogatenje našega znanja. V kontekstu teženj po spremembi medijske zakonodaje sta javni radio in televizija ključnega pomena za posredovanje objektivnih informacij. Pomembno je vseživljenjsko opismenjevanje, učenci poznajo samo svet sodobnih tehnologij, zato je potrebno temu slediti in se ustrezno izobraziti.

Med mladostniki se dogajajo tudi hude zlorabe, pojavljajo se vsebine, ki imajo trajne posledice, npr. zasvojenost. Ne gre za posredovanje informacij, ampak tovrstni načini komunikacije vzpostavljajo dialog z uporabnikom, tj. otrokom, ki hitro podleže radostim in pastem interneta. Izzivi slovenskega šolskega sistema bi se morali usmeriti v digitalizacijo, v medijsko pismenost posameznika, tudi zato, da bi zmanjšali možnost zlorab in otroke opremili z znanjem, da bi že sami zmogli presoditi, kaj je zanje dobro in kaj slabo, vsaj do neke mere.

Tudi stroka je bila v času izvajanja pouka na daljavo postavljena pred izzive, v okolščine neznanega. Sporočilo situacije je bilo jasno in nedvoumno – potrebne so spremembe, vložek v digitalni razvoj, v opremo, v strokovni kader, usmerjenost v vseživljenjsko izobraževanje, ki ne bo samo sebi namen, ampak znanje z veliko dodano vrednostjo. Neizpodbitno dejstvo je, da se bo tehnologija informacijske družbe nenehno spreminjala in razvijala. V družbi znanja morajo biti deležniki – učitelji in učenci – odprti za spremembe in sprejeti ponujene izzive sodobnega časa. Nujno je potrebno razširiti koncept (medijske) pismenosti in prenoviti učne načrte oz. uvesti predmet, ki bo sistematično razvijal digitalno zmožnost učenca. Učitelji smo namreč pomembni akterji, še zdaleč pa ne edini odgovorni za medijsko opismenjevanje v slovenski družbi.

4 Viri in literatura

1. ERJAVEC, K. Medijska pismenost osnovnošolk in osnovnošolcev v informacijski družbi. *Sodobna pedagogika*. 2010, št. 1, str. 156–173.
2. KOŠIR, M. Vzgoja za medije kot potreba časa. *Vzgoja*. 2000, št. 8. (let. 2), str. 5–12.
3. KOŠIR, M., ERJAVEC, K. in VOLČIČ, Z. *Vzgoja za medije (UN)*. Ljubljana: Zavod RŠ za šolstvo. 2006.
4. KREUH, N. *Pot do e-kompetentnosti*. Bilten E-šolstva. 2012. [Online] [Citirano 5. avg. 2020] Dostopno na spletnem naslovu: http://www.sio.si/sio/projekti/e_solstvo.html.
5. LIVINGSTONE, S. Media Literacy and the Challenge of new Information and Communication Technologies. *The Communication Review*. 2004, št. 1 (let. 7), str. 3–14.
6. MARTIN, A. DigEuLit – a European Framework for Digital Literacy: a Progress Report. *Journal of eLiteracy*. 2005, vol. 2.
7. MASTERMAN, L. A rationale for media education. V: *Media education in 1990's Europe*. Strassbourg: Council of Europe Press. 1994. Str. 43–65.
8. POZNANOVIČ Jezeršek, M. *Učni načrt (posodobljena izdaja). Program osnovna šola. Slovenščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. 2011, 2018.
9. RUTAR Ilc, Z. Kako približati medijsko in filmsko vzgojo učiteljem in učencem? *Vzgoja in izobraževanje*. 2009, št. 1 (let. 40).

Vrtci Občine Žalec

Anja Podveržen

PRIKLJUČENI PREZGODAJ?

CONNECTED TOO EARLY?

Povzetek

Razvoja tehnologije ne gre upočasnjevati niti zaustavljati. Tehnologija naj bi bila sredstvo za doseganje cilja, ki naj bi bil kakovostno življenje in podpiranje razvoja vsakega posameznika do najvišje ravni. Najpomembnejše je, da bi otroke, preden bi jih izpostavili sodobni tehnologiji, o tem ustrezno poučili. Prednostna naloga staršev naj bi še vedno bila, da bi z zgledom in pogovorom svoje otroke naučili vrednot in stališč, vzgajali naj bi jih v dobre in sposobne ljudi, ki bi bili socialno, psihološko in čustveno ustrezno razviti, da bi kasneje znali ravnati z digitalno tehnologijo. Ozaveščanje otrok v predšolskem obdobju o uporabi digitalnih naprav in podpora staršem je v pomoč pri premagovanju izzivov, ki jih digitalni mediji prinašajo s seboj.

Ključne besede: tehnologija, zasvojenost, predšolski otroci, starši, strokovni delavci

Abstract

The development of technology can not be slowed down or stopped. It should only serve us to reach our goals, ensuring the quality of life, and to support the development of each individual to the highest level. Teaching children about this before exposing them to modern technology is the most important. Parents' priority should be to set a good example, to engage children in conversation and to exercise behaviour that showcases the right values so that they will be raised into decent and capable people who are socially, psychologically and emotionally well-developed to handle modern technology later on in life. Raising awareness of preschool children about the use of digital devices and supporting the parents helps to overcome the challenges that come with digital media usage.

Key words: technology, addiction, preschool children, parents, professional workers

1 Predstavitev teme oz. dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

Razvoj tehnologije omogoča nove priložnosti, pomaga pri pridobivanju informacij in medsebojnem povezovanju, vse pogosteje pa ima tudi tolažilno vlogo, ne samo za otroke, ki se v zahtevnih situacijah zatekajo k njeni uporabi, ampak tudi za odrasle. Tako kot se spreminja tehnologija, se spreminjamo ljudje. Če je pred leti veljalo, da so bili računalniki, telefoni in ostale tehnološke iznajdbe predvsem domena odraslih, je danes vse več otrok, tudi predšolskih, povsem suverenih pri njihovi uporabi. Kot večina stvari pa ima tudi tehnologija tako prednosti kot tudi pomanjkljivosti, tako na eni strani omogoča staršem in otrokom, da so povezani po mobilnih telefonih, prav tako pa raziskave kažejo, da lahko uporaba družbenih omrežij, socialno nespretnim otrokom, pomaga pri navezovanju stikov. Lahko pa se kaj hitro znajdemo v primežu zasvojenosti, ki nam in otrokom omejuje aktivno preživet skupen čas, nas razdvaja in predvsem otroke in mladostnike zapelje tudi v svet neprimernih vsebin.

Življenje v svetu uporabe tehnologije je bleščeče, brezskrbno, očarljivo in nikoli ni dolgočasno. Vloga odraslih (staršev, vzgojiteljev, učiteljev ...) je ob tem zelo pomembna. Otrokom moramo pomagati razumeti svet na realen način, skušati jim moramo približati svet takšen, kot je v resnici, da se bodo uspešno znašli v njem. Družbena omrežja se šibijo pod težo objavljenih fotografij, ki nerealno prikazujejo vsakodnevno življenje. Fotografije pretežno prikazujejo svet zabave, lepih trenutkov, vsi pa vemo, da nas poleg lepega spremljajo tudi težave, stres in druga bremena, s katerimi se spoprijemamo vsakodnevno, a to ostaja izven dosega družbenih omrežij. Nehote lahko ljudje postajamo obsedeni z idealiziranimi podobami življenja drugih ljudi.

Starši za svoje otroke želijo le najboljše, v vzgojnih elementih skušajo po eni strani otroka zavarovati, po drugi strani pa mu morajo omogočati in pustiti, da gre po svoje. Vodilo za uravnoteženost obojega je ljubezen do otroka. Starši se morajo znati odpovedati določeni meri nadzora nad otrokom in jih s tem spodbujati k razvijanju neodvisnosti (Dr. Shimi K. Kang, 2016).

V skrbi za otroka je izrednega pomena tudi sodelovanje med vrtcem in starši, kjer gre za dopolnjevanje družinske in institucionalne vzgoje. Vrtec nudi staršem storitve, jim pomaga, svetuje, a ne posega v njihovo zasebnost. Glede na aktualnost tematike o zasvojenosti s tehnologijo že v predšolskem obdobju, je prav, da starše o tem zgodaj ozaveščamo in jim skušamo približati posamezne vidike zasvojenosti in navezanosti na tehnologijo.

1.1 Tehnologija ima svojo moč

Tehnologija v današnjem času ima svojo nevidno moč. Ni nevtralna, vpliva na nas in na naša življenja, zaradi tega lahko rečemo, da nam v življenju koristi ali škoduje. V svetu nenehno spreminjajoče tehnologije zasledimo raznoliko ponudbo, vključujoč filme, radio, TV, računalnike z vsemi sodobnimi izumi, mobilne telefone, navigacijske sisteme, internetno dostopnost in vse pogostejše njihovo medsebojno povezovanje. Kot navaja Dr. J. Taylor (2015) je Marshale McLuan že leta 1964 pravilno opredelil, da je »medij sporočilo«, kar pomeni, da prenese vsebino, a hkrati vpliva s svojo naravo in edinstvenimi značilnostmi. Pretirana uporaba družbenih medijev zmanjšuje potrebo po vzpostavljanju in ohranjanju socialnih odnosov, potrebo po komunikaciji. Ljudje smo najpogostejše tako vpeti v vsebine, ki nam jih tehnologija prikazuje, da tega sploh ne opazimo. Zunanje sile se tako vsiljujejo v naše življenje in ga spreminjajo, njihova moč pa je izrazita. Drugačnega življenja si ne znamo več predstavljati. Ves čas smo dosegljivi na različne načine, na spletu lahko vsak trenutek pridobivamo nove in nove informacije, večurno sedenje pred video igrami ali televizijo so danes del vsakdanjika. Takoj, ko ne moremo dostopati do tehnologije, bodisi zaradi tega, ker ni signala ali pa ker smo npr. pozabili mobilni telefon ali imamo prazno baterijo, nas ta situacija izrine iz cone udobja, povzroča nam občutke zaskrbljenosti, strahu in nelagodja.

Tehnologija vpliva tudi na preživljanje otrokovega in družinskega prostega časa. Kako kot posamezniki in družina preživljamo prosti čas? Ali preživljamo čas na prostem, se še znamo igrati socialnih in drugih družabnih iger, smo še sposobni zaznavati bogate senzorne izkušnje (vid, tip, sluh, vonj, okus, bolečino, čustva) iz vsakdanjega življenja in smo dovzetni zanje? Vse to so pomembna vprašanja, ki bi si jih dandanes morali pogostejše postavljati in iskati odgovore nanje, da bi lahko življenje še doživljali in živeli brez tako močnega vplivanja tehnologije.

2 Zasvojeni že v vrtcu?

Velikokrat se dogaja, da starši svojim otrokom, v strahu, da ne bi bili preslabo seznanjeni in opolnomočeni z uporabo sodobne tehnologije, že zelo zgodaj dovolijo dostop do uporabe mobilnega telefona, tablice, računalnika, televizije. Menijo namreč, da jih bodo tako bolje pripravili na življenje in uspeh v digitalnem svetu. Hkrati pa so digitalni mediji odličen vir, ki odraslim omogoča, da svoje otroke z njimi pomirijo in jim zapolnijo čas. Veliko otrok tako pogosto prej usvoji uporabo tehnologije kot pa osnovne življenjske veščine, kot so vezanje vezalk, oblačenje, skrb za osebno higieno. Tako že tudi predšolski otroci več časa preživijo pred digitalnimi napravami, hkrati pa imajo tako tudi omogočen dostop do neustreznih vsebin. Če starši opazijo, da nekaj ni zdravo, da nekaj ni primerno, je njihova pravica in hkrati dolžnost, da to tudi preprečijo. Povsem zaščititi pred slabimi vplivi jih ne morejo, lahko pa jim privzgojijo zdrav odnos, ki omogoča najboljši izkoristek sodobne tehnologije. Pri predšolskih otrocih se uporaba tehnologije najprej odraža z gledanjem televizije in poslušanjem glasbe, nato sledi uporaba različnih interaktivnih aplikacij in iger, za katere jim ni treba znati brati. Otroci si z zanimanjem ogledajo tudi izobraževalne oddaje, kasneje pa se preusmerijo k videoigram in spremljanju kanalov, ki niso tako poučni. Z uporabo mobilnih telefonov se pri starejših otrocih aktivirata pošiljanje sporočil in udeleževanje na skupinskih klepetih. Nadzor staršev nad uporabo tehnologije se izgublja, zato je še toliko bolj pomembno, da znajo starši ubrati ustrezno komunikacijo, premišljen pristop s pravili in smernicami za otroka. Kot pomemben partner v vzgojno izobraževalnem procesu jim vrtec in strokovni delavci lahko stopimo naproti.

2.1 Staršem in otrokom v podporo in pomoč pri soočanju z izzivi ob uporabi digitalne tehnologije

V vrtcu lahko na različne načine poskrbimo za ozaveščanje otrok in staršev o pomenu ustrezne uporabe različne tehnologije. Menim, da čezmerne uporabe pri samem vzgojno izobraževalnem delu v oddelku v vrtcih ni zaslediti, se pa strokovni delavci trudijo uporabljati tehnologijo za namene doseganja zastavljenih ciljev in približanja določene tematike otrokom. Otroci v vrtcu dostopa do tehnologije nimajo, so pa strokovni delavci tisti, ki prevzemajo vzgojno nalogo in otroke ozaveščajo o ustrezni uporabi te.

Ker se zavedamo, da je zasvojenost s tehnologijo pereč problem, se skušamo s pomembnimi informacijami dotakniti tudi staršev. Tako smo v sodelovanju s Centrom pomoči pri čezmerni rabi interneta LOGOUT pripravili predavanje za starše otrok z naslovom Televizijski junaki in radovedni hitri prstki, kjer so staršem predavali na temo varne uporabe televizije, digitalnih naprav in interneta. Predstavljene vsebine so koristne za splošen razvoj otrok, hkrati pa so starši slišali priporočila za zdravo sobivanje v svetu digitalnih dražljajev. Tovrstna predavanja so pomembna še posebej za starše otrok, ki v sebi pretirano gojijo skušnjava, da bi z zasloni zamotili in zaposlili že svoje dojenčke in malčke.

V letu 2020 je Center za varnejšo rabo interneta Safe.si izdal tudi priročnik za vzgojiteljice in vzgojitelje v vrtcu ter učiteljice in učitelje prvega triletja osnovne šole z naslovom, O varni rabi interneta brez interneta, kjer lahko strokovni delavci pridobijo koristne informacije in nasvete v zvezi z digitalno tehnologijo v vrtcu in osnovni šoli. V priročniku predajajo informacije o varni in odgovorni uporabi digitalnih naprav, še preden jih otroci začnejo uporabljati oz. takrat, ko imajo z napravami še sorazmerno malo stika. Govorijo o t.i. primarni preventivi z namenom okrepitve zmožnosti za obvladovanje različnih situacij. (Safe.si, 2020)

Priročnik med drugim predstavlja vlogo pomoči pri refleksiji in obdelavi medijskih vsebin, ki so jim bili otroci izpostavljeni. Vzgojiteljice in vzgojitelji si morajo vzeti čas, da prisluhnejo otrokom tudi pri teh temah, saj imajo pomembno vlogo posredovanja med otroki in starši. Otroci pogosto bolj zaupajo osebam, s katerimi so v stiku, kot pa domačim, saj so s strani staršev večkrat deležni prepovedi uporabe mobilnega telefona, tablice, računalnika ali gledanja televizije in drugih omejitev. Ko se otroci tako zaupajo strokovnemu delavcu v vrtcu, je ta dolžan, v primeru različnih težav, vzpostaviti stik s starši in se z njimi pogovoriti. V priročniku so vzgojiteljem v pomoč zapisani postopki pogovora s starši, katerega namen je vedno dobrobit otroka in ne kritiziranje staršev. Staršem postane tovrsten pogovor pomemben šele, ko ima uporaba digitalnih naprav negativen vpliv na otroke.

Strokovni delavci v vrtcu lahko vplivajo na otroke tudi s pogovorom, z izborom slikanic, ki predstavljajo omenjeno tematiko. Ob prebiranju slikanic se z otroki pogovarjajo o vsebinah, vezanih na uporabo televizije in ostalih naprav. Navajam nekaj slikanic z vsebino, ki vključuje tematiko, vezano na uporabo tehnologije; Lolo med računalniki – Lolo v knjižnici (Andreja Vukmir), Matej in računalniški vampirji (Jennifer Moore–Mallions), Z računalnikom do znanja (Kašmir Huseinović).

Vsi omenjeni avtorji so se z vsebinami dotaknili tehnoloških naprav in njihove uporabe. Ob predstavitvi slikanice otrokom, pa je strokovni delavec tisti, ki izbere ustrezno prezentacijo in vsebino prilagodi razumevanju predšolskih otrok.

3 Zaključek

V Kurikulu za vrtce uporaba digitalne tehnologije ni posebej opredeljena. Popestritve vsakodnevnih dejavnosti v vrtcu so dobrodošle in jih lahko vzgojitelji z uporabo digitalne tehnologije tudi dosežejo. Pri tem je pomembno, da dobro preučijo vsebino, izberejo ustrezno tehnologijo in jo uporabijo s primernim pristopom. Strah strokovnih delavcev in staršev je predvsem v tem, da uporaba digitalne tehnologije lahko vodi v zasvojenost, kar povzema tudi misel dr. Garya Smalla, ki pravi »Eksplozija digitalne tehnologije ne spreminja le naših življenjskih navad in načinov občevanja, ampak korenito preobraža tudi naše možgane.« (Champman in Pellicane, 2015, 128)

Večina staršev si za svoje otroke želi, da se razvijajo tako, da bi imeli zanimanje za širok nabor dejavnosti. Težava lahko nastane, kadar otroci v drugih dejavnostih, ki so jim bile še nedolgo prijetne, ne vidijo več veselja, interesa, in se navdušujejo le še za gledanje televizije, igranje igrice na računalniku, tablici, telefonu. Pri tem so jim lahko, če so dovzetni za nasvete in smernice, strokovni delavci v vrtcu zelo v pomoč, saj jim svetujejo, kaj je v vrtcu tista dejavnost, ki pri otroku vzbuja zanimanje, pri kateri je vztrajen in ni povezana z uporabo tehnologije. Da bi lahko starši na tem področju kaj spremenili, potrebujejo čas in razmislek, da načrtujejo tudi takšne dejavnosti, ki bodo kakovostna alternativa vsem oblikam zaslonov. Vsekakor pa je vzgajanje tehnološke generacije nujna, da razumemo življenje kakršnega danes živimo. Ob razvojno ustreznem izpostavljanju otrok digitalni tehnologiji, že od predšolskega obdobja naprej, lahko od otrok pričakujemo, da bodo zreli, sposobni razlikovati med potrebami in željami, razmišljali primerno 21. stoletju, da bodo ljubeči do sebe in drugih, jih bodo vodile vrednote, bodo skrbni, da bodo sposobni bogato živeti življenje, bodo večji tehnologije in da bodo sposobni imeti zdravo stališče do nezdravega sveta. (Taylor, 2015)

4 Viri in literatura

1. CHAPMAN, G. in PELLICANE, A. *Družabno odraščanje. Kako vzgojiti družabne otroke v svetu zaslonov*. Ljubljana: Družina. 2015.
2. GOLD, J. *Vzgoja v digitalni dobi*. Radovljica: Didakta. 2015.
3. JANIS-Norton, N. *Mirnejše, lažje, srečnejše otroštvo pred zasloni*. Izola: Vita. 2017.
4. *PRIROČNIK za vzgojitelje v vrtcih in učitelje prvega triletja osnovne šole*. [Online]. Safe.si. [Citirano 12. avg. 2020; 17.40]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/gradiva/gradiva-za-ucitelje/prirocnik-za-vzgojitelje-vrtcih-in-ucitelje-prvega-triletja-osnovne-sole>.
5. TAYLOR, J. *Vzgajanje tehnološke generacije: kako pripraviti svoje otroke na svet, ki ga poganjajo mediji*. Maribor: KMŠ. 2015.

Osnovna šola Primoža Trubarja Laško

Romana Pohar

ZASVOJENOST S TEHNOLOGIJO

TECHNOLOGY ADDICTION

Povzetek

Struktura možganov se nenehno spreminja. Plastičnost možganov je ena najpomembnejših posledic evolucije. Internet spodbuja površno branje, raztreseno razmišljanje, kratkotrajno pozornost. Hiperbesedila slabijo sposobnost razumevanja in pomnjenja prebranega. Delovni spomin, ki oblikuje vsebino naše zavesti, postaja preobremenjen zaradi prevelikega števila informacij na spletu. Od kakovosti obdelave informacij je odvisna kakovost spomina. Sposobnosti naših možganov se ob intenzivni rabi svetovnega spleta in pametnega telefona zmanjšujejo. Zmožnost večopravilnosti ovira ustvarjalnost, iznajdljivost, izvirnost. Otroci in mladostniki preživijo z digitalnimi mediji vedno več časa. Zasvojenost z internetom se obravnava kot psihofizična motnja, posledično se pojavljajo motnje socialnih stikov. Pri pouku izvajam vaje pozornosti, pomnjenja, umirjanja, da se učenci bolje osredotočijo na delo.

Ključne besede: možgani, internet, delovni spomin, zasvojenost, vaje

Abstract

The structure of the brain is constantly changing. The plasticity of the brain is one of the most important consequences of evolution. The use of the Internet leads to shallow reading, absent-mindedness and shorter attention span. Hypertexts lead to remembering less information and weaken text comprehension. The short-term memory, which shapes the content of our consciousness, is overwhelmed by too much information. The quality of the remembered information depends on the quality of text processing. Intensive use of the Internet and smartphones reduces brain performance. The ability to multitask hinders creativity, ingenuity and originality. Children and young people spend more and more time in front of the screen. Internet addiction is recognized as a psychological disorder that can have a negative impact on social life. In my lessons I integrate exercises for better attention, memorization and calming down so that learners can concentrate on their schoolwork.

Key words: brain, internet, short-term memory, addiction, exercises

1 Vpliv digitalnih medijev na delovanje možganov

Nicholas Carr v svoji knjigi *Plitvine* trdi, da se naši možgani spreminjajo zaradi uporabe računalnika. Ne razmišljamo več tako, kot smo nekoč. To najbolj občutimo pri branju, kjer kmalu izgubimo rdečo nit. Poglobljeno branje, ki je bilo nekoč naravno, je postalo naporno. Vedno več časa preživimo na svetovnem spletu. Ta je postal medij za razne namene, kanal za večino informacij. Nicholas Carr pravi, da so prednosti spleta resnične, a imajo tudi pomanjkljivosti. Skupaj z drugimi znanstveniki opaža, da povečana uporaba interneta vpliva na osredotočenost pri daljših besedilih oziroma na globlje razumevanje le-teh.

Spletne strani beremo površno in klikamo na besede s povezavami. Mlajši ljudje danes skoraj vse informacije poiščejo na spletu. V branju knjig ne vidijo več smisla. Nemški raziskovalec delovanja možganov Manfred Spitzer in Nicholas Carr pojasnita, da mirno, osredotočeno, neprekinjeno literarno razmišljanje vse bolj odrija novo razmišljanje, pri katerem gre za dojemanje, širjenje informacij v kratkih in nepovezanih besedilih.

Carr omeni Sigmunda Freuda, ki je delal kot raziskovalec na področju nevrofiziologije. Domneval je, da so možgani sestavljeni iz različnih celic. Ugotovil je, da prostori med celicami igrajo ključno vlogo pri upravljanju možganskih funkcij. Oblikujejo naše spomine in misli. Kasneje so znanstveniki potrdili obstoj samostojnih živčnih celic. Imenovali so jih nevroni. Nevroni imajo telo, ki opravlja funkcije, ki so skupne vsem celicam, in izrastke (aksone, dendrite), ki prenašajo in sprejemajo električne signale. Ko je nevron dejaven, impulz steče od telesa do konca aksona. Tu se sproži sproščanje kemične snovi, ki potuje preko sinaps in se pritrdi na dendrit sosednjega nevrona. Pri tem se ustvari nov električni signal. Povprečni nevron ima okoli 1000 sinaptičnih povezav. Sinapse povezujejo nevrone v goste prepletene mreže, ki oblikujejo naše misli, čustva in identiteto.

Znanstveniki so dolgo verjeli, da se zgradba odraslih možganov nikoli ne spremeni. Nevroni naj bi se povezovali v mreže v otroštvu, nevronske mreže pa naj bi se utrdile v puberteti. Nekaj biologov je takrat trdilo, da so tudi odrasli možgani prožni oziroma plastični. Angleški biolog Young je poudaril, da se možganska struktura nenehno spreminja, in sicer glede na različne naloge, ki jih mora opraviti. Fiziolog Michael Merzenich je leta 1968 raziskoval opičje možgane. S poizkusi je ugotovil, da so se možgani spremenili na stopnji celice in da so možgani primatov zelo plastični. Nevroznanstveniki so izvedli dodatne raziskave in potrdili njegovo odkritje.

Vse naše mreže, ki so povezane z dotikom, vidom, sluhom, učenjem, premikanjem, dojemanjem, spominjanjem, se spreminjajo. Plastičnost možganov se odvija vsak trenutek skozi vse življenje. Manfred Spitzer v knjigi Digitalna demenca poudari, da če se možgani uporabljajo, rastejo, v nasprotnem primeru pa krnijo. Spreminjajo se glede na izkušnje, okolščine in potrebe. Ko se neke miselne ali fizične dejavnosti okrepijo, se začnejo spreminjati v navado. Plastičnost ne pomeni elastičnosti.

Nicholas Carr pojasni, da je vsaka tehnologija izraz človeške volje. Tehnologijo razdelimo v štiri skupine. Četrta skupina vključuje vse naprave, ki razširjajo miselne sposobnosti (zemljevid, ura, računalnik, knjiga, računalnik, internet ...). Zgodovinarji in filozofi več stoletij spremljajo razvoj tehnologije in njeno vlogo pri oblikovanju civilizacije. Nekateri so zagovarjali tehnološki napredek, drugi ne. Oboji pa so se strinjali, da tehnološki napredek velikokrat označuje zgodovinske prelomnice. Nicholas Carr povzame, da so pripomočki, ki jih je človek uporabljal, oblikovali fizično zgradbo in delovanje možganov. Zaradi uporabe tehnologije so se nekatere nevronske povezave okrepile, nekatere pa oslabele. Uporaba intelektualnih tehnologij je oblikovala in preoblikovala možganske mreže. Zemljevid in ura sta neposredno spremenila jezik, razvile so se nove metafore za opisovanje naravnih pojavov. Druge tehnologije pa na jezik vplivajo posredno. Spreminjajo način govorjenja, poslušanja, branja, pisanja. Lahko razširijo naše besedišče, spremenijo pravila izražanja. Jezik je za ljudi glavni nosilec zavestne misli. Tehnologija, ki preoblikuje jezik, pogosto močno vpliva na naše intelektualno življenje. Tehnologije niso le zunanji pripomočki, temveč povzročajo preoblikovanje zavesti. Zgodovina jezika je tudi zgodovina razmišljanja. Jezik je človeku prirojen. Možgani so se razvili tako, da lahko govorimo in slišimo. Branje in pisanje nista prirojeni spretnosti. Zahtevata poučevanje in vajo ter premišljeno preoblikovanje možganov. Carr trdi, da je v povsem ustni kulturi najbolj pomembna sposobnost človeškega spomina. Znanje je tisto, kar se spomniš. Omejeno je glede na to, koliko lahko obdržimo v spominu. Pred izumom pisave se je jezik razvil kot pripomoček za hranjenje zapletenih informacij in za lažjo izmenjavo z drugimi ljudmi. Globoko razmišljanje je bilo močno povezano s spominom. V srednjem veku je naraščalo število pismenih ljudi. Knjige so bile namenjene praktični uporabi. Branje se je vse bolj razvijalo v sredstvo osebnega učenja. Pisci so začeli uporabljati pravila besednega reda in slovnična pravila. Besede so ločili

s presledki. To je omogočilo poglobljeno branje. Posamezniki so brali hitreje in razumeli vse večje število težjih besed. Tiho branje je zahtevalo sposobnost dolgotrajne zbranosti.

To za možgane ni bilo enostavno. Ko so se možgani naučili razporeditve pri branju, so se nove zamisli hitreje porajale. Intelktualna etika knjige je postala temelj naše kulture.

Zdaj se glavni tok preusmerja v nov kanal. Svet zaslona je drugačen od sveta tiskane strani. Poti v naših možganih se preusmerjajo. Splet se od drugih medijev razlikuje tudi v tem, da deluje v obe smeri. Število načinov uporabe interneta narašča, zato se povečuje čas, ki ga internetu namenimo. Pošiljane sporočil je danes ena najpogostejših uporab računalnika in mobilnega telefona med mladimi. Povečal se je celoten čas, ki ga porabimo pred zasloni. Z večjo uporabo spleta pa se je zmanjšal čas, ki ga porabimo za branje tiskanih besedil.

Uporaba spletnih besedil ima več pomanjkljivosti. Drsenje in klikanje po spletu zahtevata fizično dejanje, čutne zaznave, ki se zelo razlikujejo od tistih, ki so povezane z držanjem knjige, časopisa in obračanjem strani. Uporaba zaslona vpliva na stopnjo pozornosti in globino, ki jo posvetimo besedilu. Hiperpovezave na spletu spreminjajo našo izkušnjo medija. Kot orodja za brskanje odvrčajo našo pozornost. Brskalnik pritegne našo pozornost k določenemu delu besedila, ne pa k celotnemu besedilu.

Multimedijski internet z različno vrsto informacij razdrobi vsebino in zmoti našo zbranost.

S črnilom natisnjene besede v knjigi je lažje brati kot besede, sestavljene iz slikovnih pik na osvetljenem zaslonu. Branje tiskane knjige je bolj enostavno, intuitivno in hitrejše kot pri virtualni knjigi. Tiskana knjiga je dokončni izdelek, elektronsko besedilo pa ni večno nespremenljivo.

Več deset študij nevrobiologov in psihologov je prišlo do istega zaključka, da na spletu vstopimo v okolje, ki spodbuja površno branje, hitro in raztreseno razmišljanje, površinsko učenje. Na spletu dobivamo čutne in miselne dražljaje, na katere se navadimo. Povzročajo pa močne in hitre spremembe v možganskih mrežah in delovanju možganov. Internet ukazuje naši pozornosti veliko bolj vztrajno kot televizija, radio, časopis. Ko smo na spletu, se pogosto ne zanimamo za dogajanje okoli nas. Internet se polasti naše pozornosti in jo razprši naokoli. Splet možganom onemogoči poglobljeno razmišljanje in spodbuja stalno raztresenost. Možgani se spremenijo v preprosto enoto za obdelovanje dražljajev.

Avstralski psiholog John Sweller je tri desetletja proučeval, kako naši možgani predelujejo podatke in kako se učimo. Pojasni, da možgani vključujejo dve vrsti spomina: kratkoročni in

dolgoročni. V kratkoročni spomin, ki traja le nekaj sekund, skladiščimo takojšnje vtise, misli, občutke.

Vse stvari, ki smo se jih naučili zavedno ali nezavedno, skladiščimo kot dolgoročni spomin, ki v naših mislih ostane nekaj dni, let ali vse življenje. Delovni spomin je vrsta kratkoročnega spomina, ki igra ključno vlogo v prenosu informacij v dolgoročni spomin. Delovni spomin oblikuje vsebino naše zavesti v vsakem trenutku. Zavedamo se tega, kar je v delovnem spominu. Možgani morajo prenesti nekaj, kar smo se naučili, izkusili iz dolgoročnega nazaj v delovni spomin. Dolgoročni spomin je sedež razumevanja, hrani dejstva, koncepte oziroma sheme. Slednje urejajo razdrobljene koščke informacij v vzorce znanja. Razmišljanju dodajo globino in ga bogatijo. Sweller utemelji, da naše intelektualne zmožnosti izhajajo iz shem, ki smo jih pridobivali dolgo časa.

Razumevanje hiperbesedila povečuje miselno obremenitev bralcev in slabi njihovo sposobnost razumevanja in pomnjenja tega, kar berejo. Novejše raziskave kažejo, da ljudje, ki berejo linearno besedilo, več razumejo, si več zapomnijo in naučijo. Večsporočilna oblika je prezahtevna za sposobnost ohranjanja pozornosti. Nicholas Carr poudari, da ni nič narobe z brskanjem in preletavanjem besedil. Problematično pa je, da preletavanje postaja naš glavni način branja. Slabost je v tem, da zmožnost večopravilnosti ovira izvirnost, iznajdljivost, ustvarjalnost. Z uporabo interneta se zmanjšuje sposobnost, da neko temo sami podrobno spoznamo, da si z lastnim razmišljanjem ustvarimo bogato in posebno vrsto povezav, iz katerih raste inteligenca. Znanstvenik Eric Kandel je skupaj z drugimi znanstveniki raziskoval fizično delovanje kratkoročnega in dolgoročnega spomina. Potrdili so že znane ugotovitve, da večkrat, ko se izkušnja ponovi, dlje časa ostane v spominu. Ponavljanje spodbuja utrjevanje. Ugotovili so, da tvorjenje dolgoročnih spominov vključuje biokemične in tudi anatomske spremembe. Za utrjevanje spominov so potrebni novi proteini, ki igrajo ključno vlogo v nastajanju strukturnih sprememb v celici. Hipokampus ima pomembno vlogo pri prepletanju sočasnih spominov. Pomaga pri povezovanju novih spominov s starejšimi tako, da oblikuje mrežo nevronske povezave. Spomin postane prožen in globok. Številne povezave se oblikujejo med spanjem.

Biološki spomin se razlikuje od računalniškega. Biološki spomin je živ, računalniški ni. Človeški možgani sprejete informacije obdelujejo še dolgo časa, računalnik pa jih takoj shrani v spomin. Kakovost spomina je odvisna od kakovosti obdelave informacij. Več informacij na spletu

obremenjeni naš delovni spomin. Naši možgani si ne znajo več zapomniti. Vse bolj se zanašamo na spletni spomin. Z uporabo interneta vedno bolj izgubljam bogate povezave v možganih.

2 Zasvojenost s tehnologijo

Zanimalo me je, kako uporaba spleta vpliva na mladostnike in kakšne so posledice pogoste uporabe spleta. Manfred Spitzer poudarja, da je izobrazba najpomembnejši dejavnik človekovega zdravja. Izobraževanje osvobaja. Tisti, ki je izobražen, lahko zavzema kritičen odnos do sebe in drugih. Učenje je samostojno intelektualno delo. Če pogosteje in globlje obdelujemo učno snov, bomo pridobili dolgotrajno znanje. Z uporabo računalnika lahko vse informacije znova poiščemo, zato ni potrebno, da si jih zapomnimo. S tem se dolgoročno izgubi znanje, ki ga potrebujemo za premišljeno ravnanje. Mladostniki vedno bolj uporabljajo spletna socialna omrežja. Z njihovo pomočjo zadovoljujejo osnovno potrebo po stikih z ljudmi. Anonimnost interneta povzroči, da se uporabniki manj trudijo za ustrezno socialno vedenje. Kdor si socialne stike pridobi na tradicionalen način, mu bodo spletna socialna omrežja manj škodovala. Kadar pa ima mladostnik večji del svojih socialnih stikov po spletu, lahko postane njegovo obnašanje zelo neprimerno. Najnovejše študije sporočajo, da se za socialno vedenje pristojni možganski centri ne razvijejo ustrezno. Vsi ljudje potrebujemo osebne in pristne stike z drugimi ljudmi. Otroški možgani se razlikujejo od možganov odraslega človeka. Otroci na začetku še ničesar ne znajo, zato morajo svet šele spoznati. Učijo se hitreje kot odrasli. Pri tem morajo biti natančni. V otroštvu mora potekati intenziven trening fine motorike. Manfred Spitzer poudari pomen rok pri učenju (štetje s prsti), prstne igre. Otroci naj jih uporabljajo namesto tablic. Svinčnik naj zamenja tipkovnico.

Ni vseeno, kaj počno otroci in mladostniki ves dan, ker to pušča sledove v njihovih možganih. Pri računalniških igrah so to: vse večja nagnjenost k nasilju, otopelost do stvarnega nasilja, socialna osamelost. V raziskavah so tisti, ki uporabljajo več medijev hkrati, pri vseh umskih sposobnostih, potrebnih pri večopravnosti, dosegli slabše rezultate od tistih, ki jih ne uporabljajo. Nevarni učinki uporabe digitalnih medijev so: nespečnost, depresije, odvisnost. Kronično pomanjkanje spanja povzroča utrujenost, tesnobo, debelost, socialni umik. Pride lahko do obolenja gibalnega aparata, demence.

Jasna Repa pojasni, da je zasvojenost navezanost človeka na neko stvar ali navado, od katere pričakuje odrešitev. Zasvojenost z internetom se največkrat obravnava kot psihofizično

motnjo, saj se zaradi prekomerne uporabe interneta pojavljajo značilne motnje socialnih stikov. Do zlorabe pride takrat, ko začne posameznik posvečati preveč svojega časa samo eni stvari in mu začne zmanjkovati časa za druge aktivnosti.

Internet je idealen prostor, kamor se umaknemo pred pritiski vsakdanjika in pretrgamo povezavo z vsakdanjim življenjem. Po Davisu je najučinkovitejša strokovna psihološka metoda za zdravljenje odvisnosti od interneta kognitivna terapija.

V šolstvu sem zaposlena 34 let. Zadnjih pet let delam z učenci, ki imajo dodatno strokovno pomoč. Pri učencih v prvi triadi opažam slabšo fino grafomotoriko. Prvošolčki imajo težave na področju govora, besedni zaklad je skromen. Primanjkljaje imajo pri poznavanju pomena besed, tvorbi povedi in glasovnem zaznavanju. V prostem času učenci 1. triade gledajo risanke po eno uro na dan. Računalnika ne uporabljajo. Popoldan se gibajo vsak dan.

Pri učencih 4. in 5. razreda opažam težave na področju pomnjenja, logičnega sklepanja, povezovanja, razumevanja snovi in samostojno prebranih besedil. Tehnika branja ni avtomatizirana, zato samostojno prebrana besedila slabše razumejo. Ob pomoči obnovijo besedilo. Pozornost je kratkotrajna. Priklic podatkov in obdelava informacij sta upočasnjena, prav tako delovni tempo. Štirje učenci v 4. in 5. razredu gledajo televizijo, igrajo računalniške igre do eno uro in pol na dan. Vsak dan so gibalno aktivni.

V 6. in 7. razredu se težave stopnjujejo. Učenci imajo velike težave z razumevanjem abstraktne snovi, ne razumejo pomena pojmov. Razumevanje zahtevnejših besedil je pomanjkljivo, težko povzamejo bistvo besedila. Doma več časa porabijo za učenje. Pri težjih vsebinah potrebujejo pomoč staršev. Prav tako potrebujejo pomoč pri uporabi računalnika pri slikovnih predstavitev. Sami ne znajo poiskati ključnih besed, pomoč potrebujejo tudi pri tvorbi povedi. V prostem času jih pet od sedmih igra računalniške igrice na spletu. Poslušajo glasbo, vsi uporabljajo mobilne telefone za pogovore s prijatelji. Zvečer gledajo televizijo. Digitalne medije uporabljajo 2 uri na dan, ob vikendih več. Niso vsak dan gibalno aktivni. Eden učenec tudi zvečer igra računalniške igrice. Pri pouku ima velike težave z zbranostjo, delovnim spominom, s pomnjenjem. Pogosto je zaspan. Ne opravlja šolskih obveznosti, delu v šoli ne zmore slediti.

V 8. in 9. razredu so 3 učenci. Tudi ti učenci imajo težave z razumevanjem težje snovi, zahtevnejših besedil, besednih zvez. Priklic in obdelava informacij sta počasnejša. Potrebujejo pomoč pri povzemanju bistva, iskanju ključnih besed, pri slikovnih besedilih. Vsi trije pa so zelo

prizadevni. Računalnik v večini uporabljajo kot učni pripomoček. Mobilni telefon uporabljajo za kratka sporočila in krajše pogovore. Niso večopravilni. Digitalne medije uporabljajo od ene ure do ure in pol na dan. Vsak dan so gibalno aktivni.

Prišla sem do zaključka, da od učencev, ki jih učim, največ časa porabijo za uporabo digitalnih medijev učenci 6. razredov. Nimajo kritičnega odnosa do spleta. Večkrat zaradi igranja računalniških iger, uporabe spleta in gledanja televizije zanemarjajo šolske obveznosti. Uporaba digitalnih medijev je odvisna tudi od tega, kakšen je odnos staršev do uporabe digitalnih medijev. V 7., 8., 9. razredu so starši učencev bolj dosledni pri vzgoji, zavedajo se škodljivosti digitalnih medijev.

V tem šolskem letu je vodstvo šole prepovedalo uporabo mobilnih telefonov. Pokazalo se je, da je bila odločitev pravilna. V prejšnjih šolskih letih so učenci na predmetni stopnji med odmori v večini uporabljali telefon. Le redki so se med seboj pogovarjali. V tem šolskem letu pa so se več družili in pogovarjali. Postali so bolj komunikativni.

Pri pouku izvajamo vaje pozornosti, pomnjenja, priklica podatkov, sproščanja, čuječnosti in telovadbo za možgane (Brain Gym).

3 Zaključek

Internet zaradi zmanjševanja naše sposobnosti za razmišljanje spreminja globino naših čustev in misli. Naša sposobnost »meditativne misli«, ki jo Martin Heidegger vidi kot bistvo človečnosti, bo morda postala žrtev nepremišljenega napredka. Digitalni mediji vodijo do tega, da svoje možgane vedno manj uporabljamo, s tem pa njihova zmogljivost pojema. Ne vplivajo samo na mišljenje, ampak predvsem na naše socialno vedenje in tudi na našo voljo ter čustva. Da pa se to ne bo zgodilo, moramo upoštevati naslednje: zdravo prehranjevanje, svojo pozornost usmerimo v tukaj in zdaj, pomagajmo drugim, občasno poslušajmo glasbo, bodimo aktivni in premagujmo ovire, preživimo več časa v naravi in predvsem se izogibajmo digitalnih medijev. Ne smemo pa pozabiti, da imajo pri digitalni odvisnosti ključno vlogo volja, doslednost, disciplina. Vsak dan, ki ga otrok preživi brez digitalnih medijev, je pridobljen čas. V mojem opisu dejavnosti je bil cilj dosežen. V teoretičnem delu sem pisala o razvoju možganov. Poudarila sem posledice delovanja pretirane uporabe digitalne tehnologije na razvoj možganov.

V nadaljevanju sem predstavila, kaj opažam pri svojem delu z učenci, ki uporabljajo digitalno tehnologijo.

Pri delu z učenci vidim, da so posledice pretirane rabe digitalne tehnologije kratkotrajna pozornost, slabše pomnjenje, razmišljanje in razumevanje, slabši delovni spomin, nizka storilnost in motivacija za delo.

Zaključila bi z mislijo znanstvenika Manfreda Spitzerja: »Ko gre za ohranitev naše kulture, nimamo ničesar drugega kakor glave naslednje generacije. Nehajmo jih sistematično onesnaževati!«

4 Viri in literatura

1. CARR, N. *Plitvine: kako internet spreminja naš način razmišljanja, branja in pomnjenja*. Ljubljana: Cankarjeva založba. 2011.
2. REPA, J. *Zasvojenost z internetom*. Ljubljana: Salve. 2010.
3. SPITZER, M. *Digitalna demenca: kako spravljamo sebe in svoje otroke ob pamet*. 1. izd. Celovec: Mohorjeva založba. 2016.

Šolski center Celje

Srednja šola za gradbeništvo in varovanje okolja

Davorka Polić Jošt

**SPLETNI SERVIS – POMOČ PRI KARIERNEM
INFORMIRANJU, SVETOVANJU IN ODLOČANJU**

**WEB SERVICE – GUIDANCE IN CAREER INFORMATION,
CONSULTANCY IN DECISION-MAKING**

Povzetek

V zadnjem letniku srednje šole se dijaki znajdejo pred pomembno življenjsko odločitvijo: Kaj po končani srednji šoli? Predstavitev možnosti zaposlitve ali nadaljevanja šolanja, obveščanje in seznanjanje z viri s koristnimi informacijami ter vodenje skozi prijavno-vpisni postopek so nekatere od nalog šolske svetovalne službe. V prispevku sem prikazala vključevanje internetnih vsebin in storitev v karierno informiranje in svetovanje na Srednji šoli za gradbeništvo in varovanje okolja, njihovo uporabnost ter vpliv v procesu kariernega odločanja mladostnikov. Učinkovita uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij omogoča posamezniku hitro pridobivanje želenih informacij, vendar neskončna količina razpoložljivih informacij zahteva tudi kritično razmišljanje, preverjanje in tehten premislek.

Ključne besede: karierno informiranje in svetovanje, internet, spletne aplikacije

Abstract

In their final year of high school, students face an important life decision - what to do after graduating from high school? Tasks of the school counseling service include: presentation of employment options and continuation of education, notifying and informing about sources of useful information and guidance through the application-enrollment procedure. In this paper, I presented how web content and services are included in career informing and counseling at the Secondary School of Civil Engineering and Environmental Protection, their applicability and their influence on career decision-making process of adolescents. The effective use of information and communication technologies enable an individual to quickly obtain the desired information, but the infinite amount of available information also requires critical thinking, verification and careful consideration.

Key words: career informing and counseling, internet, web applications

1 Uvod

Na Srednji šoli za gradbeništvo in varovanje okolja (v nadaljevanju SŠ GVO), kjer opravljam delo šolske svetovalne delavke, izvajamo programe nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter srednjega strokovnega izobraževanja s področja gradbeništva in okoljevarstva.

Odločanje za poklic je ena od najpomembnejših, najzahtevnejših in predvsem odgovornih življenjskih odločitev. Ta odločitev za marsikoga ni enostavna, še zlasti pa za mladostnika, ki je večinoma brez izkušenj in vedenj o kariernem odločanju, saj mora prvo odločitev sprejeti že po končani osnovni šoli.

Na podlagi izjav dijakov prvega letnika SŠ GVO je razbrati, da so večinoma sami izbrali poklic in šolo, v katero so se vpisali, pri tem pa so upoštevali tudi nasvete staršev ali sorodnikov, ki imajo gradbena podjetja, ali prijateljev oziroma znancev, ki so sami bili oziroma so dijaki SŠ GVO.

Različno zahtevni programi se odražajo v različnih zahtevah in željah dijakov po nadaljevanju karijerne poti, ne glede na program pa se morajo dijaki v zadnjem letniku odločiti, ali se želijo zaposliti ali nadaljevati z izobraževanjem.

V Programskih smernicah svetovalne službe v gimnazijah, nižjih in srednjih poklicnih šolah ter strokovnih šolah in v dijaških domovih je navedeno, da »svetovalna služba koordinira naloge s področja karijerne orientacije. Dijaki morajo imeti možnost udeležiti se posebnih oblik skupinskega dela, s pomočjo katerih spoznavajo sami sebe, se informirajo o možnostih nadaljevanja šolanja ali vključitve v delo ter pridobivajo znanja in spretnosti, ki jih potrebujejo pri različnih prehajanjih. Za dijake v zadnjem letniku svetovalna služba obvezno ponudi (ali organizira) vsaj en individualni razgovor.« (Čačinovič - Vogrinčič s sod., 2008, 22)

»Svetovalna služba zagotavlja dostopnost do informacij, povezanih s poklicno orientacijo, vsem udeležencem, skrbi za dopolnjevanje ustrezne literature v šolski knjižnici ter se pri tem povezuje z Zavodom RS za zaposlovanje, Visokošolsko prijavno-informacijsko službo, delodajalci idr.« (Čačinovič - Vogrinčič s sod., 2008, 22)

Poleg svetovalne službe je pomemben dostop do informacij omogočil tudi tehnološki razvoj. »Razvoj informacijske tehnologije ter s tem številnih računalniških pripomočkov je eden izmed bistvenih dejavnikov, ki vpliva na spremenjen način svetovanja za izbiro ustreznega poklica in načrtovanja kariere.« (Ažman s sod., 2005, 15)

Z internetom se je povečala količina informacij, nastali so računalniški programi in spletni portali za poklicno svetovanje in vodenje kariere, poleg tega pa internet ponuja nepregledno in neverjetno količino informacij o delovnih mestih, možnostih zaposlitve ali študija. (Ažman s sod., 2005, 15)

Svetovanje in pomoč pri odločanju o nadaljevanju kariere poti sta nalogi svetovalne službe, ki dijakom predstavi njihove možnosti in jih usmerja skozi proces zbiranja informacij in odločanja ter pomaga pri prijavnno-vpisnem postopku. »Informacije o poteh izobraževanja, usposabljanja in poklicnega razvoja učencu koristijo, če so povezane. Zbrati je treba tiste informacije, ki jih uporabnik potrebuje, in mu jih predstaviti tako, da so zanj čim bolj smiselne.« (Sultana, 2019, 82)

Ob zaključku srednješolskega izobraževanja na SŠ GVO, ko se morajo dijaki odločiti za naslednji korak, so dilemi, ali se zaposliti in pridobiti konkretne delovne izkušnje ali nadaljevati šolanje. Če se odločijo za slednje, se sprašujejo, kateri študij je zanje najustreznejši. Nekateri dijaki v času šolanja in po podrobnejšem spoznavanju poklica niso več prepričani o pravilnosti svoje izbire in se želijo preusmeriti.

Kot je navedeno tudi v priročniku za poklicno orientacijo v srednjih šolah, je dijakom danes težko izbrati pravi študij in se odločiti za poklic, ki ga bodo opravljali, saj študijski programi pogosto ne dohajajo sprememb, ki se v njih dogajajo. Posledično se zaradi zahtev po vedno novem znanju podaljšuje tudi čas šolanja. Raziskave kažejo, da je človek funkcionalno pismen šele, ko konča štiriletno srednjo šolo. (Ažman s sod., 2005, 13)

Ugotovitve mojega več kot desetletnega spremljanja kariere poti dijakov SŠ GVO kažejo, da se približno ena tretjina dijakov nižjega poklicnega izobraževanja odloči za nadaljevanje izobraževanja v srednjem poklicnem izobraževanju. Njihova izbira ni nujno vezana na izobraževalne programe s področja gradbeništva, saj jim spričevalo o zaključnem izpitu omogoča vpis v prvi letnik kateregakoli izobraževalnega programa srednjega poklicnega oziroma srednjega strokovnega izobraževanja.

Približno polovica naših dijakov po uspešno končanem srednjem poklicnem izobraževanju nadaljuje s šolanjem v programih poklicno-tehniškega izobraževanja s področja gradbeništva. Med 80 do 90 % dijakov programa gradbeni in okoljevarstveni tehnik po uspešno opravljeni poklicni maturi nadaljuje z izobraževanjem na terciarni ravni – v študijskih programih višjega

in visokega strokovnega izobraževanja, z dodatno opravljenim izpitom iz predmeta splošne mature pa tudi v nekaterih univerzitetnih študijskih programih, ki tako možnost dopuščajo.

Dijaki programa gradbeni tehnik se večinoma odločajo za nadaljevanje svoje izobraževalne poti na študijskih programih s področja gradbeništva, izbira okoljevarstvenih tehnikov pa je zelo razpršena in v polovici primerov ni vezana na področje okoljevarstva. Tej skupini namenim največ časa za informiranje, razgovor in svetovanje.

Izbira poklica je proces, ki praviloma traja daljše časovno obdobje in zahteva polno aktivacijo posameznika. Pravilno se lahko odločimo le, če smo dobro informirani o poklicih in njihovih značilnostih ter poznamo svoje dobre in slabe lastnosti. Ljudje, ki z veseljem opravljajo neko delo, so v njem tudi uspešnejši in bolj motivirani za nenehno izobraževanje in usposabljanje, s tem pa so tudi bolj zaposljivi.

2 Z uporabo različnih virov do informacij

Večina dijakov v prvih dveh letnikih srednje šole razmišljanju o tem, kaj bodo počeli po zaključni srednji šoli, namenja zelo malo pozornosti. Takrat dijaki poleg opravljanja šolskih obveznosti večino svojega prostega časa namenijo hobijem, športu, zabavi, druženju s prijatelji in delu preko študentskega servisa. Skozi našteje aktivnosti dijaki sicer spoznavajo sebe, svoje interese, želje, prepričanja in vrednote ter razvijajo različne spretnosti, a je kljub temu za odločitev potreben tehten premislek.

Ob koncu tretjega in na začetku četrtega letnika se pri dijakih prične intenzivnejši proces odločanja in zbiranja informacij, pri čemer jim je poleg klasične oblike informiranja uporaba sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij (v nadaljevanju IKT) v veliko pomoč. Svetovni splet jim omogoča hiter dostop do velikega števila informacij, ki so v primerjavi s pisnim gradivom (brošurami, zgibankami, mapami) velikokrat bolj ažurne. Vendar pa iskanje pravih informacij, ki jih potrebujejo za odločanje o karierni poti, vseeno ni lahko, saj je pomembno, da so pridobljene informacije resnične, objektivne, aktualne, pravilno interpretirane in kritično uporabljene.

NA SŠ GVO povzetke skupinskega informiranja objavim na spletni strani šole, in sicer v zavihku, ki je namenjen kariernim informacijam ([http://gvo.sc-celje.si/Svetovalna služba/](http://gvo.sc-celje.si/Svetovalna_sluzba/)). Povzetki poleg ostalih informacij vsebujejo spletna mesta, na katerih dijaki najdejo informacije, pomembne za karierno odločanje.

Namen te objave je, da imajo dijaki v vsakem trenutku na razpolago seznam preverjenih spletnih mest z verodostojnimi informacijami, motiviranje dijakov za uporabo sodobnih možnosti informiranja, navajanje na samostojnost pri iskanju informacij ter spodbujanje njihove lastne aktivnosti.

Sestavni del skupinske oblike informiranja so tudi ogledi posameznih fakultet s predavanji in delavnicami, predstavitve predstavnikov in študentov višje- in visokošolskih zavodov posameznih študijskih smeri ter predavanja zunanjih strokovnjakov za karierno svetovanje in uslužbencev centrov za zaposlovanje.

Slika 24: Obisk Fakultete za tehnologijo polimerov v Slovenj Gradcu
(Lasten vir)

V procesu informiranja in odločanja imata pomembno mesto Informativa in informativni dan. Informativa je dvodnevna sejemska prireditev, ki se enkrat na leto pred informativnimi dnevi odvija v Ljubljani. Dijakom na enem mestu ponuja pregled izobraževalnih programov v Sloveniji in tujini, možnosti dodatnega izobraževanja, usposabljanja in jezikovnih tečajev ter informacije o štipendijah, bivanju v času študija itd. Zbrane informacije lahko dijaki med seboj primerjajo in se nato lažje odločijo, katero izobraževalno institucijo obiskati v času informativnih dni. Dijaki, ki se še niso odločili ali kolebajo, kateri študij in kateri nivo izbrati, se lahko udeležijo individualnega svetovanja na razstavnem prostoru univerze, kjer jih karierni svetovalci seznanijo z vsebinami študijskih programov in z zaposlitvenimi možnostmi.

Obvestilo o dogodku in povezava do spletne in Facebook strani Informative je bila dijakom dostopna na spletni strani šole.

Z obiskom izobraževalnih ustanov v času informativnih dni dijaki spoznajo njihovo lokacijo, stavbo, predavalnice ter vzdušje. Nekaterim dijakom to predstavlja pomemben dejavnik pri izbiri študija.

Nekateri dijaki imajo občutek, da določene izobraževalne ustanove na informativnih dnevih podajajo neobjektivne informacije o študijih, v ozadju katerih so lahko promocijski ali reklamni nameni oziroma želja po čim večjem vpisu študentov, zato jim svetujem, da se poleg spoznavanja izobraževalnih ustanov »v živo« poslužujejo tudi uporabe njihovih spletnih strani kot »vstopne točke« v proces raziskovanja določenega izobraževalnega programa.

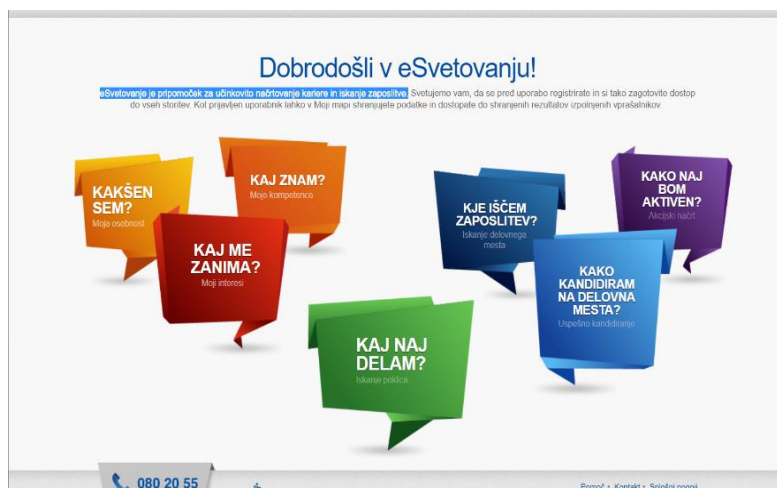
Spletne strani izobraževalnih ustanov so večinoma dobro in pregledno urejene. Dijakom nudijo informacije o vpisnih pogojih, programih, predmetnikih, zahtevnosti programov, pogojih za učenje in šport, ekskurzijah, terenskem delu, praksi, mednarodnih izmenjavah, prehodnosti, zaposljivosti poklica itd.

V primeru, da jih je vsebina oziroma opis študijskega programa na spletu pritegnil, lahko nadaljujejo z zbiranjem informacij s pomočjo uporabe drugih virov informacij. Posebej so jim zanimivi študentski forumi in družbena omrežja (Facebook, Instagram ...). Forumi jim omogočajo branje ali pogovor o temah, ki jih zanimajo, vpogled v razmišljanja in izkušnje ostalih dijakov, deljenje informacij, hitro pridobivanje podatkov in anonimnost. Družbena omrežja uporabljajo tudi za vzpostavljanje stikov z našimi bivšimi dijaki, ki študirajo na izobraževalni ustanovi, za katero se odločajo.

V pomoč pri zbiranju informacij in odločanju so dijakom dostopne tudi spletne strani Zavoda za zaposlovanje, portal Moja izbira ter radijske in televizijske oddaje.

Zavod za zaposlovanje je sam na področju svetovalne dejavnosti razvil nekaj orodij IKT in pripomočkov, in sicer eSvetovanje in program Kam in kako.

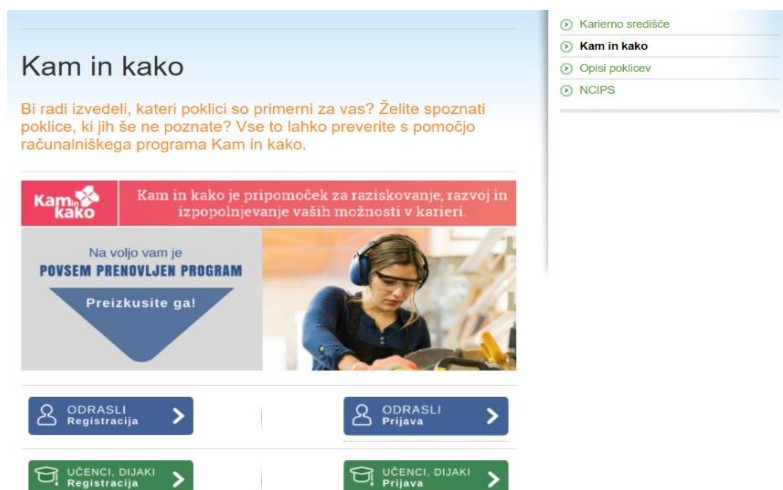
Pripomoček eSvetovanje (<https://esvetovanje.ess.gov.si/>) omogoča dijakom samooceno lastnih interesov, lastnosti in kompetenc ter raziskovanje trga dela. Namenjen je samostojnemu informiranju in sprejemanju odločitev.

Slika 25: eSvetovanje

(https://esvetovanje.ess.gov.si/)

Program Kam in kako (www.kaminkako.si) dijaku na podlagi lastnih odgovorov pripravi seznam zanj primernih poklicev. Seznam je obogaten z opisi poklicev, njihovimi značilnostmi in potrebnimi veščinami za opravljanje. Program omogoča tudi primerjavo med predlaganimi poklici, možnost izdelave kariernega načrta ter pošiljanje vprašanj svetovalcu.

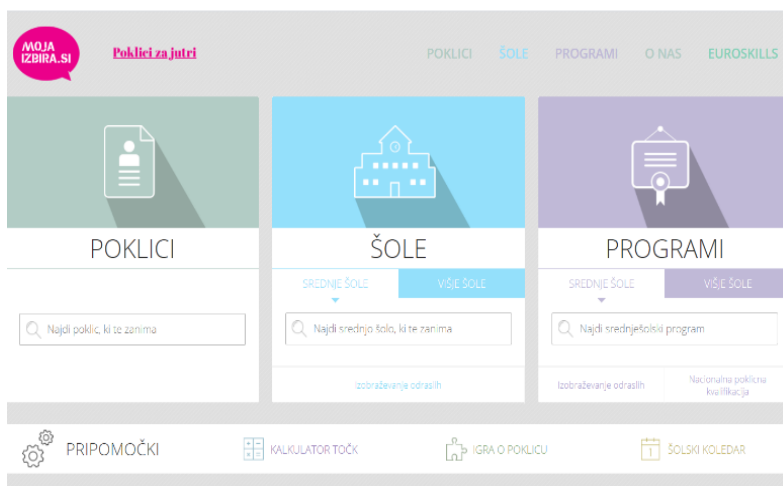
Slika 26: Interaktivni računalniški program Kam in kako

(https://www.ess.gov.si/ncips/kam-in-kako)

Na Zavodu za zaposlovanje delujejo Karierna središča (nekdanji CIPS-i), ki dijakom nudijo tudi osebno informiranje in svetovanje ter pomoč pri uporabi zgoraj omenjenih orodij.

Spletna stran Zavoda za zaposlovanje je prilagojena uporabnikom mobilnih naprav, tako da je uporaba mobilnega portala možna na skoraj vseh mobilnih telefonih in mobilnih operacijskih sistemih, ki omogočajo dostop do spletnih vsebin.

Pri odločanju o nadaljnji poklicni oziroma izobraževalni poti je dijakom na voljo tudi spletni servis Mojaizbira.si (<https://www.mojaizbira.si/>), ki na enem mestu na preprost in učinkovit način ponuja pregled različnih izobraževalnih programov in njihovih izvajalcev, opise in video predstavitve poklicev ter različna orodja za karierno informiranje. Spletno mesto vsebuje ažurne podatke, ki se sproti osvežujejo iz baze podatkov MIZŠ, za podatke o šolah pa skrbijo vse srednje šole v Sloveniji.

Slika 27: Spletni servis Moja izbira
(<https://www.mojaizbira.si/>)

Koristne, ažurne, pregledne in sistematično zbrane informacije, povezane s šolanjem (šolski sistem, iskalnik študijskih programov, razpisi za vpis, vpisni postopek, vpisni rokovnik, računanje točk, kako do štipendije), ponuja dijakom tudi spletna stran Dijaški.net (<http://www.dijaski.net/>). Dijaki jo največkrat uporabljajo za računanje potrebnih točk za vpis ter ogled omejitev vpisa na posamezne študijske programe v preteklih letih.

Slika 28: Dijaški.net

(http://www.dijaski.net/)

K boljši informiranosti dijakov o poklicih ter veščinah dobrega kariernega odločanja prispevajo tudi medijske hiše z radijskimi in televizijskimi oddajami, kot sta To bo moj poklic in Turbulenca, ki so na sporedu pred informativnimi dnevi.

Pred štirimi leti so Karierni centri iz Ljubljane pričeli z izvajanjem brezplačne poletne šole. Namenjena je dijakom, ki se odločajo za študij. V letošnjem šolskem letu bo zaradi epidemije koronavirusa potekala preko spleta in bo dosegljiva široki populaciji. Zainteresirani dijaki bodo lahko prisluhnili predstavitvi fakultet Univerze v Ljubljani, uspešni alumni UL pa bodo dijakom iz prve roke predstavili svoje študijske smeri in poklicne poti.

Obvestilo o dogodku ter povezavo do spletne strani Kariernih centrov UL ter njihovega profila na Instagramu in Facebooku sem dijakom poslala na njihove šolske elektronske naslove in informacije objavila na spletni strani šole.

Velika količina in razpršenost informacij pri dijakih povzročata zmedo in neodločnost. Zato smo se na šoli leta 2012 odločili izdelati promocijsko mapo izobraževanj na področju gradbeništva.

V mapi so bile na pregleden način predstavljene možnosti izobraževanja na področju gradbeništva od nižjega poklicnega izobraževanja do doktorskega študija z nazivi pridobljene izobrazbe. Navedeni so bili tudi imena, naslovi in spletne povezave izobraževalnih inštitucij, ki izvajajo srednješolske in študijske programe. Poleg tega so bile v mapi navedene uporabne tematske spletne povezave (MIZŠ, GZS Zavod za gradbeništvo, Spletni servis za poklicno izobraževanje Moja izbira, CPI itd.).

Po petih letih je bila leta 2017 mapa prenovljena in posodobljena z novimi programi in nazivi posameznih izobraževalnih ustanov. Dodane so bile ravni izobrazbe po slovenskem in po evropskem kvalifikacijskem ogrodju (SOK in EOK), navedeni pa so tudi NPK-ji, ki se trenutno izvajajo v Sloveniji oziroma jih je v tem času možno pridobiti. V mapi so navedene tudi bolj pomembne organizacije s področja gradbeništva v Sloveniji in Evropski uniji.

Mapa je namenjena dijakom zaključnih letnikov programov s področja gradbeništva ter obiskovalcem informativnih dni na izobraževalnih ustanovah, ki izvajajo programe s področja gradbeništva. Objavljena je tudi na spletni strani naše šole in spletni strani Gospodarske zbornice.

Slika 6: Promocijska mapa izobraževalnih programov s področja gradbeništva iz leta 2017 (https://www.gzs.si/Portals/Panoga-radbenistvo/info%20gradbena%20mapa_2017_v13.pdf)

Mapa je postala dragocen pripomoček ne samo učencem, dijakom in šolskim svetovalnim delavcem, ampak tudi kadrovikom v gradbenih podjetjih, poslovnim sekretarjem v podjetjih kot uporabna pomoč za pravilno iskanje in navajanje poklicev, okrajšav pridobljene strokovne izobrazbe in nazivov izobraževalnih programov, pri iskanju kadrov, pri izbiri dodatnih

izobraževalnih programov, agencijam za zaposlovanje oziroma posredovanje delovne sile, Zavodu za zaposlovanje itd.

IKT so v zadnjih letih postale nepogrešljiv vir informacij in podporni element pri zagotavljanju kariernih storitev. Med pglavitnimi prednostmi pred klasičnimi oblikami informiranja, kot so informativni dnevi, tiskovine ali radio in televizija, so:

- dostopnost informacij v vsakem trenutku in z mobilnimi napravami tudi na katerikoli lokaciji,
- količinska neomejenost,
- ciljano iskanje in pregledovanje informacij,
- ažurnost informacij,
- dvosmernost,
- anonimnost.

Prav nekatere od teh prednosti pa prinašajo tudi določene slabosti:

- v množici informacij se je težko orientirati,
- informacije so lahko nezanesljive, napačne ali celo zlonamerne,
- informacije so lahko zastarele, ker se različne objave večinoma sploh ne brišejo;
- anonimnost na družbenih omrežjih omogoča objavo netočnih, žaljivih ali zlonamernih zapisov,
- uporaba določenih aplikacij zahteva določena znanja, ki jih je treba tudi stalno izpopolnjevati.

Zaradi naštetega dijaki še vedno potrebujejo osebni stik in podporo, da bi lahko izkoristili pridobljene karijerne informacije ter jih uporabili tako, da bi jim koristili. Vsi dijaki na SŠGVO imajo možnost individualnega svetovalnega razgovora kot pomoč pri raziskovanju nadaljnjih možnosti izobraževanja in poklicnih poti skladno z njihovimi potrebami.

V zadnjih letih je med mladimi v porastu uporaba različnih družbenih omrežij (pretežno Facebook in Instagram ter druga družbena omrežja ...), zato so jih za promocijo svoje dejavnosti in informiranje širše javnosti o svojih storitvah pričele uporabljati tudi izobraževalne ustanove in svetovalne organizacije.

Še posebej so se prednosti uporabe IKT pokazale ob letošnji epidemiji koronavirusa. V tem obdobju se je na šoli poleg elektronskega obveščanja in komuniciranja po e-pošti uveljavilo svetovanje prek spletnega servisa Teams kot alternativne možnosti osebne oblike svetovanja.

Glavne prednosti uporabe Teamsa v svetovalne namene so njegova dostopnost vsem dijakom šole, enostavnost uporabe ter omogočanje vidne in slušne konverzacije ter pošiljanje (pripnjanje) različnih dokumentov. Svetovalna storitev se je lahko izvajala na različnih krajih, edina pogoja pa sta posedovanje ustreznega pripomočka IKT (računalnika ali pametnega telefon) in dobra internetna povezava.

3 Zaključek

Zbiranje informacij o možnih kariernih poteh po zaključenem srednješolskem izobraževanju je dolgotrajen in zahteven proces, ki zahteva polno aktivacijo posameznika.

Z razvojem informacijskih tehnologij se večja število virov, ki so dijakom na voljo pri zbiranju informacij. Poleg klasičnih oblik informiranja, kot so predavanja, sejemske prireditve, pisna gradiva (brošure, zgibanke izobraževalnih ustanov), dijaki veliko informacij pridobivajo na spletu.

Splet jim omogoča hiter dostop do velike količine informacij, ki so v primerjavi s pisnim gradivom (brošurami, zgibankami, mapami) velikokrat bolj ažurne, vendar pa iskanje pravih informacij, ki jih potrebujejo za odločanje o nadaljnji karierni poti, ni lahko, saj je pomembno, da so pridobljene informacije resnične, objektivne, aktualne, pravilno interpretirane in kritično uporabljene.

Zaradi mladosti in pomanjkanja življenjskih izkušenj dijaki še vedno potrebujejo podporo pri raziskovanju nadaljnjih kariernih poti. Informacije, pridobljene na spletu, želijo dopolniti, preveriti in predebatirati v osebem individualnem svetovanju, prilagojenem njihovim potrebam. Reševanje različnih testov in izpolnjevanje vprašalnikov jim je lahko v pomoč, vendar pa večinoma to ni dovolj za pravilno odločitev.

Nenehen razvoj različnih računalniških aplikacij, orodij in pripomočkov zahteva tudi od svetovalnih služb sledenje novostim in izpopolnjevanje znanj in veščin za koriščenje možnosti IKT kot pripomočka pri svetovanju.

4 Viri in literatura

1. AŽMAN, T., et al. *Načrtovanje in vodenje kariere: priročnik za poklicno orientacijo v srednjih šolah*. 1. natis. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2005.

2. ČAČINOVIČ Vogrinčič, G. et al. *Programske smernice: svetovalna služba v gimnazijah, nižjih in srednjih poklicnih šolah ter strokovnih šolah in v dijaških domovih*. 1. natis. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2008.
3. *DIJAŠKI.net*. [Online]. [Citirano 13. avg. 2020; 18.10]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://dijaski.net/>.
4. *ESVETOVANJE*. [Online]. [Citirano 13. avg. 2020; 19.10]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://esvetovanje.ess.gov.si/>.
5. *INFORMATIVA*. [Online]. [Citirano 10. avg. 2020; 20.30]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.informativa.si/o-dogodku/>.
6. *KAM in kako*. [Online]. [Citirano 12. avg. 2020; 20.00]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.ess.gov.si/ncips/kam-in-kako>.
7. *KARIERNI centri Univerze v Ljubljani*. [Online]. [Citirano 17. avg. 2020; 19.30]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://kc.uni-lj.si/dogodki.html>.
8. *MOJAIZBIRA.si*. [Online]. [Citirano 12. avg. 2020; 18.30]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.mojaizbira.si/>.
9. *PROMOCIJSKA mapa izobraževalnih programov s področja gradbeništva*. [Online]. [Citirano 13. avg. 2020; 20.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.gzs.si/Portals/Panoga-gradbenistvo/info%20gradbena%20mapa_2017_v13.pdf.
10. *RAZPIS za vpis na dodiplomske in enovite magistrske študijske programe v študijskem letu 2020/2021*. [Online]. [Citirano 10. avg. 2020; 20.10]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://portal.evs.gov.si/razpisi-za-vpis-javni-koncesionirani>.
11. *RAZPIS za vpis v srednje šole in dijaške domove za šolsko leto 2020/2021*. [Online]. [Citirano 10. avg. 2020; 19.00]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.gov.si teme/vpis-v-srednjo-solo/>.
12. SULTANA, R. G. *Poti do boljše karijerne orientacije na sekundarni stopnji izobraževanja: priročnik*. [Online]. [Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje, 2019. [Citirano 17. avg 2020; 20.00]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.vkotocka.si/wp-content/uploads/2019/12/POTI-DO-BOLJ%C5%A0E-KARIERNE-ORIENTACIJE.pdf>.

Šolski center Celje

Gimnazija Lava

Anja Ramšak

DIGITALNA ZASVOJENOST

DIGITAL ADDICTION

Povzetek

V uvodnem delu prispevka so predstavljeni opredelitev zasvojenosti, njena delitev na kemično in nekemično (vedenjsko), značilnosti zasvojenosti in razlogi za razvoj odvisnosti. Osrednji del prispevka se osredotoča na digitalno odvisnost, ki je bila prvič definirana šele leta 1995 in s katero se vse pogostejše srečujemo tudi v Sloveniji. Simptomi te odvisnosti so enaki kot pri kemičnih odvisnostih, zato so tudi načini spopadanja z njo in njenega zdravljenja podobni. Leti so navedeni v zaključnem poglavju prispevka, kjer so naštet tudi nekatere institucije, ki se z zdravljenjem vedenjskih zasvojenosti v Sloveniji najintenzivneje ukvarjajo. Kljub temu da se v Sloveniji problema digitalne zasvojenosti zavedamo, pa še nimamo dovolj razvite mreže zdravstvenih in drugih ustanov, ki bi ponujale pomoč zasvojencem z internetom.

Ključne besede: nekemična/vedenjska zasvojenost, digitalna zasvojenost, simptomi zasvojenosti

Abstract

The introduction of the article presents the definition of addiction, its division into substance and behavioural addiction, the signs or symptoms typical of all addictions and reasons for the development of an addiction. The central part of the article focuses on digital addiction, which was first defined only in 1995 and which is more and more common also in Slovenia. The symptoms of this addiction are the same as with other addictions therefore it is treated in a similar way. Ways of digital addiction treatment are presented in the conclusion, where also some institutions dealing with digital addiction are listed. Despite being aware of the problem of digital addiction, Slovenia still has not developed a suitable network of health and other institutions that could help digital addicts.

Key words: behavioural addiction, digital addiction, symptoms of addiction

1 Zasvojenost

1.1 Opredelitev zasvojenosti

Definicija Nacionalnega inštituta za javno zdravje (NIJZ) opredeljuje zasvojenost kot »stanje, ki vpliva na telesno in duševno stanje zasvojenega, prizadene njegove odnose z okolico in njegovo ustvarjalnost ter pusti posledice tako v družini zasvojenega kot v širši okolici, zato o njej govorimo, ko se določen vedenjski vzorec prične ponavljati iz dneva v dan in postane središče razmišljanja ter dogajanja v življenju zasvojenega posameznika.« (<https://www.nijz.si/sl/vedenjske-zasvojenosti>) O zasvojenosti govorimo, ko postane neko vedenje prevladujoče, zelo pogosto, ko je za posameznika to vedenje pomembnejše od šole, hobijev in medosebnih odnosov. Tako vedenje lahko povzroči resne kratkotrajne ali dolgotrajne posledice, ki se pogosto kažejo kot zdravstvene težave, neuspešnost v šoli, neohranitev zaposlitve, slabi družinskih odnosi in finančne težave.

Do nedavnega je bila zasvojenost omejena le na ponavljajoče uživanje različnih snovi, ki vplivajo na vedenjske, kognitivne in fiziološke procese pri posamezniku. Danes pa zasvojenosti v grobem delimo v dve skupini:

a) kemične zasvojenosti, kamor spadajo zasvojenost od 'dovoljenih' (cigareti, nikotin, kofein, predpisana zdravila, alkohol, lepila) in nedovoljenih drog (marihuana, kokain, heroin, LSD, metamfetamini, ...);

b) nekemične/vedenjske zasvojenosti, kamor spadajo zasvojenost z igrami na srečo in tvegano podjetništvo, zasvojenost s sodobnimi elektronskimi mediji (računalniške igrice, internetna pornografija, internetno hazardiranje, socialna omrežja), zasvojenost s hrano, odvisnost od (destruktivnih) odnosov, deloholizem, zasvojenost s pretirano telesno aktivnostjo, kompulzivno trošenje denarja, zasvojenost z duhovnostjo, s seksualnostjo, ... (<http://www.institut-vir.si/o-zasvojenosti.html>)

Ameriško združenje za medicino zasvojenosti ASAM je leta 2011 objavilo novo opredelitev zasvojenosti, ki pravi: »Zasvojenost je predvsem kronična bolezen možganskega nagrajevalnega kroga in centrov, ki so povezani z motivacijo in spominom. Nedelovanje teh sklopov nevronske povezave se kaže na biološki, duševni, družbeni in duhovni ravni. Izraža se v posameznikovi patološki potrebi po ugodju in/ali sprostitvi ob uživanju snovi in izbiri določenih vedenj«. (ASAM, 2011) Sedem let kasneje se je Svetovna zdravstvena organizacija

prvič aktivno vključila v obravnavo nekemičnih zasvojenosti, ko je v 11. posodobljeni osnutek Mednarodne klasifikacije bolezni (ICD-11) vključila zasvojenost z igranjem videoiger.

Kljub temu da lahko internetne odvisnike najdemo v vseh starostnih skupinah, velja prepričanje, da je največ zasvojenih prav med mladimi oziroma najstniki. To temelji na znanstvenem dejstvu, da prihaja v času pubertete do razvojnega neskladja zaradi različne stopnje dozorelosti dveh pomembnih možganskih regij, limbične regije, ki nadzoruje čustvovanje ter impulzivnost, in prefrontalnemu korteksu, ki uravnava zdravorazumsko presojo, načrtuje kompleksno kognitivno obnašanje ter sprejemanje in izvrševanje odločitev. (Koprivec, 2019) Prav zaradi tega se mladostniki pogosteje zatekajo k tveganim vedenjem, med katere spadajo zasvojenosti.

Človekovi možgani delujejo tako, da se izogibajo negativnim občutkom in težijo k pozitivnim – da bi to dosegel, vsak posameznik razvije metode ter vedenja, ki mu pomagajo prebroditi negativne in travmatične občutke. Če posameznik (sploh mladostnik) uspe razviti zdrave in učinkovite mehanizme, predvsem, kako le-te doseči, osebno raste. Če pa teh mehanizmov nima, negativnih občutkov ne rešuje in se jim skuša izogniti, jih preslišati ali celo izničiti. Eden izmed načinov, kako to doseči, je zatekanje k uživanju zasvojljivih substanc ali pa k vedenjskim zasvojenostim. »Če se k določenemu vedenju zatečemo vsakič, da bi ublažili notranjo napetost, bodo to vedenje naši možgani začeli prepoznavati kot nekaj pozitivnega in potrebnega, da se izognejo soočanju s čustvi, pri čemer pa dejanske težave, ki je povzročila stisko, sploh ne rešijo.« (Cvetko, 2019)

1.2 Razlogi za zasvojenost in značilnosti zasvojenosti

Na nastanek, razvoj in trajanje zasvojenosti vplivajo številni dejavniki, med katerimi so genetski dejavniki, primarno družinsko okolje, oziroma okolje, v katerem so prisotne zasvojenosti in zlorabe, pomanjkanje zdravih meja znotraj družine, travmatične izkušnje (tudi zanemarjanje in zlorabe v otroštvu), nekatere osebne lastnosti posameznika (čustvena nestabilnost, perfekcionizem, nizko samospoštovanje), vpliv družbe in vrstnikov ter značilnosti snovi oziroma vedenja, s katerim je posameznik zasvojen.

Različne oblike zasvojenosti imajo različne lastnosti, simptome in učinke, vendar so med njimi nekatere, ki jih po navajanju Inštituta Vir (<http://www.institut-vir.si/o-zasvojenosti.html>) zasledimo pri prav vseh:

- pomembnost – aktivnost, s katero je posameznik zasvojen, postane najpomembnejša v njegovem življenju in določa njegovo razmišljanje, čustva in vedenje (tudi v času, ko je ne izvaja);
- sprememba razpoloženja – občutki ob izvajanju aktivnosti so podobni kot pri kemični zasvojenosti (odklop, 'zadetost', umirjenost, apatičnost, ...);
- toleranca – da bi dosegel enako razpoloženje, mora posameznik povečati količino substance ali porabiti vedno več časa za aktivnost;
- umik – ko oseba ne more izvajati aktivnosti, od katere je odvisna, se pojavijo odtegnitveni simptomi: jeza, razdražljivost, muhavost, tesnoba, apatičnost, depresija, tresenje;
- konflikt – pride do medosebnega konflikta (med zasvojenim in ljudmi okrog njega), konflikta z drugimi aktivnostmi (delo, družabno življenje, hobiji) in notranjega konflikta (posameznik občuti izgubo nadzora);
- ponovitev vedenja – pri zasvojencu obstaja visoka tendenca ponovitve predhodnih vzorcev vedenja – pretirano udejstvovanje v neki drugi aktivnosti;
- nezmožnost vzdržnosti;
- zmanjšano priznanje večjih težav glede lastnih vedenj in medosebnih odnosov;
- disfunkcionalen čustveni odziv.

2 Zasvojenost z digitalno tehnologijo

2.1 Opredelitev digitalne zasvojenosti

Moderna tehnologija je prodrla v vse pore našega življenja, najagresivneje v tiste naših mladostnikov, katerih možgani se še razvijajo. Res je, da je moderna tehnologija vnesla v naš vsakdan izjemno veliko pozitivnih stvari, vendar se nam vse prepogosto zdi, da je tistih negativnih več in da je zasvojenost z moderno tehnologijo postala stalnica razprav tako v mnogih domovih kot tudi v šolskem prostoru in v javnosti nasploh.

Kljub temu da je zasvojenost s spletom znana vsem, si strokovnjaki (predvsem s področja psihologije), ki se z njo ukvarjajo, še niso enotni o njenem obstoju in definiciji.

Nekateri govorijo o kompulzivni uporabi spleta, drugi o zasvojenosti s spletom ali problematični uporabi interneta, tretji o sindromu internetne zasvojenosti, patološki uporabi interneta ali zlorabi interneta. Strokovnjaki uporabljajo različna poimenovanja in različne koncepte, ker imajo različna mnenja o tem, kaj sploh povzroča zasvojenost z internetom. Prvi, ki je definiral zasvojenost z internetom oziroma sindrom internetne zasvojenosti in kriterije za diagnosticiranje le-te, je bil Ivan Goldberg. Opredelil jo je kot »a pathology, a disorder, an overuse of this technology, including a wide range of behaviours and impulse-control« (patologijo, sindrom, prekomerno rabo tehnologije, vključno s celim spektrom vedenj in nadzorom impulzov). (Goldberg, 1995)

Istega leta je Kimberly Young razvila Test internetne odvisnosti s tem, ko je določila kriterije zanjo. Ti so:

- prekomerna mentalna aktivnost;
- rastoča potreba po uporabi;
- neuspešni poskusi nadzora, zmanjšanja ali popolne opustitve;
- občutki tesnobe, depresije ali jeze ob zmanjšanju ali opustitvi;
- več časa na internetu kot je bilo načrtovano;
- težave v družini, šoli, službi, s prijatelji zaradi prekomerne uporabe interneta;
- laganje drugim o času preživetem na internetu;
- raba interneta za beg od težav in negativnih občutkov.

Po mnenju Youngove postane z internetom zasvojen tisti posameznik, pri katerem je v obdobju šestih mesecev prisotnih vsaj pet izmed zgornjih kriterijev. Glede na te kriterije je Davis razdelil odvisnost od interneta v dve podskupini – splošno zasvojenost od interneta, ki označuje prekomerno uporabo interneta brez konkretnega razloga, in specifično odvisnost od interneta, pri kateri gre za prekomerno uporabo interneta s specifičnim namenom, kot so spletne igre na srečo, nakupovanje na spletu ali igranje računalniških iger. (Bolukbasi, 2019)

Po navajanju Centra za pomoč pri odvajanju od odvisnosti od interneta Logout (<https://www.logout.si/sl/>) obstaja sedem oblik zasvojenosti na internetu:

- splošna zasvojenost z digitalnimi tehnologijami in spletom: vsakodnevno brezciljno deskanje po spletu;
- zasvojenost z videoigami: uporabnika spremenijo iz pasivnega opazovalca v aktivnega ustvarjalca;

- zasvojenost z družabnimi omrežji;
- FOMO (Fear of Missing Out): strah pred zamujenimi priložnostmi predstavlja relativno novo obliko socialne tesnobe, ki je opredeljena kot posameznikova skrb glede zamujanja prijetnih, zadovoljujočih družbenih dogodkov;
- zasvojenost s spletnim nakupovanjem;
- zasvojenost s pornografskimi vsebinami;
- zasvojenost s športnimi stavami in igrami na srečo.

Zavedati se moramo, da vsaka raba interneta ni škodljiva, saj sta nam digitalna tehnologija in splet precej olajšala tako zasebno kot profesionalno življenje. Poslušanje glasbe, plačevanje položnic, hiter dostop do informacij, vključitev v spletno razpravo so samo nekatere izmed aktivnosti, ki si jih brez interneta ne moremo predstavljati. Darija Cvetko pravi, da »gre torej za virtualno, ki podpira realno ali pa ga do določene mere nadomešča, s čimer ni nič narobe. Virtualno, ki podpira realno, ne ogroža in ne zasvoji«. (Cvetko, 2019)

Prav zato Jasna Repa poudarja, da je treba ločevati med (uravnoteženo) uporabo in zlorabo (prekomerno uporabo) interneta ter zasvojenostjo z internetom. Večini ljudi predstavljajo internet in različne storitve, ki jih ponuja, le uporabo storitev. Do zlorabe pride, ko začne posameznik preveč svojega časa posvečati le eni aktivnosti (v tem primeru internetu) in mu začne zmanjkovati časa za aktivnosti, ki jih je počel prej. Zasvojenost pa nastopi takrat, ko posameznik izgubi nadzor nad svojim početjem in se začne nekontrolirano ukvarjati le z eno stvarjo. (Repa, 2010)

2.2 Razširjenost in znaki digitalne zasvojenosti

Mednarodne raziskave kažejo, da se med 3 % in 7 % oseb, ki intenzivno uporabljajo internet, razvije zasvojenost, vendar pa praksa kaže, da je to število precej večje, saj raziskave vseh oseb ne zajamejo ali pa posamezniki še ne kažejo vseh znakov zasvojenosti, kljub temu da se zaradi prekomerne uporabe interneta že srečujejo z njenimi negativnimi posledicami. Po navedbah NIJZ (<https://www.nijz.si/sl/vedenjske-zasvojenosti>) naj bi bilo 3,1 % slovenskih uporabnikov interneta problematičnih in treba je poudariti, da zajema ta odstotek uporabnike v starosti od 18 do 95 let, ki uporabe interneta ne morejo nadzirati in ne le za mladostnike kot pogosto mislimo. NIJZ in Mladinsko združenje Brez izgovora sta leta 2016 izvedla raziskavo o razširjenosti računalniških iger med osnovnošolci.

Rezultati so pokazali, da je z računalniškimi igrami zasvojenih 2.5 % osmošolcev. Leta 2018 je NIJZ objavil izsledke mednarodne raziskave HBSC (slov. Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki), v katero so bili vključeni tudi mladostniki iz Slovenije, prvič tudi 17-letniki.

Rezultati raziskave so bili sledeči:

- 19,1 % jih dnevno igra videoigre;
- 46,3 % jih igra igre 2–3 ure;
- 8,3 % jih ima razvitih 5 znakov problematične uporabe socialnih omrežij;
- 10,2 % jih že ima razvitih 5 % znakov zasvojenosti z igricami.

(<http://www.institut-vir.si/o-zasvojenosti.html>)

Različni viri navajajo številne znake zasvojenosti z internetom ali digitalno tehnologijo, ki bi jih lahko strnili v naslednje:

- izguba občutka za čas ali zanikanje časa preživetega ob tehnologiji;
- obremenjenost z mislimi o spletnih vsebinah;
- nezmožnost prenehanja uporabe tehnologije;
- neupoštevanje dogovorov s starši o uporabi tehnologije;
- močan čustven odziv ob odvzemu možnosti uporabe digitalne tehnologije;
- slabi odnosi z drugimi;
- zanemarjanje drugih obveznosti, včasih celo fizioloških potreb;
- upad šolske ali delovne uspešnosti;
- prikrivanje težav ali laganje o njih;
- nihanje razpoloženja (živčnost, apatičnost, depresija) ob neuporabi tehnologije;
- zavračanje socialnih aktivnosti, včasih celo izolacija iz družbe;
- telesni znaki, ki nastopijo kot posledica dolgotrajnega sedenja in gledanja v zaslon (glavoboli, utrujenost, oženje vidnega polja, moten spanec).

Omenjeni simptomi lahko imajo dolgotrajnejše posledice tako na posameznika kot na ljudi okoli njega. Vplivajo lahko na delovanje njegovih možganov, na njegove občutke in počutje ter posledično na njegovo vedenje in delovanje v družini, šoli ali na delovnem mestu.

Nevroznanstveniki oddelka za psihiatrijo in vedenjske in biovedenjske študije Medicinske fakultete UCLA raziskujejo, kako digitalna tehnologija spreminja naše možgane in vedenje. Ugotovili so, da ima stalna uporaba digitalne tehnologije tako pozitivne (predvsem na možgane starajočih se ljudi) kot negativne učinke.

Njihove študije so pokazale povezavo med uporabo računalnika oziroma veliko časa preživetega pred zaslonom in simptomi motnje pozornosti s hiperaktivnostjo (ADHD) ter med uporabo medijev in težavami s pozornostjo. Ugotovili so tudi, da čas, ki ga mladi preživijo pred ekranom ali na socialnih omrežjih, slabša čustveno in socialno inteligenco ali pa vodi v socialno izolacijo, kar se kaže v pomanjkanju socialnih stikov in kvalitetnih odnosov z drugimi. Čas pred zaslonom ima lahko tudi škodljiv učinek na kognitiven razvoj posameznika in razvoj njegovih možganov. Otroci in mladostniki, ki veliko časa preživijo pred televizijo, računalnikom ali na mobilnem telefonu, imajo slabše razvite jezikovne spretnosti ter zmanjšano povezavo v možganih med deli, ki nadzorujejo prepoznavanje besed ter nadzor nad jezikom – ta povezava je pomembna pri bralnem razumevanju. (Small, 2020)

Kot na svoji spletni strani navaja Logout (<https://www.logout.si/sl/>), ima igranje računalniških iger pozitivne učinke (dobra koordinacija oči, gibov rok in miselnih sposobnosti, hitrejši reakcijski čas, hitrejša sposobnost sprejemanja odločitev, hitrejša zaznavanje razlik, sistematično mišljenje, abstraktno mišljenje, boljša pozornost, hitrejša procesiranje informacij), precej pa je negativnih. Med najpogostejšimi so težave pri presojanju, načrtovanju in postavljanju prioritet, pojavijo se težave s spominom ter slabša koncentracija in posledično tudi slabša sposobnost učenja. Bolukbasi (2019) pa k temu dodaja dolgoročneje posledice, kot so agresija, prekomerna teža in osamljenost, ki lahko vodi v depresijo, ali celo nagnjenost k samomoru. Tonioni se v svoji knjigi *Ko internet postane droga* (Tonioni, 2013) dotakne še ena negativne posledice pretirane uporabe interneta, in sicer mentalne disociacije. Disociacija je naravna težnja posameznika, da se v stresnih situacijah začasno umakne v mentalna zatočišča, se potopi v vzporedno realnost in s tem izključi čustva in občutke, ki prinašajo bolečino. Po dolgotrajni uporabi interneta pa je pri mladostnikih moč opaziti disociacijo in oddaljitve od resničnosti tudi, kadar svet okoli njih ni stresen, negativen ali travmatičen. Disociativne procese namreč lahko povzroči bombardiranje z dražljaji, ki ga prinaša internet in se kaže s simptomi, kot so pretirana utrujenost, sprememba urnika spanja, izguba apetita in

razdražljivost. V teh primerih mladostnik poišče mentalna zatočišča na internetu in se vse bolj zapira pred realnim svetom in ljudmi okoli sebe.

3 Načini zdravljenja odvisnosti od tehnologije

Kot pri vsaki drugi vrsti zasvojenosti lahko tudi pri zasvojenosti s tehnologijo delujemo preventivno, in sicer z vzpostavitvijo varovalnih dejavnikov. Po mnenju d. Cvetko (2020) so to zdrave omejitve glede uporabe naprav, kakovostni medosebni dogovori znotraj družine in sprotno reševanje težav, spodbujanje alternativnih oblik preživljanja prostega časa in dober zgled staršev. Zavedati se je treba, da pri odraščajočih mladostnikih, ki se osebno še razvijajo in iščejo, kljub zgornjim dejavnostim pri določenem številu posameznikov, do zasvojenosti seveda pride. In takrat so tu starši, učitelji, strokovni delavci na področju zasvojenosti, da takemu posamezniku pomagajo.

Žorž v svojem članku Zasvojenost z računalnikom (Žorž, 2010) predlaga odtegnitev od vira zasvojenosti, kar pomeni onemogočenje otroku ali mladostniku dostop do računalnika za obdobje vsaj enega meseca, vendar so kasnejše raziskave pokazale, da je poskus blokiranja ali popolnega omejevanja uporabe interneta nesmiseln in popolnoma napačen. Treba se je zavedati, da so najstniki rojeni v svet interneta in digitalnih tehnologij ter jim je zato nemogoče popolnoma prepovedati uporabo le-teh, saj s tem omejimo tudi njihovo funkcioniranje tako v zasebnem kot tudi šolskem vsakdanu.

Ker je digitalna zasvojenost po svojih simptomih in razvoju podobna kemičnim zasvojenostim, tudi učinkovito zdravljenje poteka na podoben način. Najprej je treba definirati problem – posameznik sam se mora zavedati dejstva, da je zasvojen in mora biti pripravljen sprejeti pomoč pri spopadanju z odvisnostjo in njenim zdravljenjem. Cilj zdravljenja je vzpostavitev moderirane in nadzorovane uporabe digitalne tehnologije, za kar seveda obstaja več načinov, med katere gotovo spadata določanje ciljev (kaj mladostnik sploh želi doseči) in reorganizacija časa (smiselno je delati urnik različnih dejavnosti). Posameznik se mora poskusiti vzdržati uporabe določenih aplikacij (za kar lahko uporabi različne opomnike), zelo dober pa je tudi vstop v podporno skupino ali družinsko terapijo (pomoč in podporo potrebujejo tudi osebe, ki živijo z zasvojenim). Najučinkovitejša strokovna psihološka metoda pa je kognitivna terapija, s

pomočjo katere se zasvojenec seznani s svojim problemom in poskuša najti izvor svoje zasvojenosti.

V Sloveniji se z zdravljenem odvisnosti najbolj celostno ukvarjata ambulanta za zdravljenje zasvojenosti, ki deluje v sklopu Zdravstvenega doma Nova Gorica (edina ustanova javnega zdravstvenega sistema v Sloveniji, kjer se ukvarjajo z nekemično zasvojenostjo, ki jo povzročajo internet, video igrice, družbena omrežja in igre na srečo) in Center pomoči za zdravljenje odvisnosti od interneta Logout, ki ponuja več celostnih programov svetovanja otrokom, mladostnikom in mlajšim odraslim, ki prekomerno uporabljajo tehnologijo, ali so zasvojeni s spletom ali specifično spletno vsebino. Vodja novogoriške ambulante Miha Kramli pravi (Fajnfar, 2017), da bi se s problemom morali spopasti širše. V Sloveniji že deluje mreža ambulant, ki se ukvarjajo s kemičnimi oblikami zasvojenosti in le-te bi lahko razširili tudi v pomoč za nekemične odvisnosti in bi tako imeli sistem zdravljenja vedenjskih zasvojenosti razvejan po celotni državi.

Gre torej za to, da je digitalna odvisnost med nami in da se bo z novimi generacijami mladostnikov najbrž še širila. Res je, da je ta tehnologija tista, s katero so prežeta življenja tako mladostnikov kot tudi starejših in da si življenja in dela brez nje ne da predstavljati. Zato vsake uporabe interneta in spletnih aplikacij ne gre demonizirati in vsakega otroka in mladostnika, ki več časa preživi ob uporabi tehnologije, takoj označiti za zasvojenca. Gre za to, da se zdravstvenega in družbenega problema vedenjske zasvojenosti tako starši kot učitelji zavedamo, da se o njej pogovarjamo z otroki in najstniki ter da, kadar posumimo, da gre za zasvojenost, vemo, kje poiskati ustrezno strokovno pomoč.

4 Viri in literatura

1. BÖLÜKBAŞI, Z. M. in KAVAFOĞLU, S. *Screen: Subject of all Information Technology Addiction*. [Online]. Middle Black Sea Journal of Health Science. [Zadnja sprememba 31. dec. 2019]. [Citirano 5. avg. 2020; 11.20]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/906919>.
2. *CENTER pomoči pri prekomerni rabi interneta Logout*. [Online]. [Citirano 4. avg. 2020; 12.40]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.logout.si/sl/>.

3. CVETKO, D. *Zasvojenost z digitalnimi tehnologijami, kratek pregled*. [Online]. Društvo za zdravje src in ožilja Slovenije. [Zadnja sprememba okt. 2019] [Citirano 4. avg. 2020; 9.00]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://zasrce.si/wp-content/uploads/2020/02/DRUSTVO-ZA-SRCE-Zasvojenost-z-digitalnimi-vsebinami-2020-prava.pdf>.
4. FAJFAR, S. *V Sloveniji je na tisoče uničenih mladih*. [Online]. Ona Plus. [Zadnja sprememba 8. avg. 2017]. [Citirano 7. avg. 2020; 8.35]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://onaplus.delo.si/v-sloveniji-je-na-tisoce-unicenih-mladih>.
5. INŠTITUT Vir. [Online]. [Citirano 7. avg. 2020; 8.35]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.institut-vir.si/o-zasvojenosti.html>.
6. KOPRIVEC, S. *Možgani mladostnikov: ali strukturna nerazvitost vodi v slabše odločitve*. [Online]. eSinapsa. [Zadnja sprememba 8. jul. 2020]]. [Citirano 7. avg. 2020; 9.00]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.sinapsa.org/eSinapsa/stevilke/2019-17/257/mozgani_mladostnikov.
7. NACIONALNI inštitut za javno zdravje. *Vedenjske zasvojenosti*. [Online]. [Citirano 4. avg. 2020; 13.30]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.nijz.si/sl/vedenjske-zasvojenosti>.
8. PEPPER, E. in HARVEY, R. *Digital Addiction: Increased Loneliness, Anxiety, and Depression*. [Online]. NeuroRegulation. [Zadnja sprememba 3. avg. 2018]. [Citirano 2. avg. 2020; 9.00]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.neuroregulation.org/article/view/18189>.
9. REPA, J. *Zasvojenost z internetom*. Ljubljana: Društvo mladinski ceh. 2020.
10. SMALL, G. W. *Brain health consequences of digital technology use*. [Online]. Dialogues in Clinical Neuroscience. [Zadnja sprememba jun. 2020]. [Citirano 7. avg. 2020; 10.10]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7366948/>.
11. TONIONI, F. *Ko internet postane droga*. Nova Gorica: Zdravstveni dom Nova Gorica. 2013.
12. ŽORŽ, B. *Sodobno suženjstvo*. Koper: Ognjišče. 2008.

Osnovna šola Vojnik

Gregor Rojc

SVOBODA IN SMISEL KOT BRANIK
PRED ZASVOJENOSTJO Z INTERNETNO SPOLNOSTJO

FREEDOM AND PURPOSE AS THE BULWARK
AGAINST CYBERSEX ADDICTION

Povzetek

Moderne človeka je zaznamovala tudi moderna tehnologija. Le-ta nam mnogokrat življenje zelo olajša, večkrat pa se s pomočjo le-te lahko ujamemo v različne pasti zasvojenosti. Ena izmed takšnih je tudi zasvojenost z internetno pornografijo oz. t. i. kibernetičnim seks. Temu največkrat podleže sicer moška populacija, a tega dejstva ne moremo generalizirati. Zasvojenost s pornografijo je vrsta nekemične zasvojenosti. Na odraščajočega najstnika ima odločilen vpliv zlasti pri gradnji medosebnih odnosov in ustvarjanju predstav o spolnosti. Ena izmed možnosti zdravljenja odvisnosti od pornografije, ki jo bom predstavil v prispevku in ki bi jo lahko prakticirali med mladimi, je tudi logoterapija.

Ključne besede: zasvojenost s pornografijo, kibernetični seks, nekemična zasvojenost, logoterapija

Abstract

Modern humans have been influenced by modern technology. This technology often makes our lives easier, yet at the same time, it can trap us in different addictions. One such addiction is internet pornography addiction or so called cybersex addiction. Men are more often the ones who have such problems, but we should not generalize. Pornography addiction is a non-chemical addiction. The youth in teenage years can be heavily influenced by it, especially in the area of interpersonal relationships. It (pornography) also has the potential to significantly influence the perceptions the young have about sexuality. One possible solution of tackling this problem, which I will present in my article as something that could be practiced among the young, is logotherapy.

Key words: pornography addiction, cybersex, non-chemical addiction, logotherapy

1 Internetna spolnost ali pornografija ali kibernetični seks

Internetna spolnost, pornografija oz. kibernetični seks je tema, ki jo je nekoliko neprijetno nasloviti, saj se pogosto tudi odrasli zreli moške in žene ob tovrstnih temah zardeli v obraz hihitajo kot majhne punčke in mencajo kot nekdo, ki mora nujno na stranišče. Zrelost pa se kaže ravno v tem, da se lahko soočimo z neprijetnim in težko ubesedljivim. Vzgojna komponenta šole ni nekaj, kar bi močno determiniralo našo šolo, pa vendar imamo učitelji, še posebej razredniki, dovolj manevrnega prostora, da vzgajamo in usmerjamo otroke na tistih področjih, ki jih zaznavamo kot najbolj pereča. Preplavljenost interneta s pornografijo je vsekakor nekaj, kar bi nas moralo skrbeti in motivirati v smeri vzgojnega delovanja.

Sicer se najbrž zdi, da je boj z internetno pornografijo kot boj z mlini na veter, ampak najbrž se je podobno počutil tudi William Wilberfoce, ko je začel boj proti trgovini s sužnji, ali pa George Washington, ko je vodil upor proti angleškemu imperiju.

Podatki za leto 2018 pravijo, da je internetna pornografija v tistem letu obrnila okoli 2,8 milijarde ameriških dolarjev. (Huerta, 2018) Za primerjavo naj navedem podatek, da se je proračun Slovenije v tistem letu ustavil pod 10 milijardami EUR. (Uradni list, št. 71)

V svojem članku se bom do internetne pornografije opredelil negativno, čeprav moram na tem mestu poudariti, da obstajajo izobraženci, ki pornografije ne zaznavajo kot negativne. Obstajajo celo struje feministične misli, ki pornografijo pozdravljajo in interpretirajo kot nekaj, kar ženske opolnomoča. (McElroy, 2004)

Sam sem drugačnega mnenja. Menim, da je pornografija slaba, še posebej, če so ji izpostavljeni mladostniki. To moje mnenje podpirajo številni avtorji in strokovnjaki. V članku bom predlagal rešitev, ki bi otroke, mladostnike in odrasle lahko obvarovala pred zasvojenostjo z internetno pornografijo. Kot rešitev bom predlagal vzgojo, ki bi temeljila na principih logoterapije. Logoterapija namreč poudarja individualno svobodo, odgovornost, ljubezen, predvsem pa brezpogojno vero v brezpogojni smisel in neskončno vrednost sočloveka. (Frankl, 1994)

Če želi mladostnik resnično najti pot do sebe, mora spolnost povezovati z ljubeznijo (Ščuka, 2007, 194), kar pa je nemogoče, če je partner zaznan kot objekt. To pa je ravno bistvo pornografije, ki udeležence v spolnem aktu objektivizira in popolnoma razosebi.

Izpostavljanje tovrstnim dražljajem in idejam daje otrokom spačeno sliko sveta, zato bi jim z vzgojno komponento v šoli morali ponuditi boljšo pot. Pot, ki ne sledi takojšnji gratifikaciji gonov in ki človeka ne obravnava le kot biološki stroj, pač pa pot, ki človeka obravnava v vseh njegovih dimenzijah, telesni, duševni in duhovni. (Frankl, 1994)

2 Premagovanje zasvojenosti s pornografijo

Večini ljudi v Sloveniji ime Terry Crews ne pomeni popolnoma nič, če pa jim povemo, da je to tisti glasni temnopolti mišičnjak, ki nastopa v reklamah za kozmetiko Old Spice, potem je slika nekoliko drugačna. Terry Crews je le eden izmed številnih ljudi po svetu, ki jim je zakon začel razpadati zaradi zasvojenosti s pornografijo. V njegovem primeru ima zgodba srečen konec in z ženo sta še vedno skupaj, on pa je velika inspiracija vsem, ki se želijo osvoboditi spon pornografije.

Ben Shapiro v svoji knjigi *Porn Generation* postreže z osupljivimi podatki. Raziskava med študenti je pokazala, da je 46 % študentov izkusilo t. i. one night stand, torej enkratni spolni odnos s človekom, s katerim ne nameravaš preostanek življenja imeti nobenega stika, 43 % študentov pa je prevaralo partnerja, s katerim so bili v resni zvezi. (Shapiro, 2005)

Spolnost naj bi omogočala duhovno rast, nikakor pa ne bi smela biti zreducirana zgolj na nivo telesnosti oz. dejavnosti spolnih organov, ki omogoča le potešitev gonov in razplojevanju namenjenih prirojenih motivov. Brez ljubezni je spolnost le nagonška biološka dejavnost, značilna za živali. (Ščuka, 2007)

In ravno tu je srž problema. Pornografija dehumanizira človeka, spolni akt pa zreducira na srečanje dveh ali več teles. Dodatna težava je v tem, da je s svojo preiščeno vizualno stimulativnostjo (ki je še posebno usodna za fante), tako zelo privlačna in žal tudi sugestibilna. Posledice prezgodnje spolne aktivnosti so zelo neugodne, še posebej za dekleta, ki pogosto trpijo za depresijami. (Shapiro, 2005 in Kristovič, 2017) Že samo stimuliranje možganov z zasloni je za mlade zelo škodljivo (Kristovič, 2017), vendar pa je učinek še toliko bolj usoden, če so na zaslonu prisotne t. i. supranormalne stimulativne podobe.

Maria Ahlin, predsednica organizacije Changing Attitudes, pove, da se mnogo mladih dandanes o spolnosti uči preko gledanja pornografije, ki iz leta v leto postaja bolj agresivna, ponižujoča in nasploh ekstremna. (Ahlin, 2019) Seveda bi lahko zavzeli stališče, da bi šola morala prehiteti pornografijo s primerno spolno vzgojo.

S tem seveda ni nič narobe, čeprav sem osebno mnenja, da prezgodnje pogovarjanje o spolnosti ni nujno najboljša rešitev. Podobno stališče zavzame tudi prej omenjeni Ben Shapiro. O nekemični zasvojenosti govorimo takrat, kadar zasvojeni za omamljanje stanja zavesti ne zlorablja kemičnih substanc, ampak postopek, s katerim sproža notranje mehanizme za omamljanje. Sprožilni dejavniki, s katerimi se je oseba naučila sprožati notranje mehanizme za omamljanje, so vzburjanje, stimulacija in potešitev. (Kristovič, J., 2019, 580) Vsaka zasvojenost je obrambni mehanizem, s katerim skrivamo praznino in bolečino (Gostečnik v Kristovič, J., 2019, 583), in ravno tu ponuja logoterapija izjemne možnosti in učinkovite pristope, o katerih bi veljalo spregovoriti in razmisliti.

2.1 Logoterapija

Oče logoterapije je Viktor Frankl, ki je med II. svetovno vojno več let preživel v koncentracijskih taboriščih. Ko se je po vojni vrnil v rodni Dunaj, je tehtal manj kot 40 kilogramov, vse mesto je bilo razdejano, prav tako pa je izvedel, da njegov oče, mati in žena niso preživeli koncentracijskega taborišča. Če je kdo imel pravico obupati, je bil to zagotovo Frankl, ki pa se je »pobral« in udejanjil tisto, kar je začel odkrivati že pred vojno. Začel je živeti na temelju brezpogojne vere v brezpogojni smisel. (Frankl, 1992, 1994, 2005)

Franklova logoterapija ima tri osnovna načela:

- svoboda volje,
- volja do smisla,
- smisel življenja.

Svoboda volje pomeni, da je človek vedno svoboden. Seveda njegova svoboda ni neskončna in človek tudi ni svoboden od okoliščin, vendar pa je svoboden v svojem odnosu do okoliščin. Naj je njegova svoboda še tako omejena, ima človek vedno možnost svobodne izbire. (Frankl, 1994) V našem primeru bi to pomenilo, da se človek/otrok, vedno znova lahko odloči, kaj bo gledal na računalniku, televiziji, telefonu ...

Volja do smisla pomeni, da si človek želi najti in izpolniti smisel. Vsak si želi, da bi bilo njegovo življenje smiselno. (Frankl, 1994) Sprožanje notranjih mehanizmov za omamljanje gotovo ne prinaša smisla v življenje, saj gre bolj za zadovoljevanje gonov, kot karkoli drugega, zato je pomembno, da v človeku zbudimo željo po tem, da najde in udejanji smisel. Volja po smislu človeka vleče, za razliko od gonov, ki ga ženejo.

In potem je tu še smisel življenja. Frankl trdi, da je življenje v vsakem trenutku smiselno, tudi v najtežjih trenutkih, trpljenja, smrti, občutka krivde. (Frankl, 1994) Za tovrstno stališče je seveda potrebna zrelost in moč.

In kako človek najde smisel? Primarno z delovanjem oz. udejanjanjem vrednot. Te pa ponovno lahko razdelimo v tri skupine:

- ustvarjalne vrednote,
- vrednote doživljanja ali doživljajske vrednote,
- vrednote stališč.

Ustvarjalne vrednote so tipične za *homo faberja* (človeka delavca), udejanjamo pa jih z aktivnim delovanjem. Ko govorimo o vrednotah doživljanja, lahko govorimo o *homo amansu* (ljubečem človeku). Te vrednote človek udejanja skozi doživljanje lepega – npr. narave, umetnosti itd. Vrednote stališč uvedejo *homo patiens*a (trpečega človeka). Človek jih udejanja skozi stališča, ki jih je zavzel do tragedij, nespremenljivih tragičnih zasukov življenja pa tudi s smiselnim stališčem oz. odnosom do ugodja in sreče (prav tam).

Johanna Schechner in Heidemarie Zürner sta na temelju Franklovih antropoloških tez razvili deset logoterapevtskih tez. Te so: 1. človek je soustvarjalec svojega ravnovesja, 2. človeka znači njegova usmeritev k smislu, 3. človek zasluži spoštovanje, 4. človek teži k usmeritvi, 5. človek je svoboden in odgovoren, 6. človek sam določa svoje delovanje, 7. človek teži k suverenosti, 8. človek je dinamičen in odprt v svet, 9. človek sam odloča, kako se bo soočal s krizami, 10. človek je duhovno bitje. (Velički in Velički, 2018, 342)

Logoterapija slika človeka kot entiteto, ki poleg telesne in duševne poseduje tudi duhovno komponento, kot takšen pa je človek vedno sposoben zavzeti lastno stališče in najti najprimernejše rešitve zase in okolico (Velički in Velički, 2018, 342). Za razliko od teorij, ki temeljijo na načelu homeostaze in zmanjševanju tako notranjih kot tudi zunanjih napetosti, logoterapija podpira zdravo noodinamiko, ki nikakor ne teži k temu, da bi posameznik dosegel celovito zadovoljstvo in umiril vse svoje želje. Logoterapija ne podpira ideje, da naj bi se človek izogibal življenjskim situacijam, ki povzročajo napetost, saj tovrsten način bivanja človeka osami od stvarnega sveta in življenja nasploh. (Kristovič, 2014, 49).

To pomeni, da mladostniki, ki bili vzgajani v duhu logoterapije, ne bi bežali pred skušnjo, pač pa zaradi polnega in smiselnega življenja ne bi niti bili skušani ali pa bi, zavezani udejanjanju smisla, skušnjave, ki vodijo v nekemično odvisnost, lahko uspešno premagovali.

Da pa bi mladi lahko prišli do položaja, ko ne bodo doživljali t. i. eksistencialne praznine oz. pomanjkanja smisla, bi bilo dobro, da bi se vzgoja naslonila na najpomembnejše principe logoterapije. Vzgoja je v antropološkem smislu prva naloga človeka, ki jo v prvi vrsti opravljajo starši, nato pa tudi institucije, ki se ukvarjajo z otroki. Vzgoja otroku podari človeškost, seveda pa mora biti tisti, ki vzgaja (starš ali učitelj), vreden posnemanja in spoštovanja. (Kalamar Frece in Kristovič, 2018)

Otroku je treba omogočiti zavedanje samega sebe kot svobodnega in odgovornega bitja, ki se lahko v vsaki situaciji odloči, torej omogoči prehod od zavedanja svoje svobodne biti k odgovorni biti in odločujoči se biti. (Frankl v Kalamar Frece in Kristovič, 2018) Šola svojega delovanja torej ne more zvesti le na nivo izobraževanja, ki v dobi odraslosti omogoča konkuriranje na trgu delovne sile, pač pa mora mladostnika oblikovati tako, da bo lahko kvalitetno živel svoje življenje, sprejemal dobre odločitve in se izogibal bivanjski prikrajšanosti oz. stanju odsotnosti smisla.

Na tem mestu pa velja opozoriti na to, da odgovornosti za neuspeh ali zaslug za uspeh ne nosijo zgolj učitelji ali starši. Seveda je potrebno, da naredimo vse, da bi bili otrokom najboljši možen zgled in da bi jih opremili s strategijami, ki jim bodo omogočale aktivno delovati na področju samovzgoje, s katero lahko korigirajo morebitne slabe vzorce, ki so jih prinesli s sabo iz otroštva v odraslo dobo. Uspeh pa je še vedno odvisen od učenčevih/otrokovih odločitev. To zavedanje je osvobajajoče tako za učenca kot tudi za učitelja. Učitelju omogoči, da lahko, če je sam naredil vse potrebno, z razumevanjem in mirnim srcem sprejme morebitne vzgojne neuspehe, otroku pa da tovrsten pogled občutek odgovornosti in lastne vrednosti.

Lukasova trdi, da je pedagoški zgled edini resnični instrument za vzpodbujanje osebnosti, ki ga imamo na razpolago v procesu vzgoje (Lukas, 1993, 58), zato se moramo potruditi, da bo le-ta vreden spoštovanja (Lukas, 1993, 72), istočasno pa se moramo zavedati, da se naša odgovornost s tem tudi konča. Učitelj/vzgojitelj je odgovoren le za zgled, ki ga daje, ne pa tudi za njegovo učinkovitost (Lukas, 1993, 59), ta je namreč odvisna tudi od otroka, zato je prav, da se zavedamo tudi odgovornosti, ki jo nosi otrok.

V svoji oceni sem seveda subjektiven in morda vidim stvari, ki jih ni, a vendar se ne morem znebiti občutka, da imajo tisti učenci, ki so se že v osnovni šoli ujeli v past zasvojenosti z računalniškimi igrkami, socialnimi omrežji ali spletno pornografijo, bolj prazna življenja, težje prevzemajo odgovornost zase in nase, imajo slabo samopodobo (ki je seveda lahko vzrok in

ne posledica zasvojenosti) in so nasploh manj spretni v medosebnih interakcijah. Dejansko se zdi, kot da ne spoštujejo nikogar, vključno s sabo. Tem mladostnikom bi bilo vsekakor potrebno pomagati.

3 Zaključek

Skušnjava, kot je pornografija, bo mladostnika peljala dlje, kot bi si želel, ga tam držala dlje, kot je načrtoval, in mu izstavila višji račun, kot ga je pripravljen plačati. Ravno zato bi se morali tako starši kot tudi učitelji truditi, da se opremimo s strategijami, ki bodo preprečevale, da bi otroška življenja ostala brez smisla. Kot smo lahko videli, so posamezniki, ki svoje življenje dojemajo kot prazno, v večji nevarnosti, da se bodo ujeli v past kemične ali nekemične zasvojenosti. Spletna spolnost je ena takšnih nekemičnih zasvojenosti, ki zaradi svojih destruktivnih idej predstavlja nevarnost za celotno družbo. Ideje, da gre pri spolnosti zgolj za konzumacijo in ne za povezavo, za potešitev gonov in ne za ljubezen, so zelo nevarne, saj ljudi razčlovečijo in popredmetijo. Človek je naenkrat samo še telo, biološki stroj, sposoben doživljanja ugodja, ki se ga trudi doseči, preko doseženega ugodja pa teži k stanju homeostaze, torej k stanju brez napetosti.

Logoterapija je zgoraj napisanemu dobra protiutež, saj človeka obravnava v njegovi celovitosti, tako da obravnava njegovo telo, dušo in duha. Ne spodbuja stanja homeostaze, pač pa podpira noodinamiko – napetost, ki človeka vleče naprej. Logoterapija človeku vrača dostojanstvo in ga prijazno opozarja na to, da je posedovalec svobodne volje in s tem nosilec odgovornosti. Mnenja sem, da je lahko uspešna in človeka vredna le vzgoja, ki temelji na svobodi in odgovornosti, zato verjamem, da bi bila logoterapija lahko odličen temelj za vzgojno delovanje tako šole kot seveda tudi družine.

Še preden pa se sploh lahko začnemo pogovarjati o tem, kakšni naj bodo temelji vzgojnega delovanja šole, si priznajmo, da smo vzgojno komponento predolgo zanemarjali, nato pa ji odmerimo mesto, ki ji pritiče. Šola je namreč edini sistem sodobne družbe, ki lahko istočasno vpliva na človekovo izobrazbo, socialno vedenje in človečnost ter s svojo dejavnostjo podpira ali spodnaša vzorce, ki jih otrok (pri)dobi v družini – tako dobre kot tudi slabe. (Nussbaum, 2010, 45) Pri tem se moramo zavedati, da znanje, ki ga otrok pridobi v šoli, samo po sebi ni nikakršno zagotovilo za razvoj zdrave in pokončne osebnosti.

Velja celo nasprotno – golo znanje brez človečnosti je lahko celo nevarno (Ščuka, 2012, 178) ali pa vsaj nima nikakršne vrednosti, saj vednost brez etičnosti predstavlja le znanje v obliki uporabnih podatkov (Rutar, 2002, 3).

4 Viri in literatura

1. AHLIN, M. *Let's Talk Porn*. [Online]. Youtube. [Zadnja sprememba 21. jun. 2019]. [Citirano 16. avg. 2020; 22.00]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.youtube.com/watch?v=DBTb71UzPmY&list=LLXehQjdCvMyePfYIT_RpUmw&index=12.
2. FRANKL, V. *Kljub vsemu rečem življenju da*. Celje: Mohorjeva družba. 1992.
3. FRANKL, V. *Zdravnik in duša: osnove logoterapije in bivanjske analize*. Celje: Mohorjeva družba. 1994.
4. FRANKL, V. *Človek pred vprašanjem o smislu*. Ljubljana: Pasadena. 2005.
5. HUERTA, D. *How Pornography Affects a Teen Brain*. [Online]. Focus on the family. [Zadnja sprememba 14. avg. 2018]. [Citirano 16. avg. 2020; 21.00]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.focusonthefamily.com/parenting/how-pornography-affects-a-teen-brain/>.
6. KALAMAR Frece, D. in KRISTOVIČ, S. Zdravo družinsko okolje za vzgojo odgovorne osebe. V: *Mednarodna konferenca: Za človeka gre - družba in znanost v celostni skrbi za človeka*. Maribor: Alma Mater. 2018. Str. 90–96.
7. KRISTOVIČ, J. Kdo mi krade smisel življenja? Zasvojenost z internetno spolnostjo. V: *Znanstvena konferenca Za človeka gre: prihodnost zdaj*. Maribor: Alma Mater. 2019. Str. 577–583.
8. KRISTOVIČ, S. *Reševanje krize sodobnega človeka: osnove logoterapije*. Celje: Mohorjeva družba. 2014.
9. KRISTOVIČ, S. Zasloni so za otroške možgane droga. *Novi tednik*. 2017, št. 19, str. 13.
10. LUKAS, E. *Družina in smisel*. Celje: Mohorjeva družba. 1993.
11. McELROY, W. *A Feminist Defense of Pornography*. [Online]. [Zadnja sprememba 16. okt. 2004]. [Citirano 16. avg. 2020; 21.07]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://jlampl.net/A%20Feminist%20Defense%20of%20Pornography.pdf>.
12. NUSSBAUM, M. C. *Not for Profit*. Princeton: Princeton University Press. 2010.

13. RUTAR, D. *Učitelj kot intelektualec*. Radovljica: Didakta. 2002.
14. SHAPIRO, B. *Porn Generation*. Washington: Regnery Publishing. 2005.
15. ŠČUKA, V. *Šolar na poti do sebe*. Radovljica: Didakta. 2007.
16. ŠČUKA, V. *Država v megli: oblikovanja osebnosti šolarjev*. Nova Gorica: Šola osebnosti. 2012.
17. *URADNI list*, št. 71/17. [Online]. [Citirano 15. avg. 2020; 21.10]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.uradni-list.si/files/RS_-2017-071-03413-OB~P001-0000.PDF.
18. VELIČKI, V. in VELIČKI, D. *Logoterapija u odgoju i obrazovanju - terminološko određenje i sadržajne smjernice*. Zagreb: Nova prisutnost. 2018. Str. 333–349.

Osnovna šola Vojnik

Marjana Rojc

PRAVLJICA O VOJAKIH IN TANKIH

A STORY OF SOLDIERS AND TANKS

Povzetek

Še nedavno tega smo, ko je nekdo govoril o zasvojenosti, pomislili na drogo oz. kemično zasvojenost, v zadnjem času (v zadnjem desetletju ali več) pa smo priča raznovrstnim nekemičnim zasvojenostim. Ena izmed teh je skupina odvisnosti od tehnologije – gre za zasvojenost z računalniškimi igrami in računalnikom, telefonom, z uporabo različnih družabnih omrežij ... V svojem prispevku se bom osredotočila na zasvojenost z računalniškimi igrami in opozorila na konkreten primer, s katerim sem se srečala pri učencu 6. razreda. Spregovorila bom o posledicah zasvojenosti pri tvorbi (po)ustvarjalnih besedil pri pouku slovenščine, kako sem se težave lotila kot učenčeva učiteljica materinščine, kakšno je bilo sodelovanje s šolsko svetovalno službo in kako se je učenčeva zasvojenost odrazila v času dela na daljavo, ko je svoje naloge opravil pravočasno in vzorno.

Ključne besede: zasvojenost, nekemična zasvojenost, računalniške igre, (po)ustvarjalno pisanje

Abstract

Still not that long ago if anyone mentioned addiction our mind would immediately go to drugs or some kind of chemical addictions. However, nowadays (in the last decade or maybe a bit more) we have been witnessing a plethora of non-chemical addictions. One of these is the group of technology addictions – addictions where a person is addicted to computer games, a mobile phone, the use of social media etc. In my article, I shall focus on computer games addiction and bring to the attention an example of a certain six-grade student who I have encountered in my career. I shall address the consequences that such addiction has on the formation of creative texts in the mother tongue. I shall also explain how I have tackled the problem as the student's Slovene teacher, what the cooperation with the social workers was like and how the student's addiction manifested itself during the days of distance learning, when he dutifully accomplished the tasks that were given to him.

Key words: addiction, non-chemical addiction, computer games, creative writing

1 Odvisnost in nekemična zasvojenost

V preteklosti smo zasvojenost oz. odvisnost opredeljevali predvsem v povezavi s ponavljajočim uživanjem snovi – droge, alkohol, cigarete ... – ali ponavljajočimi navadami – pornografija, igre na srečo, nakupovanje, šport ... Danes pojem zasvojenosti opredeljujemo veliko širše, saj le-ta zajema tudi odvisnost od različne tehnologije, ki sodi v t. i. nekemične oz. vedenjske zasvojenosti. ASAM (American Society of Addiction Medicine) zasvojenost definira kot kronično bolezen možganskega nagrajevalnega kroga in centrov, ki so povezani z motivacijo in spominom, nedelovanje teh nevronske povezave pa se kaže na biološki, duševni, družbeni in duhovni ravni. Izraža se v posameznikovi patološki potrebi po ugodju in/ali sprostitvi pri uživanju snovi in izbiri določenih vedenj. (ASAM, 2011) Sanja Rozman jo pojmuje kot ne nujno telesno odvisnost od nekega sredstva, ki deluje na zavest, temveč kot ravnanje, za katerega zasvojen človek ve, da je škodljivo, a ga ne more opustiti, ker bi doživel abstinenčno reakcijo (Rozman, 2007, 31). Jasna Repa je mnenja, da odvisnost pomeni ponavljajoče se navade, ki povečujejo tveganje za nastanek bolezni oz. socialnih problemov. (Repa, 2010, 17)

Miha Kramli, slovenski psihoterapevt, pravi, da je bila pred dvajsetimi leti večina pacientov tista, ki je bila zasvojena z drogo – kokainom, heroinom, ekstazijem ..., potem pa so se naprej začele pojavljati težave z odvisnostjo od igralnih iger, danes pa je vse več t. i. nekemičnih zasvojenosti, ki se začnejo že v zibelki. (Domovina, 2019) Slednji podleže vse več mladih. Kramli (2019) opozarja, da že majhne otroke navadimo na t. i. intenzivnost, povezano s takšnimi in drugačnimi monitorji. Takšen otrok je nezmožen doživljanja pristnega stika z naravo, vse svoje frustracije pomiri le s stikom z »monitorčkom«, kakor ga avtor (2019) poimenuje. Nekje 50 odstotkov otrok današnje dobe je takšnih, ki svoj prosti čas preživljajo v virtualnem, ne pa v realnem svetu. Večkrat naletimo na trditev, da moramo pri uporabi moderne tehnologije ločiti med koristno uporabo in zasvojenostjo in upoštevati, da morajo tudi otroci iti v korak s časom, s čimer se sicer strinjam, se mi pa poraja vprašanje, kje je tista meja med koristnim in zasvojenostjo.

Sama zasvojenost se torej lahko začne že v ranem otroštvu, mnogi pa odvisnosti od tehnologije podležejo tudi kasneje, bodisi v »šolski« ali celo odrasli dobi. Tilen Zamuda, psihiater UKC Maribor, opozarja, da se zdravljenje odvisnosti običajno začne z abstinenco, kar pa je pri novodobnih odvisnostih zelo težko ali celo nemogoče doseči, saj je bolj kot to, da mladostnika iztrgamo iz družbe vrstnikov in spleta, pomembno, da se lotimo korenite spremembe načina

življenja posameznika, ki ga moramo usmeriti v »živo« družbo in gibanje. (MMC RTV SLO, 2019) Strokovnjaki se torej obravnave lotijo s psihoterapijo in le v redkih primerih medikamentalno oz. je slednja terapija namenjena le blažitvi fizičnih spremljevalcev odvisnosti (nespečnost, nihanje razpoloženja, napetost ...). Do samega zdravljenja sicer v realnem življenju dokaj redko pride, saj smo (na žalost) starši še vedno prepričani, da otroka lahko vodimo, mu postavimo meje in da je le-ta sam sposoben pretrgati dolgo nit v zasvojenosti. Pa je res tako?

2 Nekemična zasvojenost pri mladostnikih

Mladostniki so tista populacija, pri kateri se vedenjska zasvojenost najpogosteje pojavi. Vrst nekemične zasvojenosti je več: igre na srečo, erotična (seksualna) zasvojenost, t. i. družbeno sprejemljive zasvojenosti (s športom, nakupovanjem, z delom, religijo), zasvojenost s hrano ter odvisnost od elektronskih naprav oz. tehnologije. Mladostniki so tista populacija, pri kateri se slednja vrsta vedenjske zasvojenosti najpogosteje pojavi.

Povprečen človek na svojem delovnem mestu letno opravi približno 2000–2100 ur. M. Kramli v intervjuju za *Domovino* opozarja, da imajo v ambulantni prek 60 mladostnikov, ki več kot 3000 ur preživijo na igricah, družabnih omrežjih ... (Domovina, 2019) Mislim, da je razprava na tem mestu odveč in da smo odrasli tisti, ki se moramo vprašati, ali res ljubimo svoje otroke.

Po Kramlijevem mnenju (2019) lahko nekemično zasvojenost razdelimo nekje na štiri stopnje, ki jih bom poskušala opredeliti v nadaljevanju:

1. stopnja: otrok sam pove, kdaj bo z aktivnostjo na računalniku/telefonu ... končal, in se omejitve drži (običajna situacija);
2. stopnja: otrok obljublja, da bo z aktivnostjo na računalniku/telefonu ... končal, a se omejitve ne drži in odreagira agresivno (pogosto obvladljiva situacija);
3. stopnja: prisilno vedenje, pri čemer otrok odreagira agresivno in z grožnjami (potrebna obravnava v instituciji);
4. stopnja: zasvojenost, pri kateri otrok ne zaznava okolice in je fizično agresiven.

Omenjene stopnje največkrat prepoznamo starši v domačem okolju. Nemalokrat pa so posledice vidne tudi pri šolskem delu posameznikov. Šola je sicer institucija, v kateri so pametni telefoni ipd. »priporočeno« prepovedani oz. šola (ne)uporabo le-teh opredeli v vzgojnem načrtu oz. pravilih šolskega reda, pri čemer moramo poudariti, da ne gre za

neuporabo moderne tehnologije, saj šola poskrbi, da se vsak otrok seznani in nauči le-to uporabljati v pravem obsegu. Nezaželeno je prinašanje lastnih pametnih telefonov v šolo, saj bi uporaba omenjenih naprav vplivala na druženje z vrstniki, preživljanje odmorov ...

In kateri so tisti dejavniki, ki najpogosteje pripeljejo do zasvojenosti? Na odvisnost oz. pojav le-te največkrat vplivajo primarno družinsko okolje (in pričakovanja staršev ali samih posameznikov) in morebitne travmatične izkušnje iz tega, genetska nagnjenost, vrstniki in družba, duševne težave posameznika, pretirana slaba samopodoba, perfekcionizem ... Ravno zaradi teh dejavnikov pa je zelo pomembno, da otroka opazujemo in mu nudimo varno družinsko okolje.

Zasvojenost s tehnologijo lahko prepoznamo po naslednjih znakih:

- posameznik neprestano razmišlja o svoji dejavnosti, le-ta postane prevladujoča, ne more se ji upreti;
- sprememba počutja in vedenja (nezainteresiranost za druge stvari, agresivnost);
- neracionalna poraba časa;
- odtegnitveni simptomi: razdraženost, tesnoba, nemir, tresavica, lahko depresija;
- konflikti (predvsem z družino);
- zanemarjenost (psihična in fizična);
- izogibanje družbi ...

Pomembno je, da znamo ločiti med običajnim udejstvovanjem z določeno aktivnostjo in zasvojenostjo. O slednji govorimo, ko to vedenje postane prevladujoče. Ko določeno zasvojenost prepoznamo, je prvi korak, da le-to prepozna tudi sam zasvojenec, sledi iskanje pomoči. V Sloveniji imamo kar nekaj zavodov, ki nudijo tovrstno pomoč, najpomembnejše pa po mojem mnenju je, da delamo na preventivi, pa bodisi da gre za primarno družinsko okolje ali pa šolo.

2.1 Pravljica o vojaki in tankih

V nadaljevanju bom predstavila primer vedenjske zasvojenosti in spopadanje z le-to.

Janko (ime je izmišljeno) je učenec 6. razreda osnovne šole. Je povprečno sposoben, na določenih področjih zelo informiran. Veliko ve o prvi in drugi svetovni vojni, o Hitlerju in tankih, ki so bili v drugi svetovni vojni uporabljeni. V nižjih razredih je bil opredeljen kot učenec z ADHD in še marsičim. Prijatelj je nima, sošolci ga ne sprejemajo, saj je pri pouku zelo nemiren,

ves čas govori, spušča »čudne« glasove in ne sledi. V prostem času je veliko igral računalniške igrice (ko rečem veliko, mislim po več ur dnevno), kar se pri pouku odraža v nezbranosti in neprestanem oponašanju zvokov streljanja. Ko sem omenila podatek o prostem času, sem namenoma uporabila preteklik, saj so starši uspeli njegovo uporabo oz. igranje računalniških iger omejiti. Posledice pa so vidne ... zelo vidne.

Pri pouku slovenščine v 6. razredu obravnavamo tudi pravljico. Tipična pravljica ima nedoločen kraj in čas dogajanja (saj veste *nekoč, za devetimi gorami ...*), srečen konec, pravljicihna števila ... in tipizirane knjiž. osebe (npr. zlobna mačeha, revna mati, tretji sin ...). Učenci so dobili navodilo, da po vzoru ljudske pravljice tvorijo svojo pravljico, v kateri morajo upoštevati omenjene značilnosti. Navodila so obsegala tudi opredelitev oseb – skrben oče, zlobna mačeha, tri hčere – in uporabo čarobnega predmeta. Janko se je pravljice lotil na poseben način, navodil ni upošteval in končni izdelek je bil »pravljica« o tankih iz druge svetovne vojne. Že med samim pisanjem sem ga opozorila, da je zašel, in ga poskušala usmeriti v novo pisanje oz. nov začetek. Zaman. Jankova pravljica je bila sestavek o tipih tankov in vojakihi ter bitki med temi. Kot bi brali članek iz poljudnoznanstvene revije, ki bi mu za boljšo ilustrativnost dodali nekaj zgodbe. Vse skupaj je učenec opremil seveda tudi z zvočno podobo – streljanjem in vožnjo, na kar sem ga večkrat opozorila in s tem poskusila preostali skupini omogočiti prostor za zbrano pisanje. V naslednji uri sva z Jankom predebatirala značilnosti pravljice in način, kako bi le-te vpletel v zgodbo. Začetek pravljice je bil ustrezen, po treh povedih je zašel. Ko sva s šolsko svetovalno delavko, ki »delo« z Jankom, govorili o njegovem (po)ustvarjanju, sva bili enotnega mnenja – deček živi v svetu računalniške igre in se stvarnosti okoli sebe ne zaveda. Strinjali sva se, da se je zadeve potrebno ločiti sistematično. Učenec namreč ni bil sposoben desetminutne osredotočenosti na neko stvar, ki ni bila predmet njegovih izletov v virtualni svet. Najina ugotovitev pa je v sodelovanje nujno vključevala tudi starše. Naj povem, da so se starši težave svojega otroka zavedali in so s šolo začeli sodelovali, še preden je učenec postal šestošolec. Tega sicer kot njegova učiteljica slovenščine nisem zaznala, saj je učenec kazal tudi znake fizične zanemarjenosti in občasno verbalno agresijo, s katero se je znesel nad sošolci. Kakšne poti reševanja težave so izbrali učenčevi starši, ne vem, sama pa sem poskušala predvsem z aktivnim vključevanjem otroka v šolsko delo, s spodbudami, dodatnimi navodili ... Najpomembnejše pa je bilo postavljanje okvirjev, ki so vključevali nenehen nadzor in učencu postavili jasne meje.

Sčasoma sva s pomočjo šolske svetovalne delavke z Jankom začela bolj sodelovati – uredil si je zvezek, veliko snovi je prepisal še enkrat, rešil je naloge v delovnem zvezku. Vse je bilo na nek način ločeno od sodobne tehnologije, saj smo se zavedali, da bi se deček lahko ponovno ujel v past. Potem pa ... je prišel zloglasni 16. marec 2020 in čas zaprtja šol zaradi korona virusa. Učitelji smo bili pred novimi izzivi, učenci pa seveda tudi. Prišlo je delo na daljavo in povečana uporaba sodobne tehnologije. Prvih štirinajst dni se Janko ni oglasil. Po spodbudi razredničarke je začel z delom, v katero se je vključila tudi družina. Tu moram omeniti njegovo mater, ki je skrbno bedela nad sinovim delom. Učenec je sicer navodila dobil preko spleta, vse naloge in zapise pa je opravil rokopisno. Njegovo delo je postalo vzorno. Brez pretiravanja. Sestavki so imeli rdečo nit (in ta ni bila povezana s tanki in vojaki), naloge so bile skoraj v celoti rešene pravilno in oddane pravočasno. Skratka – vse je kričalo po pohvali. Le-to sem z veseljem napisala njegovi mami in jo preko video klica delila tudi z njegovimi sošolci. Vse to je učencu dalo krila. Ko so se učenci junija vrnili v šolo, je bil Janko sprva še zelo motiviran, potem pa je počasi motivacija začela upadati. Z rednimi spodbudami in pohvalami je šolsko leto pripeljal do konca, in sicer z za eno višjo oceno, kot je bilo sprva pričakovati.

To je le eden izmed primerov zasvojenosti. V času, v katerem živimo, odvisnost od moderne tehnologije preži na nas na vsakem koraku. V šoli se posledice zasvojenosti z računalniškimi igrami, s spletom, telefonom, socialnimi omrežji ... pri posameznikih največkrat opazi pri nezmožnosti zbranosti, neprespanosti in posledično utrujenosti, morebitni agresivnosti in nesposobnosti socializacije.

Poleg tega, da sem učiteljica, sem tudi mama. Moji dekleti sta ravno v obdobju, ko sta za tovrstne pasti najbolj dojemljivi. V času, ko nastaja ta prispevek, sem še toliko bolj pozorna, da katera izmed njiju ne bi slučajno kazala znakov zasvojenosti, in občutek imam, da ju neprestano razvrščam po stopnjah zasvojenosti ter se trudim, da dlje od druge ne bi prišli. Poleg časovne omejitve, ki jo imata moji dekleti, pa se z možem trudiva, da bi jima bila dober zgled z jasnimi postavljanjem pravil, ki si jih tudi sama drživa.

3 Zaključek

Strokovnjaki so mnenja, da je nekemičnih zasvojenosti oz. t. i. vedenjskih zasvojenosti vse več, najranljivejša populacija le-te pa mladostniki. M. Kramli v intervjuju za *Domovino* pove, da zasvojenost s tehnologijo presega družinsko okolje, to ni več le težava posameznikov, temveč civilizacijski problem. (Domovina, 2019) Med mladimi se vse bolj uveljavlja t. i. e-šport, kar omenjeni avtor (2019) poimenuje igranje igrice. Mladostniki so večkrat prepričani, da bodo z le-tem obogateli, kar se sicer zgodi malokomu. Prav tako svetuje, naj svoj prvi pametni telefon najstnik dobi v drugem letniku srednje šole, prej pa je lahko le uporabnik, ne pa lastnik. Na tak način bo posameznik lahko razvil normalen odnos do uporabe tehnologije, saj prekomerna uporaba le-te pri otroku ubija ambicioznost in kreativnost, otrok pa vse bolj tone v naveličanost in otopelost.

Meja med »korakom s časom« in pretirano uporabo moderne tehnologije je tanka, zato moramo biti pozorni, da je otrok/mladostnik ne prestopi. V šoli večkrat govorimo o smotrni uporabi moderne tehnologije, spleta ... Otroci zato potrebujejo jasne meje, pomembno je, da vzpostavimo (družinska) pravila o uporabi moderne tehnologije, določimo časovno omejitve (bodisi tedensko bodisi dnevno) in da pravila, ki jih določimo, upoštevamo tudi odrasli, saj smo na ta način lahko zgled svojim otrokom. Računalnik in ostalo tehnologijo naj otroci sprejemajo kot orodje. Prav je, da jih na to navajamo že zgodaj, saj je lahko pretirana uporaba tehnologije vir frustracij pri otrocih in nenazadnje tudi starših. Za vse pa spopadanje z odvisnostjo pravi izziv. Poleg tega menim, da je bistvo vsega v preventivi, in sicer ne le tisti, ko kot odgovorni starši obiščemo vsa predavanja v zvezi z zasvojenostjo in ko ob vrnitvi domov svojim otrokom postavimo omejitve pri uporabi tehnologije, temveč v preventivi v smislu konkretne predstavitve poti in posledic zasvojenosti pri človeku (mladostniku) neposredno otrokom. Da tudi ti sami uvidijo, da poleg laičnih staršev in učiteljev na zasvojenost opozarjajo strokovnjaki, ki se z le-to srečujejo v realnem življenju. Pozdravljam tudi idejo, da bi o odvisnosti od tehnologije morda spregovoril kak bivši oz. ozdravljeni odvisnik. Ta bi lahko najbolj realno predstavil, kakšno je življenje odvisnika.

4 Viri in literatura

1. ČERMELJ, B. *Psihoterapevt Miha Kramli: Starši bi se morali zavedati, da mladostnik ne more biti lastnik pametnega telefona! – 1. del*. [Online]. Domovina.je. [Zadnja sprememba 6. dec. 2019; 6:34]. [Citirano 10. avg. 2020; 9:10]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.domovina.je/psihoterapevt-miha-kramli-starsi-bi-se-morali-zavedati-da-osnovnosolec-ne-more-biti-lastnik-pametnega-telefona-1-del/>.
2. ČERMELJ, B. *Psihoterapevt Miha Kramli o zankah, po katerih spoznamo, da naš otrok drsi v zasvojenost od elektronskih naprav – 2. del*. [Online]. Domovina.je. [Zadnja sprememba 7. dec. 2019; 9:21]. [Citirano 10. avg. 2020; 12:13]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.domovina.je/miha-kramli-o-znakih-po-katerih-spoznamo-da-nas-otrok-drsi-v-zasvojenost-od-elektronskih-naprav/>.
3. REPA, J. *Zasvojenost z internetom*. Ljubljana: Salve. 2010.
4. ROZMAN, S. *Peklenska gugalnica: kako se rešite odvisnosti od hrane, spolnosti, dela, iger na srečo, nakupovanja in zadolževanja, sanjarjenja in televizije, duhovnosti ter odnosov*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2007.
5. T. B. K. *Nekemične odvisnosti: od patološkega hazardiranja do obsedenosti z mobilnikom*. [Online]. MMC RTV SLO. [Zadnja sprememba 1. okt. 2019; 20:19]. [Citirano 10. avg. 2020; 12:15]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.rtvsl.si/zdravje/novice/nekemicne-odvisnosti-od-patoloskega-hazardiranja-do-obsedenosti-z-mobilnikom/501060>.
6. *VEDENJSKE zasvojenosti*. [Online]. Nijz.si. 2014. [Citirano 12. avg. 2020; 17:10]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.nijz.si/sl/vedenjske-zasvojenosti>.

Osnovna šola Lava

Janja Rozman

ANKETA MLADOSTNIKI IN SOCIALNA OMREŽJA

SURVEY TEENS AND SOCIAL MEDIA

Povzetek

Socialna omrežja so danes del našega vsakdana in pri njihovi uporabi mladostniki nikakor ne zaostajajo, saj si življenja brez socialnih omrežij niti ne znajo predstavljati. V prispevku so predstavljeni rezultati raziskave, ki je bila izvedena med učenci 6., 7. in 8. razredov Osnovne šole Lava Celje s pomočjo anketnega vprašalnika. V anketi sem raziskala, katera socialna omrežja uporabljajo, zakaj in koliko časa jih uporabljajo, ter ali se zavedajo slabosti njihove uporabe. Pred izvedbo ankete sem postavila nekaj predpostavk, ki sem jih po opravljeni anketi tudi ovrednotila. Ugotovila sem, da skoraj vsi osnovnošolci uporabljajo socialna omrežja vsak dan. V času zaprtja šol (marec do maj 2020) pa so na socialnih omrežjih preživeli še več časa. Socialna omrežja uporabljajo predvsem zaradi zabave, in zato da se povežejo s svojimi prijatelji. Ugotovila sem, da starši samo občasno vršijo nadzor nad uporabo socialnih omrežij.

Ključne besede: socialna omrežja, mladostniki, vpliv, slabosti, starševski nadzor, vplivneži

Abstract

Social media are a part of the daily lives of the adults and teens aren't far behind with its use as they cannot imagine life without social media. The results of the survey which was performed among the 6th, 7th and 8th graders of Primary school Lava are presented in the article. The survey examines which social media are used, why and how much time do the pupils use them; and if they are aware of its disadvantages. I have written several hypotheses before I conducted the survey and then tested them afterwards. The survey finds that almost all primary school pupils use social media every day. During the lockdown (from March to May 2020) pupils spent even more time on social media. Most teens use social media for entertainment and to connect with their friends. I have found out that parents only occasionally monitor the use of social media.

Key words: social media, teens, influence, disadvantages, parental monitoring, influencers

1 Socialna omrežja

Računalnik se nahaja skoraj v vsakem gospodinjstvu. Zaradi nenehnega razvoja pametnih telefonov in drugih elektronskih naprav lahko večina otrok in mladostnikov dostopa do interneta – in s tem do socialnih omrežij – ravno preko svojih pametnih telefonov. Komunikacija preko socialnih omrežij pa prehaja vedno bolj v ospredje in vpliva na družbeno življenje mladostnikov.

Spletna družbena omrežja so aplikacije, spletne storitve, platforme ali strani, ki gradijo in odražajo družbene mreže ali družbene odnose med ljudmi, ki imajo npr. skupne interese in/ali aktivnosti. Te spletne aplikacije posameznikom omogočajo:

- ustvarjanje javne ali delno javne podobe znotraj omrežja;
- oblikovanje seznama uporabnikov, s katerimi so povezani in
- prikazovanje in pretok njihovih seznamov povezav in povezav drugih v omrežju.

Začetki socialnih omrežij segaj v leto 1995 kot oblike spletnih skupnosti, ki kasneje uporabnikom omogočijo iskanje prijateljev. Največjo rast popularnosti doseže najprej MySpace in kasneje še leta 2004 ustanovljen Facebook. Z razvojem tehnologije se socialna omrežja nenehno spreminjajo in temu sledi, da danes veliko spletnih strani omogoča različne oblike spletnega mreženja. (http://sl.wikipedia.org/wiki/Spletno_socialno_omre%C5%BEje)

Socialna omrežja omogočajo registriranim uporabnikom, da na socialnih omrežjih gradijo svojo podobo. Mladostnikom nudijo način, da so v stiku s svojimi prijatelji, omogočijo jim sklepanje novih poznanstev, sodelovanje v pogovornih skupinah, objavljanje fotografij in posnetkov ter komentiranje, z njimi sledijo trenutnim dogodkom in novicam, predvsem pa jim predstavljajo vir zabave, zaradi česar jim ni dolgčas. Mladi so se vedno pogovarjali in družili v prostem času – z druženjem pred šolo, na avtobusni postaji, na igrišču ali s klepetanjem po telefonu – sedaj pa imajo novo platformo. Današnje generacije mladostnikov so se rodile v času, ko so odrasli z mobilnimi telefoni neprestano priključeni na internet, zato so vajeni komuniciranja na socialnih omrežjih.

Vedno več mladostnikov ima na spletnih socialnih oziroma družabnih omrežjih ustvarjen profil, uporaba socialnih omrežjih pa le še narašča. Ugotovili so, da ima v povprečju kar 57% evropskih otrok, ki uporabljajo internet, svoj profil na enem od socialnih omrežij. Slovenski otroci so se pri tem uvrstili zelo visoko, saj so se med 23 državami EU uvrstili na 2. mesto (za nizozemskimi) – svoj profil ima 76% otrok med 9. in 16. letom.

Slovenski otroci na dan preživijo na internetu približno 99 minut, 74% jih internet uporablja vsak dan ali skoraj vsak dan (raziskava v okviru programa Evropske Komisije za varnejši internet – EU Kids Online 2010). (<https://www.ip-rs.si/novice/evropski-otroci-na-netu-raziskava-o-uporabi-interneta-med-mladimi-od-9-do-16-let-554/>)

Ko govorimo o mladostnikih in uporabi socialnih omrežij ne smemo prezreti dejstva, da imajo socialna omrežja v svojih pogojih uporabe navedeno minimalno starost za uporabo, in to je 13 let. Tukaj bi morali biti starši bolj dosledni in vršiti nadzor nad svojimi otroki. Vendar je realnost drugačna, saj starši že mlajšim otrokom dajo v roke svoj pametni telefon, npr. za ogled videoposnetkov na spletni strani Youtube. Youtube, ki je najbolj priljubljena stran za ogled videoposnetkov ni namenjen otrokom do 13 leta, saj lahko naletijo na posnetke ali komentarje, ki niso primerno za njihovo starost. Youtube je na voljo tudi neregistriranim uporabnikom. Posamezniki se morajo registrirati le, če želijo tudi sami objaviti svoje posnetke oziroma komentirati vsebino. (<https://safe.si/pojmi/druzabna-omrezja>)

Med mladostniki zelo priljubljen Viber ne preverja starosti uporabnika, čeprav je v politiki zasebnosti navedeno, da je aplikacija namenjena otrokom starejšim od 13 let. Kot še dodajajo v politiki zasebnosti, Viber namerno ne zbira osebnih podatkov uporabnikov mlajših od 13 let. Tik Tok zahteva, da morajo biti uporabniki stari vsaj 13 let, mlajši od 18 let pa morajo imeti dovoljenje staršev ali skrbnikov za uporabo aplikacije. Minimalna starost za uporabo WhatsApp je 13 let, a aplikacijo vseeno uporabljajo tudi mlajši. Za uporabo Instagrama moraš imeti vsaj 13 let, vendar Instagram tega ne preverja. Če pa dobijo obvestilo, da je uporabnik mlajši od 13 let, mu profil izbrišejo. Enako velja za uporabo Facebook. V primeru, da se mlajši osebi vseeno uspe registrirati na Facebook in se tovrstna zloraba odkrije, se Facebook zavezuje, da bo takoj po obvestilu, izbrisal profil te osebe. (<https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja>)

Spletni zvezdniki, ki jih imenujemo tudi "influencerji" ali vplivneži, ki na YouTubeu, Instagramu, Snapchatu in drugih socialnih omrežjih objavljajo videe o svojem življenju, imajo na mladostnike zelo velik vpliv. Vplivneži so njihov zgled, občudujejo jih in jih posnemajo. Ta vpliv izkoristijo podjetja, ki njihovo popularnost izkoristijo, da oglašujejo svoje izdelke in storitve. Mladostniki sodijo v ranljivejšo skupino, saj oglaševanja ne prepoznajo. Oglaševanje pa je manj očitno, saj so izdelki umeščeni kar v samo vsebino videa.

Mladostniki tako postajajo ciljna skupina podjetij in posledično njihovi največji potrošniki. (<https://safe.si/novice/vecina-otrok-tezko-prepozna-oglasevanje-strani-influencerjev>)

1.1 Namen raziskovanja

Zanimalo me je, kakšno je stanje na šoli, kjer poučujem, in primerjava s podatki iz raziskave EU, ki je bila opravljena leta 2010. Namen raziskovanja je ugotoviti, koliko učencev ima pametni telefon, računalnik ali tablico, katera socialna omrežja uporabljajo učenci, koliko časa jih dnevno oziroma tedensko uporabljajo, kakšni so razlogi za uporabo, ali poznajo negativne posledice uporabe socialnih omrežij. V anketi me je zanimalo tudi, kako je z nadzorom staršev na družbenih omrežjih. Želela sem izvedeti, ali se je uporaba socialnih omrežij v času karantene in zaprtja šol povečala, saj se mladostniki niso smeli družiti s svojimi vrstniki zaradi socialnega distanciranja, ter ali so jih starši pri tem podprli. Povprašala sem jih tudi, ali sledijo t.i. vplivnežem oziroma "influencerjem" na socialnih omrežjih in kakšno je njihovo mnenje o njih.

1.2 Hipoteze

Na osnovi anketnega vprašalnika sem postavila naslednje hipoteze:

H1: Večina učencev ima pameten telefon in računalnik doma.

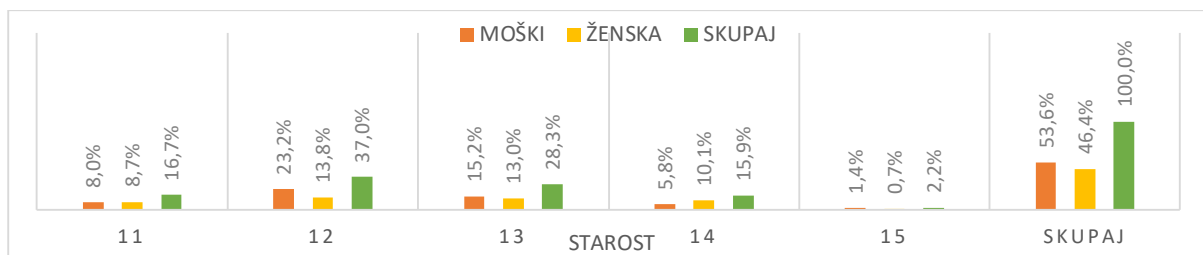
H2: Večina staršev ne vrši nadzor nad prisotnostjo svojih otrok na socialnih omrežjih.

H3: Učenci imajo vsaj en profil na socialnih omrežjih.

H4: Večina učencev uporablja socialna omrežja vsak dan.

2 Analiza rezultatov anketnega vprašalnika

Sestavila sem anketo s 14 vprašanji, na katera so učenci odgovarjali anonimno. Izvedla sem jo v času od 16. do 18. junija 2020. Podatki so obdelani in analizirani v programu Microsoft Excel. V nadaljevanju bom predstavila in grafično prikazala rezultate opravljene anketnega vprašalnika in jih komentirala.

Graf 1: Pol in starost anketirancev

Vzorec predstavlja 138 učenk in učencev 6., 7. in 8. razreda Osnovne šola Lava Celje (N=138), od tega je 53,6% fantov in 46,4% deklet. Po starosti pa je bilo anketiranih 16,7% enajstletnikov, 37% dvanajstletnikov, 28,3% trinajstletnikov, 15,9% štirinajstletnikov in 2,2% petnajstletnikov.

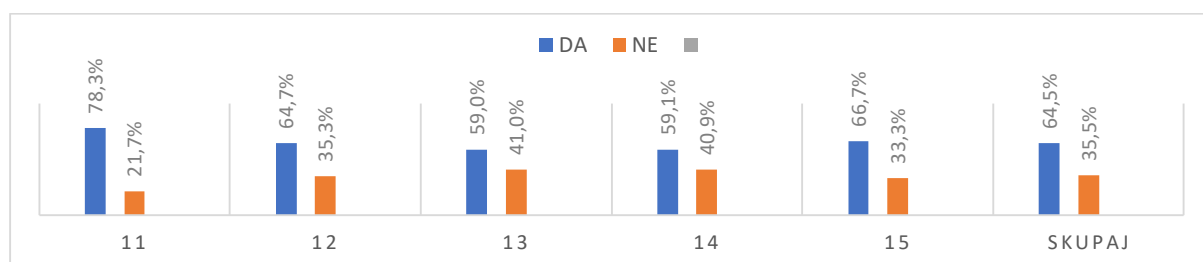
Graf 2: Ali imaš pametni telefon?

Večina učencev (94,9%) ima pametni telefon.

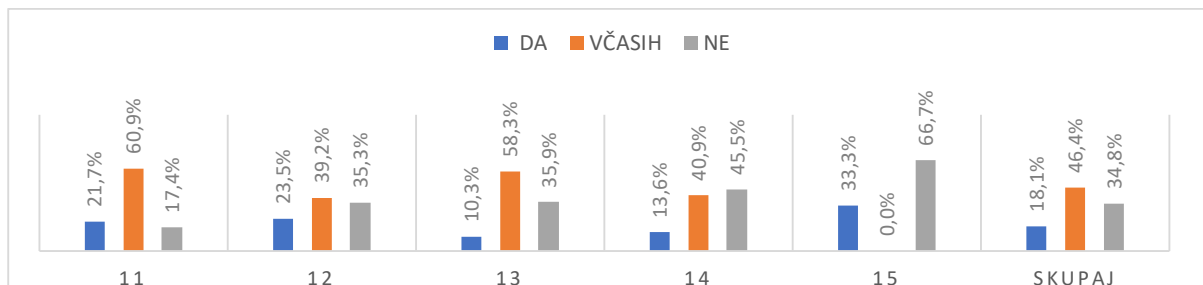
Graf 3: Ali imaš svoj računalnik/tablico?

Glavnina učencev (79,0%) ima svoj računalnik oziroma tablico.

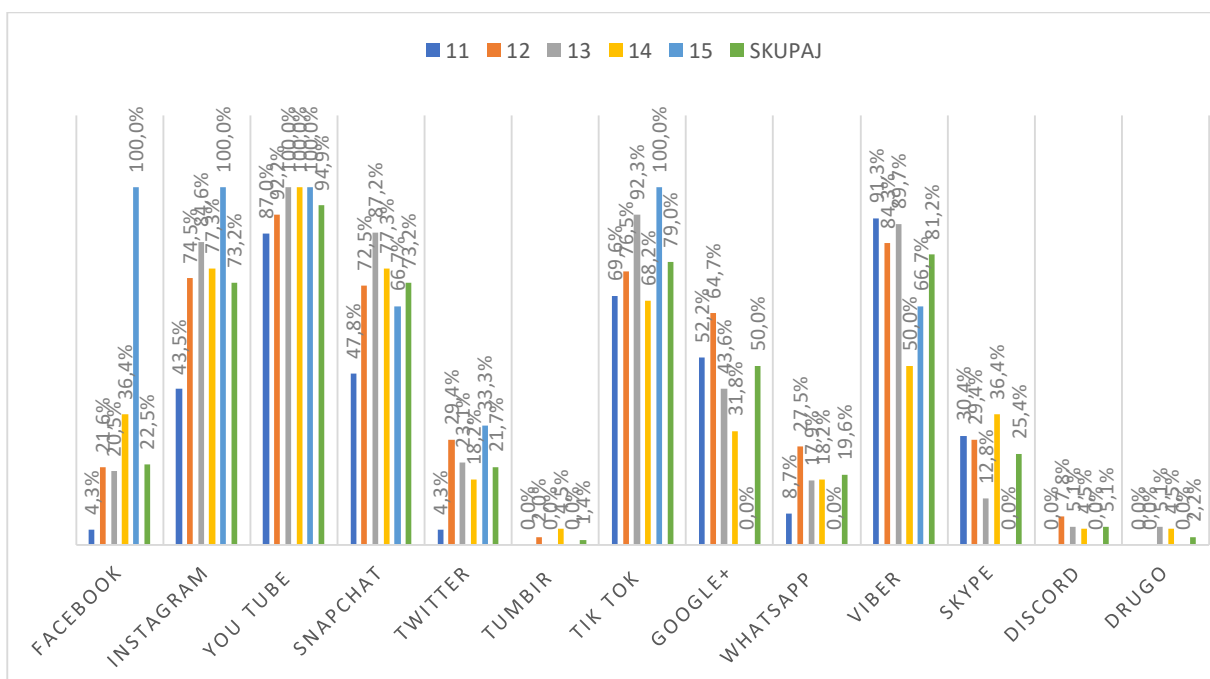
Graf 4: Ali si deliš računalnik z drugimi člani družine?

Nadalje me je zanimalo, koliko učencev si mora deliti računalnik z drugimi člani družine. Več kot polovica učencev (64,5%) si deli računalnik z drugimi, in sicer 78,3% enajstletnikov, 64,7% dvanajstletnikov, 59% trinajstletnikov, 59,1% štirinajstletnikov in 66,5% petnajstletnikov.

Graf 5: Ali tvoji starši nadzirajo tvojo prisotnost na socialnih omrežjih?

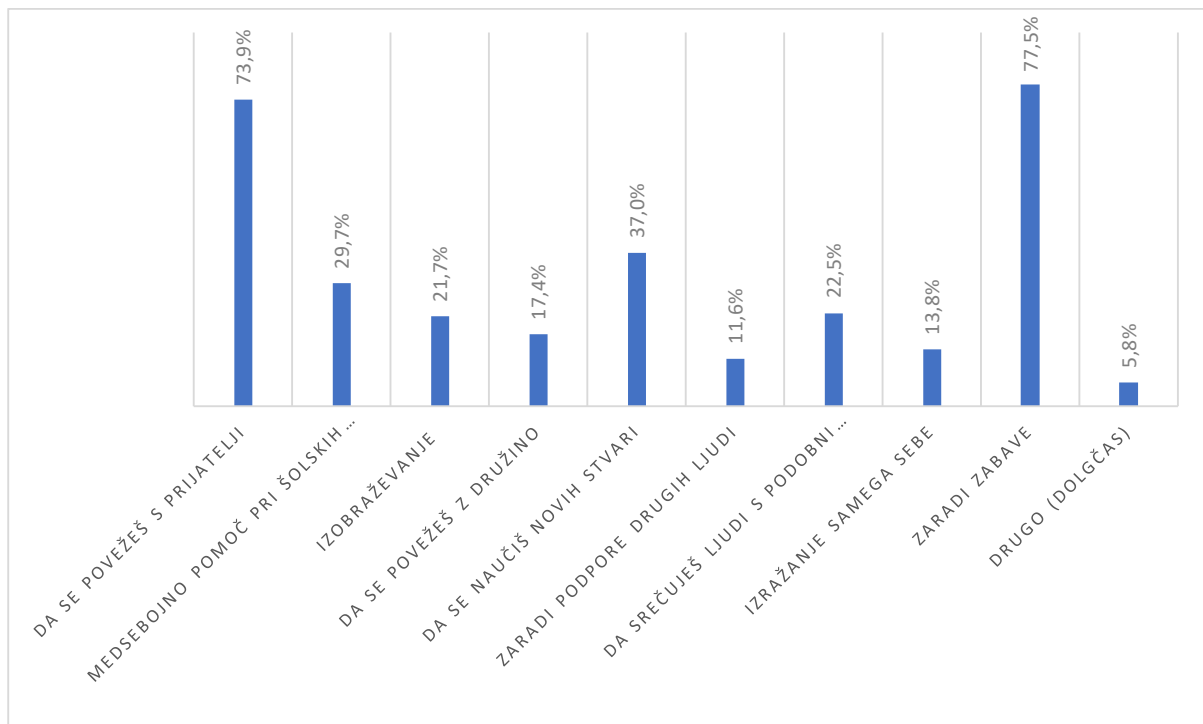
Samo 18,1% uporablja socialna omrežja pod nadzorom staršev, 39,1% staršev včasih nadzira prisotnost svojih otrok in 34,7% staršev ne nadzira prisotnosti svojih otrok na socialnih omrežjih.

Graf 6: Katera socialna omrežja uporabljaš?

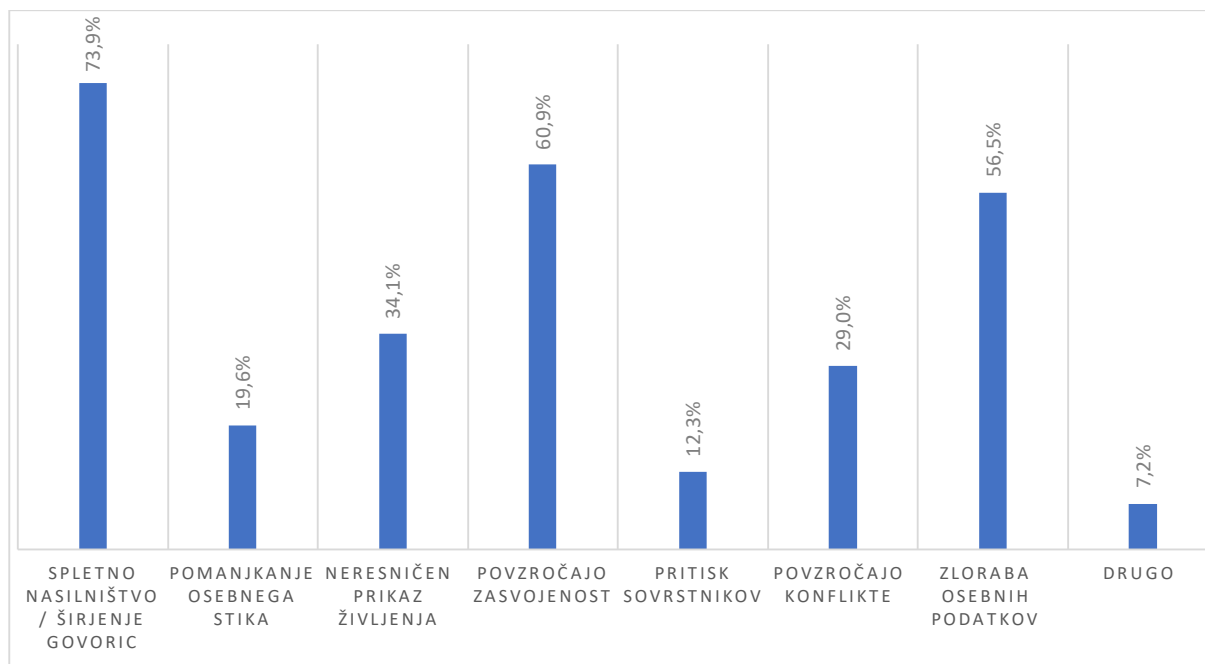
Želela sem ugotoviti, katera socialna omrežja so najbolj popularna med učenci. Učenci najraje uporabljajo Youtube (94,9%), na drugem mestu je Viber, ki ga uporablja kar 81,2% učencev,

na tretjem mestu je Tik Tok z 79%, nadalje si četrto mesto delita Instagram in Snapchat s 73,2%, na petem mestu je Google +, ki ga uporablja 50% učencev, vendar menim, da so nekateri učenci zamenjali družbeno omrežje z spletnim brskalnikom Google. Iz grafa št. 6 je razvidno, da imajo manjši krog uporabnikov Skype (25,4%), Facebook (22,5%), Twitter (21,7%) in WhatsApp (19,6%). Le 1,4% uporablja Tumblir. Učenci so dodali še družbeno omrežje Discord, ki ga uporablja 5,1% učencev.

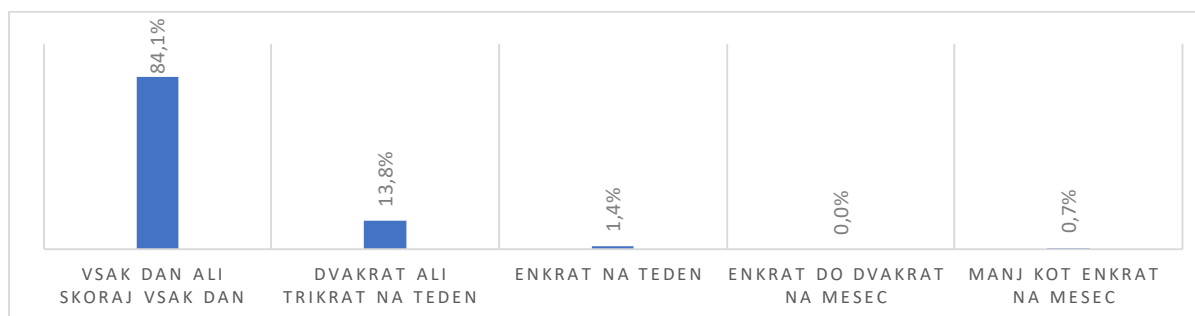
Graf 7: Zakaj uporabljaš socialna omrežja?

Učenci so kot poglavitna razloga za uporabo socialnih omrežij navedli zabavo (77,5%) in način, da se povežeš s prijatelji (73,9%). Nadalje sem jim zdi pomembno, da se naučijo novih stvari (37%). Manjšina učencev (29,7%) uporablja socialna omrežja za medsebojno pomoč pri šolskih obveznostih, da srečujejo ljudi s podobnimi interesi (22,5%) in izobraževanje (21,7%). Kot drugo jih je 5,8% navedlo dolgčas.

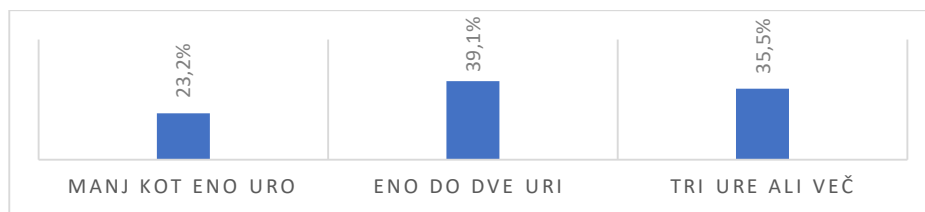
Graf 8: Katere so slabosti socialnih omrežij?

Učenci so kot pglavitne slabosti socialnih omrežij navedli spletno nasilništvo (73,9%), povzročanje zasvojenosti (60,9%), 56,5% učencev pa meni, da je slabost zloraba osebnih podatkov. Nekaterim učenci so izpostavili še neresničen prikaz življenja (34,1%), 29% učencev je mnenja, da povzročajo konflikte. Le redki menijo, da so slabosti pomanjkanje osebnega stika (19,6%) in pritisk sovrstnikov (12,3%).

Graf 9: Koliko časa preživiš na socialnih omrežjih?

Kar 84,1% učencev vsak dan ali skoraj vsak dan uporablja socialna omrežja, 13,8% pa jih uporablja dvakrat ali trikrat na teden.

Graf 10: Koliko časa preživiš dnevno na socialnih omrežjih?

39,1% učencev preživi eno do dve uri na socialnih omrežjih, 35,5% jih preživi tri ure ali več, 23,2% učencev pa manj kot eno uro na dan.

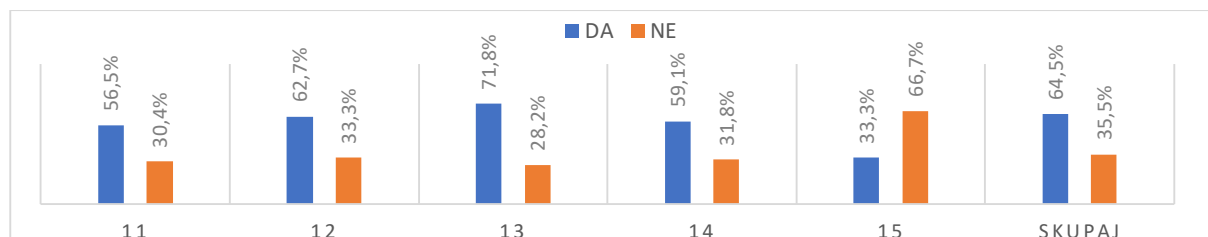
Graf 11: Ali si v času karantene preživel več časa na socialnih omrežjih?

74,6% učencev je v času karantene več časa namenilo uporabi socialnih omrežij.

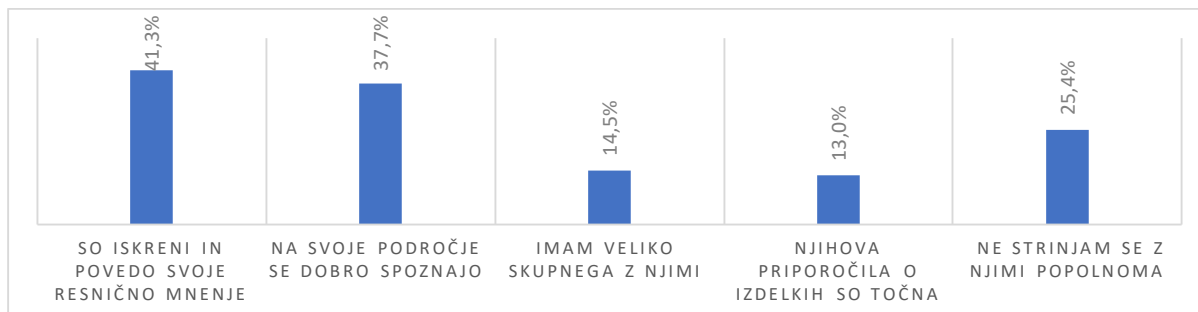
Graf 12: Ali so ti v času karantene starši dovolili, da si preživel več časa na socialnih omrežjih?

V času karantene je 64,5% staršev svojim otrokom dovolilo, da so preživali več časa na socialnih omrežjih.

Graf 13: Ali slediš "influencerjem" (vplivnežem) na socialnih omrežjih?

Tako imenovanim "influencerjem" sledi na socialnih omrežjih 64,5% učencev, od tega je največ sledilcev med trinajstletniki (71,8%), nato jim sledijo dvanajstletniki (62,7%), štirinajstletniki z 59,1%, 56,5% enajstletnikov in 33,4% petnajstletnikov.

Graf 14: Kakšno je tvoje mnenje o "influencerjih", ki jim slediš na socialnih omrežjih?

41,3% učencev meni, da so "influencerji" iskreni in da povedo svoje resnično mnenje, 37,7% učencev je mnenja, da se na svoje področje dobro spoznajo, 25,4% učencev se z njimi ne strinja popolnoma, 14,5% učencev ima veliko skupnega z "influencerji", 13% učencev pa meni, da so njihova priporočila o izdelkih točna.

3 Ovrednotenje hipotez in zaključek

Ob koncu analize lahko zaključim, da sta prva in druga hipoteza potrjeni, saj ima kar 94,9% učencev svoj pametni telefon, računalnik oziroma tablico pa jih ima 78,9%, od tega si ga 64,5% učencev deli računalnik z drugimi člani družine.

V drugi hipotezi sem predvidevala, da večina staršev ne vrši nadzora nad prisotnostjo svojih otrok na družabnih omrežjih, kar lahko delno ovržem, saj samo 18,1% staršev nadzira svoje otroke, 39,1% pa vrši nadzor samo občasno, kar skupaj predstavlja 57,2%. Približno tretjina, 34,4%, staršev otrok ne nadzira. Zaskrbljujoče je, da 87% enajstletnikov in 84,3% dvanajstletnikov uporablja vsaj dve socialni omrežji, kar pa je v nasprotju s pogoji uporabe socialnih omrežij, kjer je najnižja dovoljena starost 13 let. To pomeni, da njihovi starši namenoma kršijo pogoje uporabe, se jim ne zdijo pomembni, te starostne omejitve ne poznajo ali pa niso seznanjeni s počtetjem otrok na telefonih.

Potrdim lahko tretjo hipotezo, da imajo učenci ne glede na starost vsaj en profil na družbenih omrežjih, saj kar 94,9% vseh učencev najbolj pogosto uporablja Youtube, med učenci starimi 13, 14 in 15 ga uporabljajo vsi. Med enajstletniki je najbolj popularna aplikacija Viber, ki jo uporablja 91,3% učencev, med dvanajstletniki pa je ta na drugem mestu, in sicer se je poslužuje 84,3% učencev.

Tudi četrto hipotezo, večina učencev uporablja socialna omrežja vsak dan, lahko potrdim, saj kar 84,1% učencev vsak dan ali skoraj vsak dan uporablja socialna omrežja. Od tega jih 39,1% uporablja eno do dve uri dnevno, 35,5% pa celo tri ure ali več. Samo 23,2% pa je tistih, ki jih uporabljajo manj kot uro na dan. Uporaba socialnih omrežji med učenci se je v času karantene še povečala, kar je potrdilo 74,6% učencev.

Po opravljeni anketi lahko naredim primerjavo med raziskavo EU Kids Online iz leta 2010 in našimi učenci, iz katere je razvidno, da ima več učencev vsaj en profil na socialnih omrežjih in to kar za 18,9%. Leta 2010 je imelo svoj profil 76% mladostnikov med 9 in 16 letom, medtem ko jim ima na naši šoli 94,9% učencev med enajstim in petnajstim letom.

Mladostniki imajo na voljo ogromno oblik spletnega komuniciranja, in čeprav so vgrajena kot del njihovega življenja, se sprašujem, kakšen vpliv bo to imelo na osebne stike in komunikacijo v resničnem svetu, saj virtualni svet pogosto predstavlja površno sliko dejanskega življenja posameznikov, ki so vedno srečni, izgledajo popolno, imajo širok krog prijateljev in nimajo nobenih skrbi. Čeprav se mladostniki zavedajo slabosti socialnih omrežij, kot so zloraba osebnih podatkov ali spletno nasilje, se poraja vprašanje, ali imajo potrebno znanje za soočenje s temi izzivi. Zaključila bi z mislijo, ki jo lahko najdemo na internetu: "Poskrbi, da si srečen v resničnem življenju in ne samo na socialnih omrežjih."

4 Viri in literatura

1. *DRUŽABNA omrežja*. [Online]. Safe.si: Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/pojmi/druzabna-omrezja>.
2. *EVROPSKI otroci na netu – raziskava o uporabi interneta med mladimi od 9 do 16 let*. [Online]. Informacijski pooblaščenec Republike Slovenije. [Zadnja sprememba 9. nov. 2010]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.ip-rs.si/novice/evropski-otroci-na-netu-raziskava-o-uporabi-interneta-med-mladimi-od-9-do-16-let-554/>.

3. *FACEBOOK*. [Online]. Safe.si: Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/facebook>.
4. *INSTAGRAM*. [Online]. Safe.si: Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/instagram>.
5. *SNAPCHAT*. [Online]. Safe.si: Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/snapchat>.
6. *SOCIALNA omrežja ter zgodovina socialnih omrežij*. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba 4. apr. 2019; 8:33]. Dostopno na spletnem naslovu: http://sl.wikipedia.org/wiki/Spletno_socialno_omre%C5%BEje.
7. *TIK TOK*. [Online]. Safe.si: Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/tik-tok>.
8. *VEČINA otrok težko prepozna oglaševanje s strani influencerjev*. [Online]. Safe.si: Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. [Zadnja sprememba 15. nov. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/novice/vecina-otrok-tezko-prepozna-oglasovanje-strani-influencerjev>.
9. *VIBER*. [Online]. Safe.si: Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/viber>.
10. *WHATSAPP*. [Online]. Safe.si: Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/whatsapp>.
11. *YOUTUBE*. [Online]. Safe.si: Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/youtube>.

5 Priloga

Anketni vprašalnik

Prosim odgovorite na spodaj navedena vprašanja. Pri nekaterih vprašanjih je možnih več odgovorov. Ta vprašanja so označena z zvezdico (*). Če pri katerem vprašanju ne najdeš svojega odgovora, na vprašanje ne odgovarjaj.

Spol	M	Ž			
Starost	11	12	13	14	15
Ali imaš pametni telefon?			DA	NE	
Ali imaš svoj računalnik/tablico?			DA	NE	
Ali si deliš računalnik z drugimi člani družine?			DA	NE	
Ali tvoji starši nadzirajo tvojo prisotnost na socialnih omrežjih?					
DA	VČASIH	NE			

***Katera socialna omrežja uporabljaš?**

Facebook

Instagram

You Tube

Snapchat

Twitter

Tumbir

Tik Tok

Google+

WhatsApp

Viber

Skype

Drugo _____

***Zakaj uporabljaš socialna omrežja?**

- a) Da se povežem s prijatelji
- b) Medsebojno pomoč pri šolskih obveznostih
- c) Izobraževanje
- d) Da se povežem z družino
- e) Da se naučim novih stvari
- f) Zaradi podpore drugih ljudi
- g) Da srečujem ljudi s podobni interesi
- h) Izražanje samega sebe
- i) Zaradi zabave
- j) Drugo _____

***Katere so slabosti socialnih omrežij?**

- a) Spletno nasilništvo / širjenje govoric
- b) Pomanjkanje osebnega stika
- c) Neresničen prikaz življenja
- d) Povzročajo zasvojenost
- e) Pritisk sovrstnikov
- f) Povzročajo konflikte
- g) Zloraba osebnih podatkov
- h) Drugo

Koliko časa preživiš na socialnih omrežjih?

- a) Vsak dan ali skoraj vsak dan
- b) Dvakrat ali trikrat na teden
- c) Enkrat na teden
- d) Enkrat do dvakrat na mesec
- e) Manj kot enkrat na mesec

Koliko časa dnevno preživiš na socialnih omrežjih?

- a) Manj kot eno uro
- b) Eno do dve uri
- c) Tri ure ali več

Ali si v času karantene preživel več časa na socialnih omrežjih? DA NE

Ali so ti v času karantene starši dovolili, da si preživel več časa na socialnih omrežjih? DA NE

Ali slediš "influencerjem" (vplivnežem) na socialnih omrežjih? DA NE

***Kakšno je tvoje mnenje o "influencerjih", ki slediš na socialnih omrežjih?**

- a) So iskreni in povedo svoje resnično mnenje.
- b) Na svoje področje se dobro spoznajo.
- c) Imam veliko skupnega z njimi.
- d) Njihova priporočila o izdelkih so točna.
- e) Ne strinjam se z njimi popolnoma.

Hvala za tvoje sodelovanje.

Šolski center Celje
Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Ksenja Rožanski Fidler

POUK Z ALI BREZ MOBILNIH TELEFONOV?

CLASS WITH OR WITHOUT THE USE OF MOBILE PHONES?

Povzetek

Razvoj tehnologije danes zaznamo na vsakem koraku našega delovanja. Največji vpliv je čutiti na področju uporabe pametnih telefonov, tablic in računalnikov. Pouk lahko poteka z uporabo ali brez uporabe sodobne informacijske tehnologije. Pri šolskih urah dijaki oddajo telefone na posebno mesto v učilnici ali pa jih uporabljajo kot učni pripomoček. V preteklem in letošnjem šolskem letu je pouk potekal tako, da so dijaki oddali telefone, če so bili telefoni učni pripomoček, pa so jih uporabljali. S pomočjo anketnega vprašalnika sem želela obravnavano tematiko spoznati skozi oči dijakov. Anketirala sem 170 dijakov. Na začetku raziskave sem si postavila nekaj trditev, ki sem jih po opravljeni raziskavi tudi ovrednotila.

Ključne besede: raziskava, mobilni telefoni in pouk, dijaki

Abstract

Modern technologies are nowadays present in every aspect of our lives. Mobile phones, pads and computers have the most influence on us all. In the schools the classes can be with or without the use of modern information- communication technologies. In the classrooms the students can have with them mobile phones or they must leave them with the professor. In the past and the present school year I have demanded from the students of Secondary school of service and logistics the use of mobile phones or to hand them in. With the help of a survey questionnaire I was able to present the topic of mobile phones used in class from the student's point of view. I interviewed 170 students. At the beginning of the research I made some claims, which I evaluated after the survey.

Key words: research, mobile phones and class, students

1 Zasvojenost

Danes se z besedo zasvojenost srečujemo pogosteje kot v preteklosti. Medtem ko so v preteklosti prevladovali oblike zasvojenosti z alkoholom, drogami, se danes vse pogosteje srečujemo z zasvojenostjo od tako imenovanih »pametnih tehnologij«. Vse več mladostnikov in tudi odraslih posameznikov podleže pozornosti, ki jo nudijo družbena omrežja. Nenehno spremljanje objav in všečkov na raznovrstnih profilih, v posameznikih spodbudi socialno pripadnost, povezanost in vrednost osebe v družbi. Kot navaja dr. Lev Milčinski (1975), »zasvojenost predstavlja predanost navadi ali snovi, da s pomočjo le te v celoti zadostimo vsem človeškim prizadevanjem po notranji moči, vrednosti in spokojnosti«. Zasvojenost popolni primanjkljaj v osebnostni zgradbi, kar pomeni, da s pomočjo določenega dejanja (igranje računalniških igrice, polaganje stav,...) izpolnimo praznino, ki jo čutimo v sebi. Poleg »polnjenja« praznine pa zasvojenost pri osebi povzroča stanje omame oziroma opojnosti. Kot navaja avtorica Sanja Rozman (2013), v svojem delu »Umirjenost – kako prepoznati zasvojenost, jo razumeti in poiskati po iz nje« je zasvojenost posledica prepogostega ali pretiranega uživanja in uporabljanja določene snovi/ dejanj, ki čez čas popusti in poskrbi za slabo telesno in duševno stanje. Za zasvojenost je značilno:

- ✓ nesposobnost trajne abstinence,
- ✓ oslabljen sposobnost nadzora nad vedenji,
- ✓ hrepenenje po omami,
- ✓ zmanjšana zmožnost prepoznavanje resnih težav,
- ✓ disfunkcionalno čustveno odzivanje.

1.1 Mobilni telefoni in pouk

Mobilni telefoni so v svoji primarni funkciji namenjeni opravljanju telefonskih klicev ter pošiljanju kratkih sporočil. Danes se je njihova uporabnost močno razširila. S pomočjo telefona in dostopa do svetovnega spleta lahko le v nekaj sekundah poiščemo pravilen odgovor na marsikatero vprašanje. Prav to pa jih lahko uvršča med didaktični pripomoček pri pouku. Pri uporabi mobilnega telefona med poukom je potrebno upoštevati več dejavnikov, zakonodajo na tem področju, varnost telefonov in prenosa podatkov, ozaveščanje dijakov o načinu in namenu uporabe pri pouku. Zakonodaja omogoča učitelju avtonomijo pri izvajanju pouka,

kamor lahko umestimo tudi uporabo mobilnih telefonov. *Ministrstvo za šolstvo in šport* je v sodelovanju s spletnim portalom *Safe.si* pripravilo smernice za uporabo mobilnih telefonov med poukom, kjer lahko izvemo, da zakonodaja obravnava naslednje:

- ✓ ni splošne prepovedi uporabe mobilnih telefonov;
- ✓ vsaki šoli omogoča, da z internimi pravili uredi uporabo le teh;
- ✓ pri pripravi pravil uporabe naj sodelujejo vodstvo, učitelji in drugi strokovni delavci, starši in tudi učenci ter dijaki.

Sklepamo lahko, da ima vsaka šola svoja interna pravila glede uporabe mobilnih telefonov v šoli in pri pouku. Nekatere šole dovolijo uporabo na hodnikih in so mobilni telefoni strogo prepovedani v učilnicah, druge imajo bolj ohlapna pravila glede njihove uporabe. Potrebno je poudariti, da lahko uporaba mobilnih telefonov med poukom privede do zlorab (nedovoljena, snemanja in slikanja), hkrati pa prinese več pomnjenja, praktičnega učenja itd.

1.2 Dijaki in mobilni telefoni

Zasvojenost mladih z mobilnimi telefoni je stvar realnosti. Mobilni telefoni so postali sestavni del našega življenja. Marsikako si dneva brez uporabe mobilnega telefona ne more predstavljati. Pametni telefoni nam olajšajo veliko dnevnih opravil, od plačevanja računov, najema prevozov, rezerviranja počitnic, raznovrstnih nakupov, kazalcev poti, da o njihovi primarni operaciji – telefonski pogovori, ki jih je ob poplavi drugih možnih uporab telefona vedno manj, sploh ne govorimo. Vse naštetu predstavlja uporabo mobilnega telefona kot idealen način oziroma sredstvo, ki nam predstavlja omamo in zasvojenost. Da bi dijake pripravila na sodelovanje pri pouku, sem se v preteklem in letošnjem šolskem letu odločila, da bodo dijaki pred začetkom ure oddali mobilne telefone na posebno mesto v učilnici. Zmotilo me je dejstvo, da velika večina dijakov večkrat med uro na hitro pogleda na mobilni telefon ali ga uporablja celo med učno uro. To dejanje je zame zelo moteče, saj odvrta pozornost dijakov od moje razlage. Oddajo telefonov so dijaki najprej sprejeli kot negativno pravilo, a kmalu je veliko dijakov pravilo usvojilo in so oddali telefon brez težav. Mobilni telefoni so bili ves čas pouka zloženi v škatli na katedru. Ob koncu sem jih osebno vrnila, da ne bi prišlo do zlorab. Opazila sem, da so bili dijaki brez mobilnih telefonov pri pouku aktivnejši. Pri sebi niso imeli »odvrtačevalca pozornosti« - mobilnega telefona, posledično so bili primorani slediti razlagi in

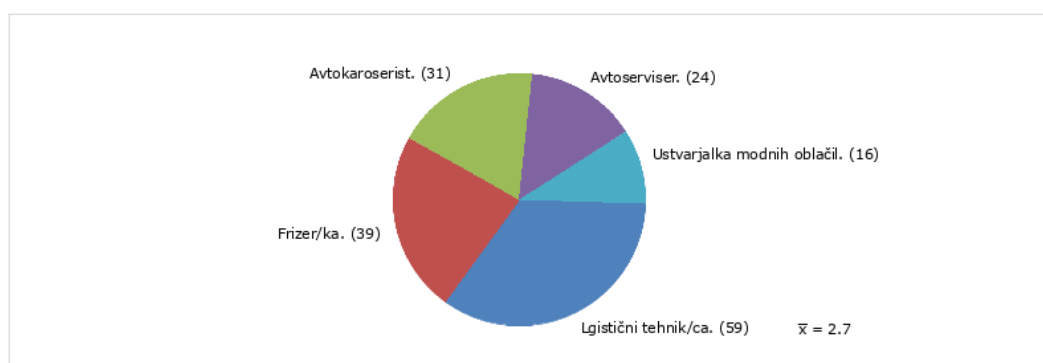
sodelovati pri urah. Oddaja telefonov ne zagotovi večje pozornosti pri pouku, a sem opazila, da so dijaki bolj zbrani in po določenem časovnem intervalu pozabijo na mobilne telefone.

2 Analiza ankete – Mobilni telefoni

Raziskavo sem opravila med dijaki ŠC Celje, Srednje šole za storitveno dejavnost in logistiko, v mesecu juniju, s pomočjo portala EnKlikAnketa. Anketo sem izvedla preko interneta, saj je pouk potekal na daljavo. Sestavljena je bila iz 12 vprašanj, 170 dijakov je nanjo odgovorilo anonimno. V anketi so sodelovali dijaki različnih izobraževalnih programov. Za analizo podatkov sem uporabila induktivno metodo. Najprej sem iz rezultatov pri posameznih primerih sklepala na splošno. Namen raziskave je bil ugotoviti, ali so dijaki bolj osredotočeni na obravnavano snov pri pouku, kadar oddajo mobilne telefone. Pred analiziranjem rezultatov sem si zastavila naslednje hipoteze:

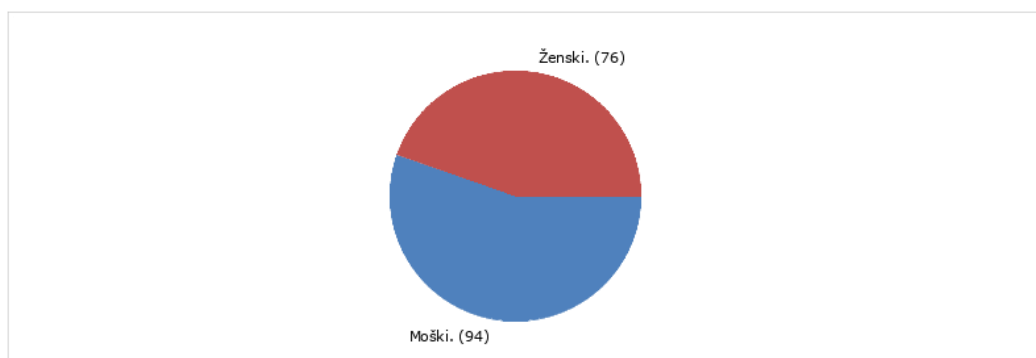
- ✓ dijaki so pri pouku bolj osredotočeni na razlago, če oddajo mobilne telefone;
- ✓ dijaki mobilni telefon primarno uporabljajo za stik s socialnimi omrežji;
- ✓ uporaba mobilnih telefonov sošolcev dijake zmoti med poukom;
- ✓ sodobne učne metode vključujejo uporabo mobilne tehnologije;
- ✓ dijaki si želijo pri pouku uporabljati mobilni telefon.

V raziskavi je sodelovalo 170 dijakov, vendar niso vsi odgovorili na vsa zastavljena vprašanja. Od tod tudi razlika v navedenem številu anketiranih. V nadaljevanju bom s pomočjo grafikonov predstavila rezultate analize ter jih komentirala.

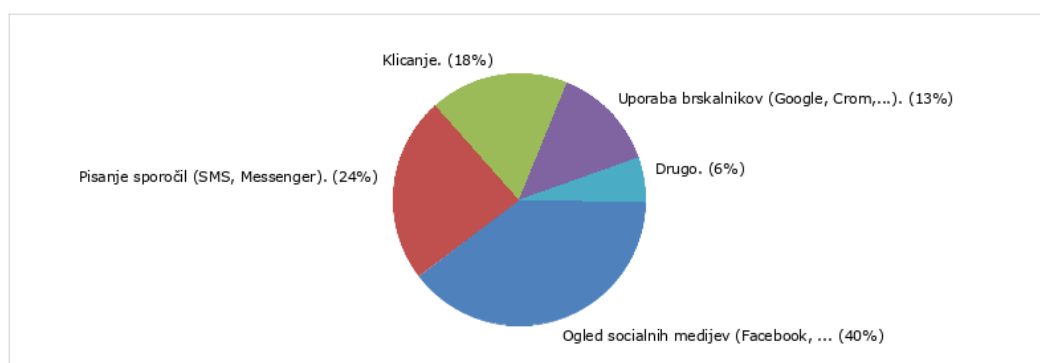
Grafikon 1: Izobraževalni program

Med 170 anketiranimi je največ dijakov in dijakinj, ki obiskujejo izobraževalni program logistični tehnik, sledijo dijaki programa frizer, avtokaroserist in avtomehanik. 16 dijakinj obiskuje izobraževalni program ustvarjalka modnih oblačil.

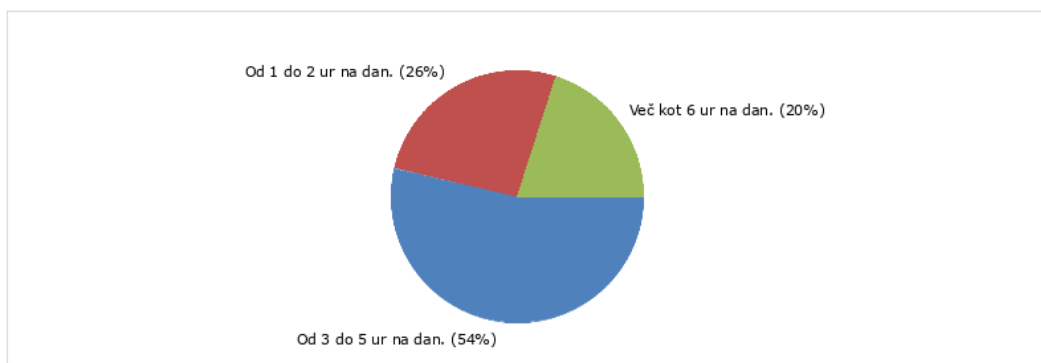
Grafikon 2: Spol

Demografski podatki so pokazali, da je od 170 anketirancev 55 % moških. Povprečna starost dijakov ŠC Celje, Srednje šole za storitvene dejavnosti in logistiko je 17 let.

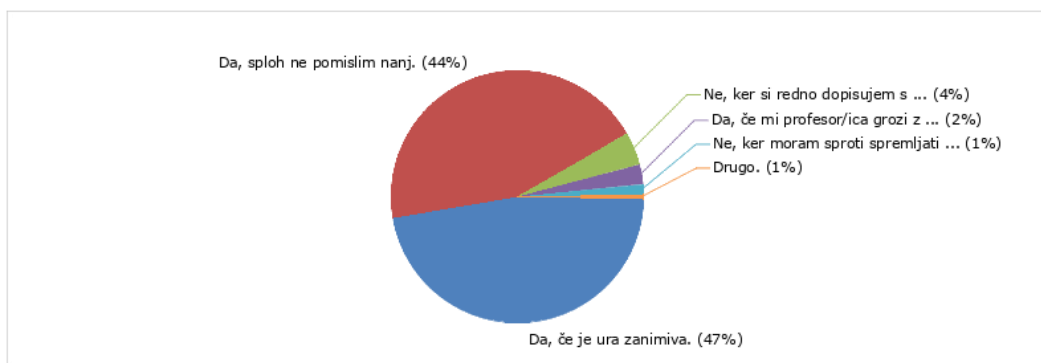
Grafikon 3: Katero funkcijo na mobilnem telefonu najpogosteje uporabljate?

Pri tem vprašanju je bilo možnih več odgovorov. Dijaki so v 40 % izbrali ogled socialnih medijev, sledila je funkcija pisanja sporočil ter kot tretje opravljanje pogovorov. Odgovori dijakov so zanimivi, saj je osnovna funkcija mobilnih telefonov vse prej kot telefoniranje. Dijakom povprečne starosti 17 let predstavlja prioriteto njihovo družabno življenje, posledično lahko utemeljimo izbor odgovorov. Hkrati lahko s pomočjo odgovorov potrdim hipotezo, da je dijakom mobilni telefon v prvi vrsti pomemben za stik s socialnimi mediji.

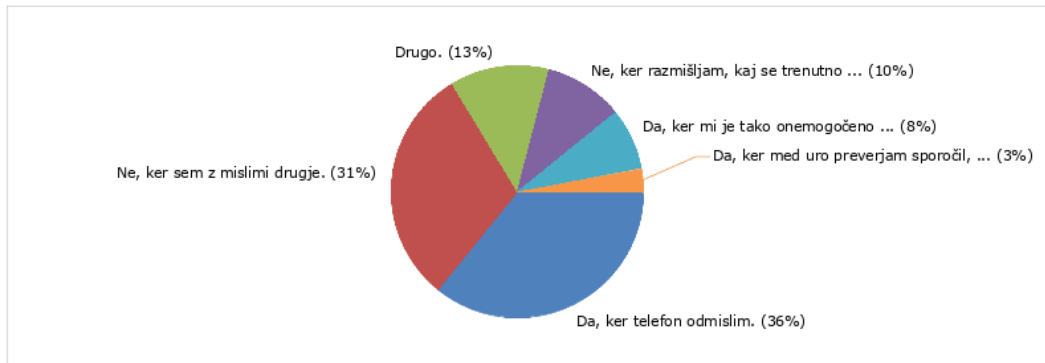
Grafikon 4: Koliko ur dnevno uporabljate mobilni telefon?

54 % dijakov uporablja mobilni telefon od 3 do 5 ur na dan. Presenetljiv je podatek, da 20 % od 170 anketiranih uporabi mobilnega telefona nameni več kot 6 ur na dan kar pomeni, da je 35 dijakov odvisnih od uporabe mobilnih telefonov. Na voljo je bil tudi odgovor mobilnega telefona ne uporabljam. Te možnosti ni obkrožil nihče od anketirancev, kar predstavlja dejstvo, da imajo vsi dijaki svoj mobilni telefon.

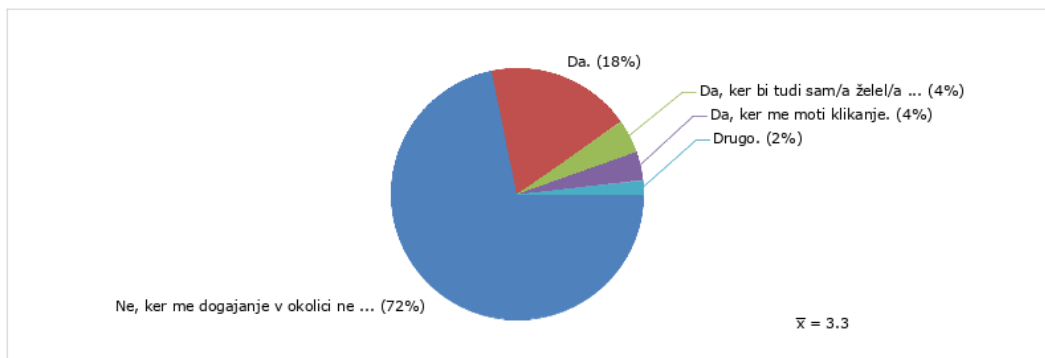
Grafikon 5: Ali lahko zdržite eno šolsko uro brez uporabe mobilnega telefona?

Izkazalo se je, da 91 % dijakov lahko uro spremlja brez uporabe mobilnega telefona. Odgovor delno potrди hipotezo, da dijaki lažje spremljajo pouk, če pri sebi nimajo mobilnega telefona. Potrebno je poudariti, da je 47 % - 80 dijakov mnenja, da mora biti ura pouka zanimiva, saj le tako ne pomislijo na mobilni telefon.

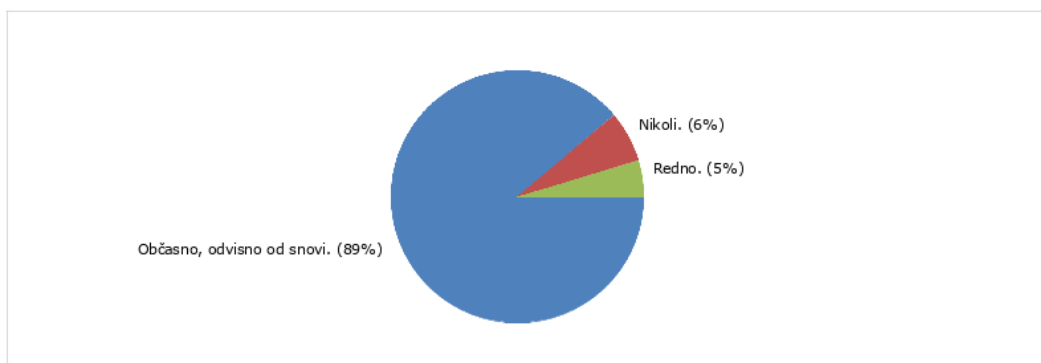
Grafikon 6: Če pri pouku profesorju oddate mobilni telefon, se vam zdi, da ste bolj osredotočeni na razlago?

Zgornji rezultati kažejo, da dobra tretjina dijakov telefon odmisli, kadar ga pri pouku oddajo profesorju. Relativno velik delež dijakov je med poukom z mislimi drugje, kar 31 %. 10 % dijakov razmišlja, kaj se dogaja na njihovih mobilnih telefonih. Hipotezo, dijaki so pri pouku bolj osredotočeni na razlago, če oddajo mobilni telefon, lahko tako potrdim le delno.

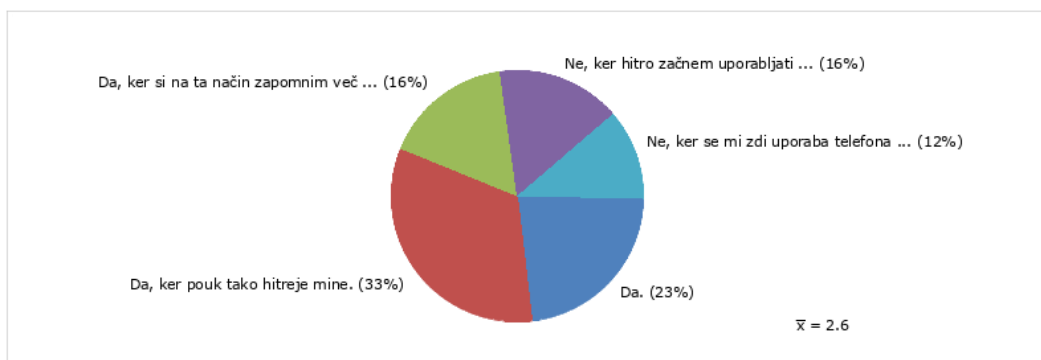
Grafikon 7: Ali se vam zdi moteče, če sošolec/ka uporablja mobilni telefon med poukom?

Izkazalo se je, da 72 % dijakov ne zmoti uporaba mobilnega telefona sošolcev med učno uro. Sklepam, da rezultat ankete predstavlja realno stanje generacij, ki so konstantno obdane z najrazličnejšimi informacijsko komunikacijskimi tehnologijami. Posledično so se prilagodili nenehnemu sprejemanju raznovrstnih dražljajev iz okolice in so se sposobni osredotočiti le na tistega, ki je za njih ključen. Hipotezo o »uporaba mobilnih telefonov sošolcev dijake zmoti med poukom« ovržem, saj dijake ne zmotijo aktivnosti sošolcev.

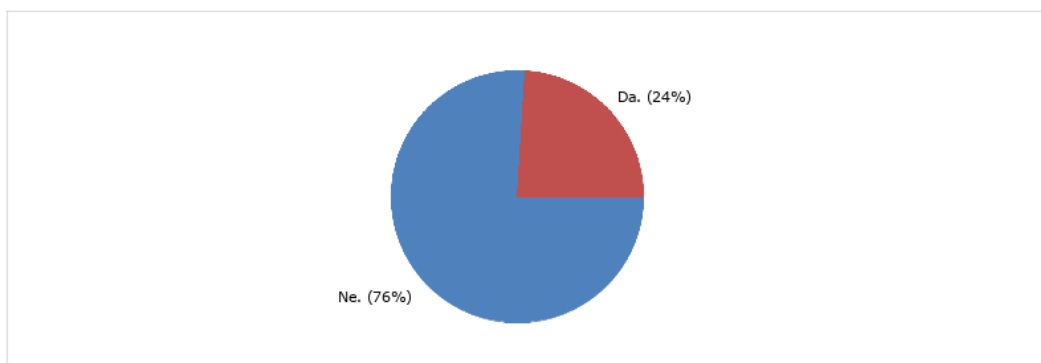
Grafikon 8: Ali kdaj pri pouku profesorji zahtevajo uporabo mobilnega telefona?

Spodbudno je, da velika večina dijakov mobilni telefon uporablja po navodilih profesorja za namen pouka. Sodobne učne metode pogosto vključujejo uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij, kamor štejemo tudi mobilne telefone. Pri urah strokovnih modulov večkrat od dijakov zahtevam uporabo mobilnega telefona, ki pa jo potrebno utemeljiti in je vezana na obravnavano učno vsebino.

Grafikon 9: Si želite več ur pouka, kjer bi za delo lahko uporabljali mobilni telefon?

Dijaki bi mobilni telefon pri pouku uporabljali predvsem za to, da čas hitreje mine. Takšnega mnenja je kar 33 % anketiranih, medtem ko je 12 % dijakov mnenja, da je uporaba mobilnega telefona nepotrebna pri pouku. Le 16 % dijakov si s pomočjo mobilne tehnologije lažje zapomni obravnavano tematiko. Menim, da to ni zadosten razlog, da se mobilni telefoni pogosteje uporabljajo pri pouku, saj dijaki zelo hitro začnejo zlorabljati dovoljeno uporabo telefona v osebne namene.

Grafikon 10: Ali ste opazili, da se je zaradi oddaje mobilnega telefona pred uro, vaš učni uspeh izboljšal?

Slaba tretjina dijakov (24 %) meni, da oddaja mobilnega telefona pozitivno vpliva na njihov učni uspeh pri predmetu. Podatek je spodbuden, vendar je od samega uspeha odvisno mnogo dejavnikov, kar pomeni, da težko sklepamo, da je prav oddaja mobilnega telefona ključni razlog za izboljšan učni uspeh.

Dijake sem v anketi spraševala še, **pri koliko predmetih oddajo mobilne telefone pred začetkom ure**. Odgovori so bili odprtega tipa. Posledično so dijaki odgovarjali, da pri nobeni uri ni potrebno oddati telefona. Pojavljali pa so se odgovori, da morajo telefon oddati pri vsaki uri pouka. Največ dijakov odda mobilni telefon pri treh predmetih, najmanj pa pri vseh predmetih. Posledično lahko sklepam, da dijaki, ki pri vsaki uro oddajo mobilni telefon, sodijo v skupino odvisnih od telefonov, ker jim profesorji telefon vzamejo zaradi nenehne uporabe, kljub opozorilom.

3 Zaključek

Pouk z ali brez mobilnih telefonov? To je vprašanje, ki si ga pogosto zastavimo, preden stopimo v razred. Današnji način življenja nas sili v vsakodnevno uporabo mobilnih telefonov, zato bi bilo utopično pričakovati, da se bodo dijaki telefonom med poukom odpovedali. Menim, da je potrebna kombinacija pouka z in brez uporabe mobilnih telefonov. Dijaki morajo imeti dovolj koncentracije in notranje motivacije, da zmorejo prisostvovati pri pouku tudi brez dražljajev pametnih aplikacij. Ker pa je lahko mobilni telefon in njegova povezava s svetovnim spletom dobrodošel vir podatkov, je uporaba med poukom v določenih situacijah koristna.

Pri tem je potrebno poudariti, da se telefone uporablja z namenom pridobivanja novih znanj in veščin, da je sama uporaba varna (vsebine, ki so primerne za dijake, zaščita osebnih podatkov, ...).

Analiza raziskave o uporabi mobilnih telefonov med poukom je pokazala, da dijaki zmorejo aktivno sodelovati pri pouku tudi, če ne uporabljajo mobilnega telefona oziroma ga nimajo pri sebi. Pomemben je podatek, da 41 % anketirancev mobilni telefon v celoti odmisli, če ga morajo oddati na posebno mesto v učilnici. Posledično lahko sklepamo, da so dijaki dovolj odgovorni in zreli za delo pri pouku brez telefonov. 47 % dijakov lažje odmisli telefon, če je pouk zanimiv in vključuje sodobne metode poučevanja. Raziskavo sem izvedla med dijaki SŠSDL ŠC Celje, kar pomeni, da so to mladostniki, ki jim socialno življenje veliko pomeni. To potrjuje dejstvo, da je njihova primarna uporaba mobilnih telefonov namenjena ogledom socialnih omrežji. Zanimiv je podatek, da dijake ne zmoti uporaba mobilnega telefona sošolcev, kar lahko pripišemo dejstvu, da so mlajše generacije konstantno izpostavljene nenehnim raznovrstnim dražljajem iz okolice. Priučili so se sposobnosti osredotočenosti na en dražljaj. Mladostniki so spretni pri uporabi mobilnih aplikacij, kar pomeni, da želijo svoje znanje in kompetence nadgraditi in pogosteje uporabiti. Pri pouku lahko s pomočjo sodobnih učnih metod dijakom omogočimo, da uporabljajo mobilni telefon za usvajanje novih učnih vsebin, preverjanje znanja s pomočjo interaktivnih kvizov ter reševanje praktičnih primerov s pomočjo iskanja pravih informacij, ki jih omogoča svetovni splet.

4 Viri in literatura

1. ČOTAR, D. et al. *E – šolstvo – Mobilni telefoni v šoli*. [Online]. [Citirano 28. jun. 2020; 13.30]. Dostopno na spletnem naslovu:
https://safe.si/sites/default/files/mobilnitelefonivsoli_e_solstvo.pdf.
2. MILČINSKI, L. *Droga človek družba*. Ljubljana: Zavod za šolstvo SR Slovenije. 1975.
3. ROZMAN, S. *Umirjenost – kako prepoznati zasvojenost, jo razumeti in poiskati pot iz nje*. Ljubljana: Modrijan. 2013.

5 Priloga

Anketni vprašalnik

Pozdravljeni,

v sklopu Mednarodnega simpozija Civilna družba in šolski sistem pripravljam članek o uporabi mobilnega telefona med poukom. Prosim, če mi z odgovori na vprašanja pomagate oblikovati mnenje o prednostih in slabostih mobilnih telefonov pri pouku.

Natančno preberite navodila in odgovorite na vprašanja. Anketa vam bo vzela le nekaj minut časa. Hvala.

1. Označi spol.

☐ Moški.

☐ Ženski.

2. Koliko si star/a? _____

3. Kateri izobraževalni program obiskujete?

☐ Logistični tehnik/ca.

☐ Avtoserviser.

☐ Avtokaroserist.

☐ Ustvarjalka modnih oblačil.

☐ Frizer/ka.

4. Katero funkcijo na mobilnem telefonu najpogosteje uporabljate? - Možnih je več odgovorov.

☐ Pisanje sporočil (SMS, Messenger).

☐ Klicanje.

☐ Ogled socialnih medijev (Facebook, Instagram, Twitter,...).

☐ Uporaba brskalnikov (Google, Crom,...).

☐ Drugo.

5. Kolikor ur dnevno uporabljate mobilni telefon?

- ☐ Od 1 do 2 ur na dan.
- ☐ Od 3 do 5 ur na dan.
- ☐ Več kot 6 ur na dan.
- ☐ Ga ne uporabljam.

6. Ali lahko zdržite eno šolsko uro brez uporabe mobilnega telefona?

- ☐ Da, če je ura zanimiva.
- ☐ Da, če mi profesor/ica grozi z odvzemom telefona.
- ☐ Da, sploh ne pomislim nanj.
- ☐ Ne, ker moram sproti spremljati dogajanje na mobilniku.
- ☐ Ne, ker si redno dopisujem s prijatelji/punco/fantom.
- ☐ Drugo.

7. Če pri pouku profesorju oddate mobilni telefon, se vam zdi, da ste bolj osredotočeni na razlago? Možnih je več odgovorov.

- ☐ Da, ker telefon odmislim.
- ☐ Da, ker mi je tako onemogočeno komuniciranje s prijatelji.
- ☐ Da, ker med uro preverjam sporočil, klicev...
- ☐ Ne, ker sem z mislimi drugje.
- ☐ Ne, ker razmišljam, kaj se trenutno dogaja na mojem mobilniku in kaj zamujam.
- ☐ Drugo.

8. Ali se vam zdi moteče, če sošolec/ka med poukom uporablja mobilni telefon?

- ☐ Da.
- ☐ Da, ker me moti klikanje.
- ☐ Da, ker bi tudi sam/a želel/a uporabiti telefon.
- ☐ Ne, ker me dogajanje v okolici ne zmoti.

☐ Drugo.

9. Ali kdaj pri pouku profesorji zahtevajo uporabo mobilnega telefona? Možnih je več odgovorov.

☐ Občasno, odvisno od snovi.

☐ Redno.

☐ Nikoli.

10. Si želite več ur pouka, kjer bi za delo lahko uporabljali mobilni telefon?

☐ Da.

☐ Da, ker pouk tako hitreje mine.

☐ Da, ker si na ta način zapomnim več snovi.

☐ Ne, ker hitro začnem uporabljati telefon za zasebne namene.

☐ Ne, ker se mi zdi uporaba telefona nepotrebna.

11. Pri koliko predmetih oddate mobilne telefone pred začetkom ure? _____

12. Ali ste opazili, da se je zaradi oddaje telefona pred uro, vaš učni uspeh pri tistih predmetih izboljšal?

☐ Da.

☐ Ne.

V tej anketi ste odgovorili na vsa vprašanja.

Hvala za sodelovanje.

Osnovna šola Mokronog

Ksenija Rožman

TELEFON V TORBI – VLOGA RAZREDNIKA

THE PHONE IN THE BAG – THE ROLE OF THE CLASS TEACHER

Povzetek

Dovoliti uporabo telefona v času pouka je v današnjem času tema mnogih pogovorov in vsakdo lahko najde kar nekaj argumentov za svoje prepričanje. Ne glede na mnenje za ali proti telefonu v torbi, je pomembneje oblikovati vrednote v družbi, ki bodo omogočale kritično presojo rabe mobilnih naprav, spodbujale pozitivne oblike komunikacije in naučile posameznike reagirati ob negativnih. Priložnost oblikovanja takih vrednot v šoli ima razrednik posamezne oddelčne skupnosti s tematskimi razrednikovimi urami. Na vrednote svojih otrok vplivajo starši, ki pa velikokrat nimajo osnovnega znanja o informacijski-komunikacijski tehnologiji, zato iščejo podporo v sodelovanju s šolo. Razrednik z delavnicami v oddelčni skupnosti, učinkovitim reševanjem nastalih težav, dobro načrtovanimi roditeljskimi sestanki in komunikacijo s starši omogoča seznanjanje z dilemami uporabe interneta in telefonije. V pomoč so mu razne institucije, med njimi Safe.si, ki je točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje.

Ključne besede: razrednik, mobilni telefon, informacijsko-komunikacijska tehnologija, Safe.si, razredne ure, roditeljski sestanki

Abstract

Allowing the use of the phone during lessons is a topic of many conversations these days and everyone can find quite a few arguments for their belief. Regardless of the opinion for or against the phone in the bag, it is more important to create values in society that will allow critical assessment of the use of mobile devices, encourage positive forms of communication and teach individuals to react to negative ones. The class teacher with thematic class teacher hours has the opportunity to create such values in the school. The values of their children are also influenced by parents, who often do not have a basic knowledge of information and communication technology, so they seek support in cooperation with the school. With effective problem solving, well-planned parent meetings and good communication with parents, the class teacher enables acquaintance with everyday dilemmas of using the Internet and telephony. He is assisted by various institutions, including Safe.si, which is a point of awareness about the safe use of the Internet and mobile devices for children, teenagers, parents and teachers.

Key words: class teacher, mobile phone, information and communication technology, Safe.si, class meeting, parent meetings

1 Uvod

Razrednik je oseba, na katero se obrnejo starši, učitelji, vodstvo šole in učenci, ko potrebujejo informacije o šolskem delu in vsakdanjem življenju na šoli. Medsebojno sodelovanje vseh naštetih je nujno potrebno za učenčev optimalni razvoj. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja opredeljuje vlogo razrednika kot tistega, ki vodi delo oddelčnega učiteljskega zbora, analizira vzgojne in učne rezultate oddelka, skrbi za reševanje vzgojnih in učnih problemov posameznih učencev, vajencev oz. dijakov, sodeluje s starši in šolsko svetovalno službo, odloča o vzgojnih ukrepih ter opravlja druge naloge v skladu z zakonom. »Njegove temeljne vloge so: povezovalna, vzgojna, animatorska, načrtovalska, posredovalna v problemskih situacijah, informativna in administrativna.« (Programske smernice 2005) Pri opisu dobrega razrednika Zorko Srečka (2005) izpostavlja strokovnost, razgledanost, natančnost, doslednost, izvirnost, razumevanje različnih situacij, strpnost, komunikativnost, ljubeznivost, pravičnost in poštenost. Vloge razrednika pa deli v tri sklope: pedagoški vodja, organizacija dela in administrativna dela. Tudi drugi strokovnjaki opozarjajo na večplastnost razrednikovih vlog.

Poklic učitelja, še posebej v vlogi razrednika, je lahko vznemirljiv in ustvarjalen ter prinaša obilo zadovoljstva (Ažman, 2012). V svojih letnih pripravah načrtuje delo z oddelčno skupnostjo, izvede različne delavnice, naloge in obravnava teme, s katerimi spoznava posamezne učence in jim skozi izobraževanje nudi oporo. Pri delu z učenci na predmetni stopnji prideta do izraza vzgojna vloga razrednika in posredovalna v problemskih situacijah. Načrtovanje dela je odvisno od starosti učencev, usposobljenosti razrednika, razmer in potreb v družbi ter nenazadnje želja učencev. Razne teme, ki jih obravnavajo oddelčne skupnosti na razrednikovih urah, omogočajo oblikovanje dobre razredne klime, sproščene odnose med udeleženci in spodbujajo zaupanje v doseganje skupnih ciljev. Učitelj in razrednik z leti pridobiva pomembne izkušnje, ki mu pomagajo prepoznati težave, izzive, motnje in tvegano vedenje učencev. Razrednik tako »s preventivnimi dejavnostmi (in programi) učencem pri soočanju z izzivi in s prehodi pomaga, da bi preprečil tvegano vedenje posameznikov.« (Ažman, 2012, str. 133)

Vsakdo, ki prihaja v stik z razrednikom, ima svoja specifična pričakovanja. Med njimi so nenazadnje tudi starši. »Njihova pričakovanja so odvisna od osebnosti, osebnih izkušenj, informacij prijateljev, sorodnikov, od informacij v medijih, od njihove formalne izobrazbe«, niso pa toliko pomembno povezana s socialno-ekonomskim statusom. (Prevc, 2009, str. 727)

Starši želijo, da se jih posluša, se razumejo njihove stiske, trezno presoja v kriznih situacijah, se iščejo razni načini pomoči in da bodo pridobili konkretne napotke in navodila za ravnanje. (Ažman, 2012) Ena izmed perečih tematik sodobnega časa je uporaba mobilnega telefona in spleta. Ne samo v prostem času, temveč tudi pri drugih dejavnostih (med njimi tudi pri pouku).

2 Pred zasloni

Veliko strokovnjakov opozarja na prepogosto uporabo mobilnih telefonov ali preveč časa preživetega pred zasloni. Nekateri posamezniki naj bi na dan porabili povprečno četrtnino svojega budnega časa. (Alter, 2019) V tem času preverjajo svojo elektronsko pošto, pišejo tekstovna sporočila, berejo dnevne novice ali odzive ostalih na družbenih omrežjih, igrajo igre... V raziskavi Mediji in predšolski otroci v Sloveniji so ugotovili, da so do triletni otroci povprečno izpostavljeni dnevno okvirno dvema urama na različnih napravah, medtem ko se ta čas približuje trem uram med 4 in 6-letnimi otroci. (Pismenost.si, 2016a) Pri raziskavi osnovnošolskih otrok do 6. razreda so ugotovili, da so otroci največ izpostavljeni televiziji. »Povprečno otrok dnevno uporablja televizijo za gledanje TV programa in video vsebin, igranje iger 71 minut. /.../ Na internetu so otroci skoraj pol ure dnevno.« (Pismenost.si, 2016b) V srednješolski populaciji več kot polovica anketiranih uporablja internet med dvema in petimi urami dnevno. (Pismenost.si, 2016c)

Otroci in mladostniki pod vplivom nove tehnologije oblikujejo svojo samopodobo, pridobivajo socialne veščine, sklepajo prijateljstva, oblikujejo svoj sistem vrednot. Spletne igre in družabna omrežja pritegnejo na milijone najstnikov in mladih odraslih po vsem svetu, med njimi jih veliko zapade v odvisnost. Na splošno se povečuje kronično pomanjkanje spanja, saj oddajanje modre svetlobe teh naprav moti spanje. (Alter, 2019) Drugi opozarjajo na pomanjkanje koncentracije, slabši učni uspeh, na mnoge vrste zlorab novih tehnologij, zmanjšanje gibalnih sposobnosti, spreminjanje prehranjevanja, zmanjšanje motivacije pri drugih nalogah, povečanje negativnih čustev, posledice elektromagnetnih sevanj, zmanjšanje govorno-jezikovnih veščin. (Janis-Norton, 2017)

Moderni čas je potrdil tudi pozitivno stran te iste tehnologije. Pri pouku se uporabljajo različne aplikacije, programi in platforme, ki omogočajo bolj nazoren in zanimiv pouk. Olajšajo ponavljanje in utrjevanje znanja. Ne omejujejo učitelja in učenca na učilnico, delavnico ali drug prostor.

V času epidemije Covid 19 je ta tehnologija omogočila šolanje učencev do konca šolskega leta 2019/20. Mobilni telefoni in splet s številnimi novimi možnostmi rabe so postali didaktični pripomoček. Smo torej zagovorniki ali nasprotniki uporabe novih tehnologij pri pouku?

2.1 V šoli

Razvoja in širjenje novih tehnologij ne moremo zaustaviti, niti ni smotno si to želeli. Vključevanje informacijsko komunikacijske tehnologije v sam izobraževalni proces je nuja. V naše učilnice se širi omrežje Eduroam, ki omogoča učencem, študentom, učiteljem in raziskovalcem brezplačno uporabo brezžičnega omrežja v izobraževalne in raziskovalne namene. A telefoni so v številnih primerih v šoli prepovedani. Šole so se za to odločale v preteklosti, ko so bili telefoni namenjeni večinoma telefoniranju in pošiljanju sporočil in so bili le »motnja«. Današnji pametni telefoni zmorejo veliko več, zato velja o prepovedi ponovno razmisliti. Nekega splošnega zakona o uporabi telefonov v osnovni šoli ni. To področje urejajo šole preko šolskih, hišnih ali drugih internih pravil. Velikokrat je takšna pravila potrebno spreminjati, da postanejo bolj življenjska. Tako je ob prepovedi uporabe telefonov in drugih elektronskih naprav ter nedovoljenega snemanja na šolskih površinah, dovoljena njihova uporaba le izjemoma za potrebe pedagoškega procesa. Odgovornost za učni proces prevzamejo strokovni delavci šole ali mentorji dejavnosti. Trenutno se pri nas ne razmišlja o zakonski prepovedi uporabe pametnih telefonov, tablic in ur, kakor je to storila Francija.

Telefon v torbi postane kar hitro skušnjava za učence med odmori ali pri čakanju na prevoz. Z reševanjem in sankcioniranjem kršenja šolskih pravil se nato ukvarja razrednik. Najmanj, kar lahko opravi, je razgovor z učencem in o tem obvesti starše. Pri prejšnjih generacijah so starši lažje nadzorovali dejavnosti svojih otrok, ker je bilo manj zunanjih sil, ki so se poskušale vplesti v družinsko življenje. Danes so starši bolj kot ne razdvojeni. Mnogi dovolijo dostop do tablic in spleta, drugi ga omejujejo. V dilemah se obračajo na mnenje okolice in nemalokrat tudi na razrednika (zlasti v primeru težav z ucnim uspehom ali ob različnih zlorabah socialnih omrežij).

2.2 Preventivna vzgoja

Bistveno je, da učitelji in razredniki spodbujajo kritično mišljenje o rabi novih tehnologij, in sicer tako učence kot starše. Ne nazadnje se z mobilnimi telefoni uveljavlja tudi nov bonton. Razrednik lahko pri oblikovanju letnega programa za oddelčno skupnost načrtuje nekaj

delavnic na temo varne rabe interneta, uporabe pravilne komunikacije preko spleta, oblikovanju dobre samopodobe. Odrasli so tisti, ki morajo mlade izobraziti o manj prijetnih vidikih uporabe spleta in novih tehnologij, saj na mnoge izmed njih sami ne pomislijo. Osvešča se o tehnoloških nevarnostih kot so visok račun ali virusi in prevare, na drugi strani pa obstajajo sociološke nevarnosti kot so pritisk vrstnikov, internetno nasilje, zasvojenost ... Težava je, da imajo odrasli le redko dober vpogled v ta svet otrok in mladostnikov, zato je na prvem mestu vzgoja, opazovanje mladih in splošno izobraževanje. Pomembno je, da je razrednik v stiku s svojimi učenci preko poučevanja, druženja, spremstva na dnevih dejavnosti, pripravah na prireditve ali druženjih ob slovesnostih. Na ta način lažje zazna odstopanja v obnašanju. V pomoč razredniku so učitelji, ki izvajajo pouk s pametnimi telefoni. Skupaj lahko naučijo učence kritično presojati internetne vire in ustrezno te vire uporabljati. Delavnice, ki so v skladu s starostjo in sposobnostjo otrok, se lahko izvedejo tudi v času predšolskega obdobja. Sodelovanje razrednika z drugimi strokovnimi delavci, ki so povezani z novimi tehnologijami, pripomore k dodatni vrednosti vzgoje. Govoriti o dogodkih nekje tam, drugje, daleč od nas ni produktivno. Doprinos intervjuja z računalničarjem na razrednikovi uri je lahko velik. Največjo pozornost doseže učitelj takrat, ko so za delo učenci notranje motivirani. Zato pogovor o negativnih in pozitivnih posledicah rabe interneta v domačem okolju (brez posredovanja osebnih informacij) spodbudi več odziva. Delavnice morajo biti dobro načrtovane in podkrepljene s primeri. V pomoč so delavnice varne rabe interneta, ki jih vodi Safe.si.

2.3 Delo s starši

Ni pomembno ali so starši proti ali za uporabo telefona in drugih elektronskih naprav pri pouku, lahko razrednik igra vlogo pri spodbujanju njihovega kritičnega mišljenja. Starši naših učencev so bili vzgojeni v drugačnem času. Ponotranjili so vrednote, ki so danes včasih v nasprotju z vrednotami današnje družbe. Tako kot je potrebno vzgajati mlade, da postanejo dobri vozniki (s tem se strinjajo vsi deležniki v prometu), je potrebno vzgajati tudi za varno rabo interneta. Zalomi se pri tem, da mnogi med starši nimajo nobenih izkušenj, kako pristopiti k tej problematiki. Osnovne šole preko šol za starše ponudijo predavanja na temo varnosti na internetu, vplivu mobilnih naprav na razvoj otrok, omejevanju uporabe mobilnih naprav... Realni podatki pa kažejo, da je prisotnost staršev majhna. Ena izmed možnosti, ki jih lahko izkoristi razrednik, so roditeljski sestanki. Na dnevni red lahko postavi splošno izobraževalne

vsebine ali kaj bolj specifičnega, glede na potrebe oddelčne skupnosti. Dober odziv staršev so imeli 15 minutni pogovori na vnaprej določena vprašanja. Starši so se v skupinah pogovarjali o svojih izkušnjah in na koncu ugotovili, da niso sami v svojih težavah (ostali imajo po navadi podobne izkušnje). Veliko delavnic, gradiv, raznih aktivnosti se objavlja na portalu www.safe.si. Tam lahko učitelji, starši in učenci poiščejo informacije o varnosti na spletu, razne nasvete in video posnetke, razrednik pa najde motivacijo za tematske razrednikove ure. Glede na to, da se uporaba elektronskih naprav povečuje pri nižjih starostnih skupinah otrok, je relevantno takšne delavnice (pogovore, informacije) posredovati staršem v vrtcu in na razredni stopnji osnovne šole. Pomembno je, da razrednik opozarja na pozitivne in negativne plati elektronskih naprav, posreduje staršem objektivne informacije in osvešča o tehnoloških nevarnostih. Primerno je, da se tudi sam izobražuje na tem področju, sodeluje z drugimi strokovnimi delavci in po potrebi z zunanjimi institucijami.

3 Zaključek

V strahu pred negativnimi posledicami mobilne telefonije in rabe interneta tehnični ukrepi omejevanja ali prepovedovanja niso rešitev. Večji pomen ima mlade naučiti ravnati s to tehnologijo, usvajati dobre vrednote, razložiti kako reagirati ob neprimerni vsebini ali nadlegovanju, kje poiskati pomoč... Vsakdo lahko zaide v težave, če se ne zaveda posledic napačnega ravnanja ali deljenja informacij na spletu. Vendar pa je uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije osnova naše prihodnosti in ena izmed bistvenih kompetenc 21. stoletja. Uporaba telefona na šolah je prepovedana zaradi različnih vzrokov: zboljšanje koncentracije, spodbujanje medsebojne interakcije, zavedanja resničnega okolja, spodbujanja gibanja, razvoja socialnih veščin in še mnoge bi lahko našteali. Po drugi strani pa se bo mobilne telefonije uporabljalo vedno več, saj imajo tudi veliko pozitivnih učinkov kot didaktični pripomočki.

Učenci v višjih razredih še niso dovolj zreli, da bi lahko mobilno tehnologijo lahko uporabljali brez nadzora. Strategije uporabe le-te morajo oblikovati strokovni delavci skupaj z razrednikom. Njegova vzgojna vloga je velika, saj ima preko delavnic, zadolžitev in drugih oblik interakcij veliko moč vplivanja na učence. Ne le na učence, s kvalitetnim sodelovanjem tudi na starše.

Z vzgojnim delovanjem lahko poskuša preprečiti ali vsaj omiliti težave zaradi napačne uporabe mobilne tehnologije. Načrtuje delavnice, sodeluje z drugimi strokovnimi delavci in zunanjimi institucijami, ki nudijo podporo pri razvoju kritičnega mišljenja in varni uporabi interneta. Tehnologija kot taka ni negativna ali pozitivna, poiskati moramo načine, kako nas uporaba le-te ne bo zasvojila ali nam drugače škodovala.

4 Viri in literatura

1. ALTER, A. *Sužnji zaslona: kako nas tehnologija zasvoji, industrija pa to izkoristi*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2019.
2. AŽMAN, T. *Sodobni razrednik: priročnik za usposabljanje učiteljev za vodenje oddelčnih skupnosti*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 2012.
3. JANIS-Norton, N. *Mirnejše, lažje, srečnejše otroštvo pred zasloni : za starše malčkov, otrok in najstnikov : vodnik, ki vam bo pomagal, da spet prevzamete nadzor nad tehnologijo*. Izola: Vita. 2017.
4. PREVC, J. Sodelovanje s starši, njihova pričakovanja in dosežki učencev. [Online]. V: *Zbornik 6. študentske konference Fakultete za management Koper*. 2009. [Citirano 14. avg. 2020.] Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-033-8/prispevki/Prevc%20Julijana.pdf>.
5. *PROGRAMSKE smernice za delo oddelčnega učiteljskega zbora in oddelčne skupnosti v osnovnih in srednjih šolah ter v dijaških domovih*. [Online]. Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije. 2005. [Citirano 13. avg. 2020.] Dostopno na spletnem naslovu: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2013/programi/media/pdf/smernice/Programske_smernice_za_delo_ouz_in_os.pdf.
6. REK, M. in MILANOVSKI Brumat, K. *Mediji in srednješolci v Sloveniji*. [Online]. Ljubljana: Fakulteta za medije. 2016a. [Citirano 14. avg. 2020.] Dostopno na spletnem naslovu: http://pismenost.si/pdf/Raziskava_srednjesolci_2016_v13.pdf.
7. REK, M. in MILANOVSKI Brumat, K. *Mediji in osnovnošolci (1.-6. razred) v Sloveniji*. [Online]. Ljubljana: Fakulteta za medije. 2016b. [Citirano 14. avg. 2020.] Dostopno na spletnem naslovu: http://pismenost.si/pdf/Raziskava_osnovnosolski_otroci_Slovenija_2016.pdf.

8. REK, M. in MILANOVSKI Brumat, K. *Mediji in predšolski otroci v Sloveniji*. [Online]. Ljubljana: Fakulteta za medije. 2016c. [Citirano 14. avg. 2020.] Dostopno na spletnem naslovu: http://pismenost.si/pdf/Raziskava_predsolski_otroci_Slovenija_2016_v13.7.pdf.
9. VALENTIČ, U. *Telefoni v šolah – da ali ne?* [Online]. MMC RTV SLO. 2019. [Citirano 14. avg. 2020.] Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.rtv slo.si/tv/info/koda/novice/telefoni-v-solah-da-ali-ne/488044>.
10. ZORKO, S. *Sem razrednik?* Maribor: samozaložba. 2005.

Osnovna šola Mislinja

Mira Serec

SODOBNA TEHNOLOGIJA – NUJA ALI ZLO

MODERN TECHNOLOGY – A NECESSITY OR EVIL

Povzetek

Učenci, učitelji, starši, vsi vpleteni v šolski proces uporabljamo sodobno tehnologijo. Eni bolj racionalno, za potrebe službe in šole, iskanje podatkov ter ohranjanje stika s prijatelji, drugi za zabavo, sprostitve, igranje igrice, pojavljanje na družbenih omrežjih. A pretirana uporaba računalnikov in mobilnih telefonov lahko privede do zasvojenosti. Pri mladostnikih se zasvojenost hitro širi in povečuje iz leta v leto. Težko je definirati, kdaj je nekdo zasvojen s prekomerno uporabo, saj tega ne moremo točno opredeliti v urah, ker gre tu še za druge dejavnike, je pa čas uporabe eden izmed njih in nas lahko opozori na prekomerno rabo. Raziskava o uporabi sodobne tehnologije pri učencih od 6. do 9. razreda je pokazala, da ima 95 % anketiranih učencev mobilni telefon, 67 % računalnik in 43 % televizijo. V času dela na daljavo so učenci v povprečju namenili šoli 2,5 ure dnevno, sodobni tehnologiji pa 5. 5 ur na dan je zgolj povprečje, obstajajo posamezniki, ki ta čas krepko presegajo.

Glavne besede: računalnik, mobilni telefon, zasvojenost, raziskava

Abstract

Students, parents, teachers, and other individuals involved with the school process use modern technology. Some of them use modern technology as part of their job or school, looking for information online, and maintaining personal contact with their friends, while others use modern technology for fun, relaxation, playing video games, and spending time on social media websites. However, using computers and smartphones excessively may lead to addiction. Addiction is on the rise among the adolescent population. It is difficult to determine when someone is addicted to modern technology because the amount of time someone spends using modern technology is not the only deciding factor. There are other factors that need to be considered. However, the amount of time someone spends using modern technology can be a good indicator of excessive use. I conducted research among students from classes 6 to 9. The results showed that 95 percent of the participating students own a smartphone, 67 percent own a computer and 43 percent own a TV. During the coronavirus pandemic the students spent two and a half hours a day working on their schoolwork, while they spent five hours a day using modern technology. Yet, there were students who used modern technology even more excessively.

Key words: a computer, a smartphone, addiction, research

1 Sodobna tehnologija – nuja ali zlo?

Računalnik, mobilni telefon, literatura. Nekako takole se je začelo pisanje prispevka z željo, da ga bom letos napisala še pred dopustom. Po napisanem uvodnem delu se je pričelo korona obdobje. Članek je počival, v juniju pa sem ponovno začela z delom in kaj kmalu ugotovila, da se je vmes zgodil velik preskok. Če sem prej zagovarjala tezo, da so računalniki in pametni telefoni pri učencih bolj zlo kot nuja, se je sedaj izkazalo, da je to zlo preraslo v nekaj nujnega. Življenje brez računalnika (s tem terminom označujem računalnik, ki ima internetno povezavo, in vključujem pametne telefone, ki to povezavo omogočajo) ni več obstajalo. Delo na daljavo je zahtevalo uporabo moderne tehnologije in tudi v prihodnje se temu ne bomo mogli izogniti. Naučiti se bo treba delati na drugačen način.

Kaj pa mladostniki, se poraja vprašanje, so s tem kaj pridobili, kaj izgubili? Da se svet hitro vrti, ugotavljamo sami. V 60. letih prejšnjega stoletja je veljalo, da je potrebno biti pazljiv pri uživanju cigaret, alkohola in mamil. Le-ta so bila težje dostopna tako finančno kot lokalno, a še kako mamljivo se je kdo ujel v to past. Nekako pred 15 leti se pojavijo Facebook, Instagram, elektronska pošta, spletno nakupovanje ... Vse to je že postajalo bolj dostopno širšim množicam. Na začetku je vsaka noviteta zabavna, zanimiva, a zavedati se je treba, da lahko postane še kako zasvajajoča. Zasvojeno vedenje je danes z digitalno dobo postalo pogostejše in tudi splošno razširjeno. Adam Alter pravi: »Okolje in okoliščine digitalne dobe so veliko boljši prevodniki zasvojenosti kot karkoli drugega v človeški zgodovini.« (Alter, 2019, 11)

Internet ni bil zasnovan kot nevarno orodje. Uporaba ima številne praktične in pozitivne učinke. Mnoge vsakdanje dejavnosti lahko opravimo hitreje in lažje, bolj enostavno, s prihrankom časa in denarja. Vzpostavita se dva svetova – realen in virtualen. »V virtualni dimenziji ni več subjekta niti objekta, oba postaneta interaktivna elementa: ko uporabnik premakne joystick, vidi na zaslonu premikanje svojega lika in gleda skozi njegove oči. Premika nekoga, ki ni nekdo drug, ampak je v interakciji s seboj. Kot bi vstopili v drugo osebo in namesto nje odločali, kam bo šla in kaj bo počela. Uporabnik ni igralec, ki zastavi svojo identiteto, deluje, kot bi bil drugi, in se potopi v identiteto drugega.« (Tonioni, 2013, 53)

Nastopi težava, če uporabnik pomeša sebe in identiteto, v katero se je potopil. Pri mladostnikih je lahko tveganje še toliko večje, saj večina svojo identiteto še išče. Internet je dejansko ustvaril nasprotje dveh polov. V točno določenem času nam ponuja informacije z

vseh koncev sveta, lahko smo v stiku s komerkoli na omrežju, pa vendar nas lahko prav ta količina informacij še kako oddalji od realnega življenja, ki ga živimo in izkušamo s svojimi čutili. Tehnologija sama po sebi ni težava, težava nastane takrat, ko jo začnejo izdelovati za množično uporabo. Vsakdana in delovnega dne brez moderne tehnologije si ne moremo več predstavljati. Če drugega ne, zagotovo dobivamo v službi določena navodila in zadolžitve po elektronski pošti. Prav tako so učenci predvsem v času dela na daljavo prejeli razlage, navodila za delo, naloge in zadolžitve preko spleta.

Pa lahko sami kaj storimo, da postavimo ravnovesje med uporabo pametnih telefonov, družbenih omrežij in spletnih vsebin ter klasičnih družabnih in socialnih stikov, dela in igre na drugi strani? Tanka je ločnica, ali je uporaba interneta v mejah normalne uporabe ali gre za zasvojenost. Zakaj je tako prijetno pobegniti iz sveta realnosti v neko drugo sfero? Avtorji so si nekako enotni glede naslednjih razlogov za pretirano uporabo računalnika. Kadar govorimo o uporabi računalnika, moramo imeti v mislih, da je kot računalnik mišljena naprava, ki je povezana z internetom, saj drugače to ni več računalnik, ampak zgolj pisalni stroj. Vzroki pretirane uporabe bi bili od enostavnega pobega v lasten svet, do ignoriranja realnega stanja (lahko zdravstvenih ali čustvenih težav, konfliktov z okolico) in pa druženje (ali pa zgolj navidezno z nabiranjem všečkov) z ostalimi prisotnimi preko interneta.

Danes marsikdo reče: »Če te ni na spletu, če nimaš Facebooka ali Instagrama, ne obstajaš.« Ampak kdo se skriva za vsemi tistimi popolnimi in lepimi primerki, ki jih vidimo dnevno. Nekateri se promovirajo. Iščejo potrditev, ki je morda doma niso deležni. Tekmujejo po objavi najboljše in najlepše fotografije, poze v kopalkah, nove pričeske. Veliko objavljenih fotografij je retuširanih. Na slikah moraš izgledati samozavestno, popolno, brez celulita, brez mlahavih rok ... Mlada avstralska manekenka Essena O'Neill se je odločila in svoji pol milijonski množici sledilcev na Instagramu razkrila, kaj se skriva za njenimi popolnimi slikami. Opremila jih je s komentarji in povedala, da je bilo za eno dobro fotografijo potrebnih več kot sto podobnih posnetkov, da je izgledala tako, kot si je zamislila. Rekla je, da je bila na fotografiranju nervozna, lačna, tečna, da je kričala na sestro, ki jo je fotografirala, da je pred tem stradala, kratka ozadje je nekaj povsem drugega, kot ga prikazuje fotografija. Manekenka je požela veliko komentarjev, tako odobravanj kot graj. Zapisala je tudi: »Družbeni mediji so zrežirane podobe in zmontirani posnetki, ki jih primerjamo med seboj. To je sistem, zasnovan na

družbenem odobravanju, vsehkih, ocenjevanju, ogledih in številu sledilcev. Gre za popolnoma lažno, egocentrično presojanje.« (Alter, 2019, 11)

2 Zasvojenost z moderno tehnologijo

»Ni vseeno, kaj počnejo otroci in mladostniki ves dan, kajti to pušča v njihovih možganih sledove. Pri računalniških igricah so taki sledovi: vse večja nagnjenost k nasilju, otopelost od stvarnega nasilja, socialna osamelost (!) in manjša možnost uspešnega dokončanja šolanja.« (Spitzer, 2016, 184)

Vsi vidimo, da brez moderne tehnologije v sodobnem času ne gre. A vseeno mora uporaba potekati tako, da nas ne zasužnji in nam še vedno ostane dovolj časa za druženje z družino, za kvalitetno preživljanje prostega časa na prostem in pogovor o dobrih in slabih straneh te tehnologije. V šoli se pri pogovoru z učenci velikokrat dotaknemo teme uporabe računalnika in telefona. Seveda imam s tem bolj v mislih uporabo spleta. Kako se s tem spoprijemajo mladostniki, kaj menijo njihovi starši, ali so učenci sposobni sami presoditi, koliko ur dnevno je dovolj za uporabo telefona, če ga uporabljamo le za igrice ali socialna omrežja? Zaznati je povezavo med razmišljanjem in življenjskim slogom družine, koliko bo otrok na internetu. Kjer so starši sami dosti za računalnikom in imajo razne svoje profile in sledilce, potem bodo otroci po veliki verjetnosti tudi takšni. Kjer starši spodbujajo življenjski slog v naravi, na prostem, ob gibanju, bodo tudi otroci manj časa namenili moderni tehnologiji. Slabši socialni status družine pa ni pogoj, da otroci ne bi imeli telefonov ali računalnikov. Prej zaznam, da velikokrat starši v premožnejših družinah ali pa bolj ozaveščeni starši dalj časa poskušajo otrokom omogočiti mladost brez moderne tehnologije. Pri tem je še zanimivo izpostaviti, da vsi večji izumitelji raznih igrice, socialnih omrežij ... ravno svojim otrokom tega svojega izuma niso dovolili uporabljati, saj so se zavedali pasti, v katero te lahko potegne.

2.1 Empirična raziskava

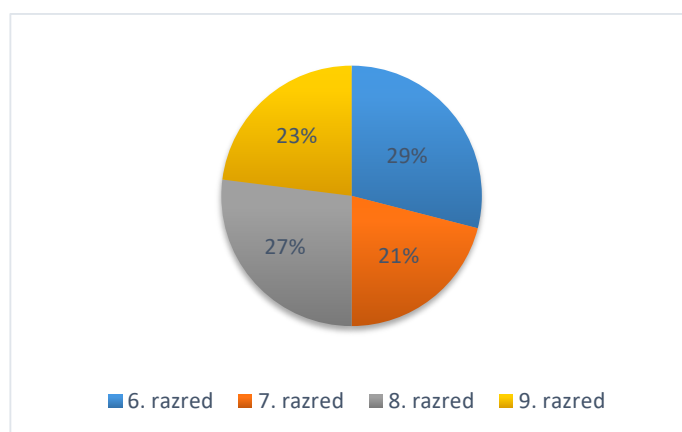
Želela sem raziskati, kakšno je stanje pri učencih na šoli, kjer poučujem. Naredila sem anketni vprašalnik za učence 6., 7., 8. in 9. razreda. Želela sem primerjati uporabo moderne tehnologije (predvsem pametnih telefonov in računalnikov) pred 16. marcem – pred korona obdobjem in časom šolanja na daljavo. Velikokrat slišimo po raznih medijih, da so učenci obremenjeni s

šolo, z domačimi nalogami, raznimi seminarskimi nalogami in pripravami na ocenjevanja znanja, čeprav se nam učiteljem ravno ne zdi, da bi to držalo. Zanimalo me je, koliko časa dnevno učenci porabijo za šolske stvari. Poleg tega sem želela izvedeti tudi, kdaj so učenci prejeli svoj prvi mobilni telefon, ali imajo svoj računalnik, ali imajo pametni telefon, imajo televizor v svoji sobi, za kakšne namene jim služi računalnik oz. pametni telefon, koliko časa dnevno uporabljajo to tehnologijo, se raje družijo v živo ali so aktivni preko spleta, katera socialna omrežja uporabljajo, kateri predmet so se najraje in najmanj radi učili na daljavo ... Porajalo se je veliko vprašanj, nekaj se jih je nanašalo na način dela, na predmet, ki ga poučujem, vendar bom v tem članku izpostavila in analizirala le tista, ki se nanašajo na uporabo telefonov in računalnikov pri mladostnikih.

2.2 Analiza

Anketo je izpolnilo 85 % vseh učencev od 6. do 9. razreda. Natančneje 40 učencev 6. razreda, 30 učencev 7. razreda, 38 učencev 8. razreda in 32 učencev 9. razreda, torej skupaj 140 učencev, od tega je bilo 47 % učencev in 53 % učenk.

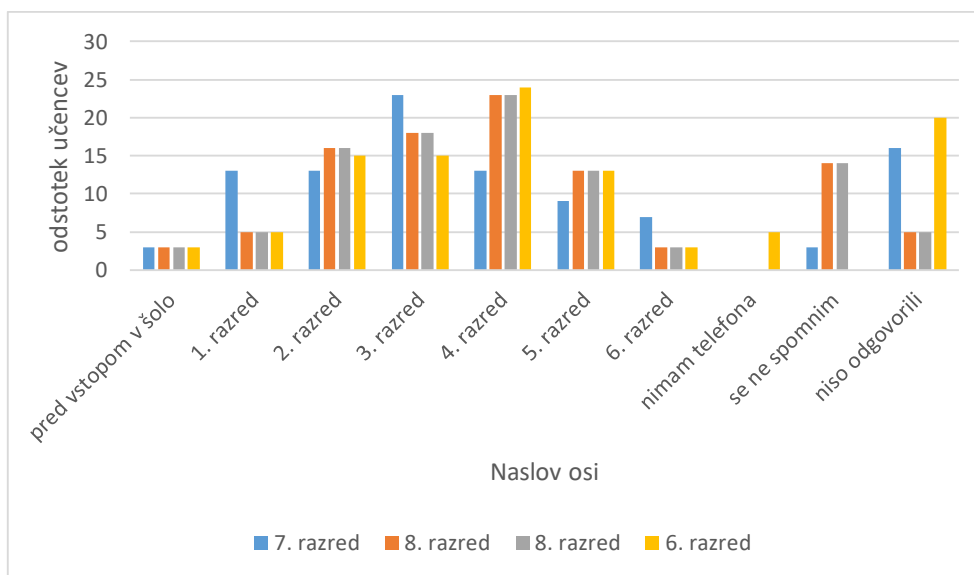
Vprašanja sem analizirala glede na spol, a ni bilo večjih odstopanj, zato sem se odločila, da poročilo pripravim glede na razred.

Graf 1: Odstotek vključenih učencev v raziskavo

Vprašanje 1: Kdaj si prejel svoj prvi telefon?

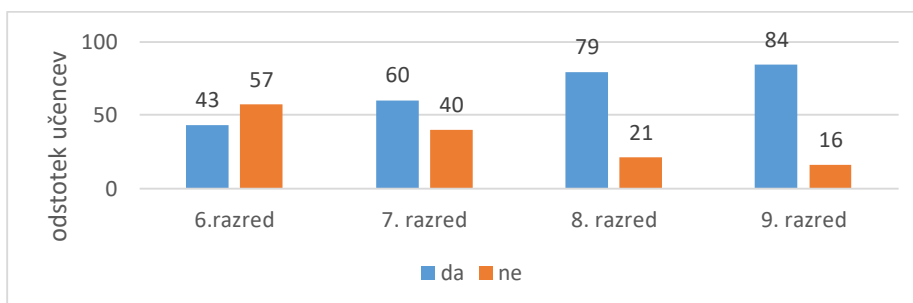
Vemo, da ima velika večina učencev svoj mobilni telefon. To je pri večini pametni telefon z dostopom do interneta. Po anketi sodeč ima mobilni telefon 95 % anketiranih učencev. Le učenci 6. razreda so napisali, da nimajo svojega telefona. Glede na odgovore pa je večina anketiranih učencev prejela svoj prvi telefon v tretjem razredu. V vsakem razredu so se našli posamezniki, ki so imeli svoj telefon že pred vstopom v šolo.

Graf 2: Čas prejema svojega prvega mobilnega telefona

Vprašanje 2: Imaš svoj računalnik?

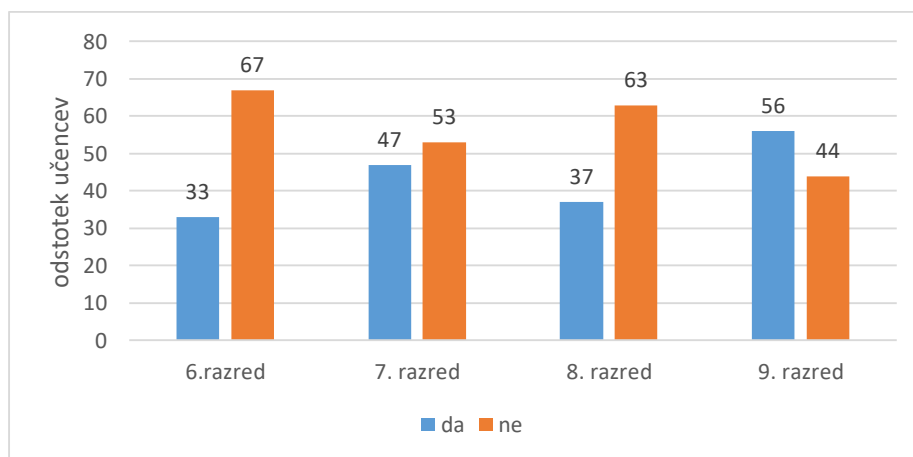
Zanimalo me je, koliko odstotkov učencev ima doma svoj računalnik. Pri šestošolcih je ta odstotek 43 in se potem z vsakim razredom viša. V sedmem ga ima 60 %, v 8. razredu 79 % in v 9. že 84 % anketiranih učencev. V povprečju ima kar 67 % učencev od 6. do 9. razreda svoj računalnik.

Graf 3: Posedovanje svojega računalnika

Vprašanje 3: Imaš v svoji sobi televizijo?

Zanimalo me je, če imajo učenci ob telefonu in računalniku v svoji sobi še televizijo. Presenetil me je podatek, da ima v povprečju kar 43 % učencev od 6. do 9. razreda v svoji sobi tudi televizijo. So pa nekateri učenci povedali, da sicer televizije v svoji sobi nimajo, imajo pa geslo, tako da lahko televizijo gledajo tudi preko telefona oz. računalnika. Tako velja, da je ta številka še precej višja.

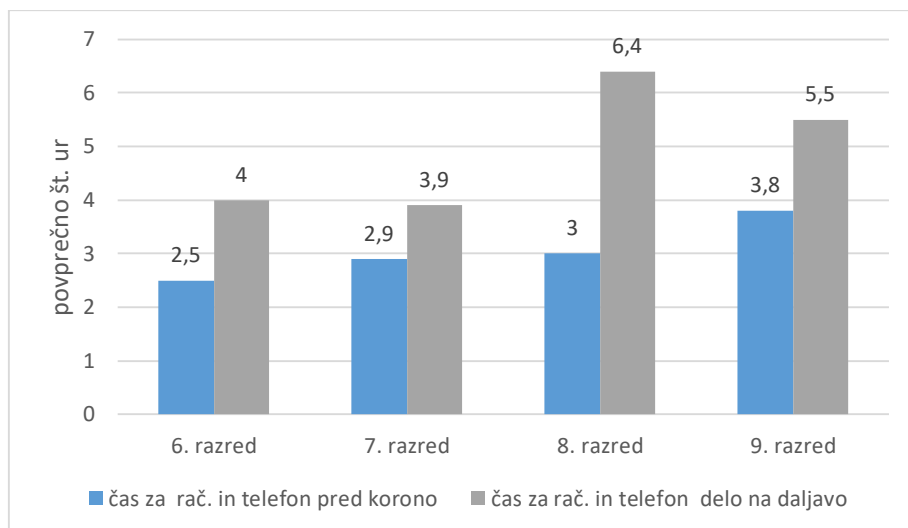

Graf 4: Posedovanje televizije v svoji sobi

Vprašanje 4: Koliko časa dnevno nameniš delu na računalniku oz. telefonu?

Učence sem povprašala o porabi časa, ki ga namenijo za sodobno tehnologijo – torej za računalnik in (pametni) telefon. Pri tem me je zanimalo, če in kakšna bo razlika pred 16. marcem, ko je bil pouk v šoli, in po tem datumu, ko je šolsko delo potekalo na daljavo. Predvidevala sem, da se bo v času dela na daljavo povečal čas, ki ga bodo učenci porabili za telefone in računalnike, hkrati pa sem predvidevala tudi, da se bo povečal čas, ki ga porabijo za šolo.

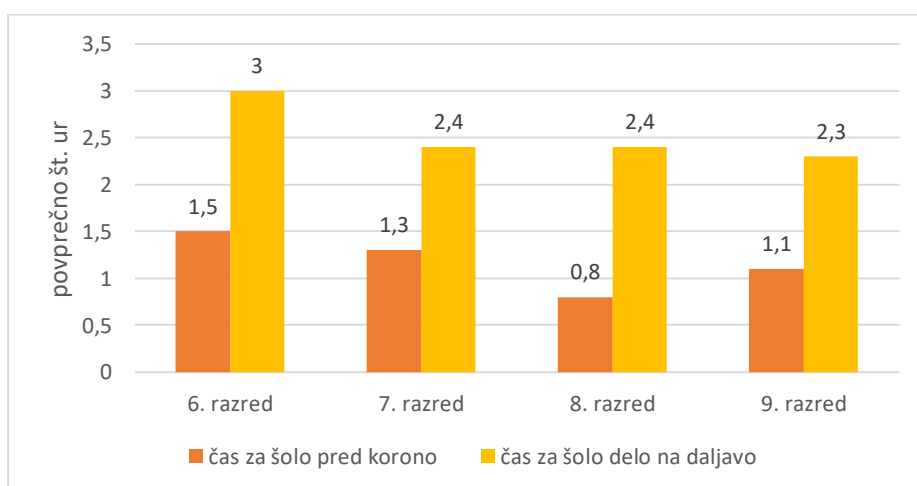
Izračunala sem povprečen čas, ki ga učenci posameznega razreda porabijo za uporabo moderne tehnologije, pri čemer gre za prikaz pred korona obdobjem in v času dela na daljavo. V 6. razredu je iz 2,5 zraslo na 4 ure. V 7. razredu iz 2,9 na 3,9 ure. V 8. razredu iz 3 na 6, 4 ure, tu je bil dvig uporabe tudi najvišji. V 9. razredu je raba narasla iz 3,8 na 5,5 ure. Pri tem bi rada še izpostavila najvišji čas pri vsakem razredu. V 6. razredu je bil ta 8 ur uporabe moderne tehnologije dnevno, v 7. razredu 10, v 8. razredu 16 in v 9. razredu 12 ur.

Graf 5: Povprečno število ur uporabe računalnika in telefona

Vprašanje 5: Koliko časa dnevno nameniš šoli?

Zanimalo me je, koliko časa učenci namenijo šoli. Izračunala sem povprečen čas, ki ga učenci posameznega razreda porabijo za šolo, pri čemer gre za prikaz pred korona obdobjem in v času dela na daljavo. Pri učencih 6. razreda se je iz 1,5 ure dnevno povišalo na 3 ure. V 7. razredu iz 1,3 na 2,4 ure. V 8. razredu iz 0,8 na 2,4 ure in v 9. razredu iz 1,1 na 2,3 ure. Pri tem bi rada še izpostavila najvišji čas pri vsakem razredu. V 6. razredu je bilo to 6 ur dnevno, v 7. razredu 5, v 8. razredu 8 in v 9. razredu 5 ur.

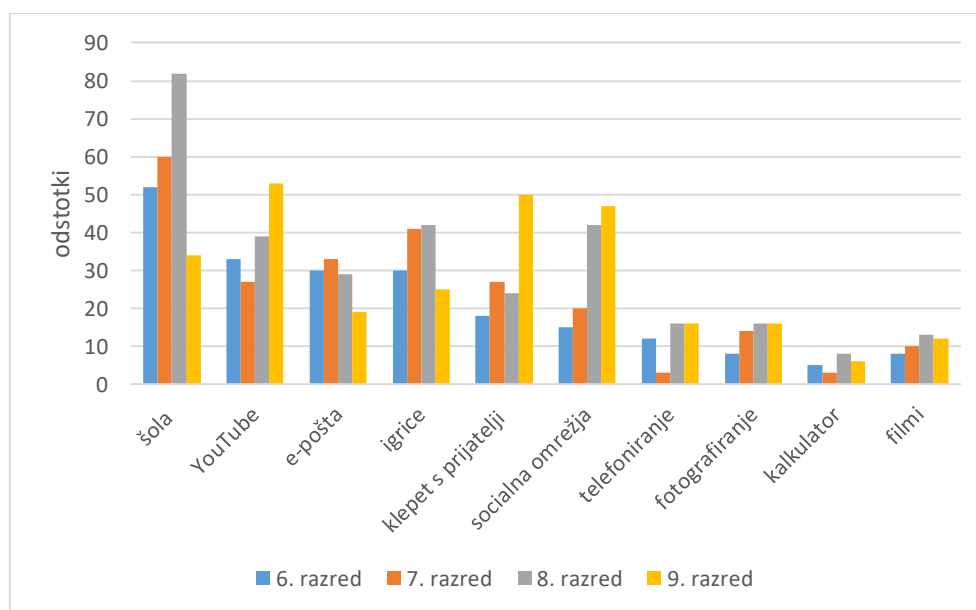

Graf 6: Povprečno število ur za šolsko delo

Vprašanje 6: Za katere namene največkrat uporabljaš mobilni telefon ali računalnik?

Pri tem vprašanju so učenci lahko zapisali več odgovorov. Glede na to, da so morali delati na daljavo, niti ni presenetljivo, da so učenci 6., 7. in 8. razreda šolo postavili na prvo mesto, le učenci 9. razreda so jo postavili na drugo in na prvo mesto uvrstili uporabo YouTubea.

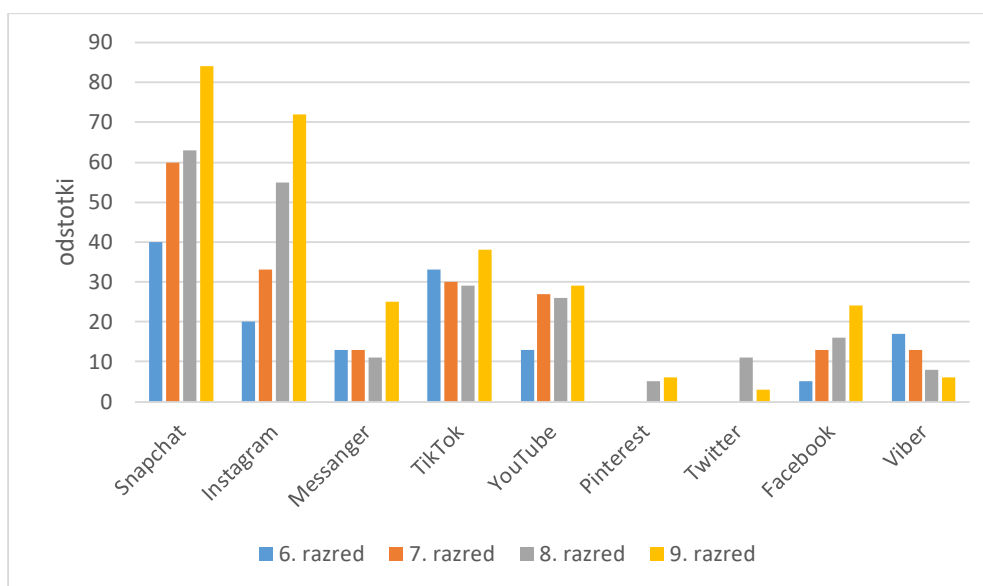
Opazimo, da se pri učencih višjih razredov poveča odstotek uporabe družbenih omrežij.

Graf 7: Nameni uporabe telefona ali računalnika

Vprašanje 7: Katera družbena omrežja uporabljaš?

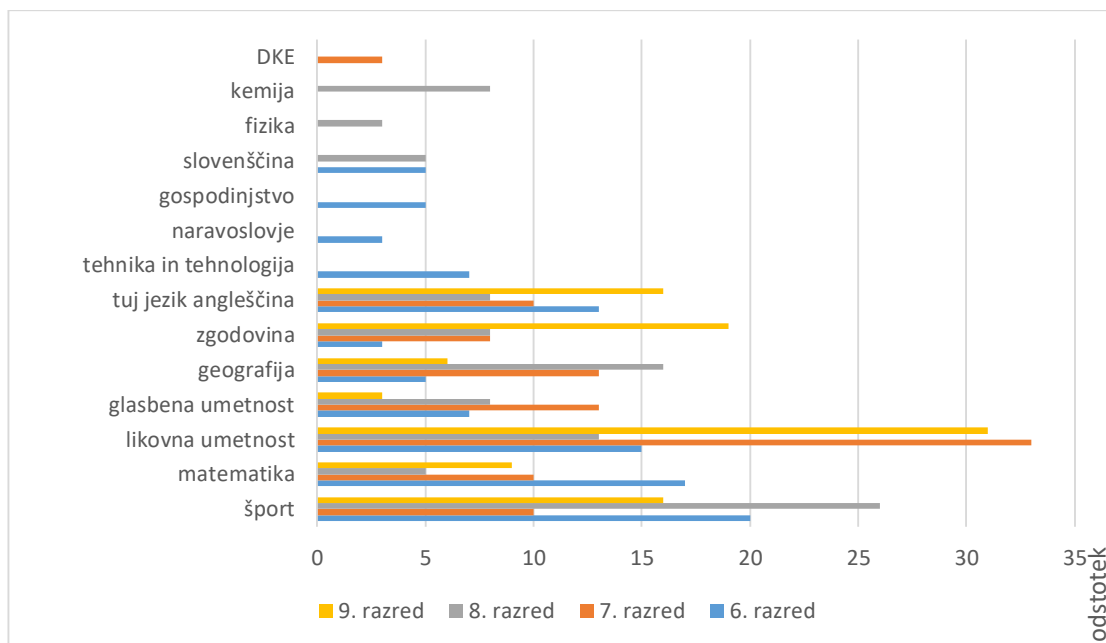
Pri tem vprašanju sem predpostavljala, da bodo učenci dosti uporabljali Snapchat, Instagram, Facebook in TikTok. Pokazalo pa se je, da se uporaba Facebooka pri mladih zmanjšuje, povečuje pa se uporaba TikToka. Višji kot je razred, večja je uporaba Snapchata, Instagrama in Facebooka.

Graf 8: Prikaz uporabe družbenih omrežij

Vprašanje 8: Kateri predmet si se najraje učil na daljavo?

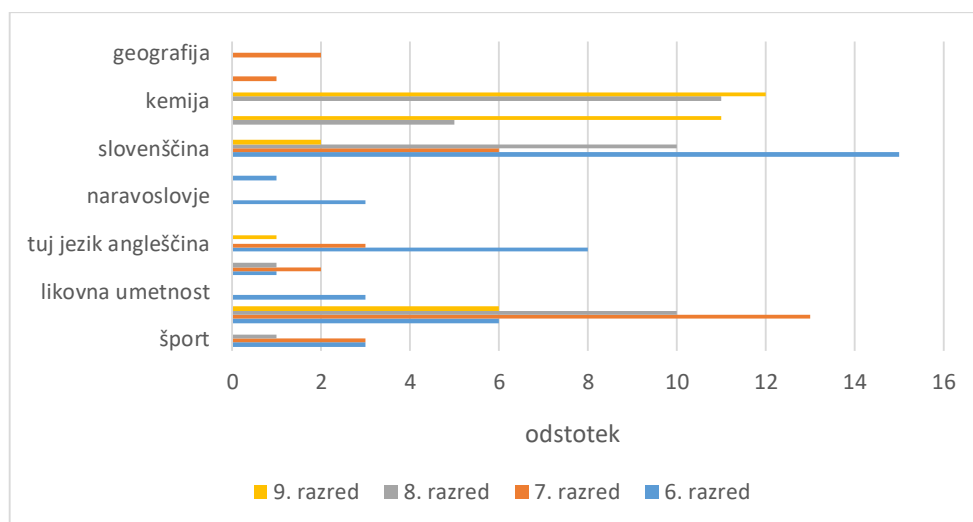
Učenci imajo različne interese in različne poglede na šolske predmete. Zanimalo me je, kateri predmet so se najraje učili na daljavo. Učenci so podali le en odgovor. V kolikor je bilo naštetih več predmetov, sem upoštevala prvega, ki so ga navedli. V 6. razredu je bil najbolj priljubljen predmet šport, sledila je matematika in likovna umetnost. V 7. razredu je bil najbolj priljubljen predmet likovna umetnost, sledila je glasbena umetnost in geografija. V 8. razredu je bil najbolj priljubljen predmet šport, sledila je geografija in likovna umetnost. V 9. razredu je bil najbolj priljubljen predmet likovna umetnost, sledila sta zgodovina in šport.

Graf 9: Predmet, ki so se ga najraje učili na daljavo

Vprašanje 9: Kateri predmet si se na daljavo najmanj rad učil?

Učenci so podali le en odgovor. Napisali so predmet, ki so se ga najmanj radi učili na daljavo. V kolikor je bilo naštetih več predmetov, sem upoštevala prvi predmet, ki so ga učenci navedli. V 6. razredu so se najmanj radi učili slovenščino, sledila je angleščina in nato matematika. V 7. razredu so se najmanj radi učili matematiko, sledila je slovenščina in angleščina. V 8. razredu so se najmanj radi učili kemijo, sledila je matematika in slovenščina. V 9. razredu so se najmanj radi učili kemijo, sledili sta biologija in matematika.

Graf 10: Predmet, ki so se ga najmanj radi učili na daljavo

3 Analiza dela

Kaj nam je pokazala raziskava? Vzorec ni tako velik, da bi lahko posploševali, pa vendar kaže odsev neke povprečne podeželske šole in njenih učencev. Rezultati so pokazali, da ima 95 % anketiranih učencev mobilni telefon, 67 % svoj računalnik in 43 % svojo televizijo. Učenci so namenili šoli pred korona krizo 1,6 ure, v času dela na daljavo pa je čas narasel na 2,5 ure dnevno. Čas uporabe sodobne tehnologije se je iz 3 povečal na 5 ur dnevno. Učenci so se na daljavo najraje učili šport ali likovno umetnost, najmanj radi pa slovenščino, matematiko in kemijo. Največ časa pri delu z računalnikom ali mobilnim telefonom so namenili šoli, klepetu s prijatelji in družbenim omrežjem. Od teh so bila najpogostejše obiskana Snapchat, Instagram in TikTok. Čas, ki ga učenci in mladostniki namenjajo internetu, vsako leto narašča. Da namenijo 5 ur dnevno sodobni tehnologiji, se zdi enim veliko, spet drugim ne, a govorimo o povprečju in pri tem se moramo zavedati, da obstajajo posamezniki, ki ta čas krepko presegajo. Sodobna tehnologija postaja nujno zlo.

4 Viri in literatura

1. ALTER, A. *Sužnji zaslona*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2019.
2. REPA, J. *Zasvojenost z internetom*. Ljubljana: Salve. 2010.
3. SPITZER, M. *Digitalna demenca*. Celovec: Mohorjeva družba. 2016.
4. TONIONI, F. *Ko internet postane droga*. Nova Gorica: A-media. 2013.

Biotehniški izobraževalni center
Živilska šola

Mojca Strgar

VZPOSTAVITEV FACEBOOK STRANI

»VARUJEM NARAVO, KAJ PA TI?«

CREATION OF FACEBOOK PAGE

»I PROTECT NATURE, AND YOU?«

Povzetek

Družabna omrežja (na primer Facebook, Instagram, Snapchat) predstavljajo pomemben del vsakdanjika večine ljudi razvitega sveta, vključno z mladimi. Hiter razvoj digitalne tehnologije vodi v potrebo po spreminjanju področja izobraževanja, ki mora tem spremembam slediti. Dijaki programa naravovarstveni tehnik so zasnovali svojo facebook stran »Varujem naravo, kaj pa ti?«. Stran je namenjena informiranju javnosti o tematikah s področja varstva narave, ki so tem dijakom najpomembnejše in so pomembno vplivale na njihovo odločitev za vpis v omenjeni program srednješolskega izobraževanja. Na podlagi vzpostavitve omenjene facebook strani smo dijakom pokazali, kako se upravlja s facebook stranjo, kako spremljamo doseg, aktivnost in časovno prisotnost naših sledilcev ter kako pripravimo in izvedemo objave na strani. Dijaki so pridobili znanja in kompetence, ki jih še niso imeli, so pa pomembna za povečevanje njihovih zaposlitvenih možnosti.

Ključne besede: družabna omrežja, facebook stran, digitalne kompetence, digitalne tehnologije

Abstract

Usage of social networks (i. e. Facebook, Instagram, Snapchat, etc.) play an important role in everyday life for a lot of people, especially youth. Rapid development of digital technologies also leads to necessity for changes in educational approaches, which must be updated for the modern world. The students of natural sciences have set up their own Facebook page titled "I protect nature, and you?". The page is meant to inform general public on topics regarding nature and wildlife protection. These topics are important to the students and have significantly impacted their decision on choosing their high school programme. Based on the mentioned Facebook page we have demonstrated to the students how to manage Facebook pages, how to gain page popularity, activity and reach and how to achieve posting of a high quality content. The students have gained knowledge and competences which they didn't possess before, but which are vital to their future employment options.

Key words: social media, facebook page, digital competence, digital technologies

1 Teoretična izhodišča

Učence in dijake vse od rojstva vzgajamo v digitalno podprtem okolju, večina se jih dnevno sooča s širokim naborom digitalnih orodij. Razcvet digitalnega sveta vodi v vse večje potrebe po usposobljenosti vsakega posameznika na področju digitalnih kompetenc.

Priporočila organov Evropske unije kompetence razdelijo v 8 skupin vseživljenjskega učenja: komunikacijo v maternem jeziku; komunikacijo v tujem jeziku; matematične kompetence in kompetence v znanosti ter tehnologiji; digitalne kompetence; učenje učenja; družbenih in državljskih kompetenc; podjetništva ter kulturne zavednosti. Digitalne kompetence je Evropska komisija označila kot nujne ter jih vključila v različne akcijske plane (Evropska komisija, 2010a, 2010b).

Digitalne veščine oziroma e-veščine so v sodobni družbi ključnega pomena za izobraževanje, delo in aktivno participacijo v družbi. Digitalne kompetence se nanašajo na kritično rabo digitalne tehnologije za iskanje, pridobivanje, interpretacijo, izmenjavo, analizo in uporabo informacij, komunikacijo, pripravo in urejanje spletnih vsebin, varnost pri uporabi digitalne tehnologije ter reševanje osnovnih problemov na vseh življenjskih področjih. Poročilo Eurydice (2012) navaja, da imajo skoraj vse evropske države lastno nacionalno strategijo za razvoj digitalnih kompetenc. Izvajanje strategij pa omogoča ustrezna raven digitalnih kompetenc učiteljev.

Šole predstavljajo pomemben vir prenosa znanj že več stoletij (Murtin in Viarengo, 2008). Z razvojem tehnologij se razvija in spreminja tudi vloga šol. Vlogo šole še vedno najbolj povezujemo z ohranjanjem njene vloge socialnega središča učencev, dijakov, študentov in ostalih udeležencev izobraževanj. Sočasno vlogo šole povezujemo z usmerjanjem udeležencev izobraževanja, nadzorovanjem njihovih napredkov ter njihovim ocenjevanjem, akreditiranjem in certifikacijo (Radecker in sod., 2011).

V prihodnosti pričakujemo porast aktivnega in odgovornega vključevanja posameznikov v vseživljenjsko učenje. Pričakujemo torej spremembe na področju formalnega in neformalnega izobraževanja (Redecker in sod., 2011). Spremembam se bodo morale prilagoditi tudi šole. Te bodo morale opraviti prehod od »suhoparnega« podajanja informacij h kompetencam, kot so: reševanje problemov, refleksija, ustvarjalnost, kritično mišljenje, učenje učenja, tveganje, sodelovanje in podjetništvo.

Učitelji pa bodo učence, ki lahko informacije že danes pridobivajo povsod, poučevali predvsem o dostopu do kredibilnih informacij (Johnson in sod., 2011).

Prenosne naprave kot so računalniške tablice, mobilni telefoni in nove aplikacije za komunikacijo (npr. družabna omrežja) uporabnikom že danes omogočajo dostop do informacij kjerkoli in kadarkoli. V prihodnosti pa lahko pričakujemo, da bodo učenje podpirale prilagodljiva in dinamična virtualna okolja ter različna orodja za spodbujanje učenja znotraj in zunaj šole. Pri tem se vse bolj poudarja individualizirani pristop, ki bo posamezniku omogočal, da se sam odloči, kdaj in kje bo dostopal do virov izobraževanja (Redecker in sod., 2011; Johnson in sod., 2011).

Družabna omrežja (tudi družabni mediji, socialna omrežja) postajajo vse bolj pomembna orodja za ohranjanje (in vzpostavljanje) stikov z ljudmi. Posameznikom omogočajo delitev, izmenjavo, komentiranje in širjenje lastnih idej ter znanj. Med družabna omrežja sodijo omrežja kot so Facebook, Youtube, Twitter, MySpace in LinkedIn. Spletne strani družabnih medijev omogočajo, da oseba ustvari svoj osebni profil, dodaja prijatelje ter bere in se odziva na objave drugih uporabnikov (Boyd in Ellison, 2007). Posameznik se lahko s pomočjo družabnih medijev organizira v skupine, ki jo na primer sestavlja celoten razred, lahko pa gre za skupino, v katero so vključeni ljudje z enakimi interesi (na primer ljubitelji rastlin, ljubitelji določene pasme psov, ustvarjalci ...).

V šolskem okolju družabna omrežja omogočajo obogatitev procesa učenja in poučevanja. Pri svojem delu jih zelo pogosto uporabljajo predvsem študenti in dijaki. Uporabna pa so lahko tudi kot podpora učitelju pri pouku (Wang in sod., 2011).

2 Facebook stran »Varujem naravo, kaj pa ti?«

Na Biotehniškem izobraževalnem centru Ljubljana, Živilska šola, izvajamo različne programe nižje in srednje poklicnega izobraževanja ter programe srednjega strokovnega izobraževanja. Za vključitev v natečaj Zavoda Nefiks (natečaj Karierni heroj) smo sestavili skupino devetih dijakov programa naravovarstveni tehnik, ki so postavili svojo stran (Varujem naravo, kaj pa ti?) na družabnem omrežju Facebook.

Program naravovarstveni tehnik je program, ki se izvaja z namenom izobraževanja dijakov, ki tekom izobraževanja pridobijo znanja s področja varstva naravnih vrednot, analize okolja, pridobivanja lesne biomase, bioplina in biodizla ter druga znanja s področja varstva narave.

Ker so med cilji programa tudi vsebine vezane na vodenje v naravi ter informiranje javnosti, smo se odločili, da s pomočjo natečaja, dijake izobrazimo tudi na področju digitalnih kompetenc. Pri tem smo izhajali iz dejstva, da digitalne tehnologije danes predstavljajo pomembno mesto, kjer lahko enostavno širimo ideje naravovarstva.

Vključitev dijakov programa naravovarstveni tehnik v natečaj je temeljila na prostovoljni izbiri. Dijaki, ki so se odločili, da se v natečaj vključijo, so se zavezali k resnosti in spoštovanju pravil skupine (točnost, zanesljivost in podobno). Ob mentorski podpori smo dijake spodbujali, da so bili pri delu samoiniciativni, da so znotraj skupine sami razdelili naloge ter se držali dogovorjenih rokov objav na omrežjih.

Na začetnih srečanjih smo določili pogostost srečanj ekipe v živo, pripravili seznam tematik objav ter datume, do katerega je posamezni dijak objavo pripravil. Sledila je priprava logotipa. Skupaj z dijaki smo pripravili osnovno idejo logotipa ter ime strani, nato pa je sledilo delo v računalniških programih in na spletnih straneh. Priprava logotipa se je sicer izkazala za eno večjih težav, kjer so dijaki potrebovali največ podpore. Logotipa namreč nihče od njih pred tem še ni pripravil. Iskanje ideje o izgledu logotipa je temeljilo na naslednjih vprašanjih: kaj je bistvo programa, kaj želimo povedati in kaj želimo, da sledilci najprej vidijo. Večinsko smo se odločili, da izberemo barvito drevo, ki simbolizira naravo, letne čase ter »zeleno« poslanstvo programa. Ker za pripravo logotipa dijaki niso prejeli finančnih sredstev, so morali poiskati brezplačne možnosti priprave logotipa. Teh je na spletu sicer dovolj, kljub temu je dijakom iskanje brezplačnih opcij predstavljalo velik izziv, zato smo jim pomagali mentorji, ki smo jih pri iskanju usmerjali pri iskanju informacij.

Po pripravi logotipa smo pripravili stran na družabnem omrežju Facebook. Postavljanje strani smo pripravili skupaj v šoli, kjer smo skupaj pregledali možnosti, ki jih facebook stran (angleško facebook page) omogoča. Večina dijakov (z izjemo ene dijakinje) strani na družabnih omrežjih še ni urejala, zato je bila izkušnja zanje nova. Čeprav so vsi dijaki uporabljali družabno omrežje Facebook, funkcij na facebook straneh v vlogi administratorja v večini niso poznali oziroma jih niso uporabljali.

V prvih korakih smo skupaj pogledali možnosti za ustvarjanje objav, ki so na straneh podobne kot priprave objav na osebnih profilih oseb. Sprotne objave pripravimo na enak način s klikom na »Ustvari objavo«, kjer zapišemo svoje misli, dodamo fotografijo/video ter s klikom na »Objavi« na strani delimo naše zapise.

Posebnost pri objavi na facebook strani se nanaša še na možnost »Promoviraj objavo«. Ta možnost omogoča promoviranje naše objave, ki se prikazuje v ciljni publiki. Promocija je plačljiva, zato je nismo uporabljali, smo pa poudarili, da je smiselna, kadar urejamo facebook stran podjetja oziroma izdelkov, ki jih želimo prodati.

Sledilo je spoznavanje posebnosti priprav objav na facebook straneh. Dijaki so se naučili, da lahko objavo ustvarijo vnaprej, prav tako si lahko vnaprej pripravljene objave tudi vedno ogledajo (jih urejajo, spreminjajo uro objave itd.) v sklopu možnosti »Orodja za objavljanje – Objave - Načrtovane objave«. Poudarili smo, da ni nujno, da objavo objavimo v tistem trenutku, ko smo na računalniku in da ta možnost omogoča, da se prilagajamo našim sledilcem, ki so morda najbolj aktivni, ko sami ne moremo uporabljati družabnih omrežij.

Aktivnost sledilcev lahko spremljamo v možnosti »Objave – Objavljene objave«. Teh sicer na začetku seveda nismo imeli, smo pa dijakom prikazali opcijo na drugih straneh, ki jih kot administratorji urejamo mentorji. Dijaki so bili presenečeni, da lahko administrator strani spremlja tudi te podatke. Pri tem smo poudarili razliko med »dosegom« (angleško reach) in »vpletenostjo« (angleško engagement) sledilcev. Prva se nanaša na število oseb, ki bi potencialno videli našo objavo. To število poleg naših sledilcev, ki spremljajo naše objave, zajema tudi osebe, ki jih je dosegla objava na podlagi delitev objave naših sledilcev. Vpletenost sledilcev pa se nanaša na dejanski odziv na objavo in vključuje všečke, delitve, komentarje in druge neposredne odzive. Seveda si želimo, da obe številki v času raste, saj v tem primeru raste tudi število naših sledilcev. Da bi se to zgodilo, smo dijake poučili o možnostih vpogleda v obdobja, ko je na facebook-u prisotnih največ naših sledilcev (možnost »Vpogledi«). Dijaki so nato preizkušali različne časovne termine objav, da so preverili, kdaj je aktivnost sledilcev največja.

Pri pripravi objav smo dijake poučili o pomenu slovnične korektnosti, ki lahko bralca spodbudi, da prispevek prebere do konca ali pa vodi v nasprotno. V svetu marketinga ima lahko to še večje posledice, ki vodijo sledilca k prekinitvi sledenja strani, česar si administrator ne želi. Poudarili smo vlogo uporabe simbolov, ki pritegnejo, uporabo fotografij ter tudi videa. Pri iskanju fotografij na spletu smo poudarili vlogo avtorstva in priznavanja avtorskih pravic. Dijake smo seznanili z možnostmi iskanja fotografij na spletnih straneh (na primer pixabay.com; freeimages.com; unplash.com; pexels.com), ki omogočajo prosto dostopne

fotografije, katerih prosto objavo dovoljujejo avtorji. Vsak dijak je nato pripravil svojo objavo, ki smo jo tudi analizirali in podali usmeritve k izboljšavam.

Čeprav so bili naši načrti objav na začetku nekoliko drugačni, smo se morali prilagoditi razmeram povezanimi z epidemijo koronavirusa. Sprva je bilo predvideno, da bomo sočasno zagnali tudi Instagram profil. Idejo smo kasneje opustili, saj je bila priprava objav za obe družabni omrežji, ki imata različne posebnosti, preveč naporna. Prvo objavo na Facebooku smo naredili v času prvih dni dela na daljavo. Čeprav smo mentorji predvidevali, da na daljavo dijaki ne bodo želeli delati, se je dokazalo ravno nasprotno. Dijaki so prepoznali pomen svojih objav in še bolj zavzeto iskali ideje, kako svoj program in poslanstvo ljudem prikazati v času dela na daljavo.

Dijaki so poudarili, da je bil najtežji začetek. Glavno vprašanje, ki so ga zastavili – kako priti do sledilcev, če nismo na šoli? Mentorji smo jih motivirali in poudarjali, da kot uredniki družabnih omrežij ne bodo imeli podpore šole, ki bi jim zagotovila sledilce. Ustvariti jih je torej potrebno s pomočjo objav in delitev med svojimi prijatelji. Začetni cilj 50 sledilcev smo dosegli zelo hitro. Čeprav se je dijakom zdel cilj skoraj nerealen, smo v dveh mesecih dosegli preko 160 sledilcev, ki so želeli informacije vezane na program in delo dijakov. Uspešne objave z velikim dosegom, so jih dodatno motivirale, da so vztrajali in pripravljali nove objave. Deloma smo se pri obveznostih prilagodili tudi mentorji, ki smo obveznosti dela na daljavo prilagodili, da so lahko dijaki za oceno izvedli pripravo videa, ki so ga nato objavili na svoji facebook strani.

3 Zaključek

Skupina dijakov, vključenih v pripravo strani »Varujem naravo, kaj pa ti?« redno uporablja različna družabna omrežja, kljub temu priznavajo, da njihovih orodij v večini ne poznajo in ne uporabljajo.

V splošnem velja, da je prisotnost mladih na družabnih omrežjih velika, prav tako velike pa so tudi možnosti teh skupin mladih pri iskanju zaposlitev na področju urejanja strani podjetij na teh omrežjih. V program naravovarstveni tehnik se vpisujejo dijaki, ki izražajo skrb za varstvo narave in imajo močno težnjo po informiranju javnosti na tem področju. Ker družabna omrežja v sodobnem času predstavljajo pomembno točko pridobivanja informacij in znanj, smo dijake vključili v natečaj Karierni heroj, kjer so krepili področje digitalnih kompetenc. Čeprav se v

programu izvajajo tudi predmeti, ki krepijo področje informacijsko-komunikacijskih tehnologij, področje družabnih omrežij zaenkrat še stagnira.

Dijaki so v celoti pripravili facebook stran »Varujem naravo, kaj pa ti?« ter bili soodgovorni za točnost, zanesljivost in izgled vsega, kar je na strani objavljeno. Ker česa podobnega večina vključenih dijakov še ni delala, so k pridobivanju novih znanj pristopili pozitivno naravnani. V času dela na daljavo so dijaki dobivali naloge tudi na terenu (praktično delo) in na strani z veseljem delili svoje preživljanje karantene. Poudarili so, da so jim bile objave dodatna motivacija, da so zadane učne obveznosti tudi opravili, hkrati pa so ugotovili, da so jih sledilci pri delu na daljavo ves čas podpirali z všečki in delitvami.

V prihodnje načrtujemo, da bo stran prevzela druga skupina dijakov, ki bo nadaljevala poslanstvo facebook strani ter tako kot sovrstniki pridobila znanja s področja urejanja družabnih omrežij, ki med drugim povečujejo tudi zaposlitvene možnosti dijakov. Ker dijaki radi povezujejo »prijetno s koristnim«, je posodabljanje učnega procesa v tej smeri nujno potrebno (zlasti v času dela na daljavo). Pri objavah smo sicer mentorji dopustili, da dijaki sami odločajo o vsebini, v prihodnje pa bomo del objav spremenili na način, ki bo dijake usmerjal k raziskovanju točno določenih vsebin, skladnih z učnimi cilji. Nato bo sledil prehod k drugim družabnim omrežjem in spoznavanju njihovih posebnosti, seveda ob ustreznem izobraževanju mentorjev.

4 Viri in literatura

1. BOYD, D. M. in ELLISON, N. B. Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2007, št. 1 (let. 13), str. 210-230.
2. EVROPSKA komisija. *A Digital Agenda for Europe*. [Online]. European Commission. 2010a. Dostopno na spletnem mestu <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/64/digital-agenda-for-europe>.
3. EVROPSKA komisija Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. [Online]. European Commission. 2010b. Dostopno na spletnem mestu <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.

4. JOHNSON, L., ADAMS, S. in HAYWOOD, K. *The NMC Horizon Report*. Austin, Texas: The New Media Consortium. 2011.
5. MURIN, F. in VIARENGO, M. *The Convergence of Compulsory Schooling in Western Europe: 1950-2000*. CEE Discussion Papers 0095, Centre for the Economics of Education, LSE. 2008.
6. REDECKER, C. et al. *The Future of Learning: Preparing for Change*. Seville: Institute of Prospective Technological Studies. 2011.
7. WANG, Q., CHEN, W. in LIANG, Y. The effects of social media on college students. *MBA Student Scholarship*. 2011, št. 5, str. 1-12.

Šolski center Celje

Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Barbara Škorc

UPORABA REKLAM PRI POUKU TUJEGA JEZIKA

COMMERCIALS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Povzetek

Uporaba predpisanega učbenika pri poučevanju tujega jezika je sicer nepogrešljivi del rutine, vendar še zdaleč ne zadostuje potrebam kvalitetnega pouka tujega jezika. V času moderne tehnologije in medmrežja so klasične metode pri pouku ne le zastarele, ampak tudi dolgočasne. Dijaki pri pouku od učitelja pričakujejo modernejši pristop in inovativne motivacijske metode, kar uporaba medmrežja vsekakor je. Internet ponuja ogromno oglaševanja – reklam, ki jih lahko učitelj uporabi pri pouku tujega jezika. Pri dijakih spodbudimo radovednost, zanimiva in kratka vsebina pa dijake motivira za aktivno interakcijo, kar pripomore k sporazumevalni sposobnosti dijakov. Dijaki so se primorani sporazumevati v tujem jeziku, širijo slušno zmožnost, razvijajo kritično razmišljanje do tujega kulturnega okolja, pri razumevanju tujega jezika pa jim reklame nudijo tudi vizualno podporo, saj reklame s poučno in zabavno vsebino pritegnejo dijake k aktivni interakciji.

Ključne besede: tuji jezik, reklame, sporazumevalna sposobnost, aktivna interakcija

Abstract

The use of a prescribed textbook in foreign language teaching is an indispensable part of the routine, but it is far from satisfying the needs of quality foreign language teaching. In the age of modern technology and the Internet, classical teaching methods are not only outdated but can also be boring. Students expect a more modern approach and innovative motivational methods from the teacher, which is definitely the use of the Internet. The Internet offers a huge amount of advertisements which a foreign language teacher can use in a classroom. We can encourage curiosity as interesting and short content motivates students to interact more actively which contributes to their communication skills. Students are forced to communicate in a foreign language, to expand their listening ability, to develop critical thinking towards a foreign cultural environment. Advertisements also offer a visual support in understanding a foreign language, as advertisements with educational and entertaining content attract students to active interaction.

Key words: foreign language, advertisements, internet, communication skills

1 Predstavitev dejavnosti

Televizijske reklame so zabavna, prepričljiva in nepozabna komunikacija, ki ne le da pritegnejo pozornost, ampak jih lahko uporabimo, da dijake spodbudimo h kritičnemu razmišljanju o globljem jezikovnem in kulturnem pomenu. Televizijske reklame lahko učiteljem tujih jezikov pomagajo pri doseganju njihovih učnih ciljev. Učitelji lahko na primer uporabljajo različne reklame za različne ravni skupin v istem razredu, saj se lahko osredotočijo na različne jezikovne ali kulturne elemente, kratka in avtentična besedila pa spodbudijo visoko stopnjo motivacije za učenje. Njihovi vizualni namigi ponujajo orodje, s pomočjo katerega dijaki lažje razumejo jezikovne pomene. Poleg tega njihova kratkost učiteljem olajša izbiro uporabe reklam pri pouku. Raznolikost slušnega razumevanja, ki jo ponujajo reklame, je lahko bolj zanimiva kot poslušanje gradiva, ki spremljajo tipične učbenike. Kulturni elementi se lahko uporabljajo kot odskočna deska do jezikovne prakse in kritične analize, zabavna vrednost pa je še dodatni razlog za njihovo uporabo pri pouku. Končno so reklame kot verodostojni material še posebej koristne za dijake v situacijah, ko je dostop do maternih govorcev omejen.

(http://www.cambridge.org/other_files/downloads/esl/booklets/Basquilleimprovinglearner's-skill-with-News.pdf)

Dijaki imajo različne ravni jezikovnih sposobnosti, te razlike pa vplivajo na stopnjo motivacije pri dijakih. Učitelji imajo težko nalogo, da izberejo primerne materiale, ki jih bodo lahko uporabili pri pouku. TV reklame lahko pomagajo pri zadovoljevanju potreb na različnih ravneh. Slušno razumevanje je vsekakor aktivna veščina, je jezikovno znanje, ki ga najpogosteje uporabljamo v vsakdanjem življenju. Aktivno poslušanje je ena izmed najbolj uporabnih in pomembnih jezikovnih spretnosti, saj so dijaki motivirani za razumevanje sporočila, postopek preverjanja oz. povratnih informacij pa je tisto, kar odlikuje aktivno poslušanje. Omogoča iskanje pomena novih besed iz konteksta in s tem učinkovito usvajanje novega besedišča. Intenzivno poslušanje je del procesa, osredotočen tudi na dijakovo pozornost jezikovnih oblik ter analizo jezika v besedilu, učitelj tujega jezika pa mora poskrbeti, da dijaki pri poslušanju komunicirajo. (<https://ojs.unpkediri.ac.id/index.php/inggris/article/download/481/372/>)

Televizijske reklame pri pouku angleščine omogočajo učitelju, da se lahko dijaki osredotočijo na jezikovne sestavine reklam, kot so besedišče, izgovorjava ter jezikovna struktura. Reklame so besedila, ki vsebujejo govorno ali zapisano besedišče, obogateno z vizualnimi in drugimi

zvočnimi elementi, besede pa se lahko tudi ponavljajo. Tako so reklame dober način za uvajanje besedišča v kontekstu skupaj z različnimi konotacijami.

Reklame so ustvarjene in zgrajene znotraj določene kulture in vključujejo namerne ali nenamerne kulturne ideje in vrednote, ki lahko postanejo dodatne sestavni deli ali odskočne deske pri pouku jezika. Učitelji jih lahko uporabljajo kot motivacijo za podobno vsebino (npr. reklama za avtomobil je lahko uvod pri učenju delov avtomobila). TV reklame v svoje scenarije uvajajo posebne slovnične strukture, običajno se besede in besedne zveze, ki spodbujajo smiselno pomnjenje, ponavljajo. Ključno za učitelje je, da najdejo reklame, ki predstavljajo jezikovne elemente ali besedišče za določeno učno uro. Reklame predstavljajo nešteto situacij, ki jih učitelji lahko s pridom uporabljajo, zaradi svoje prilagodljivosti so idealne za dijake z različnimi sposobnostmi pri tujem jeziku.

(http://www.tesol.org/docs/books/bk_cp_multileveldiverseclassrooms_653)

Uporaba TV reklam pri pouku ima mnogo prednosti, saj:

- so kratke (30 – 60 sekund) in zabavne;
- jih z lahkoto vključimo pri pouku, ne glede na temo in vsebino;
- vsebujejo vizualno in verbalno vsebino;
- dijaki izboljšujejo slušno zmožnost in sporazumevalno sposobnost ter spoznavajo različne oblike pogovorne angleščine;
- pripomorejo k spoznavanju drugačnega kulturnega okolja in spodbujajo kritično razmišljanje;
- vsebujejo avtentične vsebine;
- govorica telesa govorca služi kot vizualna pomoč pri razumevanju tujega jezika;
- implementiramo medpredmetno povezovanje: materni jezik, tuji jezik, sociologija, zemljepis, umetnost ...

2 Opis teme/dejavnosti

Priprava – izbira primerne reklame

Težko je najti reklamo, ki bi zadovoljila vsa pričakovanja. Najprej moramo izbrati dober posnetek, nato pa okoli njega gradimo ustrezne dejavnosti. Vso svojo kreativnost moramo uporabiti za vključitev primerne reklame v jezikovno produktivne naloge in dejavnosti.

Za razrede z nižjim sposobnostmi pri angleščini (SPI) izberemo televizijske reklame, ki vsebujejo preproste jezikovne strukture in nezapletene sociokulturne teme. Socialnokulturna tema je lahko odlična tema za razprave za učence, katerih znanje angleščine je na višjem nivoju (SSI). Dijaki naj poskušajo napovedati, kaj bodo videli in slišali. Učitelj spodbuja dijake, naj povedo vse, kar jim pride na pamet (brainstorming). Poslušanje ne more biti le pasivno, zato mora biti naloga učitelja aktiviranje njihovega slušnega razumevanja skupaj z govornimi, slovničnimi, pisnimi in bralnimi področji.

Aktivnosti

Učna snov mora biti povezana v celoto okrog izbrane učne vsebine. Aktivnosti morajo biti načrtovane postopno in temeljito, upoštevati pa moramo tudi omejitve, kot so predznanje, znanje in motiviranost dijakov.

1. Aktivnost **pred** ogledom reklame: spodbuditi moramo radovednost, pozornost, na tablo je potrebno napisati ključne besede. Dijaki imajo lahko zaprte oči in postavljajo vprašanja.
2. Aktivnost **med** ogledom: preverimo razumevanje, spodbujamo aktivno interakcijo. Posnetek večkrat predvajamo, zapišemo jezikovne strukture in besede, ki jih po potrebi prevedemo.
3. Aktivnost **po** ogledu: upoštevamo lingvistične komponente, razvijamo kritično razmišljanje in kritično stališče do reklame.

Organizacija in izvedba

Za vsako uro dejavnosti moramo pripraviti pripravo, v kateri so natančneje opredeljeni cilji, potrebne naloge za vse sodelujoče ter vsebine dejavnosti. Najpomembnejša je izbira ustreznih reklam, načrtovanje poteka dejavnosti ter priprava gradiva – delovni listi ... Kot se pogosto dogaja s tehnologijo, je tudi pametno pripraviti varnostno kopijo, če se spletno mesto začasno ustavi. Uporabimo lahko različne metode:

- **DA / NE vprašanja**

Dijaki na tablo napišejo ime izdelka. Ker verjetno dijaki zanj še nikoli niso slišali, ugibajo in postavljajo DA / NE vprašanja. DA / NE vprašanja je mogoče postaviti na dva načina:

- dijaki se lahko razdelijo na manjše skupine, nato član skupine zapiše vprašanja, ki jih dijaki želijo vprašati.

- dijaki izmenično postavljajo vprašanja, ki jim padejo na pamet, vendar se nobeno vprašanje ne postavi več kot enkrat. Dijaki ugibajo, za katero vrsto izdelka gre.

Če ne ugamejo, kaj izdelek predstavlja in za kaj se uporablja, jim lahko učitelji bodisi pove ali dovoli, da vidijo oz. slišijo reklamo. Pomanjkanje poznavanja izdelka aktivnost naredi zabavno, saj vsaka skupina pomisli na izdelek, ki ni pravi. Zelo so radovedni in zabava jih, ko poskušajo uganiti, za kakšen izdelek gre in za kaj se uporablja.

○ **Ugibanje**

Dijaki poskušajo z ugibanjem pridobiti informacije o izdelku. Z gledanjem oz. s poslušanjem reklame enkrat ali dvakrat lahko učitelji ustvarijo informacijsko vrzel. To je mogoče storiti na več različnih načinov:

- Zvok računalnika se lahko izklopi, zato lahko dijaki vidijo samo sliko reklame.
- Računalnik je mogoče obrniti, tako da učenci vidijo samo hrbet računalnika. Tako se bodo morali osredotočiti na to, kar slišijo.
- Polovica dijakov lahko obrne hrbet, druga polovica pa odgovarja na vprašanja.
- Računalniški zaslon je lahko napol pokrit (zgoraj, spodaj, na sredini ali ob straneh). Lahko ga prekrijemo s papirjem, polnim lukenj, tako da dijaki vidijo reklamo le skozi luknje. Ko so dijaki videli in poslušali celotno reklamo, se lahko osredotočijo na besedišče. Reklamo si lahko ponovno ogledajo, nato v skupinah sestavijo seznam neznanih besed, član vsake skupine napiše neznane besede na tablo in poskušajo ugotoviti njihov pomen z uporabo kontekstnih namigov. Če namigi ne pomagajo, besede poiščejo v spletnem slovarju.

○ **Opisovanje reklame**

Učitelj dijaka ali manjšo skupino pošlje iz razreda. Ostalim dijakom pokaže reklamo (sliko ali video). Ko se dijak ali skupina vrne v razred, poskušajo ugotoviti ime izdelka, ki ga reklama opisuje. Sprašujejo o:

- temi reklame,
- vrsti izdelka, ki se oglašuje,
- namenu reklame,
- ljudem, živalim in / ali predmetih, ki se uporabljajo v reklamah,
- izgovorjene ali napisane privlačne besede ali besedne zveze, ki se uporabljajo v reklamah,

- vrsta ciljnega trga itd.

Tudi ostali študenti, ki so videli reklamo, jih poslušajo, opisuje reklamo in mu / jim nato posredujejo povratne informacije. Reklamo lahko nato predvajamo še enkrat za vse dijake, da potrdijo svoje interpretacije.

- **Storytelling reklame**

Primer temelji na reklamni za Mercedes-Benz, se Bertha Benz s sinovoma pelje na obisk k svojim staršem. Reklama prikazuje prvo vožnjo z avtomobilom. Ljudje, ki jo opazujejo, so prestrašeni in začudeni. Ob spremljavi glasbe spremljamo dramatičen trenutek, ko družina ostane brez goriva.

Dijaki si ogledajo video (<https://www.youtube.com/watch?v=vsGrFYD5Nfs>) in na razna vprašanja odgovorijo pisno ali ustno, razvije se lahko razredna razprava ali pa dijaki opravljajo naloge v manjših skupinah (poimenujejo dele avtomobila, primerjajo prve avtomobile z današnjimi ...). Razvijajo spretnosti kritičnega razmišljanja.

Primeri vprašanj:

- Kako je uporaba avtomobila spremenila svet?
- Ali menite, da je to učinkovita reklama?
- Ali bi bila ta reklama učinkovita v naši državi?
- Kdo je bila Bertha Benz? Kdo je bil njen soprog?
- Koliko km je prevozila na svoji krstni vožnji?
- Poznate še kakšne reklame, ki oglašujejo avtomobile?

Podobna vprašanja zahtevajo od dijaka, da presoja, ocenjuje in uporablja informacije. Dijaki so primorani tudi skupaj razpravljati o teh vprašanjih, preden se odločijo, kako želijo odgovoriti. Skozi ta postopek jim pomaga učitelj. Vprašanja od študentov zahtevajo, da podatke povežejo s svojim življenjem, vrednotijo ter primerjajo reklame v svoji državi. Uporaba TV reklam kot avtentičnih materialov za poučevanje poslušanja in pripovedovanja je vsestransko komunikacijsko sredstvo, saj morajo dijaki tudi dobro razmisliti o oglaševalskih normah in vrednotah, ki jih imajo v tuji državi, ter jih primerjati z videoposnetki reklam iz svoje države, da bi prikazali razlike.

Slika 1: Bertha Benz na svoji prvi vožnji – reklama za Mercedes-Benz
(<http://www.acemetrix.com/insights/blog/best-storytelling-ads-2019/>)

3 Zaključek

Uporaba raznovrstnih tujejezičnih reklam pri pouku pripomore k boljši jezikovni kompetenci dijakov in spodbuja kakovostno učenje. Jezik je sredstvo govornega, slušnega in pisnega sporazumevanja, jezikovne kompetence so torej pomembne za izražanje lastnih misli in idej. Za vzpostavljanje učinkovite komunikacije z drugimi je kot ključna kompetenca v vseh šolah Evropske unije še posebej pomembna komunikacija v maternem jeziku in v tujih jezikih.

TV reklame nudijo zakladnico priložnosti in so odlična strategija za učenje tujega jezika. Vsi dijaki se lahko aktivno vključijo v dejavnost, kar je pomemben korak za povečanje motivacije pri učenju. Televizijske reklame so postale orodje, s pomočjo katerega lahko dijaki izboljšajo svoje jezikovne kompetence in obogatijo svoje kulturno razumevanje. So lahko dostopni in brezplačni. Ne zagotavljajo samo možnosti za učenje jezikov, ampak predstavljajo tudi pot za raziskovanje kulture in vrednot. Poleg učenja tujega jezika se pri dijakih dvigneta tudi kulturna zavest in kritično razmišljanje.

Pri načrtovanju in izvedbi opisane dejavnosti morajo učitelji postaviti jasne cilje z namenom, da dijaki:

- razvijajo jezikovne kompetence;
- znajo narediti povzetke, miselne vzorce ter pridobivati znanje z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo (IKT);
- razvijajo ustvarjalno in kritično mišljenje;
- medsebojno komunicirajo in razvijajo socialno-komunikacijske spretnosti in veščine;

- razvijajo sodelovanje pri vzgojno-izobraževalnem delu.

Televizijska reklama lahko veliko ponudi učiteljem in dijakom. Je kratka, ima bogat vizualni vpliv, zanimiv besedni zaklad in kulturne komponente. Dijaki se morajo poleg razumevanja sporočila tudi naučiti, da ocenijo, kaj slišijo. Televizijske reklame so tudi odličen medij za seznanjanje dijakov tujega jezika z veščinami kritičnega razmišljanja. Spretnosti kritičnega mišljenja jim bodo pomagale, da bodo lahko bolje predstavili svoje ideje v ciljnem in domačem jeziku. Vzorčne vaje, predstavljene tukaj, lahko služijo kot okvir za oblikovanje nalog za uporabo drugih reklam za poučevanje veščin poslušanja in kritičnega razmišljanja. način.

4 Viri in literatura

1. *LISTENING Skills: Improving Learners' Skills with News Reports*. [Online]. Arhivske strani. [Citirano 2. avg. 2020; 18.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.cambridge.org/other_files/downloads/esl/booklets/Basquilleimproving-learner's-skill-with-News.pdf.
2. *USING Television Commercials in Multilevel EFL Classrooms*. [Online]. Arhivske strani. [Citirano 16. jun. 2020; 16.00]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.tesol.org/docs/books/bk_cp_multileveldiverseclassrooms_653.
3. *USING TV commercials as authentic materials for teaching listening*. [Online]. Arhivsko spletno mesto. [Citirano 13. jun. 2020; 14.30]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://ojs.unpkediri.ac.id/index.php/inggris/article/download/481/372/>.

I. osnovna šola Žalec

Anja Špiljar

PRIDOBIVANJE POZORNOSTI (ZANIMANJA) UČENCEV
PRI PREDMETIH NARAVOSLOVJE TER TEHNIKA IN
TEHNOLOGIJA Z UPORABO TEHNOLOGIJ

MOTIVATING PUPILS IN SCIENCE
AND CRAFT AND TECHNOLOGY
WITH THE USE OF MODERN TECHNOLOGY

Povzetek

V prispevku so predstavljene vsebine, ki so trenutno pri nas in v svetu zelo aktualno glede uporabe (tehnologij) oz. so tabu tema v sodobnem času. Vse več najstnikov in tudi otrok že zelo hitro poseže po najrazličnejših tehnologijah. Seveda lahko velikokrat pride do zasvojenosti, kar pa lahko privede do resnejših težav. V šoli se trudimo, da bi učencem pokazali oz. dokazali, da je prekomerna uporaba tehnologij nevarna, vendar nam vseeno njena smiselna uporaba lahko olajša prikaz oz. razlago določene snovi, saj si lahko z njo skrajšamo posamezne dejavnosti. Delo s pomočjo tehnologije prinese kar nekaj dodatnega dela učiteljem, ki pa je na koncu poplačano z aktivnim sodelovanjem učencev in njihovi pametni nadaljnji uporabi tehnologije, seveda v omejenem času.

Ključne besede: zasvojenost, zasvojenost s tehnologijo, osnovna šola, naravoslovje, tehnika in tehnologija

Abstract

In the article is presented content which is currently very important in our country and worldwide about the use of technology and are taboo topics in the modern time. More and more teenagers and even children start using various technologies very early. This can lead to addictions and consequently to even more serious problems. In school we try to prove pupils that overuse of technology can be dangerous, but on the other hand it can be very useful for school and free time purposes. Using technology during the lesson means extra work for teachers but the work is repaid with pupils' active cooperation and furthermore by using technology sensibly and within a limited period of time.

Key words: addiction, technology addiction, elementary school, science, engineering and technology

1 Zasvojenost

Po raziskavah Ameriško združenje za medicino zasvojenosti (American Society of Addiction Medicine – ASAM) zasvojenost definira kot kronično bolezen možganskega kroga in centrov, ki so povezani z motivacijo in spominom. (Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, 2020)

»Pri zasvojenosti ne gre samo za telesno odvisnost, ampak gre predvsem za kompleksno ravnanje oziroma vedenje, za katerega oseba ve, da je škodljivo, vendar slednjega ne more fizioloških fenomenov. Vendar pa danes vemo, da ima zasvojenost širše razsežnosti, saj smo lahko zasvojeni tudi z različnimi vedenji, kot so igranje iger na srečo, pornografija, hrana, odnosi, delo, nakupovanje, uporaba sodobnih tehnologij in drugimi.« (NIJZ.SI, 2014)

Osebe, ki so zasvojene, so že velikokrat poskušale odpraviti škodljivo vedenje ali ravnanje, vendar vedno znova popustijo notranjim psihičnim pritiskom. Pri mnogih oblikah zasvojenosti odvisnost povzročajo kemične snovi, ki ustvarijo tudi telesno zasvojenost, kar pomeni, da se na različne načine vključijo v telesno presnovo in postanejo telesu nujno potrebne. (Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, 2020)

Zasvojenost prepoznamo po splošnih znakih, ki so med seboj povezani, in so:

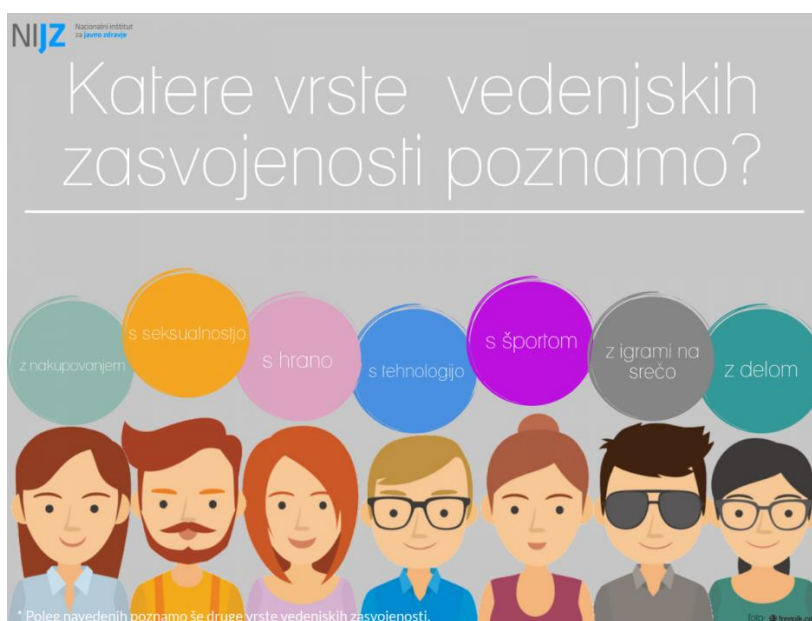
- pomanjkanje nadzora oziroma nezmožnost vzdržati se določene substance ali načina obnašanja;
 - opuščanje vsakodnevnih obveznosti in ignoriranje medosebnih odnosov;
 - ignoriranje rizičnega obnašanja, na primer souporaba igel in ostalega pribora za injiciranje;
 - fizični učinki: pojavljanje kriz ali razvoj tolerance, ki vodi v večanje odmerkov droge.
- (Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, 2020)

Zdrava oseba običajno prepozna negativno obnašanje in ga tudi poskuša odpraviti. Pri osebi, ki je zasvojena, pa temu ni tako. Raje kot da prizna, da ima težavo, bo iskala načine, kako opravičiti svoje obnašanje in z njim nadaljevati.

VRSTE ZASVOJENOSTI

- Kemična zasvojenost oziroma zasvojenost na podlagi zlorabe substanc, kot so nikotin, alkohol, inhalanti, prepovedane droge, zdravila.
- Nekemične ali vedenjske zasvojenosti: hazardiranje oz. kockanje, deloholičarstvo oz. zasvojenost z delom, zasvojenost s seksom, z nakupovanjem, video igrami, internetom itd. (Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, 2020)

V osnovni šoli ima največ najstnikov oz. učencev težav z vedenjsko zasvojenostjo, in sicer s tehnologijo.

Slika 1: Vrste vedenjskih zasvojenosti
(<https://www.nijz.si/sl/vedenjske-zasvojenosti>)

Prekomerna uporaba sodobne tehnologije pa lahko hitro privede do zasvojenosti.

Najpogostejše oblike te zasvojenosti so:

- zasvojenost z računalniškimi igrami,
- zasvojenost z družabnimi omrežji,
- zasvojenost s spletnim nakupovanjem,
- zasvojenost s pornografskimi vsebinami,
- zasvojenost s športnimi stavami in igrami na srečo. (Sušec, 2018)

V osnovni šoli menim, da je poudarek na zasvojenosti z računalniškimi igrami in družabnimi omrežji.

2 Uporaba tehnologij v šolskih klopek pri predmetih naravoslovje ter tehnika in tehnologija

V teh časih smo učitelji primorani razmišljati, kje in kdaj bomo v svoj pouk vnesli tehnologijo in pokazali najstnikom, da je lahko tehnologija ob zmerni uporabi zelo uporabna, vendar pa tudi zelo nevarna. V teh nevarnostih je potrebno spregovoriti v šoli na več nivojih oz. stopnjah – v razredu, na oddelčnih urah, na govorilnih urah, na roditeljskih sestankih, konferencah, izobraževanjih itd.

Zelo pomembno je tudi, da s tem seznanimo starše, in če bo kasneje potrebna strokovna pomoč, da lahko lažje in hitreje pomagamo.

Pri samem pouku imamo učence z različnim dojemanjem in učence z različnimi učnimi težavami. Vsekakor pa nam lahko pri delu z njimi zelo pomaga najrazličnejša tehnologija.

2.1 Uporaba tehnologije pri predmetu NARAVOSLOVJE

Vsebine pri predmetu naravoslovje so zelo pestre, tako da imamo učitelji kar nekaj možnosti za uporabo različnih tehnologij.

Pri naravoslovju si lahko s pomočjo tehnologije ogledamo oz. prikažemo:

- snovi oz. živa bitja, ki jih s prostim očesom ne vidimo oz. jih ne moremo pridobiti za ogled v živo;
- različne informativne oddaje, ki prikazujejo življenje na Zemlji;
- zgradbo živali in rastlin, ki jih ne moremo prinesiti v razred;
- delovanje organskih sistemov;
- nevarne poskuse;
- delovanje organov;
- dokaze iz narave itd.

Snov lahko ponovimo tako, da vključimo interaktivno tablo, na katero učenci sami rišejo, pišejo, obkrožujejo, povečujejo, povezujejo, dopolnjujejo ...

2.2 Uporaba tehnologije pri predmetu TEHNIKA IN TEHNOLOGIJA

Pri tehniki in tehnologiji si lahko s tehnologijo pomagamo pri:

- risanju izometrične projekcije,
- risanju pravokotne projekcije,
- prikazu obdelovalnih pripomočkov,
- delovanju motorjev v napravah,
- varnem rokovanju s stroji,
- prikazu pridobivanja kovin,
- načrtovanju izdelkov,
- predelavi materialov,
- učinkih električne energije,
- prikazu električne energije,
- prikazu oz. simulaciji nesreč ob nepravilni vezavi elektrike,
- spravi lesa ...

Za vsa ta dejanja potrebujemo tehnologijo ali različne računalniške programe, kot so 3D printer, PowerPoint, računalniški program SketchUp, programe Crocodile clips, Edison, Phet.colorado.edu, Qcad, e-Gradiva, i-učbeniki, How do they do it?, How it's made? ...

V šolskem sistemu je pomembno, da učence naučimo pametno uporabljati tehnologijo in jih hkrati opozorimo na nevarnosti le-te.

Ogromno snovi se lažje in nazorneje predstavi s tehnologijo, seveda pa ne smemo pozabiti, da je ključen tudi stik z materialom, snovjo, živim bitjem.

V osnovni šoli so med in po pouku, med odmori in pri vzgojno - izobraževalnem procesu, ki poteka izven šolskih prostorov, prepovedani mobilni telefoni, pametne ure, fotoaparati, tablice. Učenci osebno tehnologijo lahko uporabljajo samo z dovoljenjem učitelja, če se izpelje učna ura, kjer slednjo potrebujejo za samo izpeljavo ure (računanje, iskanje informacij, ...).

Na šoli imamo 24 računalniških tablic, prenosne in stacionarne računalnike, zelo dobro opremljeno računalniško učilnico, 3D printer, interaktivne table, projektorje, ki se zelo dobro obnesejo in uro zelo popestrijo oz. obogatijo. Učenci imajo takšno obliko dela zelo radi. Seveda se vedno najde kdo, ki bi delal po svoje in ne upošteva navodil, vendar se s pogovorom doseže poslušnost tudi pri njem.

Menim, da bi morali v vzgojno-izobraževalnem procesu dati večji poudarek na uporabo tehnologije in seveda z njo pričeti dovolj zgodaj, vendar jo uporabiti sistematično in pametno.

3 Zaključek

Uporaba tehnologij v šoli pri pouku pripomore k lažjemu, kakovostnejšemu delu, saj s tem odvrnemo pozornost na uporabo le-te preko osebne tehnologije. Uporaba lastne tehnologije brez dovoljenja se največkrat zgodi med odmori oz. po pouku, ko učenci s svojo tehnologijo pogledajo, kaj se dogaja na družabnih omrežjih, čeprav podzvestno vedo, da so vsi prijatelji v šoli.

Prikaz uporabe različnih tehnologij v šoli je ena od pomembnih veščin za nadaljnje življenje, saj se moramo zavedati, da je ne smemo zavreči. Naravoslovje ter tehnika in tehnologija sta predmeta, pri katerih to lahko prikažemo. Zelo je pomembno, da naše učence že v obdobju mladosti navajamo in opozarjamo na uporabo tehnologij.

Uporaba tehnologij je poleg interesa odvisna tudi od generacije, od okolja, v katerem mladostniki živijo, in učencev z drugačnimi sposobnostmi. Na koncu so učenci največkrat ponosni na svoje znanje uporabe tehnologij v šoli. Velikokrat se zgodi, da učitelji potrebujemo njihovo pomoč pri tehnologiji in so nato nase zelo ponosni.

Uporaba tehnologij je lahko povezana tudi s pomanjkljivostmi, kadar učenci ne obvladajo računalnikov oz. največkrat ne poznajo osnov uporabe ali ne poznajo jezika. Velikokrat sem to opazila pri šestih razredih in pri učencih priseljencih.

V šoli je uporaba tehnologij vezana na znanje učiteljev, kar pa lahko včasih postane težava, ker je premalo izobraževanj na to temo oz. v samem izobraževanju za poklic tega znanja skoraj ni. V zadnjem času smo bili prav vrženi vanjo in smo se morali prilagoditi zaradi trenutne svetovne zdravstvene krize. Vse, kar učitelj naredi s pomočjo tehnologije za lažjo predstavo in razumevanje snovi, sloni na dobri volji in interesu njega samega.

V današnjem času si življenja brez tehnologije ne moremo več predstavljati, saj je njena uporaba vezana že skoraj na vsak naš korak. Zavedati pa se moramo pomembnosti njene uporabe, ki je, po mojem mnenju, velika naložba za nadaljnje življenje.

4 Viri in literatura

1. DRUŠTVO za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma. [Online]. [Citirano 27. jul. 2020; 17.35]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://drustvo-stigma.si/kaj-je-zasvojenost/>.
2. LOGOUT, center pomoči pri prekomerni rabi interneta. [Online]. [Citirano 11. avg. 2020; 10.30]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.logout.si>.
3. NIJZ [Online]. [Citirano 4. avg. 2020; 10.57]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.nijz.si/sl/vedenjske-zasvojenosti>.
4. SAFE.SI. [Online]. [Citirano 27. jul. 2020; 17.35]. Dostopno na spletnem naslovu: https://safe.si/sites/default/files/1203340659letak_zasvojenost.pdf.
5. SUŠEC Lušnic, Z. Zasvojenost s sodobno tehnologijo. *Didakta*. 2018, št. 196 (let. 26), str. 57–61. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-4SL0L99F/1d742161-150e-43df-8c4c-6591fbc89297/PDF>.
6. ŠENTJUR.NET. [Online]. [Citirano 12. avg. 2020; 12.57]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.sentjur.net/otroci-naj-novo-tehnologijo-uporablajo-zmerno-in-po-pameti/>.

Biotehniški izobraževalni center Ljubljana

Maja Štekovič

HRANA V PRIMEŽU MEDIJEV

FOOD IN THE GRIP OF MEDIA

Povzetek

V prispevku je predstavljena problematika agresivnega oglaševanja nezdrave hrane otrokom in mladostnikom v različnih medijih. Spodbujanje slabih potrošniških in prehranjevalnih navad vodi v debelost mladih. Mladi so izpostavljeni spletnemu oglaševanju prek družbenih medijev in platform, kjer nanje pomembno vplivajo »influencerji«, a zakonodaja ravno to vrsto promocije najmanj ureja. Pomembno je, da učitelji in vzgojno-izobraževalne inštitucije aktivno pomagajo pri ozaveščanju mladih s področja medijske in oglaševalske pismenosti.

Ključne besede: oglaševanje nezdrave hrane, mladi, debelost, mediji, vplivneži, medijska in oglaševalska pismenost

Abstract

The article deals with aggressive advertising of unhealthy food to children and adolescents through various types of media. Promoting poor consumer and nutritional habits leads to obesity in young people. Children and adolescents are exposed to online advertising through social media/platforms, causing social media influencers to have a significant impact on the youth. However, this type of advertising is the least regulated. It is important that teachers and educational institutions actively help raise the media and advertising literacy of young people.

Key words: unhealthy food advertising, youth, obesity, media, influencers, media and advertising literacy

1 Hrana v medijih

Do spoznanja, kakšen vpliv na potrošnika ima hrana predstavljena v oglasih, ki jih prikazujejo različni mediji, sem prišla, ko sem bila leta 2012 na študijski izmenjavi v ZDA. Izkušnja me je tako zaznamovala, da je odnos med hrano, mediji in oglaševanjem postal reden repertoar mojega profesionalnega dela z mladimi pri pouku angleškega jezika na Živilski šoli in na Višji strokovni šoli. V času svojega bivanja v ZDA sem ob večerih po večerji rada pogledala televizijo in kulturološko analizirala programe, ki so bili na voljo. Presenetilo me je zlasti to, da sem ob gledanju filmov večkrat postala sestradana, čeprav od zadnjega obroka ni minilo veliko časa. Kako je bilo to mogoče? Po nekaj dneh ponavljajočega se dogajanja, sem ozavestila, kaj se mi je pravzaprav vsak večer zgodilo. Med ogledom večernega filma je bil določen del časa namenjen oglasnim sporočilom, ki pa so v večernem bloku v glavnem promovirala pretirano slano, mastno ali sladko hrano, skratka vse kar po prehranjevalnih smernicah velja za nezdravo. V spominu mi je ostal oglas za pico iz Pizza Hut-a, ene od znanih verižnih restavracij s hitro hrano. Predstavljajte si ravno prav stopljeni sir, ki se ravno prav vleče, ko želite vzeti svoj kos pice. Podoba priljubljene hitre hrane, bogato obložene z vročim sirom, vam v ustih malodane kar pričara njen poln okus in aromo. Pica iz te popularne restavracije je v reklamah vsakič izgledala mamljivo in božansko – tako božansko, da sem po ogledu dveh ali treh oglasov takega tipa vendarle začela hrepeneti po priboljških. Odšla sem do kuhinje in si pripravila nič kaj zdrav prigrizek. Trike agresivnega trženja hrane v medijih sem okusila na lastni koži, kar se je na koncu dvomesečnega bivanja v ZDA poznalo tudi na moji teži.

Neverjetno je, da sem kot izoblikovana odrasla oseba z znanjem o pomembnosti zdrave prehrane podlegla oglasom z izključno nezdravo hrano. Le kako je potem mogoče pričakovati, da se bodo otroci in mladi zavestno uprli takim skušnjavam? Svetovna zdravstvena organizacija se strinja, da obstaja povezava med gledanjem reklam za nezdravo hrano in prekomerno prehranjenostjo pri otrocih in najstnikih. Več reklam, ki jih mladi vidijo, bolj se jim odpre apetit in več pojejo, poveča se število nezdravih prigrizkov med obroki – sladkarije iz prehrane izrinejo sadje. Agresivno trženje energijsko bogatih in hranilno revnih živil otrokom in mladostnikom je pomemben faktor pri razvoju debelosti pri mladih. Slovenija pri tem ne zaostaja in tako kot druge države razvitega sveta zaradi preobilja hrane predstavlja debelilno okolje.

Po podatkih NIJZ-ja je bilo v Sloveniji leta 1993 skoraj 14 odstotkov otrok in mladostnikov pretežkih, debelih pa dobre tri odstotke. Leta 2010 sta se številki povzpeli na 20 odstotkov oziroma dobrih sedem odstotkov. Do leta 2015 so se številke nekoliko popravile, takrat je bilo pretežkih dobrih 18 odstotkov mladih in otrok, debelih pa slabih sedem odstotkov (NIJZ, 2017). V ZDA je trenutno 36,2 % odraslega prebivalstva predebelega (Global Obesity Levels, 2020), medtem ko je debelih kar 18,5 % otrok in najstnikov v starostni skupini od 2 – 19 let, a odstotek debelosti se pri nekaterih etničnih skupinah še dodatno dvigne. Pri mladih Latinoameričanih je stopnja debelosti skoraj 26-odstotna, pri Afroameričanih pa 22-odstotna (Childhood Obesity Facts, 2019). V Angliji je ob vstopu v šolo pretežkih 13 odstotkov otrok, medtem ko je debelih skoraj 10 odstotkov. V starosti 10 – 11 let je pretežkih 14,2 odstotka otrok, delež debelih pa se dvigne na 20,1 % (Baker, 2019).

Tako v ZDA kot v Veliki Britaniji je že desetletja v polnem razmahu epidemija debelosti, ki ima dolgoročno negativne vplive na posameznika in družbo. Prekomerno prehranjeni in debeli ljudje lahko zaradi presnovnih bolezni in drugih zdravstvenih zapletov utrpijo izgubo dela in posledično prihodkov, grozita jim socialna izključenost in depresija. Za zdrav življenjski slog in kampanjo za zmanjšanje debelosti v državi se je julija odločil tudi britanski premier Boris Johnson, in sicer po tem, ko je v kombinaciji s prekomerno telesno težo prebolel hudo obliko okužbe s covid-19. (Johnson predstavil načrt za boj proti debelosti, 2020). Poceni hrana, ki vodi v debelost je v resnici zelo draga. Samo v ZDA naj bi se stanje na državni ravni do leta 2030 poslabšalo do te mere, da se bodo stroški zdravljenja zaradi bolezni povezanih z debelostjo dvignili za 48 – 66 milijard dolarjev letno, pri čemer so Američani za zdravljenje posledic epidemije debelosti že do leta 2008 porabili 147 milijard dolarjev (Paarlberg, 2013). Glavni razlogi za nastanek epidemije debelosti zlasti v razvitih državah kot sta ZDA in Anglija, so prevelik vnos visoko kalorične hrane in pijače ter premajhna poraba vnesenih kalorij zaradi spremenjenega načina življenja – veliko delovnih mest je sedečih, več ur se preživi ob uporabi televizije, računalnika in telefona, vsakodnevna opravila so postala avtomatizirana, na voljo je več gospodinjskih pripomočkov, ljudje se večinoma zanašajo na uporabo osebnega avtomobila zaradi česar se vztrajno manjša količina telesne aktivnosti (Paarlberg, 2013).

Dodaten razlog leži tudi v preobilju poceni hrane. Kot glavnega krivca nekateri agrarni ekonomisti navajajo zlasti subvencionirano koruzo. Mednarodno priznani ameriški novinar in aktivist Michael Pollan, ki se že več kot tri desetletja ukvarja s področjem hrane in odnosa

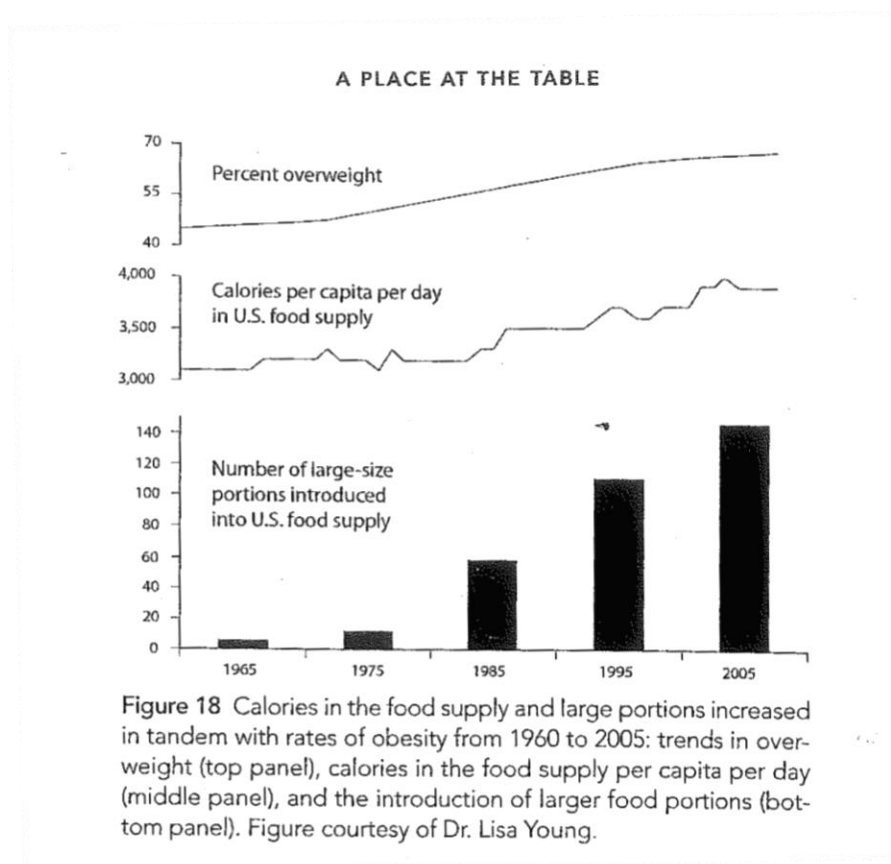
potrošnikov do nje, navaja, da naj bi bila koruza prisotna v vsaj 90 % izdelkov, ki jih najdemo na policah trgovin (Brewer, 2010). Koruzo in njene derivate, med slednjimi je problematičen visoko fruktozni koruzni sirup, lahko najdemo v kečapu, siru, baterijah, plenica, gaziranih sladkih napitkih, sokovih, arašidovemu maslu, mesu, sladkarijah in hitri hrani (Food Inc., 2008). A oglasi hrane in pijače, ki smo jim izpostavljeni zlasti v komercialnih medijih, tega nikoli ne omenijo. Gre za pretkano sodelovanje medijev, oglaševalskih agencij in lobija prehranske industrije. Ravno zato so v času brezglavega potrošništva pomembni kakovostni mediji.

Nacionalni ter komercialni mediji so v Republiki Sloveniji financirani na več načinov, eden izmed njih je tudi s pomočjo oglaševanja. Oglaševanje trenutno predstavlja eno izmed vročih tem v državi zaradi priprave osnutka novele Zakona o medijih, ki se deloma dotika tega področja, saj naj bi zaradi finančnih rezov pri nacionalni RTVS povečali dopusten obseg oglaševanja, tako na radiu kot televiziji (Al. Ma., 2020). V primeru poseganja v finančno neodvisnost nacionalnih medijev, le-ti ne bodo mogli nadaljevali svojega poslanstva in pripravljati kvalitetnih izobraževalnih programov, ki bi ob poplavi dvomljivih vsebin, ki so prisotne zlasti v komercialnih, digitalnih in družbenih medijih, mlade z ozaveščanjem odvrnile od tega, da postanejo kolektivne žrtve potrošništva in slabih prehranjevalnih navad, ki ju preko dovršenosti oglasov v medijih poganja prehranska industrija.

2 Zgodovina oglaševanja hrane in pijače v medijih

Prvi oglasi za hrano in pijačo so se pojavili v 17. stoletju. Angleški tedniki so višjemu sloju prek oglasov leta 1652 predstavili kavo, kasneje pa tudi čokolado (1657) ter čaj (1658). Oglaševanje hrane in pijače je sovpadalo z odkrivanjem sveta in povezovanjem z njim – več prometne infrastrukture je vodilo k bolj razvejani trgovinski mreži, hrano in pijačo, ki so jo kolonizatorji prinesli v domače okolje pa je bilo potrebno prodati. V zadnjih stotih letih je oglaševanje prehranskih produktov preko takrat dostopnih medijev počasi, a vztrajno začelo pridobivati na moči (Advertising of Food, 2020).

V ZDA se je velik preobrat zgodil sredi 80-ih let prejšnjega stoletja. Kot je razvidno iz spodnjega grafa so se v tistem obdobju povečale porcije, število dostopnih kalorij na prebivalca se je začelo višati, posledično pa tudi odstotek ljudi s prekomerno telesno težo.

(https://foodpolitics.com/wp-content/uploads/PlaceAtTable_Pringle_13.pdf)

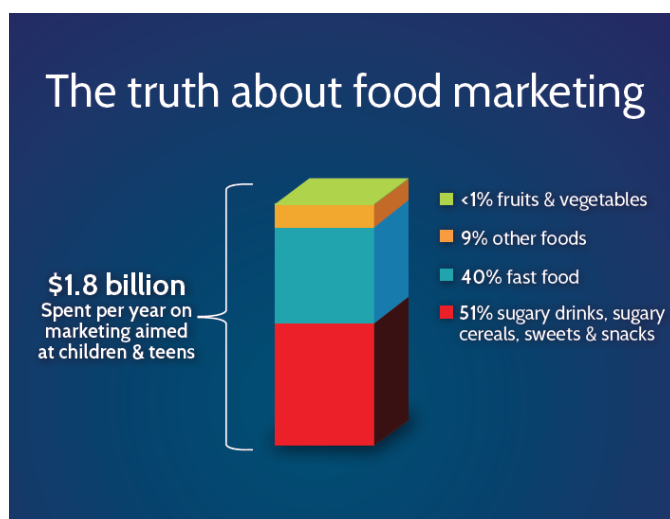
Dr. Marion Nestle razlaga, da je zadeva kompleksna, povezana pa zlasti s kmetijsko politiko, ki je v 70-ih letih prejšnjega stoletja kmete začela spodbujati k čim večjemu obdelovanju zemlje, s tem se je povečala ne le proizvodnja hrane temveč tudi število kalorij v preskrbi s hrano – v obdobju med 1980 – 2000 se je število dostopnih kalorij na prebivalca dvignilo za 800 – 1000 kalorij. Dr. Nestle rada poudari, da je v ZDA vsak dan na voljo 4000 kalorij na prebivalca, kamor spadajo tako moški in ženske kot tudi dojenčki in starostniki, kar je skoraj dvakrat več kot bi bilo potrebno, saj ženske ne bi smele zaužiti več kot 2000 kalorij na dan, moški pa največ 2500 (Mulligan, 2018).

Spremembe so imele neposreden vpliv na živilsko industrijo, ki se je znašla pod pritiskom, kako prodati nove izdelke na že nasičenem trgu. Dogajanje na parketu prehranske industrije je bilo tesno povezano s politiko in gospodarstvom. Predsednik Ronald Reagan je v 80-ih letih z deregulacijo trga omogočil, da se je začelo spodbujati interese delničarjev, tako da je bila donosnost naložb čim večja. S tem so bile korporacije prisiljene k hitrejši rasti in k povečevanju svojega dobička vsakih 90 dni. To je predstavljalo veliko težavo zlasti za živilska podjetja, saj

so v prenasičenem trgu že tako težko ustvarjala dobiček, po uvedbi sprememb pa so morala dobiček povečati vsako četrletje. Manjša živilska podjetja so se morala zaradi teh ukrepov združiti ter povečati prodajo s pomočjo oglaševanja svojih prehranskih produktov. Za svoje ciljne stranke so izbrali otroke, kar je vodilo k temu, da se je delež čezmerno hranjenih otrok in mladostnikov od konca 80-ih let podvojil in pripeljal do razmaha epidemije debelosti (Purcell, 2018).

2.1 Mladi kot talci medijskega oglaševanja hrane in pijače

Največje žrtve oglaševanja nezdrave hrane in pijače v različnih vrstah medijev so mladi. Na svetovnem trgu prehranske industrije se vsako leto najde nov izdelek namenjen otrokom in mladostnikom. Največkrat gre za izdelke nasičene s sladkorjem, soljo ter nezdravimi maščobami, ki imajo zato visoko kalorično vrednost in hkrati nizko raven hranil. V ZDA se letna poraba za oglaševanje prehrabnih izdelkov otrokom in mladostnikom v povprečju giba okoli 1,8 milijard dolarjev, pri čemer je več kot polovica tega denarja namenjenega promoviranju sladkih pijač, kosmičev z dodanim sladkorjem, sladkarijam in prigrizkom. 40 % denarja namenjenega promoviranju nezdrave hrane pa se porabi za oglaševanje hitre hrane.

(<https://www.obesityaction.org/community/article-library/food-marketing-to-children-a-wolf-in-sheeps-clothing/>)

V Sloveniji je Inštitut za nutricionistiko pripravil poglobljeno raziskavo o problematiki oglaševanja nezdrave hrane otrokom. Doc. dr. Igor Pravst pove, da so v raziskavi zajeli 12 mesecev programa na najpomembnejših TV kanalih v Sloveniji. V tem času je bilo predvajanih preko 93.000 oglasov za živila. Še posebej zaskrbljujoči so bili rezultati vrednotenja oglasov, predvajanih v obdobjih, ko so pred televizijskimi zasloni predvsem otroci stari od 4 do 9 let. Ugotovili smo, da so 96 % oglaševanja živil tem času predstavljali oglasi za živila, katerih oglaševanje otrokom bi bilo ob upoštevanju priporočil Svetovne zdravstvene organizacije prepovedano. Kar 77 % takšnega oglaševanja je povezanega z oglaševanjem sladkarij, katerih oglaševanje otrokom se odsvetuje – ne glede na njihovo hranilno sestavo. V okviru raziskave smo spremljali tudi oglaševanje živil v obdobjih, ko so pred televizorji predvsem otroci, stari med 10 in 14 let. Tudi pri oglaševanju tej starostni skupini je bilo najbolj izrazito oglaševanje sladkarij (43 %), sledilo pa mu je oglaševanje pijač (10 %) in piškotov (8 %). Celokupno je bilo kar 81 % oglaševanja tej starostni skupini povezanega s promocijo živil, ki niso izpolnjevala meril Svetovne zdravstvene organizacije za oglaševanje otrokom (NIJZ, 2017).

A zakaj so ravno otroci in mladostniki tako direktno izpostavljeni oglaševanju? Deloma zato, ker prihaja do kršenja zakonodaje, predvsem pa zato, ker mladi, zlasti otroci, predstavljajo idealno ciljno skupino, saj so s svojo neizkušenostjo in pogosto izpostavljenostjo množičnim medijem najbolj dovzetni za sporočila, ki jih oglaševalci lansirajo v njihovo podzavest. Gre za nezavedno formiranje nove generacije potrošnikov, oblikovanje njihovih bodočih nakupovalnih in prehranjevalnih navad na podlagi prepoznavanja blagovni znamk že od ranega otroštva ter ustvarjanje zvestega potrošnika na dolgi rok. Posledice so daljnosežne in nepredvidljive – potrošniška družba sili v zadolženost, pri nezdravi prehrani zagotovo tudi v debelost in slabo samopodobo, nato pa v še več potrošništva, ki bi pomagalo odpraviti posledice prejšnjih slabih odločitev. Sedaj že odrasli potrošnik svoj denar pušča pri ponudnikih shujševalnih preparatov, v fitnes centrih, ob morebitnih pojavih bolezenskih znakov, ki se razvijejo kot posledica preteklih nezdravih prehranjevalnih navad in prekomerne telesne teže, pa pristanejo v rokah farmacevtske industrije, s čimer se začarani krog potrošništva nadaljuje. Enkrat potrošnik, vedno potrošnik!

Novo past predstavlja selitev oglaševanja nezdrave hrane in pijače s tradicionalnih medijev na digitalne in družbene medije. V primerjavi s televizijo so številčni internetni oglasi za hrano in pijačo, ki nagovarjajo mlade, popolnoma neregulirani.

Med slovensko mladino so priljubljene predvsem platforme kot so YouTube, Facebook, Snapchat, Instagram itd., a kot piše komunikologinja Tamara Langus, ravno zato, ker so ti družbeni mediji v Sloveniji klasificirani kot platforme ne pa mediji, zanje Zakon o medijih (2001) s svojimi določili ne velja:

(2) Oglaševanje ne sme moralno ali psihično prizadeti otrok. Zato se z oglasi ne sme:

- vzpodbujati otrok k nakupu proizvodov ali storitev z izkoriščanjem njihove neizkušenosti in lahkovernosti;
- vzpodbujati otrok, da bi prepričevali starše ali koga drugega v nakup proizvodov ali storitev;
- zkoriščati posebnega zaupanja otrok v starše, učitelje ali druge osebe;

Zaskrbljujoče je, da pri uporabi družbenih medijev starši nimajo najboljšega vpogleda v to, kakšnim marketinškim trikom so izpostavljeni njihovi otroci. Facebook, na primer, spodbuja všečkanje spletnih strani in produktov določenih podjetij, označevanje prijateljev, ko jih želimo obvestiti o nekem izdelku, sodelovanje v raznih nagradnih igrah – McDonald's poziva svoje sledilce, da se slikajo med zaužitjem njihovega obroka in se z deljenjem fotografije potegujejo za nagrado. Objavljena slika se prikaže tudi v obvestilih prijateljev in tako kupec hitre hrane nevede spodbuja svoj krog znancev in prijateljev k temu, da se tudi oni oglasijo v kateri od McDonaldovih poslovalnic. Ta način oglaševanja je v poplavi vseh ostalih oglasov v zadnjem času učinkovit, saj se potrošniki lažje poistovetijo s svojimi Facebook prijatelji, velikokrat se z njimi tudi primerjajo in hrepenijo po odobravanju ter občutku pripadnosti. Priporočila prijateljev in reklama, ki gre od ust do ust, pri potrošniku vzbuja zaupanje.

Prav na to računajo tudi vplivneži (ang. »influencerji«) in »influence marketing«. V tujini se je ta trend oglaševanja razmahnil kmalu po prihodu Facebooka leta 2004, sedaj pa predstavlja priljubljen način promoviranja tudi pri nas, ki od daleč izgleda precej nedolžno. Temelji na zaupanju, ki ga uporabniki družbenih medijev razvijejo do blogerjev, vlogerjev in vplivnežev. A otroci in mladostniki so ravno zaradi pretirane zaupljivosti toliko bolj ranljivi. Brez ustreznih orodij kritičnega razmišljanja ter brez poznavanja medijskega in oglaševalskega sveta in pasti, ki jih predstavljajo oglasi in prikriti oglasi, so mladi še bolj podvrženi temu, da pod vplivom številnih spletnih vplivnežev podležejo potrošniški ideologiji, saj se ne zavedajo, da so vplivneži za svoje delo plačani ali pa nagrajeni z izdelki, ki jih promovirajo.

Vpliv prikritih oglasov vplivnežev na mlade je močen. O tem priča YouTube kanal Lepe afne, kjer ima influencerka 57,000 naročnikov, na svojem Instagram profilu pa kar 102,000 sledilcev. Nekateri njeni video posnetki imajo skoraj pol milijona ogledov. V video posnetku »Cukr mi je padu – moje top sladice« Lepa afna svojim sledilcem predstavi svoje najljubše sladice. Promovira Hofrov čokoladni puding, bananino pito iz slaščičarne Zvezda, lešnikov rogljiček iz E. Leclerc-a ter izdelek Moj sufle iz akcije Štartaj Slovenija. Vlogerka vsakič izrazito poudari ime podjetja, čigar izdelek predstavlja, pri tem pa nikoli ne navede, da gre za oglaševanje. Slaščice predstavi na tak način, da vzbudi apetit tudi svojim sledilcem, nekatere pa je že uspela prepričati k nakupu oglaševanih izdelkov (Cukr mi je padu, 2020):

- A. K. pred 2 mesecema

1. ne delaj mi lust🤩🤩🤩🤩🤩🤩

2. kaj delas da se ne "zrediš" oz. Kako skrbis za svojo postavo.

- K. M. pred 2 mesecema

Hej!🤩🤩🤩🤩 Ko sem🤩 te gledala🤩 mi je kar naenkrat🤩tudi cukr🤩 padu. 🤩🤩🤩 Pozdravljam te🤩🤩🤩

- N. Č.: Js sm probala uno sladico iz vloga zadnji teden pred počitnicami. Ful je dobra pa js sm dala še zram sladoled. Mmmmmmmmmmm

Iz komentarjev je mogoče razbrati, da je precej sledilk mladih deklet in najstnic, ki med drugim hvalijo njen videz, jo sprašujejo o lepotnih nasvetih ter se pohvalijo, da uporabljajo šolske potrebščine iz njenega nabora »afnastih izdelkov«, kot jih poimenuje na svoji spletni strani:

- S. H.

Lea ti si the best you tuberka res obožujem tvoje videje. Mam pa tudi vse od tvoje šolske kolekcije in upam da te enkrat spoznam.Lysm

- T. Č.

Bo letos nova šolska kolekcija? Plis moja prijateljica in jaz komaj čakam. Si moja naj jutjubarka 🖐.

Video posnetek »Cukr mi je padu« se začne tako, da Lepa afna uživa v degustaciji Hofrovega čokoladnega pudinga, ki ga vedno »jé z veliko žlico, ker je to en velik užitek«, s tem gledalcem takoj vzbudi občutek, da tudi življenje zajema z veliko žlico in predvsem to, da živi brezskrbno in popolno življenje.

K ogledu videa privablja ne le s svojo zunanostjo, ki se je več kot očitno zaveda in jo na momente tudi izkorišča - tako si na primer v prvem kadru provokativno oblizuje prste, v zadnjem pa, ko preusmeri pozornost na svojo majico, ki jo je moč kupiti na njeni spletni strani, subtilno izpostavi svoje obline. V teh kadrih bi si marsikatera negotova najstnica, ki še išče svojo pravo identiteto, želela izgledati tako kot Lepa afna ali pa kar biti ona!

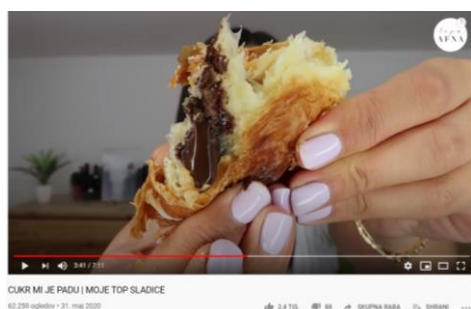
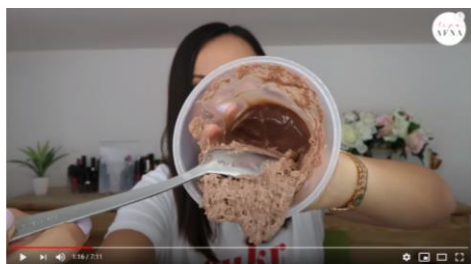
Vplivnica Lea Filipovič se gledalcem približa tudi z neposrednim nagovorom: »S tabo bom delila svojo sladko skrivnost«, kar vzbudi občutek bližine in prijateljstva, saj si navadno le z ljudmi, ki so nam res blizu izmenjujemo skrivnosti. Poleg tega, da gledalce naziva z »lupčki in lubice«, Lepa afna sledilcem implicitno sporoča, da med njimi obstajajo podobnosti – delijo si to, da so vsi »odvisniki od čokolade«. Kljub podobnosti in vzburjanju lažne bližine, pa na koncu posnetka samozavestno pokaže, da je ona avtoriteta in gledalce, ki so sedaj že polni skomin, malodane napoti po nakupih: »Dajte probat, naslednjič, ko boste v eni ali v drugi ali v tretji ali četrti štacuni. Verjamem, da vam bo všeč, ker imam dober okus« (Cukr mi je padu, 2020). Avtorica nobene od promoviranih sladice ne poje do konca, ampak se izgovori, da je vsega veliko in da je ura že pozna. S tem prekrši etične standarde, ki veljajo za slovenske oglaševalce, za vplivneže pa žal ne.

Posnetek »Cukr mi je padu« je manipulativen, saj Lea Filipovič vsako izmed visoko kaloričnih slaščic približa kameri in jo tam spretno, z dovršenim leskom v očeh, obrača tako, da pri gledalcih vzbudi nezaustavljivo željo, da bi si tudi oni privoščili promovirani posladek in s tem okusili vsaj delček življenja, kot ga ima vplivnica. Filipovičeva sladice, ki so v večini primerov procesirane, nekatere tudi polne nasičenih maščobnih kislin, opisuje kot »nebeške, božanske, vredne vsakega greha« (Cukr mi je padu, 2020). Implicira, da je edina slaba stvar, ki jo lahko ženske potrošnice izkusijo ta, da se jim ob uživanju oglaševanih slaščic uniči šminka. Lea Filipovič bi s svojim prikritim oglaševanjem večkrat kršila Oglaševalski kodeks, če bi le-ta veljal tudi za platforme kot je YouTube. Vplivnica svoje sledilce, med katerimi je veliko otrok in mladostnikov, napeljuje in navaja na uživanje živil z neprimernim prehranskim profilom, s tem pa nevarno posega tudi v njihove prehranjevalne navade.

Kodeks oglaševalskim agencijam narekuje, da oglaševanje hrane in pijače, ki je namenjeno otrokom:

- ne sme opravičevati ali spodbujati slabih prehranjevalnih navad ali nezdravega življenjskega sloga;

- ne sme dejavno spodbujati otrok, naj jedo ali pijejo pred spanjem ali čez dan pogosto jedo sladkarije in prigrizke. Prigrizke mora jasno opredeliti kot prigrizke, ne pa kot nadomestek za obroke;
- ne sme spodbujati otrok, naj pojedjo več kot po navadi;
- ne sme zavajati otrok glede morebitnih telesnih, socialnih ali psihičnih koristi, ki naj bi jih imeli zaradi uživanja izdelka (Oglaševalski kodeks, 2009).

(<https://www.youtube.com/watch?v=Ft0qVWzbBEE&t=1s>)

Vplivneži s svojimi video posnetki zagotovo vplivajo na sledilce, tako da sooblikujejo njihove potrošniške navade. Novodobni vplivneži zaradi svoje dostopnosti prek spletnih komentarjev in všečkov ter navidezno personaliziranega nastopa delujejo veliko bolj verodostojno kot pa oglasi, ki so jim mladi izpostavljeni prek televizijskih sprejemnikov. Tega se zavedajo tako podjetja kot spletni pospeševalci prodaje. Ta način približevanja potrošništva otrokom in mladostnikom bo živel, dokler ne bo postal prenasičen z vsemi pozornosti željnimi influencerji, ki imajo svoja podjetja registrirana kot dejavnost, s katero se dejansko ukvarjajo, a tega nikoli direktno ne omenijo: vodenje in promocija v medijih. V vmesnem času je potrebno čim prej poskrbeti za zakonodajo in reguliranje prikritega oglaševanja vplivnežev, ki je prepovedano, a ga v Sloveniji ne ureja in ne nadzoruje nihče (Pravila oglaševanja v elektronskih medijih). Tako lahko spletni vplivneži nadaljujejo z neodgovornim oglaševanjem (Langus, 2019).

2.2 Ozaveščanje dijakov in študentov pri pouku angleškega jezika

Kot predstavnica Živilske šole in Višje strokovne šole, kjer poučujem splošno angleščino ter angleščino kot jezik stroke s področja živilstva in prehrane, se čutim odgovorno, da tako dijake kot tudi študente pri svojih urah ozaveščam in opozarjam na pasti, ki se pojavljajo v oglaševanju hrane in pijače v medijih. Z dijaki in študenti izvajamo učne ure angleškega jezika, znotraj katerih se naučijo prepoznavati in odzivati na marketinške trike, ki se jih v svojih oglasih poslužujejo oglaševalske agencije. To je pomembno z dveh vidikov. Prvič zato, ker so nekateri dijaki Živilske šole, ki prihajajo iz socialno šibkejših okolij manj kritični do sporočil, ki se skrivajo v skrbno načrtovanih oglasih za nezdrava živila in jih zato brez zadržkov kupujejo in uživajo. Kot drugo pa je ta tema pomembna tudi za študente. Z ozaveščanjem jih poskušam usmeriti v to, da bodo kot del kolesja živilske industrije delovali odgovorno v odnosu do potrošnika.

Z aktivnostmi kot so debate, delavnice, analize angleških in ameriških oglasov za prehranske izdelke ustvarjam priložnost za medijsko in oglaševalsko opismenjevanje dijakov in študentov, ki se izobražujejo na BIC Ljubljana. Medijska pismenost predstavlja eno izmed ključnih veščin 21. stoletja, ki mladim omogoča dostop do verodostojnih informacij in temelji na podlagi sposobnosti analiziranja, vrednotenja in ustvarjanja sporočil v različnih oblikah (What is Media Literacy?). Z razvijanjem oglaševalske pismenosti v šoli je sicer zelo priporočljivo začeti že v osnovni šoli, saj lahko takrat učenci s pomočjo pogovorov o oglasih razvijajo kritično mišljenje in veščine argumentiranja (Gradišek, 2012). Z aktivnostmi pa je priporočljivo nadaljevati tudi na srednješolski in višješolski ravni, ker se stopnja vpletenosti slovenskih mladih v potrošniško kulturo stopnjuje. Oglaševanje je med drugim tudi idealna tema za možnost uporabe vseh štirih veščin v tujem jeziku.

Predlogi preizkušenih aktivnosti:

1. V uvodnem delu dijake izzovemo, da izberejo med zdravo ali nezdravo različico hrane ali pijače (Coca Cola or water; French fries or mashed potatoes). Odgovarjajo impulzivno, v angleškem jeziku utemeljijo svojo izbiro.
2. Skupinsko delo. Udeležencem pokažem citate iz knjige Food Rules avtorja Michaela Pollana. Dijaki in študentje se morajo opredeliti, ali se z njimi strinjajo ali ne ter kako močna so njihova prepričanja, nato utemeljijo svojo trditev. S to aktivnostjo se utrjuje tako kritično razmišljanje kot tudi argumentiranje – razvijanje govornih veščin v tujem jeziku.

Primeri trditev:

- Avoid food products that contain more than five ingredients.
 - Avoid food products containing ingredients that a third-grader cannot pronounce.
 - Avoid foods you see advertised on television.
 - Eat only foods that will eventually rot.
 - If it came from a plant, eat it; if it was made in a plant, don't.
 - Pay more, eat less (Pollan, 2010).
3. Analiza z diskusijo, skupinsko delo. V tem delu vsaka skupina prejme določeno število oglasov za hrano in pijačo. Udeleženci analizirajo, kdo je ciljna publika, katere ideje so predstavljene, zakaj so bile določene informacije podane, druge pa ne ter katere tehnike oglaševanja so uporabljene v oglasu. Zapišejo ključne besede, nato svoje oglase in ugotovitve primerjajo z ostalimi skupinami.
4. Ogled videa »*It's Not Your Fault You Can't Resist*« (BiteBack30, 2019), ki je nastal kot del družbenega eksperimenta v okviru gibanja BiteBack2030 in ga vodi skupina mladih. Ker so najstniki imuni na moraliziranje o zdravi prehrani, so želeli člani gibanja z uporabo enakih tehnik, kot jih uporablja oglaševalska industrija, najstnikom pokazati, da so tarča prehranske industrije in trženja nezdrave hrane prek uporabe različnih medijev. Po ogledu sledi debata v angleškem jeziku.
5. Z dijaki Živilske šole smo načrtovali izvedbo podobnega družbenega eksperimenta na šoli, vendar tako, da bi ostale dijake s sporočili napeljevali na to, da v času malice izberejo bolj zdrav meni (npr. sendvič s pečeno zelenjavo), žal pa je bila ta »anti« kampanja zaradi epidemije korona virusa prestavljena.
6. Predlog za razredno uro:
- Učitelj učencem naroči, naj na internetu najdejo posnetke vplivnežev (tema naj bo hrana), ki si jih ogledajo v razredu in jih nato, podobno kot v primeru Lepe afne, analizirajo v skupinah. Sledi debata. Če izberejo slovenskega vplivneža, naj ob uporabi Slovenskega oglaševalskega kodeksa analizirajo, katera načela oglaševanja, ki veljajo za oglaševalske agencije, so kršena.

3 Zaključek

Trženje hrane otrokom in mladostnikom v medijih tudi v Sloveniji deluje na čedalje bolj agresiven in hkrati prefinjen način. V kombinaciji s preostalimi faktorji smo priča nizu slabih prehranjevalnih izbir, med katerimi prednjačijo zlasti oglaševani sladki, slani in mastni prigrizki ter pretirano kalorične sladke pijače, kar neizogibno vodi k porastu debelosti mladih. Če je bila za pretirano prehranjenost 10 – 15 let nazaj kriva televizija s svojimi oglasi, katere vsebino pa so starši vendarle lahko nadzorovali, je bil s prihodom družbenih medijev nadzor staršev potisnjen na stranski tir. Mladi so v primežu trženja na internetu prek številnih družbenih medijev in platform prepuščeni novodobnim vplivnežem, ki s promocijo prehranskih izdelkov služijo na njihov račun, pri tem pa jih ne zanima dolgoročni vpliv na zdravje mladih potrošnikov in na zdravstveno stanje celotne družbe. Država in Slovenska oglaševalska zbornica s svojimi zakoni in predpisi sicer vsaj nekoliko ščitita mlade pred agresivnim trženjem v tradicionalnih medijih, čeprav tudi tam prihaja do občasnih zlorab. Ker v RS zaradi klasifikacije družbenih medijev kot platform in ne medijev, zakonodaja ne regulira trženja na internetu, so mladi v nevarnosti. Predlagam, da se z ureditvijo pravil internetnega oglaševanja, ki bodo pokrivala tudi delovanje vplivnežev, zagotovi večje etično delovanje pri tem tipu oglaševanja. Do takrat naj starši, skrbniki, učitelji in vzgojno-izobraževalni zavodi usmerijo zadostno količino pozornosti na medijsko in oglaševalsko pismenost otrok in mladostnikov, da bodo le-ti opolnomočeni in bodo znali sami poskrbeti za dobre in zdrave potrošniške odločitve.

4 Viri in literatura

1. A. V. Johnson predstavil načrt za boj proti debelosti. [Online]. RTVSLO. [Zadnja sprememba 27. jul. 2020]. [Citirano 28. jul. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.rtvsl.si/svet/evropa/johnson-predstavil-nacrt-za-boj-proti-debelosti/531853>.
2. *ADVERTISING of Food*. [Online]. Encyclopedia.com. [Zadnja sprememba avg. 2020]. [Citirano 1. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.encyclopedia.com/food/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/advertising-food>.

3. BAKER, C. *Obesity Statistics*. [Online]. House of Commons Library. [Zadnja sprememba 6. avg. 2019]. [Citirano 25. jul. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn03336/>.
4. BERGANT, I. E. *Bašić Hrvatina o medijski noveli: si ljudje želijo še več minut oglasov?* [Online]. RTVSLO. [Zadnja sprememba 9. jul. 2020]. [Citirano 28. jul. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.rtvsl.si/slovenija/basic-hrvatina-o-medijski-noveli-si-ljudje-zelijo-se-vec-minut-oglasov/530323>.
5. BREWER, J. *Food Inc.: What the food industry doesn't want you to see*. [Online]. World Socialist Web Site. [Zadnja sprememba 3. sep. 2010]. [Citirano 28. Jul. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.wsws.org/en/articles/2010/09/food-s03.html>.
6. *CHILDHOOD Obesity Facts: Prevalence of Childhood Obesity in the United States*. [Online]. Division of Nutrition, Physical Activity, and Obesity, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion [Zadnja sprememba 24. jun. 2019]. [Citirano 25. jul. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.cdc.gov/obesity/data/childhood.html>.
7. *CUKR mi je padu: moje top sladice*. [Online]. YouTube. [Zadnja sprememba 31. maj. 2020]. [Citirano 3. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.youtube.com/watch?v=Ft0qVWzbBEE&t=1s>.
8. GLOBAL Obesity Levels. [Online]. Britannica ProCon.org. [Zadnja sprememba 27. mar. 2020]. [Citirano 25. jul. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://obesity.procon.org/global-obesity-levels/>.
9. GRADIŠEK, P. *Značilnosti oglasov za otroke in spodbujanje oglaševalske pismenosti v osnovni šoli*. [Online]. Academia. 2012. [Citirano 8. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.academia.edu/4142236/Značilnosti_oglasov_za_otroke_in_spodbujanje_oglaševalske_pismenosti_v_osnovni_šoli.
10. *IT'S Not Your Fault You Can't Resist*. [Online]. YouTube. [Zadnja sprememba 16. okt. 2019]. [Citirano 3. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=TLf2gOrL1iM>.

11. KENNER, R., PEARLSTEIN, E. in ROBERTS, K. *Food Inc.* [CD-ROM]. 2008.
12. LANGUS, T. *Otroci in prikrito oglaševanje s spletnimi vplivneži*. [Online]. Netokracija. [Zadnja sprememba 5. feb. 2019]. [Citirano 5. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.netokracija.si/otroci-in-prikrito-oglasovanje-s-spletnimi-vplivnezi-113106>.
13. LODOLCE, M. *Food Marketing to Children: A Wolf in Sheep's Clothing?* [Online]. OAC Community. [Zadnja sprememba poletje 2015]. [Citirano 1. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.obesityaction.org/community/article-library/food-marketing-to-children-a-wolf-in-sheeps-clothing/>.
14. MULLIGAN, J. *Marion Nestle – How Food Companies Skew Food Research*. [Online]. RNZ. [Zadnja sprememba 12. nov. 2018]. [Citirano 1. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.rnz.co.nz/national/programmes/afternoons/audio/2018670851/marion-nestle-how-food-companies-skew-food-research>.
15. NESTLE, M. *From a Place at the Table*. [Online]. Foodpolitics.com. [Citirano 1. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: https://foodpolitics.com/wp-content/uploads/PlaceAtTable_Pringle_13.pdf.
16. PAARLBERG, R. *Food Politics: What Everyone Needs to Know*. Oxford: OUP. 2013.
17. POLLAN, M. *Food Rules: An Eater's Manual*. London: Penguin Books. 2010.
18. PRAVILA oglaševanja v elektronskih medijih. [Online]. Akos. [Citirano 3. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.akos-rs.si/fileadmin/user_upload/Oglasi-Elektronski-mediji-Marec-2016.Koncna-verzija1.pdf.
19. PURCELL, C. *How the Food Industry Manipulates Nutrition Science: Five Questions for Marion Nestle*. [Online]. Undark.org. [Zadnja sprememba 30. nov. 2018]. [Citirano 1. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://undark.org/2018/11/30/marion-nestle-food-science-industry/>.
20. SLOVENSKI oglaševalski kodeks. [Online]. SOZ. [Zadnja sprememba 1. okt. 2009]. [Citirano 3. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu : http://www.soz.si/sites/default/files/soz_sok_slo.pdf.
21. *WHAT is Media Literacy? A Definition ... and More*. [Online]. CML. [Citirano 7. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.medialit.org/reading-room/what-media-literacy-definitionand-more>.

22. *ZAKON o medijih*. [Online]. PIS. [Zadnja sprememba 11. maj. 2001]. [Citirano 3. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1608>.
23. *ZMANJŠANJE izpostavljenosti otrok oglaševanju nezdrave hrane za zaustavitev otroške debelosti*. [Zadnja sprememba 6. 2. 2017]. [Citirano 25. 7. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.nijz.si/sl/zmanjsanje-izpostavljenosti-otrok-oglasovanju-nezdrave-hrane-za-zaustavitev-otroske-debelosti>.

Šolski center Celje

Srednja šola za kemijo, elektrotehniko in računalništvo

Tjaša Verdev

MLADI IN SOCIALNA OMREŽJA

THE YOUTH AND SOCIAL NETWORKS

Povzetek

V uvodnem delu prispevka so predstavljena socialna omrežja in prednosti ter slabosti uporabe le-teh. V nadaljevanju pa je predstavljena analiza ankete, ki je bila razdeljena naključnim oddelkom na Srednji šoli za kemijo, elektrotehniko in računalništvo. Analiza je pokazala, da dijaki uporabljajo različna socialna omrežja, kot so Instagram, Snapchat, Facebook, ..., in sicer nekje med pol ure in štirimi urami. V anketi nas je predvsem zanimalo, ali se dijaki zavedajo pasti in negativnih posledic vsakodnevne uporabe družbenih omrežij ter ali so že doživeli kakšno negativno izkušnjo z uporabo le-teh. Analiza je pokazala, da se dijaki zavedajo, da pretirana uporaba socialnih omrežij vodi v zasvojenost in izogibanje dolžnostim, prav tako pa so poudarili, da so negativne posledice kraja identitete, kraja osebnih podatkov, nasilje, izkoriščanje in izsiljevanje. Ob koncu pa je podanih tudi nekaj napotkov, kako lahko učitelj pripomore k varni uporabi socialnih omrežij.

Ključne besede: socialna omrežja, vpliv socialnih omrežij na mlade, uporaba socialnih omrežij

Abstract

The introduction of the article deals with social networks as well as with their advantages and disadvantages. Further on an analysis of a survey carried out among random classes of Srednja šola za kemijo, elektrotehniko in računalništvo (Secondary school of chemistry, electrical engineering and computer engineering) is presented. The results of the analysis show that the students use different social networks such as Instagram, Snapchat and Facebook from half an hour to four hours a day. We were mostly interested whether the students are aware of the traps and negative consequences of the daily use of social networks and if they have already had some negative experience using them. The analysis showed the students' awareness of excessive use of social networks leading into addiction and responsibility avoidance. In addition, they stressed the negative consequences like identity theft, personal data trafficking, cyberbullying, exploitation and blackmail. At the end of the article some advice is introduced on how a teacher can contribute to the healthy use of social networks.

Key words: social networks, influence of social networks on the youth, use of social networks

1 Predstavitev socialnih omrežij

1.1 Osnovne značilnosti socialnih omrežij

Socialna omrežja so v današnjem času eden izmed najpopularnejših komunikacijskih medijev, tako med mlajšo kot tudi starejšo generacijo. Med seboj so si zelo podobna, glavna razlika pa je v tem, da se osredotočajo na določen spekter interesov, ki ga izberejo posamezniki. (Peršič, 2015: 3) Spletna socialna omrežja so namenjena predvsem predstavitvi posameznikov, ki na omrežju oblikujejo svoje profile, ohranjajo stare stike in vzpostavljajo nove. Uporabnikom omogočajo računalniško posredovano komuniciranje, izmenjavo informacij, mnenj, komentiranje objav, objavljanje fotografij, videoposnetkov in druge aktivnosti. (Peršič, 2012: 4)

Socialna omrežja lahko opredelimo kot aplikacije, spletne storitve ali platforme, ki gradijo in odražajo družbene mreže ali družbene odnose med ljudmi, ki imajo skupne interese in/ali aktivnosti. Te spletne aplikacije posameznikom omogočajo ustvarjanje javne ali delo javne podobe znotraj omrežja, oblikovanje seznama uporabnikov, s katerimi so povezani, in prikazovanje ter pretok njihovih seznamov povezav in povezav drugih v omrežju. (Boyd, Danah, 2007: 211)

Socialna omrežja delujejo na preprost način. T. Peršič (2012) v svoji diplomski nalogi obrazloži, da si mora na začetku vsak uporabnik ustvariti lasten profil, kjer razkrije toliko osnovnih podatkov, kot jih želi. Večina socialnih omrežij ponudi uporabniku možnost objave fotografije. Vsak posameznik si tako ustvari edinstveno mesto, na katerem bo objavljaj različne informacije, in se bo lahko povezal z drugimi člani. B. Gentile in drugi (2012) opozorijo, da je veliko aktivnosti na socialnih omrežjih usmerjenih predvsem v posameznika, saj lahko le-ti spreminjajo svoj profil, objavljajo različne fotografije, se pridružujejo različnim skupinam, objavljajo svoja stanja, ... Socialna omrežja so torej pokazatelj uporabnikove osebnosti in samopodobe.

1.2 Vrste socialnih omrežij

Akadska in raziskovalna mreža Slovenije (<https://socialnaomrezja2017.splet.arnes.si/vrste-socialnih-omrezij/>) socialna omrežja deli na:

a) profilsko usmerjena socialna omrežja – gre za spletne strani, ki hranijo različne informacije o aktivnostih, interesih, željah (npr. Facebook, Instagram);

b) forume – spletna mesta, ki omogočajo komuniciranje med ljudmi; posamezniki ob različnih temah izmenjavajo mišljenja in izkušnje;

c) bloge – spletne dnevnike, namenjene ljudem, ki radi pišejo članke in preko njih delijo svoje misli; razlikujemo med osebnimi blogi in blogi, namenjenimi določeni temi;

č) mikrobloge – po načinu so podobni blogom, tu uporabniki sporočajo, kaj se dogaja v tistem trenutku; namenjeni so za sporočanje osebnih kratkih misli ali novic ali pa za sporočanje globalnih novic (npr. Twitter);

d) vsebinska omrežja – omrežja, osredotočena na eno vsebino.

Na spletni strani *Safe.si* (<https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja>) so predstavljena spletna socialna omrežja in aplikacije. Mladi najpogosteje posegajo po sledečih.

a) Facebook

Družabno omrežje, ki uporabnikom nudi široko paleto storitev – lahko objavljajo komentarje, fotografije in povezave do novic ali drugih zanimivih vsebin na spletu, igrajo igre, klepetajo, si ogledujejo videe v živo in še več. Njegov glavni namen je, da registriranim uporabnikom omogoča ustvarjanje profilov, objavljanje, predvsem pa ohranjanje stikov s prijatelji, družino in sodelavci.

b) Facebook Messenger

Aplikacija za mobilno sporočanje, ki uporabnikom omogoča pošiljanje besedilnih sporočil, ustvarjanje skupinskih pogovorov, pošiljanje datotek, slik in videoposnetkov, zvočno ter video klicanje, pošiljanje denarja, igranje iger, ustvarjanje opomnikov o dogodkih in deljenje lokacije.

c) Instagram

Družabno omrežje, ki uporabnikom omogoča deljenje fotografij in videoposnetkov iz svojega življenja, dodajanje napisov, urejanje fotografij s filtri in še mnogo drugega. Tako kot pri drugih družabnih omrežjih lahko vzpostavljamo stike z drugimi uporabniki, tako da jim sledimo, komentiramo, všečkamo, jih označimo in se z njimi zasebno pogovarjamo.

č) Snapchat

Priljubljena aplikacija, ki omogoča pošiljanje fotografij in videoposnetkov, prav tako pa lahko prek nje klepetamo s prijatelji. Njena posebnost je v tem, da slike, ki jih pošiljamo, po

določenem časovnem obdobju izginejo. Pomembna privlačnost Snapchata so filtri in dodatki, ki jih lahko vključimo v slike in tako dobimo bolj ali manj zabavne fotografije ljudi.

d) TikTok

Družabno omrežje, ki omogoča gledanje glasbenih posnetkov, snemanje kratkih posnetkov do 60 sekund, njihovo urejanje in dodajanje posebnih učinkov. Tako kot pri večini drugih aplikacij in družabnih omrežij lahko uporabniki sledijo drugim ter všečkajo in komentirajo videoposnetke. Večina uporabnikov posname in izdela video, na katerem pojejo na glasbo znanih glasbenih ustvarjalcev, odločijo pa se lahko za snemanje posnetkov, ki niso povezani z glasbo, kot so različni izzivi, plesi in komični prizori. Videoposnetke potem delijo z drugimi uporabniki.

e) YouTube

Spletna stran za izmenjavo videoposnetkov, ki neregistriranim uporabnikom omogoča, da si lahko ogledajo videoposnetke na spletnem mestu, registrirani uporabniki pa lahko naložijo neomejeno število le-teh in dodajajo komentarje, delijo videoposnetke in se naročijo na obvestila o novostih drugih uporabnikov. YouTube ponuja široko paleto videoposnetkov, ki jih ustvarijo uporabniki ali podjetja. Vključuje TV-oddaje, glasbene videoposnetke, kratke igrane in dokumentarne filme, zvočne posnetke, prenose v živo in druge vsebine.

1.3 Prednosti in slabosti uporabe socialnih omrežij

Spoznali smo, kaj so socialna omrežja, katera lahko uporabljamo in kaj je njihov namen. Z vsakodnevno uporabo le-teh pridobimo ogromno znanja in informacij, zavedati pa se moramo tudi pasti, ki nas čakajo.

Prednosti socialnih omrežij so, da se lahko povežemo s prijatelji ali družino, s katerimi smo izgubili stike, z njimi lahko klepetamo preko različnih aplikacij in izmenjujemo slike. Velika prednost je, da se lahko pridružimo različnim skupinam, v katerih izmenjujemo znanje in pridobivamo nove informacije. Prav tako nam socialna omrežja (npr. LinkedIn) lahko pomagajo pri iskanju zaposlitve.

Veliko je pozitivnih lastnosti uporabe socialnih omrežij, vendar pa je potrebno omeniti tudi slabosti. Najpogostejši so primeri zlorab osebnih podatkov in vprašanje zasebnosti. Pojavljajo se lažni profili in lažne informacije. Velika težava je tudi v tem, da profil, ki ga ustvarimo in vse,

kar smo objavili, še vedno ostane »nekje« na svetovnem spletu in tega ni mogoče izbrisati. Med mladimi pa se najpogosteje pojavlja spletno nasilje.

2 Vpliv socialnih omrežij na mlade

Namen uvodnega dela je kratka predstavitev, kaj socialna omrežja so, katera poznamo in kakšne so prednosti ter slabosti uporabe le-teh.

V drugem delu pa se bomo osredotočili predvsem na to, katera socialna omrežja uporabljajo mladi, koliko časa preživijo na posameznem socialnem omrežju in če poznajo pasti le-teh. Prav tako bomo podali nekaj napotkov, kako lahko učitelj pomaga mladim pri varni uporabi spleta in socialnih omrežij.

S pomočjo ankete (Priloga), ki je bila razdeljena naključnim oddelkom na Srednji šoli za kemijo, elektrotehniko in računalništvo, smo ugotovili sledeče.

Anketo je rešilo 100 dijakov.

Dijaki najpogosteje uporabljajo Instagram, Snapchat, Facebook in TikTok. Določeni uporabljajo tudi YouTube, Facebook Messenger, Twitter, Discord, 9GAG, Wattpad, Reddit in Viber. Dva dijaka pa sta zapisala, da socialnih omrežij ne uporabljata. Čas, ki ga dijaki prežijo na posameznem socialnem omrežju, je zelo različen. Veliko jih je zapisalo, da na posameznem socialnem omrežju preživijo pol ure na dan, pri ostalih pa ure segajo vse od ene pa do štirih ur. Eden izmed dijakov je zapisal, da na Snapchatu preživi kar pet ur dnevno, drugi pa, da socialna omrežja uporablja ves dan.

Dijaki so se zelo izkazali pri vprašanju, ki je od njih zahtevalo, da zapišejo pasti socialnih omrežij. Najpogostejši odgovor je bil zasvojenost, sledila pa je kraja identitete, lažni profili, kraja osebnih podatkov, nasilje, grožnje, prevare, izkoriščanje in izsiljevanje. Izpostavili so tudi, da je potrebno biti pozoren na lažna spletna mesta, na katerih lahko dobimo viruse, da nas socialna omrežja zavajajo in vsiljujejo ideale oziroma lažne predstave o določenih stvareh. Prav tako so zapisali, da se s socialnimi omrežji izogibajo dolžnostim. Nekaj dijakov pa meni, da razgledanim posameznikom socialna omrežja ne predstavljajo pasti ali pa da nevarnosti sploh ni.

Dijaki menijo, da se tudi njihovi starši zavedajo pasti, ki jih predstavljajo družbena omrežja. Leta dijaki uporabljajo najpogosteje za zabavo. V pomoč pa so jim tudi pri izobraževanju, šolskem delu in pri medsebojni pomoči.

Pri vsakodnevni uporabi socialnih omrežij se srečamo tako s pozitivnimi kot negativnimi situacijami. Pozitivne lastnosti, ki jih navajajo dijaki, so predvsem omogočanje stika z vrstniki, članstvo v skupinah z enakimi interesi, uporabne informacije v namen izobraževanja in spoznavanje novih ljudi. Dijaki v veliki večini negativnih izkušenj nimajo, nekaj pa jih je zapisalo, da so bili žrtve vdora v Facebook profil ali da so jim profil zlorabili in da so bili deležni tudi spletenega nasilja.

Na socialnih omrežij pa se pojavlja vse več t. i. influencerjev, gre za vplivneže ali ustvarjalce, ki s svojimi dejanji vplivajo na dejanja drugih.

Dijaki so kot influencerje izpostavili znane Slovence in tuje športnike ter igralce. Zapisali so, da je glavna naloga le-teh, da ljudi zabavajo, vplivajo na mnenja sledilcev, oglašujejo izdelke, predstavljajo nove trende, dosežejo, da se sledilci obnašajo tako kot oni in da za lasten posnetek dobijo čim več ogledov. Kar nekaj dijakov pa je zapisalo, da je poslušanje influencerjev zapravljanje časa, da gre za manipulacijo sledilcev in da si s takšnim načinom dela delajo sramoto.

S pomočjo ankete vidimo, da so dijaki seznanjeni z uporabo socialnih omrežij in da se zavedajo pasti, ki jih čakajo, vendar bi bilo potrebno, da tudi učitelji v šolah posvetimo nekaj ur varnosti na spletu oziroma varni uporabi socialnih omrežij.

Na spletni strani *Safe.si* (<https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja>), ki je točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje, so zapisani napotki za varno uporabo socialnih omrežij. Z omenjeno spletno stranjo lahko učitelji pri razrednih urah spodbudimo dijake k varni uporabi tako interneta kot socialnih omrežij.

Najpomembnejša je seveda zaščita zasebnosti. Spletna stran *Safe.si* (<https://safe.si/nasveti/moja-identiteta-in-zasebnost/zasebnost-druzabnih-omrezjih>) svetuje, da je potrebno uporabljati dolga in zapletena gesla in da so le-ta skrivnost. Naslednji korak je, da pregledamo nastavitve zasebnosti v posameznem socialnem omrežju ali aplikaciji. Vsake toliko časa v iskalnik na spletu vpišemo svoje ime in priimek, da vidimo, kaj vse je o nas objavljeno na spletu. Zelo pozorni moramo biti, kakšne fotografije objavljamo, saj kar enkrat objavimo, je skoraj nemogoče izbrisati. Previdni moramo biti tudi pri uporabi geolokacijskih storitvah. Zaslon pametnega telefona je potrebno zaklepati, saj lahko drugače kdorkoli dostopa do podatkov, tudi spletna kamera naj bo izključena. Spoštovati je potrebno tudi zasebnost drugih. Na spletu ne smemo nikoli objavljati svojih kontaktnih in drugih podatkov.

Prav tako ne smemo odgovarjati na elektronsko pošto, ki bi od nas zahtevala osebne in finančne podatke.

Nasveti, ki jih podajajo na spletni strani *Safe.si* (<https://safe.si/nasveti/moja-identiteta-in-zasebnost/zascita-zasebnosti-nasveti>), za varno uporabo socialnih omrežij, in ki jih lahko učitelji uporabi pri pouku ali razrednih urah, so sledeči:

- a) Ob pridružitvi novemu socialnemu omrežju vpišite čim manj osebnih podatkov in raje ne sinhronizirajte profila ter drugih podatkov z drugimi omrežji, elektronsko pošto, kontakti v mobilnem telefonu.
- b) Upoštevati je potrebno starostno omejitev.
- c) Ob nastavitvi zasebnosti bodite pozorni, da lahko vaše objave vidijo le prijatelji in ne splošna javnost. Socialna omrežja te nastavitve pogosto spreminjajo, zato je potrebno vsake toliko časa preveriti, ali naše prvotne nastavitve še veljajo.
- č) Sprejemamo le ljudi, ki jih poznamo. Ne potrjujemo neznancev, da bi s tem pridobili čim višje število prijateljev.
- d) Zlorabo, nadlegovanje, sovražno skupino, ... je potrebno prijaviti. Prav tako lahko »nezaželeno« osebo blokiramo.
- e) Naučiti se je potrebno izbrisati lasten profil.
- f) Vedno je potrebno spoštovati zasebnost drugih – brez njihovega dovoljenja fotografij ne smemo objavljati.
- g) Spremljajte, kaj so o vas objavili drugi.
- h) Svojega gesla ne zaupamo nikomur, saj lahko to pripelje do kraje identitete.
- i) Pazite na uporabo lokacijskih storitev.
- j) Ne pozabite, kar objavite na spletu ali socialnih omrežjih, je skoraj nemogoče izbrisati.
- k) Preberite tudi pogoje uporabe socialnega omrežja, ki ga uporabljate, saj le na takšen način lahko ugotovite, kaj se zgodi z vašimi podatki.

3 Zaključek

Uporaba sodobne tehnologije in s tem tudi socialnih omrežij predstavlja naš vsakdan. Premalo se zavedamo, da nam omenjena tehnologija, čeprav nam olajša življenje, prinaša tudi negativne posledice. Mladi so veliki uporabniki socialnih omrežij in kljub temu da morda vedo

za pasti le-teh, je nujno potrebno, da tako starši kot učitelji v šolah posvetimo čas in jih opozorimo na vse prednosti in pomanjkljivosti.

Morda bi bilo dobro, da bi učitelji del svojih razrednih ur namenili tudi varnosti na internetu in varni uporabi socialnih omrežij. Najprej se je potrebno seveda vprašati, koliko časa dijaki preživijo na posameznem omrežju in ali spremljajo vsebine, ki jim pomagajo pri izobraževanju – dijaki so v anketi v veliki večini odgovorili, da družbena omrežja uporabljajo tako za zabavo kot za izobraževanje, kar je zelo dober pokazatelj. Prav tako jih je potrebno naučiti kritično razmišljati in kritično brati – ni nujno, da je vse, kar piše na spletu, resnica, govorimo o t. i. lažnih novicah. Morajo se tudi zavedati, da vse, kar objavijo, je skoraj nemogoče izbrisati. Nekaj let nazaj so mediji poskrbeli za privlačen slogan »Ne objavi, kar te lahko gnjavi«, s katerim so želeli mladim pojasniti, da morajo biti pozorni na to, kaj objavijo, saj jim lahko uniči prihodnost.

Pretirana uporaba sodobne tehnologije lahko tudi škoduje, da bi vrstniki med seboj razvili zdrave odnose. Veliko težavo vidim tudi v tem, da socialna omrežja spodbujajo nerealne ideale – živeti bogato življenje pomeni, da imaš veliko denarja, voziš drag avtomobil, si oblečen v najnovejše znamke – pa je vse to daleč od resnice. Učitelj si mora prizadevati, da bo dijakom predstavil tako pozitivne kot negativne lastnosti socialnih omrežij in jih tudi obrazložil.

Ob koncu se torej pojavi še vprašanje, ali so mladi s sodobno tehnologijo in omrežji zasvojeni ali pa se na takšen način le prilagajajo okolju oziroma trenutnim razmeram.

4 Viri in literatura

1. BOYD, D. Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2007, str. 210–230. [Online]. [Citirano 7. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>.
2. PERŠIČ, T. *Vpliv spletnih socialnih omrežij na medosebne odnose med mladimi*. Diplomaska naloga. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije. 2012.
3. PERŠIČ, T. *Vpliv spletnih socialnih omrežij na samopodobo mladih – spletna socialna omrežja in vse bolj narcisistično vedenje »net generacije«*. Magistrska naloga. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije. 2015.

4. *SLABOSTI spletnih socialnih omrežij*. [Online]. Arnes. [Citirano 6. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://socialnaomrezja2017.splet.arnes.si/slabosti-spletnih-socialnih-omrezij/>.
5. *SPLETNA družabna omrežja – 10 naj nasvetov*. [Online]. Safe.si. [Citirano 6. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/spletna-druzabna-omrezja-10-naj-nasvetov>.
6. *SPLETNO družbeno omrežje*. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Citirano 6. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: https://sl.wikipedia.org/wiki/Spletno_dru%C5%BEbeno_omre%C5%BEje.
7. THE effect of social networking websites on positive self-views: An experimental investigation. *Computers in Human Behavior*. 2012, str. 1929–1933. [Online]. [Citirano 7. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.academia.edu/1928202/The_effect_of_social_networking_websites_on_positive_self_views_An_experimental_investigation.
8. *ZASEBNOST v družabnih omrežjih*. [Online]. Safe.si. [Citirano 6. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/moja-identiteta-in-zasebnost/zasebnost-druzabnih-omrezjih>.
9. *ZAŠČITA zasebnosti – 10 naj nasvetov*. [Online]. Safe.si. [Citirano 6. avg. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://safe.si/nasveti/moja-identiteta-in-zasebnost/zascita-zasebnosti-nasveti>.

5 Priloga

ANKETA O VPLIVU SOCIALNIH OMREŽIJ NA MLADE

- 1) Katera socialna omrežja (Facebook, Instagram, Snapchat, ...) uporabljate?
- 2) Koliko časa preživite na posameznem socialnem omrežju?
- 3) Kakšne so pasti socialnih omrežij po vašem mnenju?
- 4) Ali menite, da vaši starši vedo, kakšne so pasti socialnih omrežij?
- 5) Ali socialna omrežja uporabljate izključno za zabavo ali tudi za izobraževanje ali medsebojno pomoč pri šolskih obveznostih?
- 6) Ali imate kakšno pozitivno ali negativno izkušnjo (medvrstniško nasilje, zloraba profila, zloraba osebnih podatkov, ...) z uporabo socialnega omrežja?
- 7) Spremljate kakšnega t. i. influencerja na družabnem omrežju? Katerega in zakaj?
- 8) Kakšno vlogo igrajo t. i. influencerji – vplivneži z družabnih omrežij?

I. Osnovna šola Žalec

Jasmina Vršnik

UPORABA MEDIJEV PRI POUČEVANJU

USING MEDIA IN TEACHING

Povzetek

V prispevku je predstavljen pojem mediji, pojasnjene so različne oblike medijev in navedeni so tisti mediji, ki so najpogosteje uporabljeni. Navedena so opažanja in razmišljanja o namenu in vlogi medijev glede na prejemnika posredovanih sporočil. V osrednjem delu so podana razmišljanja o vplivih medijev na posameznika, tako pozitivni kot negativni in teoretična izhodišča drugih avtorjev o vplivih medijev. Še posebej pomemben vidik je dolgoročni vpliv na mladostnike. Prispevek se navezuje na uporabo medijev pri pouku, omejitve ter pomembnost vzgoje za medije. Različni načini uporabe medijev pri pouku so navedeni skupaj s praktičnimi primeri in izboljšavami, ki jih bom uvedla pri delu z mediji.

Ključne besede: mediji, vpliv medijev, cilji medijev, mediji pri pouku

Abstract

In the article is presented the definition of media, different forms of media are listed and mostly used forms of media are named. Observations and opinions about the purpose and the role of media according to the recipient are introduced. In the main part of the article are written opinions about the positive and negative media effects on an individual and also the theoretical basis about the media effects from different authors. One of the most important aspects is the long term effect media has on children and teenagers. The article is connected to the use of media in teaching, the limits it presents and the importance of media literacy. Different use of various forms of media is explained together with examples and improvements which are going to be introduced in media related work.

Key words: media, media effects, media objectives, media in teaching

1 Opredelitev pojma mediji

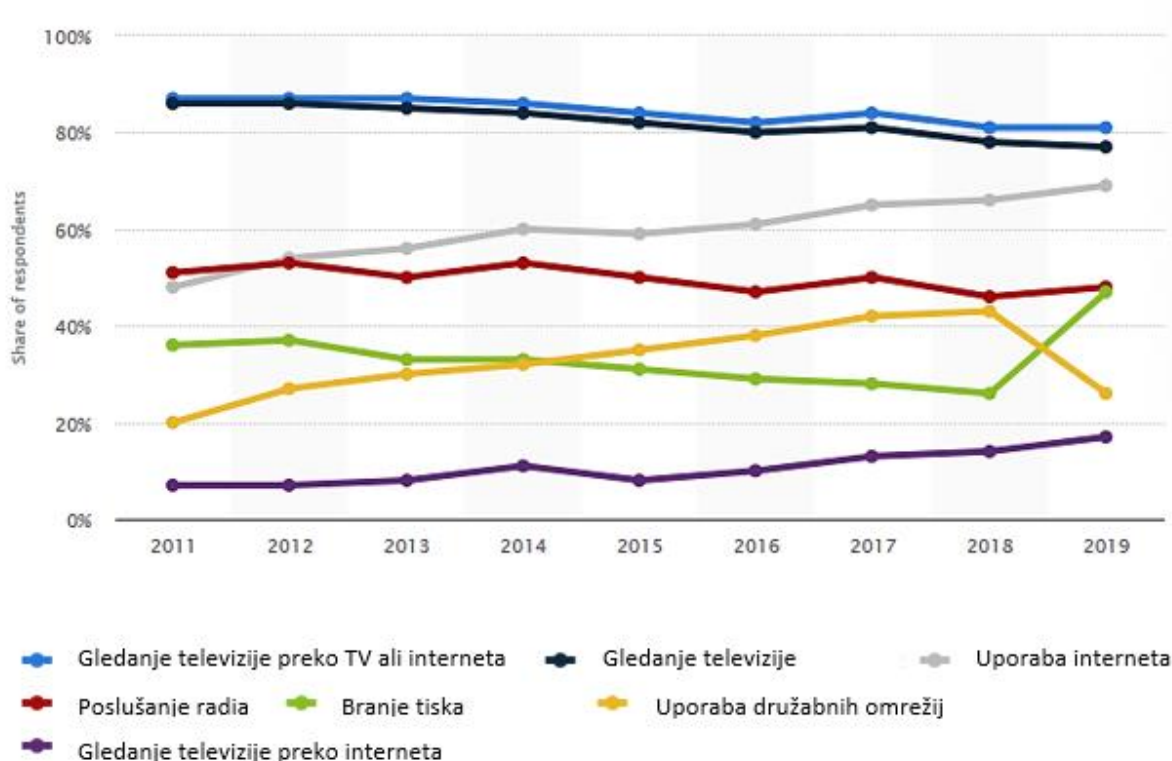
Jim Morrison je dejal: »Whoever controls the media, controls the mind. Kdor nadzoruje medije, nadzoruje um.« Mediji so nosilci moči, oblasti, nadzora ter vir vrednot in norm (Erjavec, Volčič, 1998, str. 8). V vsakdanjem življenju imajo pri vsakem posamezniku precej večjo vlogo, kot jo sam pojmuje in dojema, tako zasebno kot izobraževalno in profesionalno. Mediji na vsakega posameznika vplivajo drugače, eni bolj direktno, drugi v bolj subtilni obliki, določenih vplivov se zavedamo, drugi se nam v podzavest zasidrajo popolnoma neopazno.

Mediji so komunikacijski posredniki za sporazumevanje z večjimi skupinami uporabnikov v različnih jezikih (Poje, 2014, str. 7). Kljub temu, da enotne klasifikacije medijev ni, se v teoriji pojavlja deljenje na tradicionalne in netradicionalne medije. Med tradicionalne medije spadajo televizija, radio, časopisi, revije, splet in zunanje oglaševanje. Med netradicionalne medije štejemo inovativne načine prenosa sporočila, ki se uporabljajo predvsem v oglaševalske namene. Netradicionalni mediji v svoji raznolikosti in razširjenosti skoraj nimajo omejitev, sem se uvrščajo na primer majice z različnimi napisi, tla v trgovini, napisi na javnih straniščih in drugo (Poje, 2014, str. 11).

Množične medije lahko razdelimo tudi glede na obliko prenosa informacij, in sicer na tiskane medije (časopisi, revije, reklamni letaki), elektronske medije (radio, televizija, kino) in digitalne medije (internet). Uporaba, razširjenost in razvoj različnih oblik medijev je vezana na družbene spremembe, starostno strukturo prebivalstva ter na razvoj modernih tehnologij. S porastom tehnologije je tiskan medij v izumiranju, prevladuje digitalni medij, kjer ima internet s prenosom sporočil praktično neomejene možnosti. Kljub temu pa starejša populacija, nevajena in nevešča modernih tehnologij še vedno večinoma pridobiva informacije iz bolj klasičnih oblik medijev, torej še vedno posegajo po tisku. In prav starejša generacija je tista, ki je največji kupec časopisov, mladi novice spremljajo predvsem preko digitalnih medijev.

Na grafu 1 vidimo rezultate raziskave objavljeni na spletni strani www.statista.com. Raziskava je potekala v 28 državah EU, med leti 2011 do 2019 in je spremljala dnevno uporabo medijev pri uporabnikih starih 15 let in več. Iz razpredelnice je vidno, da še vedno največje število uporabnikov najpogosteje uporablja televizijo, tisk pa je najslabše zastopan.

Opazi se porast uporabe interneta, zanimiv pa je sunkovit trend med letoma 2018 in 2019 kar se tiče uporabe družabnih omrežij in tiska.

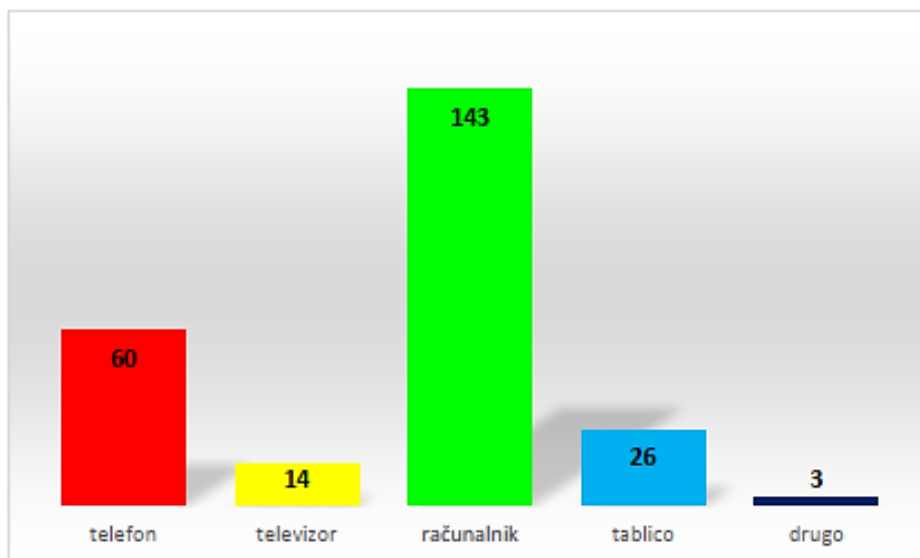
Graf 1: Dnevna uporaba medijev med leti 2011 in 2019

(<https://www.statista.com/statistics/422572/europe-daily-media-usage/>)

Menim, da gre pri uporabi medijev za velika odstopanja v različnih starostnih in interesnih skupinah. Mladostniki večino časa namenjajo digitalnemu mediju, predvsem za prostočasne aktivnosti. Velik del zaposlenih, ki delajo z računalnikom, digitalni medij uporablja več ur dnevno v službene namene. Upokojeni del prebivalstva je tisti, ki uporablja digitalni medij v manjšem obsegu, zato pa toliko več elektronski in tiskani medij.

Mladostniki imajo zelo specifično uporabo medijev, saj večino medijev uporabljajo v prostem času za zabavo, le peščica jih uporablja v izobraževalne namene. Uporaba medijev pri osnovnošolcih po izvedeni anketi med 204 osnovnošolci (5.–9. razreda) II. OŠ Celje kaže, da večina učencev za pridobivanje informacij uporablja računalnik.

Veliko jih uporablja telefon in zelo malo televizijo. Zaskrbljujoče je, da so le trije anketiranci navedli drugo, kamor spada tudi tiskani medij.

Graf 2: Medij, ki ga mladostnik najpogosteje uporablja za pridobivanje informacij
(<https://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/4201504218.pdf>)

2 Mediji in mladostniki

2.1 Vpliv medijev

V prejšnjem poglavju sem v okviru predstavitve navedla teoretično delitev medijev. Obstaja pa še bolj subjektivna delitev medijev, to je na kvalitetne in nekvalitetne medije. »Kakovostni mediji so nosilci kulture in njeni soustvarjalci. Nenadomestljivi so kot izvajalci pravice javnosti do obveščenosti, pri razvijanju nacionalne in kulturne identitete ter slovenskega jezika, utrjevanju temeljnih družbenih vrednot, kot so človekove pravice, demokratičnost in strpnost, za razvoj izobraževanja in znanosti, za uveljavljanje kulture javnega dialoga ter utrjevanje pravne in socialne države.« (Mediji, b.d.)

Mediji nas obkrožajo vsakodnevno, lahko bi celo trdila skoraj vsak trenutek našega budnega doživljanja sveta. Vendar je kakovostnih medijev žal premalo. Od jutra do večera nas spremlja radio, internet in televizija, v vmesnem času pa smo deležni obveščanja s strani plakatov, napisov z vozil, talnih označb in podobno. Skozi ves dan je posameznik načrtovano oblegan s strani različnih kanalov, ki mu skozi vztrajno prepričevanje ustvarjajo potrebe, ki jih v resnici nima.

Posamezniki so različno dolgo podvrženim različnim impulzom, da nazadnje postanejo idealni potrošniki, tako materialnih dobrin kot tudi ideologij in vrednot. Ljudje medije v različnih življenjskih obdobjih različno dojemamo. Otroci jih dojemajo zelo podzavestno, mladostniki se začnejo zavedati, da jim nekdo preko medijev nekaj sporoča, odrasli pa prepoznamo večino sporočil. Tudi pri odraslih je dojemanje in kritičnost do medijev zelo različna. Nekateri določenih subtilnih sporočil niti ne zaznajo na zavednem nivoju, drugi jih zaznajo in se jim vdajo, le malo pa je tistih, ki znajo sporočilo prepoznati, ga kritično ovrednotiti in šele nato bodisi zavreči ali sprejeti. Tako kot smo v različnih obdobjih za medije dojemljivi, tako so različni tudi načini komuniciranja. Otroke pritegnejo animacije, barve, glasba, odrasle pritegne bolj možnost rasti, napredovanja, izboljšanja. Vsi pa imajo cilj usmeriti, prepričati, prodati.

V preteklosti je prevladovalo mnenje, da otroci zelo hitro in lahko podležejo simbolnim sporočilom v medijih, ker še niso sposobni kritičnega mišljenja, prav tako pa nimajo dovolj življenjskih izkušenj, na osnovi katerih bi jih selekcionirali. Medije dolžijo za različne negativne vplive na otroke, od nasilja, zmanjšanje koncentracije, ustvarjalnosti pa do motenj v socializaciji (Erjavec, Volčič, 1999, str. 5). Vsi ti negativni vplivi lahko kažejo na prekomerno uporabo določene vrste medija ali celo odvisnosti od medija, bodisi televizije oziroma v sodobnem času odvisnost od interneta, ki je strmo v porastu. Negativni vplivi medijev so si skozi zgodovino podobni in neodvisni od vrste medija. Že leta 1999 sta Erjavec in Volčičeva zapisali: »Po mnenju najbolj vnetih kritikov televizije naj bi televizija delovala negativno, saj spodbuja egoizem, ugodje, takojšnjo izpolnitev želja in zabavo v vseh življenjskih okoliščinah. Televizija naj bi izpolnjeno, srečno življenje prikazovala kot posledico nakupovanja, porabe, užitkov, sprostitve in kratkočasnja ter tako gradila in posredovala materialistično, kratkovidno miselnost, v kateri najvišja mesta v vrednostnem sistemu zasedajo denar, statusni simboli, uspeh in užitek.« (Erjavec, Volčič, 1999, str. 6). Danes isto trdimo za digitalne medije, po čemer sklepam, da ni težava v mediju, ampak v uporabniku. Menim, da ni največja težava v medijih in da niso izključno mediji krivi za negativne vplive. Otroci in mladostniki potrebujejo vodenje skozi labirint pasti medijev, potrebujejo odraslega, da jih nauči kritičnega razmišljanja in ločevanja resnice od laži. Posameznik mora prepoznati svoje resnične potrebe, kritično ovrednotiti sporočila, ki jih pridobi in na tej osnovi opraviti selekcijo sporočil, ki mu koristijo in jih bo uporabil ali škodijo in jih bo zavrgel. Ker smo potrošniškemu in ideološkemu usmerjanju podvrženi vse od otroštva, je takšen upor proti množičnemu potrošništvu zahteven, ampak že

zavoljo prihajajočih generacij, ki jim dajemo zgled, nujen. Mediji nam prodajajo enake zgodbe na različne načine, odvisno od tega za koga delajo, komu jih ponujajo in v kakšnem ključnem trenutku jih bo posameznik sprejel.

Ne morem trditi, da je vpliv medijev pozitiven ali negativen, saj menim, da je posameznik tisti, od katerega je odvisno, kakšen vpliv bo sprejel. » Mediji ne vplivajo na občinstvo neodvisno od družinske, šolske, delovne, prijateljske izkušnje.« (Erjavec, Volčič, 1999, str. 29). Kljub temu, da sem uvodoma navedla kar nekaj kritik na račun medijev, sem mnenja, da nam lahko mediji zelo koristijo. Kvalitetni mediji, ki so izkoriščeni premišljeno, razumno in kritično, nam lahko nudijo osnovo in pot do novih podatkov, novih znanj, veščin. V kolikor niso uporabljeni premišljeno, prinašajo več škode kot koristi.

2.2 Mediji pri pouku

V osnovnih šolah v Sloveniji vzgoja za medije ni del obveznega učnega načrta, vključuje se kot izbirni predmet ali interesna dejavnost. Ustrezna in kritična raba medijev je pri večini učencev torej največkrat odvisna od angažiranosti staršev, ki pa se pogosto tudi sami ne znajdejo v poplavi različnih informacij in napadih medijev. Otroci so torej prepuščeni sami sebi v presojanju in interpretaciji informacij in podob, ki so jim priča. Mnoge podobe, ki so jim priča preko filmov, risank in igrice, pa še zdaleč niso odraz resničnega življenja in jim zato izkrivljajo življenjska pričakovanja ter vrednote.

Od medijev se pri pouku uporablja predvsem internet, zelo redko televizija, še manj radio in tiskani viri v obliki časopisov ali revij. Pogovora o različnih medijih, oglasih, novicah in njihovih vplivih je izredno malo. Učencev ne učimo kritičnega razmišljanja in presojanja. Podajajo samo svoje mnenje, ki je večinoma prišlo iz ust staršev v ušesa otrok, ne znajo pa poiskati ustreznih informacij na različnih mestih, o njih razmisliti in si ustvariti svojo sliko in svoje mnenje.

Učencem najljubši medij je internet, ki jim prikaže vidne informacije v točno tistem trenutku, ki jih želijo in takšne, kot jih želijo. Večina otrok nima vztrajnosti in potrpežljivosti, da bi natančno pregledala in ovrednotila informacije. Vse hočejo na hitro, preletijo, 'preklikajo' in gredo naprej. V resnici še sami dobro ne vedo, kaj so videli in prebrali. Navajeni so na veliko količino raznolikih impulzov, od katerih dejansko nimajo koristi, saj jim to ponujajo tudi družbena omrežja in igrice. Menim, da bi se v šoli morali bolj posvetiti kvalitetnemu iskanju informacij in z njim povezani vztrajnosti, natančnosti in strpnosti.

Možnosti uporabe medijev pri pouku so neomejene, vendar je potrebno veliko dodatnega časa in truda pri iskanju ustreznih vsebin.

Sama sem pri pouku angleščine že uporabljala različne medije. Pri angleščini se pogosto pogovarjamo o medijih in vsebini, ne posvečamo pa se dovolj presojanju vsebin in razvijanju kritičnega mišljenja. V bodoče se bom posvetila tudi reflektivni ravni medijskih vsebin, ne samo uporabi in reprodukciji. V nadaljevanju bi rada navedla primere rabe različnih medijev pri pouku angleščine.

a) Tiskani mediji

Tiskani mediji so pri učenju jezika zelo uporabni, saj so dragocen vir besedišča in raznolikih jezikovnih struktur ter osnova za bralno razumevanje. Večji izziv predstavlja vir avtentičnih besedil, ki so primerni določeni stopnji znanja. Uporaba revij, kot npr. Mary Glasgow, ki ponuja pet različnih revij različnih stopenj (stopnje SEJO A1 do C1), je lahko namenjena tudi medijski vzgoji, ne le širjenju besedišča in bralnemu razumevanju. Časopisi niso prezahteven zalogaj, če uporabimo le posamezne odseke, recimo naslov, TV spored, smešnice ipd. Pri tiskanem mediju ne pozabimo na reklamne letake, brošure, razglednice. Na osnovi revij in časopisov, ki jih učenci poznajo, smo ustvarjali svoje glasilo. Ob branju različnih prispevkov bomo v bodoče posvetili več pozornosti oglasom ter skritim sporočilom.

b) Elektronski mediji

Uporaba televizije pri pouku ni pogosta iz različnih razlogov. Eden izmed njih je urnik, ki ne sovпада s sporedom, drug razlog je verjetno to, da učenci že doma gledajo dovolj televizije v prostem času, tretji razlog pa, da šola ni televizijski naročnik. Televizija pa je lahko kljub temu bogata osnova za medijsko vzgojo, saj se lahko o tem, kaj gledajo in kako gledajo, veliko razpravlja. Obstaja tudi možnost zanimivih domačih nalog ob gledanju televizije. Pri pouku angleščine so morali devetošolci spremljati novice in v angleščini napisati kratek povzetek treh izbranih novic. Da bodo učenci izboljšali medijsko pismenost se bomo pogovarjali o kvalitetnih programih in vplivih neprimernih vsebin. Bolj uporaben medij je radio, ki omogoča dostop večjemu obsegu vsebin tudi na spletu in z zamikom. Pri angleščini sem učence usmerila v poslušanje rubrike Back to school na radiu SI. Ker smo v tej rubriki tudi sodelovali, sem njihove prispevke prejela v obliki posnetkov ter jih uporabila tudi za slušno razumevanje pri ostalih učencih. Od avtentičnih vsebin sem uporabila odseke novic, učenci pa so ugotavljali temo.

c) Digitalni mediji

Digitalni mediji so najpogostejše uporabljeni mediji, saj so lahko in hitro dostopni preko različnih naprav in nudijo bogato izbiro raznolikih vsebin. Tako lahko tudi elektronske medije spremljamo preko digitalnih, kar nam uporabo še olajša. Računalniška oprema nam skupaj z internetom nudi skoraj neomejene možnosti, ki jih lahko s pridom uporabimo. Poseči je potrebno tudi po avtentičnem materialu, ne le materialu, ki je pripravljen za učenje/poučevanje določenega predmeta. Preko ogleda različnih avtentičnih vsebin lahko učence naučimo kritičnega razmišljanja in presojanja in jim občasno podtaknemo primere neustreznih, nekvalitetnih (ne pa neprimernih!) vsebin z namenom prepoznavanja in opozarjanja na nepreverjene, lažne informacije in druge vidike.

3 Zaključek

Pri pouku je dovolj priložnosti za uporabo kulturnih, informativnih, športnih in drugih vsebin preko različnih medijev. Vendar je za to potrebno veliko ustvarjalnosti, iznajdljivosti in veččega dela s tehnologijo. Ker so učni načrti tako obsežni, verjamem, da ni časa in energije, da bi se poleg vseh diferenciranih oblik dela, formativnega spremljanja in vzgojne problematike, posvečali še zapostavljenim, vendar zelo pomembnim vidikom izobraževanja, kot so medijska, računalniška, finančna pismenost na nivoju celotne šole, ne le v obliki izbirnih predmetov in interesnih dejavnosti. Tehnologija in svet se razvijata s svetlobno hitrostjo, informacije imamo na dlani, vendar jih ne znamo presojati. Mi pa še vedno učence zalagamo z ogromnimi količinami podatkov, ki so dostopni v minuti. Bolje bi bilo, da se bolj posvetimo temu, da znajo informacije poiskati in vrednotiti in da s tem postanejo bolj odgovorni do samih sebe in družbe, kot pa da od njih pričakujemo, da si bodo zapomnili takšne količine podatkov. Zadnje obdobje, ko se cel svet sooča s pandemijo in okužbami s Covid-19, nam je pokazalo marsikatero šibko stran izobraževanja. Med temi šibkimi točkami se pojavlja tudi medijska pismenost, saj smo bili v obdobju izolacije vsi podvrženi ogromnim količinam takšnih in drugačnih novic in podatkov, ki so občasno ljudi spravile v paniko, saj so vse prehitro verjeli popolnoma vsaki novici. Potrebna bi bila presoja in prenova učnih načrtov in predmetov ter uvedba medijske vzgoje kot enega izmed obveznih predmetov ali uvedba le-te v učni načrt v enega ali več obstoječih obveznih predmetov.

Medijsko vzgojo zanima človek kot oseba, njegova ustvarjalnost, kritičnost in zato ne sooblikuje potrošnikov, ampak ljudi, pri čemer gre za somouresničenje posameznika kot osebnosti in državljana z vzgojo demokratičnih, kulturnih in humanitarnih vrednot (Erjavec, Volčič, 1998, str. 15).

4 Viri in literatura

1. ERJAVEC, K. in VOLČIČ, Z. *Mladi in mediji*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije. 1998.
2. ERJAVEC, K. in VOLČIČ, Z. *Medijska pismenost*. Ljubljana: DZS. 1999.
3. ERJAVEC, K. in VOLČIČ, Z. *Odraščanje z mediji*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije. 1999.
4. GNILŠEK, N. *Uporaba medijev pri osnovnošolcih: raziskovalna naloga*. Celje: II. Osnovna šola. 2015. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/4201504218.pdf>.
5. MEDIJI. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.gov.si/podrocja/kultura/mediji/>.
6. POJE, Ž. *Medijska potrošnja mladih v Sloveniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. 2014. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/poje-zana.pdf>.
7. *SHARE of respondents who used the following media every day or almost every day in EU 28 countries from 2011 to 2019*. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.statista.com/statistics/422572/europe-daily-media-usage/>.

Šolski center Celje
Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Lucija Zidanski

TEHNOLOGIJA, MEDIJI IN ZASVOJENOST
MED DIJAKI SŠSDL

TECHNOLOGY, MEDIA AND ADDICTION
BETWEEN STUDENTS OF SŠSDL

Povzetek

Današnji dijaki in dijakinje živijo drugače. Njihovi možgani delujejo drugače. V praksi se je pokazalo, da način poučevanja, ki je veljal nekoč, danes ne prinaša zadovoljajočih rezultatov. V prispevku so predstavljeni rezultati raziskave, ki je bila izvedena med 182 dijakinjami in dijaki Srednje šole za storitvene dejavnosti in logistiko Celje s pomočjo spletnega anketnega vprašalnika. Dijakinje in dijaki so predstavniki različnih izobraževalnih programov, ki sem jim zastavila enaka vprašanja glede njihovega odnosa in uporabe tehnologije in medijev za zabavo. Zanimalo me je tudi, kako pogosto in koliko uporabljajo tehnologijo in medije za zabavo ter kje je meja med »zdravo« uporabo in zasvojenostjo. Pred izvedbo ankete sem postavila nekaj predpostavk, ki sem jih po opravljeni raziskavi tudi ovrednotila.

Ključne besede: raziskava, tehnologija, mediji, zasvojenost

Abstract

Today's students are living differently from their predecessors. Their brains are different. It is seen through practise that the education methods that used to work don't bring the same results as they should. The article presents the results of research which was made amongst 182 students of SSSDL Celje by anonym web questionnaire. The students represent the population of variety of educational programs, to whom I asked the same questions about their attitude and use of technology and media just for fun. I was also interested in how often and how many time they use for technology and media and where is the border between »healthy use« and addiction. Before I have made the survey I predicted some results and after that I evaluated them.

Key words: research, technology and media, addiction

1 Predstavitev osnovnih parametrov raziskave

Današnji uporabniki tehnologije, predvsem pa mladi, radi pretiravajo z uporabo tehnologije v vsakdanjem življenju. Pogosto se ne zavedajo, kdaj prestopijo mejo med zdravorazumno uporabo in zasvojenostjo, saj se dinamika socialnega življenja z leti spreminja in večinoma seli na socialna omrežja. V prispevku želim predstaviti rezultate ankete, ki sem jo izvedla na Srednji šoli za storitvene dejavnosti in logistiko Celje. Anketo je izpolnjevalo 182 dijakov različnih programov v času od 12. do 19. junija 2020. Sestavila sem anketni vprašalnik s 17 vprašanji, na katera so dijaki odgovarjali anonimno in v elektronski obliki, cilj ankete pa je ugotoviti, koliko in katere vrste tehnologijo uporabljajo, kakšen način povezovanja s prijatelji jim je všeč, kakšen način izobraževanja jim je všeč, koliko so pripravljeni plačati za nov mobilni telefon, kako razumejo zasvojenost s tehnologijo in podobno.

Namen dela je narediti analizo rezultatov vprašalnika in navesti ugotovitve, ki jih bom ugotovila z analizo anketnega vprašalnika. V nalogi bom uporabila analitični pristop, v okviru njega pa metodo indukcije, kar pomeni, da bom sklepala od posamičnih primerov k splošnemu. S pomočjo predvsem elektronskih virov bom uporabila metodo kompilacije oz. povzemanja različnih avtorjev, največ poudarka pa bom dala analiziranju anketnega vprašalnika, ki se nanaša na empirični del prispevka. Moje predpostavke pred analiziranjem vprašalnikov so naslednje:

1. Več kot polovica anketiranih uporablja tehnologijo za zabavo več kot 3 ure na dan.
2. Računalnik za zabavo uporablja več fantov kot deklet.
3. Večina anketiranih je mobilni telefon dobila po 10. letu starosti.
4. Več kot polovica anketiranih je pripravljena plačati za mobilni telefon več kot 200 €.

Dr. Ranko Rajović, specialist interne medicine, magister nevrofiziologije, član srbskega odbora za nadarjene otroke pri mednarodni organizaciji Mensa, sodelavec Unicefa na področju zgodnjega izobraževanja, avtor NTC sistema, ki v pedagogiko uvaja nova spoznanja o možganih, je bil gost oddaje Zvezdana na TV SLO 1, v soboto, 27. 6. 2020 in je med drugim pojasnil tudi, zakaj se zdajšnji otroci začnejo hitro dolgočasiti. Med drugim je vzrok pretirana uporaba sodobne tehnologije, ki otroku oz. mladostniku daje v prekratnem času preveč užitka v smislu izločanja hormonov kot sta endorfin in dopamin. To izločanje naj bi se zgodilo le trikrat na dan, tehnologija pa ga omogoča večkrat in uporabniki le-te si seveda želijo vedno znova in znova biti nagrajeni s prijetnimi občutki, ko se sproščajo hormoni sreče. Ker je tehnologija na

dosegu roke, to niti ni problem. Ta nastane šele kasneje, ko v realnem življenju tega ni prepogosto.

Miha Kramli, terapevt in vodja centra za zdravljenje odvisnosti v Zdravstvenem domu Nova Gorica, je povedal: »Z virtualnim, ki podpira realno, ni v osnovi nič narobe. Nova virtualna tehnologija, ki podpira realno, ne ogroža niti ne zasvoji. Delo preko računalnika prej kot slej sproži občutek naveličanosti in utrujenosti. Intenzivno delo s pomočjo nove tehnologije nas sčasoma utruja in zato sami naredimo distanco od teh tehnologij. Ko pa se s pomočjo nove tehnologije zabavamo in sproščamo, denimo z igricami ali družbenimi omrežji, se v naših možganih ne sproži proces, ki pripelje do utrujenosti in naveličanosti, ampak vodi v vedno bolj intenzivno rabo. Zato moramo ločiti med novo tehnologijo, ki nam omogoča lažje delo, in tehnologijo, ki nam omogoča zabavo in sprostitev.«

»Kar 60 % otrok danes svoj prosti čas preživi v virtualnem svetu. Začne se že zelo zgodaj, saj so otroci že od prvega leta življenja obkroženi z elektronskimi igračkami, ki so intenzivnih barv in zvokov. Otrok, ki preživi več ur s takšnimi igračkami in ga potem peljemo v naravo, je nezadovoljen. Namreč, zaradi intenzivnih barv in zvokov, ki jim je izpostavljen prevelik del časa, so se njegovi možgani adaptirali na te intenzivne barve in zvoke in mu zato narava predstavlja sivo cono, ki ga ne oblikuje, ga ne nagovarja, v njej se počuti izgubljenega in mu je dolgčas. Otrok zato izsili, da pride čim prej domov in se »priklopi« nazaj na to intenzivnost, ki mu jo nudijo elektronske igrače in v kasnejših starostih ekrani.«

(<https://zsrce.si/clanek/kako-nove-digitalne-tehnologije-spreminjajo-zivljenja-in-sanje-otrok/>).

Večina ljudi preživi samo na telefonu od ene do 4 ure dnevno – mnogi pa še veliko več. Strokovnjaki svetujejo, da naj bi na telefonu preživeli manj kot uro na dan. Pametni telefoni nam jemljejo čas, a je že sama njihova prisotnost škodljiva. Benett Foddy dela kot razvijalec iger, a jih noče igrati, saj pravi, da si ne more privoščiti zapravljanja časa. Ve, da bi težko odnehal, saj gre za najbolj zavajajoča vedenjska doživetja na svetu. Tehnologija je spremenila tudi način telesne vadbe. Tisti, ki uporabljajo pametne ure, se jim kaj hitro lahko zgodi, da postanejo obsedeni z vadbo, saj športnike nenehno opozarja na njihovo dejavnost, še bolj pa na nedejavnost. Ljudje se lahko zapletejo v cikel stopnjevanja. Ob vsiljivi tehnologiji je tudi težje uiti nakupovanju, delu in pornografiji. Zdaj lahko nakupujemo po spletu kadarkoli, tudi ponoči. Pri pretirani rabi tehnologije govorimo o vedenjski zasvojenosti. Vedenje je

zasvajajoče, če škodljive posledice sčasoma presežejo nagrade. Pojavi se, kadar se oseba ne more upreti vedenju, ki sicer kratkoročno zadovoljuje globoko duševno potrebo, vendar dolgoročno povzroči precejšnjo škodo. (Alter, 2019, str.23 – 33)

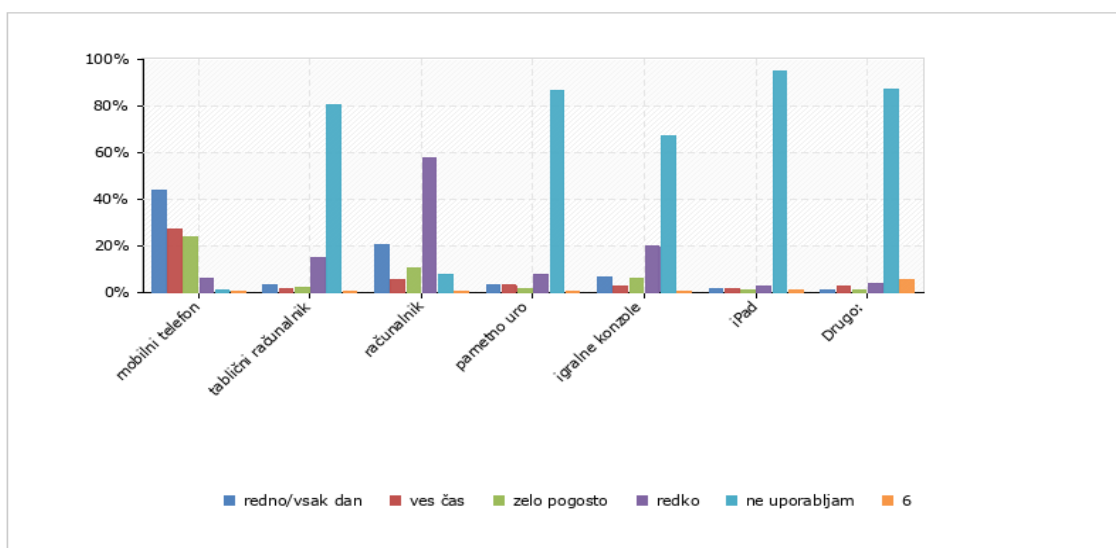
Človeški možgani se vse bolj navajajo na nori kolaž spletne vsebine, medijska podjetja pa se morajo prav iz tega razloga prilagoditi na nova pričakovanja občinstva. (Carr, 2011, str. 91)

V prispevku bom predstavila analizo rezultatov anketnega vprašalnika, ki ga je izpolnilo 182 dijakinj in dijakov SŠSDL Celje v mesecu juniju 2020. Anketa je bila izvedena elektronsko preko spletne aplikacije 1ka ankete, anonimna, izpolnjevalo pa jo je 57 % fantov in 43 % deklet. 20 % anketiranih obiskuje program frizer/ka, 14 % program ustvarjalec/ka modnih oblačil, 28 % program avtoservisni tehnik/ca, 31 % pa program logistični tehnik/ca. Od tega jih je 21 % končalo prvi letnik, 40 % 2. letnik, 27 % 3. letnik, 6 % 4. letnik, 6 % 1. letnik PTI in 1 % 2. letnik PTI programa.

2 Analiza rezultatov anketnega vprašalnika

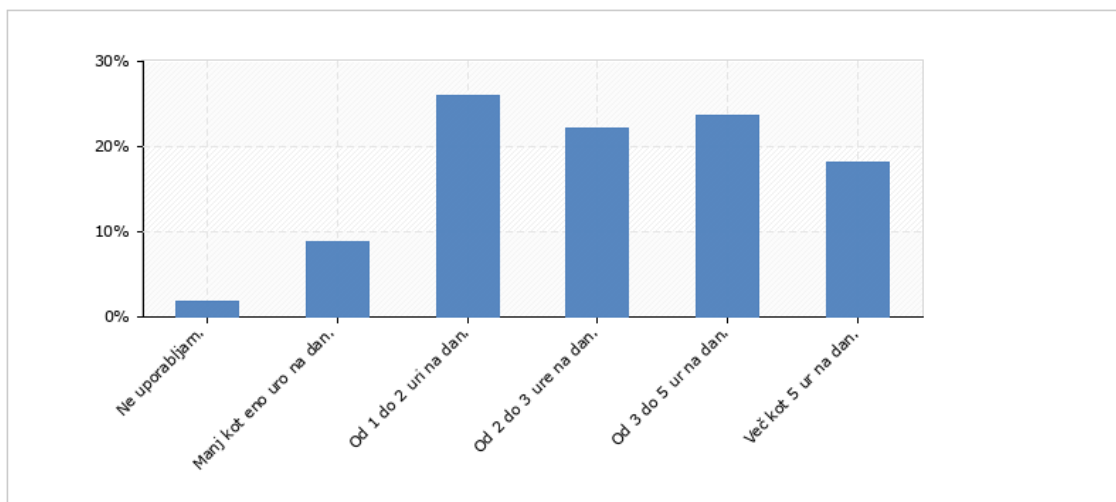
Vzorec predstavlja 182 dijakinj in dijakov SŠSDL Celje (N=182).

V nadaljevanju bom predstavila in grafično prikazala rezultate opravljene raziskave in jih komentirala.

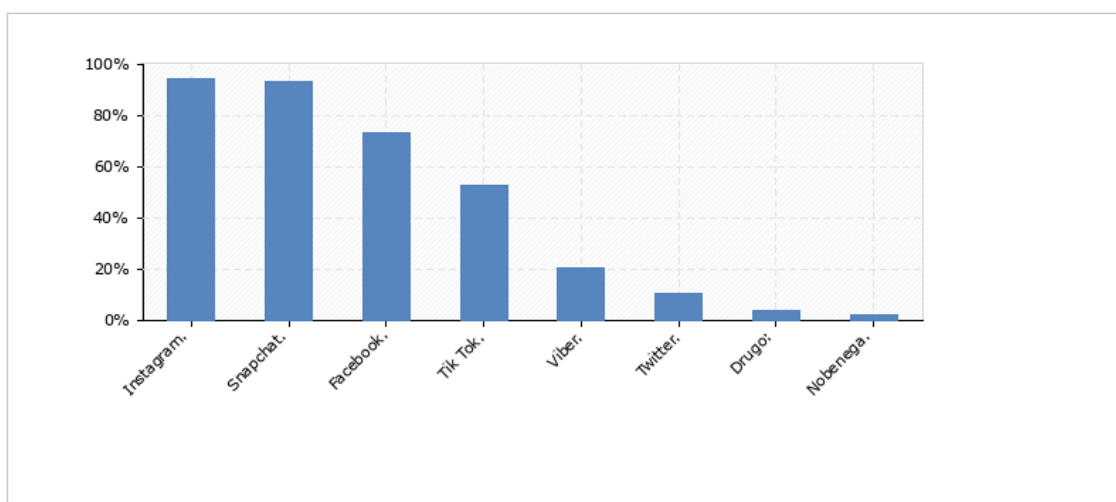
Grafikon 1: Katero od naštetih tehnologij uporabljate in kako pogosto?

Po pričakovanju je največji delež tistih, ki zelo pogosto uporabljajo mobilni telefon, sledijo računalnik, pametna ura in igralne konzole, delež tistih, ki ne uporabljajo naštetih tehnologije, pa je ravno obratno sorazmeren.

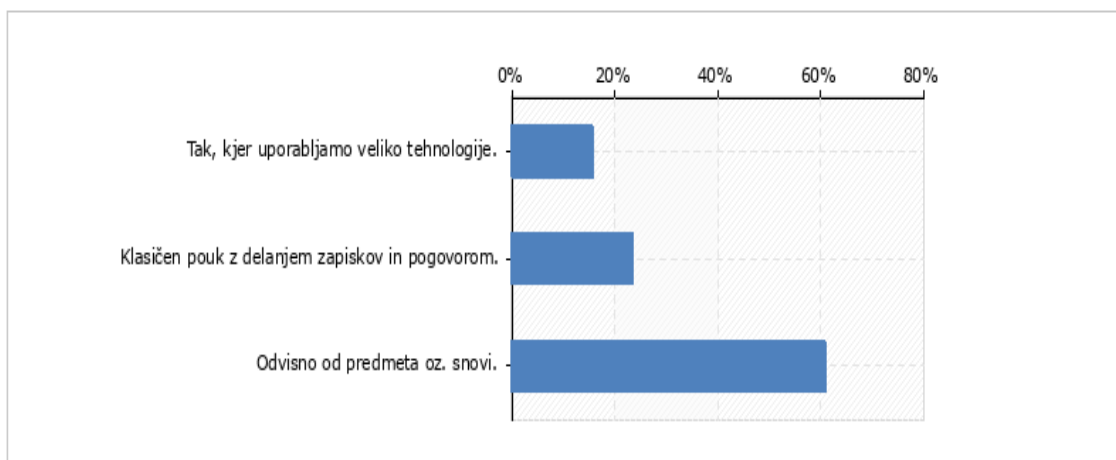
Grafikon 2: Koliko ur na dan uporabljate tehnologijo za zabavo, ne za šolsko delo?

Zaskrbljujoč je podatek, da kar dobra četrtnina anketiranih uporablja tehnologijo za zabavo od 1 do 2 uri na dan, slaba četrtnina od 3 do 5 ur na dan, petina pa od 2 do 3 ure na dan. Velik delež prostega časa mladostnikov je torej zapolnjen z uporabo tehnologije, s katero si krajšajo čas oziroma se z njo zabavajo. Prvi mobilni telefon so dobili najprej pri 4 letih in najkasneje pri 16 letih. Večina anketiranih ga je dobila v času osnovnega šolanja.

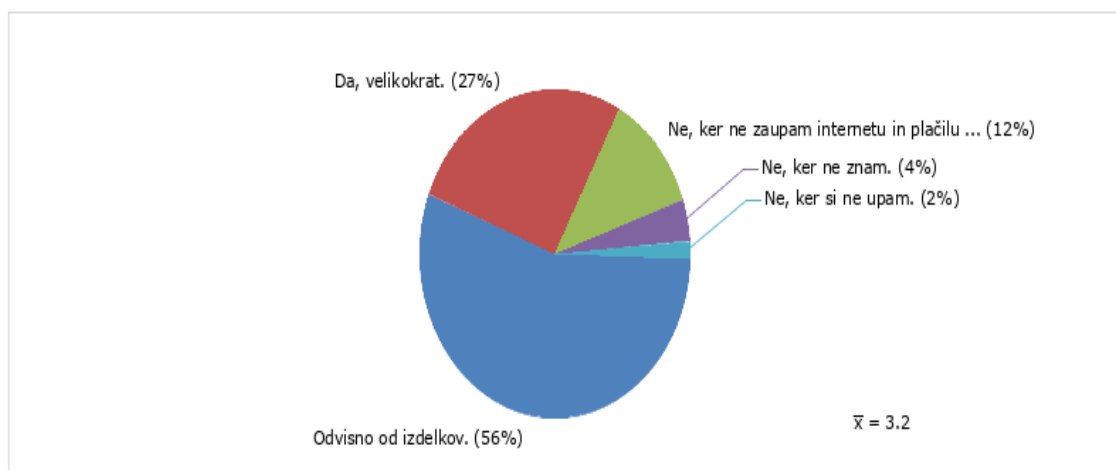
Grafikon 3: Katero socialno omrežje uporabljate?

Najbolj uporabljena socialna omrežja so Instagram, Snapchat, Facebook in Tik Tok. Sicer pa se nabor le-teh stalno povečuje.

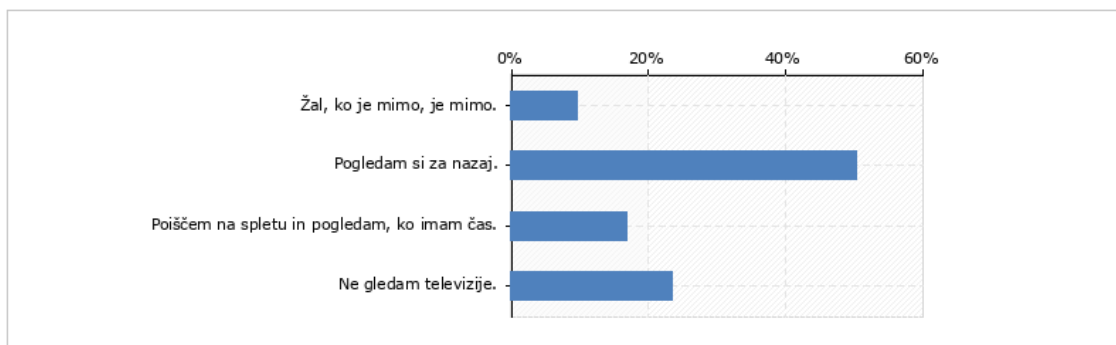
Grafikon 4: Kakšen pouk teoretičnih predmetov vam je bolj všeč?

Glede na epidemijo, ki smo ji bili priča v zadnjih mesecih, so se dijaki opredelili glede uporabe tehnologije pri pouku. Presenetljivo se mi zdi, da se niso takoj odločili za možnost povečane uporabe tehnologije pri pouku, tako da se jim to zdi odvisno od predmeta in snovi. Dobro pa je, da več kot 60 % anketiranih ne upošteva internetnih vplivnežev, njim sledi le tretjina vprašanih.

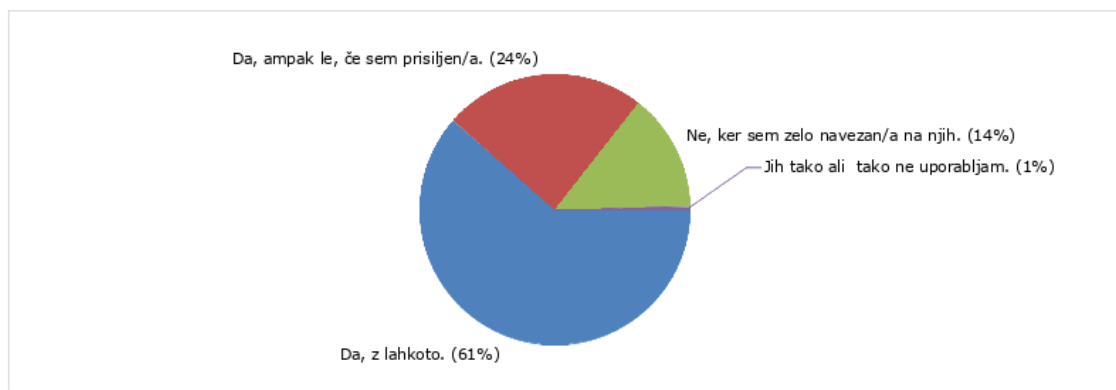
Grafikon 5: Ali kdaj nakupujete preko interneta?

Presenetil me je podatek, da le slaba tretjina anketiranih velikokrat nakupuje preko interneta, saj tovrstnim nakupom ne zaupajo ali pa ne znajo opraviti nakupa. Dobra polovica pa nakupuje preko spleta le določene izdelke.

Grafikon 6: Kaj naredite, če zamudite svoje najljubše TV- oddaje ali serije?

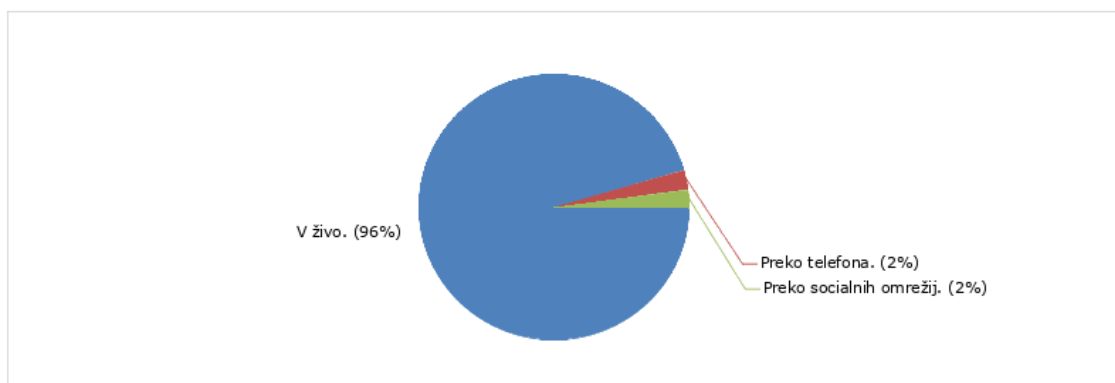
Polovica vprašanih si zamujene tv-oddaje ali serije pogleda za nazaj, če jih slučajno zamudijo. Nekateri si jih poiščejo na spletu, ostali koristijo funkcijo tv-ogleda za nazaj. Četrtnina vprašanih pa televizije sploh ne gleda.

Grafikon 7: Ali lahko preživite cel dan brez vseh elektronskih naprav?

Razveseljiv podatek je, da je kar 60 % anketiranih pripravljeno preživeti cel dan brez elektronskih naprav, tretjina pa le, če so prisiljeni.

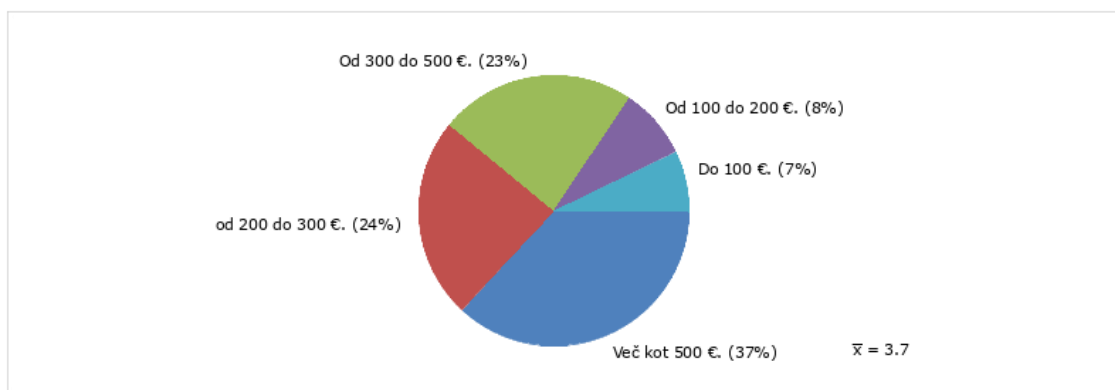
Anketirani so skoraj enako porazdelili glasove glede na razpon ur, za katere menijo, da je posameznik/posameznica že odvisnik/ca od tehnologije in medijev. Največji delež glasov so namenili odgovoru več kot 8 ur uporabe tehnologije na dan (28 %), sledijo več kot 5 ur na dan (27 %), več kot 10 ur na dan (23 %) in več kot 3 ure na dan (22 %).

Grafikon 8: Kateri vam je najljubši način komunikacije s prijatelji?

Razveseljiv je podatek, da je velika večina (96 %) izrazila mnenje, da najraje komunicirajo v živo, z osebnim pogovorom, socialna omrežja in telefon pa zasedata skoraj neznamenaten delež (oba le 2 %).

Na vprašanje, čemu bi se lažje odrekli: ali nakupu novega mobilnika ali dopustu na morju oz. kje drugje ali pa nakupu modnih oblačil in športne opreme, se je presenetljivo veliko anketiranih odločilo za nakup novega mobilnika (več kot 60 %). Upam samo, da niso narobe razumeli vprašanja, saj so po drugi strani pripravljeni veliko plačati za nov mobilni telefon, kar kaže spodnji graf.

Grafikon 9: Koliko denarja ste pripravljeni dati za nakup novega mobilnega telefona?

Največji delež anketirancev je pripravljen plačati za nov mobilni telefon več kot 500 €, več kot polovica pa od 200 do 500 €. Delež tistih, ki kupujejo cenejše mobilnike, je skoraj zanemarljiv. Očitno jim telefon predstavlja statusni simbol.

3 Ovrednotenje hipotez in zaključek

Po opravljeni raziskavi lahko povzamemo, da srednješolci med raznovrstno tehnologijo največ in najpogosteje uporabljajo mobilne telefone, ki jim služijo za različne namene. Vesela sem, da je odstotek tistih, ki uporablja tehnologijo za zabavo več kot 3 ure na dan nižji, kot sem predvidevala. Res pa je, da računalnik uporabljajo pogosteje fantje kot dekleta. Potrdim lahko tudi hipotezo, da je več kot polovica anketiranih dobila svoj prvi mobilni telefon po desetem letu starosti. Zadnja hipoteza, da je več kot polovica anketiranih pripravljena za nov mobilnik plačati več kot 200 €, se je potrdila, saj so srednješolci kupci telefonov kot statusnega simbola in so zanj pripravljeni odšteti kar nekaj denarja. Fantje in dekleta so enakovredno porazdelili svoje odgovore, tako da ni bistvenih razlik glede na spol kupca. Se je pa izkazalo, da več fantov kot deklet uporablja igralne konzole, več deklet kot fantov redno uporablja pametne ure. Zanimiv je podatek, da več deklet uporablja tehnologijo za zabavo več kot 5 ur na dan v primerjavi s fanti. Današnje generacije vse bolj postajajo sužnji zaslona in kljub navideznemu blagostanju siromašijo svoje življenje, ki je prikrajšano za marsikatero izvirne občutke in doživetja.

4 Viri in literatura

1. ALTER A. *Sužnji zaslona. Kako nas tehnologija zasvoji, industrija pa to izkoristi*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2019.
2. CARR N. *Plitvine. Kako internet spreminja naš način razmišljanja, branja in pomnjenja*. Ljubljana: Cankarjeva založba. 2011.
3. *KAKO nove digitalne tehnologije spreminjajo življenja in sanje otrok*. [Online]. [Citirano 30. jun. 2020]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://zasrce.si/clanek/kako-nove-digitalne-tehnologije-spreminjajo-zivljenja-in-sanje-otrok/>.

5 Priloga

Anketni vprašalnik

Pozdravljeni! V sklopu 11. mednarodnega simpozija Civilna družba in šolski sistem pripravljam članek o odvisnosti mladih od socialnih omrežij in medijev. Lepo prosim, če mi z odgovori na vprašanja pomagata oblikovati mnenje o obravnavani tematiki. Natančno preberite navodila in odgovorite na vprašanja. Anketa vam bo vzela le nekaj minut časa. Hvala.

Q1 - Spol

- ☐ Ženski
- ☐ Moški

Q2 - Kateri izobraževalni program obiskujete?

- ☐ avtoserviser/ka, avtokaroserist/ka
- ☐ frizer/ka
- ☐ avtoservisni tehnik
- ☐ ustvarjalec/ka modnih oblačil
- ☐ logist/ka

Q3 - Kateri letnik končujete?

- ☐ 1. letnik
- ☐ 2. letnik
- ☐ 3. letnik
- ☐ 4. letnik
- ☐ 1. letnik PTI
- ☐ 2. letnik PTI

Q4 - Katero od naštetih tehnologij uporabljate in kako pogosto?

	ne uporabljam	redko	redno/vsak dan	zelo pogosto	ves čas
Mobilni telefon	☐	☐	☐	☐	☐
Tablični računalnik	☐	☐	☐	☐	☐
Računalnik	☐	☐	☐	☐	☐
Pametno uro	☐	☐	☐	☐	☐
Igralne konzole	☐	☐	☐	☐	☐
iPad	☐	☐	☐	☐	☐
Drugo	☐	☐	☐	☐	☐

Q5 - Koliko ur na dan uporabljate tehnologijo za zabavo, ne za šolsko delo?

- ☐ Ne uporabljam.
- ☐ Manj kot eno uro na dan.
- ☐ Od 1 do 2 uri na dan.
- ☐ Od 2 do 3 ure na dan.
- ☐ Od 3 do 5 ur na dan.
- ☐ Več kot 5 ur na dan.

Q6 - Koliko ste bili stari, ko ste dobili svoj prvi telefon?

Q7 - Katero socialno omrežje uporabljate?

Možnih je več odgovorov

- ☐ Nobenega.
- ☐ Facebook.
- ☐ Instagram.
- ☐ Snapchat.
- ☐ Tik Tok.
- ☐ Viber.
- ☐ Twitter.
- ☐ Drugo:

Q8 - Kakšen pouk teoretičnih predmetov vam je bolj všeč?

- ☐ Tak, kjer uporabljamo veliko tehnologije.
- ☐ Klasičen pouk z delanjem zapiskov in pogovorom.
- ☐ Odvisno od predmeta oz. snovi.

Q9 - Glede na epidemijo in izpeljavo pouka na daljavo izrazite svoje mnenje.

- ☐ Pouk na daljavo z uporabo tehnologij mi je bolj všeč kot pouk v šoli.
- ☐ Bolj všeč mi je pouk v šoli.
- ☐ Rajši bi imel/a kombinacijo klasičnega pouka in pouka na daljavo.

Q10 - Ali vplivajo na vaše življenje t. i. vplivneži/influencerji z interneta?

- ☐ Ne, ker jih ne spremljam.
- ☐ Da, ker se mi zdi, da sledijo modernemu načinu življenja.
- ☐ Da, ker so mi všeč njihovi nastopi na internetu.
- ☐ Da, ker se s tem da veliko zaslužiti.

Q11 - Ali kdaj nakupujete preko interneta?

- ☐ Da, velikokrat.
- ☐ Ne, ker si ne upam.
- ☐ Ne, ker ne znam.
- ☐ Odvisno od izdelkov.
- ☐ Ne, ker ne zaupam internetu in plačilu preko spleta.

Q12 - Kaj naredite, če zamudite svoje najljubše TV oddaje ali serije?

- ☐ Žal, ko je mimo, je mimo.
- ☐ Pogledam si za nazaj.
- ☐ Poiščem na spletu in pogledam, ko imam čas.
- ☐ Ne gledam televizije.

Q13 - Ali lahko preživite cel dan brez vseh elektronskih naprav?

- ☐ Da, z lahkoto.
- ☐ Ne, ker sem zelo navezan/a na njih.
- ☐ Da, ampak le, če sem prisiljen/a.
- ☐ Jih tako ali tako ne uporabljam.

Q14 - Koliko časa posameznik/ca namenja uporabi tehnologije, da je po vašem mnjenju že odvisnik od socialnih omrežij in medijev?

- ☐ Več kot 3 ure na dan.
- ☐ Več kot 5 ur na dan.

- ☐ Več kot 8 ur na dan.
- ☐ Več kot 10 ur na dan.

Q15 - Kateri vam je najljubši način komunikacije s prijatelji?

- ☐ V živo.
- ☐ Preko telefona.
- ☐ Preko e-mailov.
- ☐ Preko socialnih omrežij.

Q16 - Čemu bi se lažje odrekli?

- ☐ Nakupu novega mobilnika.
- ☐ Dopustu na morju ali kje drugje na vaši priljubljeni destinaciji.
- ☐ Nakupu modnih oblačil in športne opreme.

Q17 - Koliko denarja ste pripravljeni dati za nakup novega mobilnega telefona?

- ☐ Do 100 €.
- ☐ Od 100 do 200 €.
- ☐ od 200 do 300 €.
- ☐ Od 300 do 500 €.
- ☐ Več kot 500 €.

ISBN 978-961-93206-9-3

9 789619 320693 >